

גליון 291 | פרשת בשלח תשפ"ד

אזכרה

אוסף גליונות מבית צוף הוצאה לאור

ותורה יבקשו מפיהו

קווים לדמותו ותורתו של המשיב הגדול הכהן הגדול מאחיו תל שכל פיות פונים אליו הגאון **רבי שלום מרדכי הכהן שבדרון** זצלה"ה **המהרש"ם מברעזאן**

הבטחון בה' פועל לישועה עומק דעת - הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין

כל הנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל ועד ליל שבת - הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר

התחזקות באמירת שירת הים הגאון רבי אורי יצחקי

לשון הרע על עוברי עבירה ועל שאינם שומרי תו"מ בין אדם לחבירו למעשה

חמשה עשר בשבע בהלכה
פניו הלכה

מצרים וישמעאל - הגלויות שנוספו על ארבע הגלויות הראשונות - הרב"ג מרדכי נויגרשל

הבחור שמח לקבל את הברכות, אבל פניו התכרכמו כשהזכירו שהוא הנכד הראשון במשפחה, "זה נושא רגיש", הוא הסביר... הגה"ח רבי אליהו דינקל שליט"א על הלימוד מקריעת ים סוף כהדרכה לענייני שידוכים | לקראת שבת - דרשו

מענה יחזקאל
הרב יחזקאל ווייס
אבני דף
לקראת
שבת
מלכתא

נחל
אליהו
בנותיבות
הפרישה
יעל'ת חן

מסבה קטנה על הדף
לדעת
שיעור חומש
על פסוקי חומש

פניו הלכה
תוספת
שבת
בה אדם לחבירו
שבת

שיעור
בינה
עטרת חשבות
עומק הפשט

אוסף חרבות ותפלות
אוסף חרבות ותפלות
מחשבות טובות
{ או נדברו }

ועד ליל שבת
מאגרי הסד לאברהם
ענינה
חנור
לנער

מומגד
מנוחת דבר
חשבותי דרכי
שומק דשית

תזכין עניינים

אוסף הדעת

- 5** מומגד גרש ידחים
משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל
- 7** מנחת דבר
מרן ראש הישיבה הגאון
רבי דב לנדו שליט"א
- 9** חשבתי דרכי
נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל
- 11** עומק דעת
הגאון הגדול
רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
- 13** ועד ליל שבת
מאת הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
- 15** מאמרי חסד לאברהם
הגאון רבי אורי יצחקי שליט"א
- 17** עינינו גל
מאמרי עין לא ראתה
- 21** חנוך לנער
הרה"ג חנוך דרורי שליט"א
- 23** אמונה בין בתרי הפרשה
תובנותיו של
הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א
- 25** הדרכות והנהגות
שקבלו כמה מתלמידי
מרן ראש הישיבה זצוק"ל
- 26** מחשבות טובות
מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה
- 27** אז נדברו
מחשבות לבני הישיבות
- 33** תנאים ואמוראים ומשנתם
מאת הגאון רבי מיכאל סורוצקין שליט"א

אוסף ההלכה

- 37** שיעודי בינה
הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
- 39** עטרת השבת
שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
שיעורי ט"ו בשבט
- 41** עומק הפשט
דיוני הלכה אקטואליים
- 47** פניני הלכה
מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר
- 57** תוספת שבת
מעלת השבת וקדושתה
- 59** בין אדם לחבירו למעשה
גיליון להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו
- 61** מחשבה קצרה על הדף
תפיסות עומק על סדר הדף היומי
- 64** מבחני לדעת
מבחן בדף היומי, במשנה ברורה
ובחפץ חיים ואהבת חסד

אוסף הפרשה

- 67** שיעוד חומש
מאת הגאון הגדול
רבי חיים פיינשטיין שליט"א
- 69** נחל אליהו
משיעורי הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א
- 71** בנתיבות הפרשה
הגאון רבי נחום קסטנר שליט"א
- 73** יעלת חן
הגה"צ יצחק שמואל גמזו שליט"א
- 75** מענה יחזקאל
הרה"ג ר' יחזקאל הרטמן שליט"א
- 77** מים זכים
משא ומתן ופילפול בנידונים
ערבים ונחמדים
- 79** אבני חן
ביאורים והערות בפרשת השבוע
- 83** לקראת שבת
לקט נבחר מתוך העלון
הנפלא של "דרשו"
- 88** זתודה יבקשו מפיהו
קווים לדמותו ותורתו של המשיב הגדול,
הכהן הגדול מאחיו,
תל שכל פיות פונים אליו, רבן של ישראל
הגאון רבי שלום מרדכי הכהן שבדרון
זצללה"ה - המהרש"ם מברעזאן

בשלה

נרצ בשבת

תוספת שבת	פלג המצוה
4:22	יחזקים 4:02
4:36	בני ברק 4:03
4:21	מח 4:03
4:31	מדינת ישראל 4:02
4:29	אלתי 4:03
4:38	אשדוד 4:04
4:22	כרמי 4:02
4:37	קריית 4:04
4:28	אריסטו 4:03
4:24	מדינת 3:59
4:28	השדה 4:01
4:28	מדינת 3:59

אם ברצונכם להיות נוחמים
עם מצדדי השבת ניתן לפנות במייל:
tosefet7@gmail.com

ניתן לכתוב דקות כוחס כמסמכת "ובכינו"
077-437-9887 טלפון 9
להקים את מסמך הדקות שכולל להקדים
וביחד גאוסף האון ככיות

וזהויר במצווה זו ירחיב לו ד' בעת צרתו מידה כנגד מידה.

מערכת 'אוסף גיליונות'
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

- הרב צבי קנול שליט"א
- הרב חיים וכסלר שליט"א
- הרב משה הכהן שליט"א
- הרב יוסף בן יהודה שליט"א
- הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א
- הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א
- הרב בנימין גינזבורג שליט"א
- הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

נתן פלדמן

אוסף גיליונות מופיע בסיוע
הילכתא- לדעת לחיות כהלכה

בכל נושאי האוסף ניתן לפנות בטלפון
02-5028765

ניתן להעביר תרומות וכן לשלם עבור קניית גיליונות
"בעמדות נדרים פלוס" או "קהילות" בחיפוש קופת "אוסף גיליונות"

"וכן בהעברה בנקאית לחשבון "הילכתא ע"ר"
בנק מרכנתיל (17) סניף 734 מספר חשבון 85778
ניתן לקבל קבלה מוכרת במס לפי סעיף 46
על כל תרומה לאוסף גיליונות
(למעט תשלום על פרסום או קניית גיליונות)

תרומה טלפונית בנדריים פלוס: 03-7630543 מס' 1335
תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס' 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת 'אוסף גיליונות' ושאר גיליונות במייל
יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של 'אוסף' ולפעול לפי ההנחיות

ממגד גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זצוקללה"ה

פרשת בשלח תשפ"ד (שנה ה') * גליון 166 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

'פיקודי ה' יורים משמחי לב'
אימתי הן יורים כשיוצאין מפי יצר
(מדברי מרן זצוק"ל ע"פ חז"ל בליקוט תהלים)

דבריהם הם זכרונם

לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן

רגיל היה רבינו זצ"ל להורות לתלמידים הבאים להתייעץ לפני נישואיהם על קביעת מקום לימודם, שבאם יש לאשה מקום עבודה מסודר, או לכל הפחות מקצוע ביד, אם כך הרי יצאו בזה ידי חובת השתדלות, ושוב אל להם לחשב בשיקולי בחירת הכולל את גובה המלגה המשולמת בו, כי אם את תועלת הלימוד המירבית בלבד, ובס"ד לא יחסר להם מפרנסתם מאומה.

וכך סיפר רבינו: מעשה באברך צעיר לאחר נישואיו שנכנס למרן החזו"א זצ"ל, וביקש לקבל הדרכה - מהו הדבר העיקרי שעליו לדעת כעת, שהנה עד עתה היה בחור בישיבה, ששם הכל מסודר עם סדרי הישיבה, והישיבה השפיעה עליו, אבל כעת הוא כבר אברך, ומה עליו לדעת, מה הדבר העיקרי שחשוב לו לדעת.

אמר לו מרן החזו"א - עליך לדעת "ששולחן גדול משולחנם", וכלשון המשנה באבות (ו,ד) - 'אל תתאוה לשולחנם של מלכים, ששולחן גדול משולחנם וכתרך גדול מתרתם'.

זהו מה שבן תורה צריך לדעת, שהשולחן שלו יותר גדול משלחן מלכים!

ושולחן הוא משל להנאות העולם הזה, כי שולחן אוכלים עליו ונהנים מהאוכל, ובא התנא לומר כי העולם הזה של בן תורה הוא הרבה יותר טוב מהעולם הזה שיש למלך, מלך שלא חסר לו כלום, והוא שולט על כל המדינה וכולם כפופים לו, אף על פי כן חייו אינם מאושרים כמו מי שעוסק בתורה, ומי שעוסק בתורה הוא הרבה יותר מאושר!

מדרשות הם גם כן מקום השראת השכינה, ונקראים 'מקדש מעט' כדאיתא במגילה (כ"ט), ומרן הרב מפוניבז' זצ"ל אמר שגם לפני החורבן היתה השראת השכינה בד' אמות של הלכה, אלא שכל זמן שהיה בהמ"ק קיים, שרתה שכינה גם בבית המקדש וגם בד' אמות של הלכה, ומיום שחרב בית המקדש נשארה שכינה בד' אמות של הלכה בלבד, וכמו שביהמ"ק השפיע קדושה על כלל ישראל כך גם בתי כנסיות ובתי מדרשות משפיעים, עסק התורה בציבור, בישיבות, זהו בהמ"ק מעט המשפיע קדושה על כלל ישראל, והוא מעשה צדיקים הגדול וחשוב יותר ממעשה שמים וארץ, כי זהו תכלית הבריאה.

(משיעורי רבינו ע"מ כתובות, ומשיחה בישיבת הנגב שבט תשס"ו)

וזהו פירוש "כוננו ידך", שאמנם משה עשה את המשכן ושלמה בנה את בית המקדש, אבל הכח לזה בא מהקב"ה.

ובאדרת אליהו להגר"א (דברים א'), ביאר באופ"א "שהכל מה שכוננו - ידך, שנראה שהיו הם עושים ולא היו עושים כלל, כמו שכתוב בארון, וכן בבית המקדש אכן שלמה מסע נבנה (מלכים א וז), שהם מרימים את האבן, אבל לא היו המה מרימים אלא שנתן ה' יתברך כח והרים את ידם, וזהו שאמר ידך כוננו אותם".

והנה כל זה הוא לפי משמעות הגמ' בכתובות (וכן נקט בפשיטות הגר"א כנ"ל) שהפסוק מדבר במקדש ראשון ושני ובמשכן, וזהו מעשה צדיקים, שנבנה על ידי הצדיקים, במעשיהם ובכח בחירתם.

אך רש"י בפירושו על הפסוק כאן, כתב (והוא ממכילתא) "חביב בית המקדש, שהעולם נברא ביד אחת שנאמר אף ידי יסדה ארץ, ומקדש בשתי ידים, ואימתי יבנה בשתי ידים? בזמן שה' ימלך לעולם ועד לעתיד לבא שכל המלוכה שלו". מבואר, שפירש רש"י הפסוק על המקדש השלישי, ולפי זה "כוננו ידך" היינו כפשוטו, ידך ממש, כי בית המקדש השלישי ירד בנוי מן השמים, כמ"ש רש"י בסוכה (מ"א) "מקדש העתיד שאנו מצפין, בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים, שנאמר מקדש ה' כוננו ידך", ויש להבין א"כ מדוע הוא קרוי 'מעשה צדיקים', הרי מקדש השלישי ירד בנוי מן השמים ולא יבנה בידי אדם.

וצריכים לפרש שזה נקרא מעשה צדיקים כי זה עתיד להיבנות 'בזכות' מעשיהם הטובים של הצדיקים, כמו שמצינו עד"ז בהמשך הגמ' בכתובות שם "מעשה ידיהם של צדיקים מגיד הרקיע ומאי ניהו מטר", ופירש רש"י שהרקיע מעיד עליהם לבריות שהם צדיקים שמתפללין על הגשמים ומטר יורד. מבואר שהמטר הוא מעשה צדיקים כיון שהוא 'בזכות' תפילתם, ואף שהוא מן השמים והקב"ה מוריד את המטר כמו שכתוב 'ונתתי מטר ארצכם וגו'', מ"מ זה בזכות הצדיקים שמתפללים על הגשמים.

והנה מה שאמרנו בגמ' שמעשה בראשית נברא ביד אחת, ובית המקדש בשתי ידים, הוא דרך משל, כביכול צריך לזה יד אחת ולזה שתי ידים, ובא להראות חשיבות הדבר, שהשמים והארץ הם פחות חשובים, כי הם גשמיים, ולכן כביכול מספיק להם יד אחת, אבל בית המקדש הוא כל כך גדול וכל כך חשוב שצריך לזה שתי ידים.

והענין בזה משום שמעשה שמים וארץ הם רק תחילת הבריאה, וזוהי הבריאה הפשוטה, אבל תכלית הבריאה הוא השראת השכינה בתחתונים שיהיה בביהמ"ק, וכל מעשה שמים וארץ זה רק הכנה, אך העיקר והתכלית הוא כבוד שמים כמו שכתוב (ישעיה מגז), לכבודי בראתיו, והכבוד שמים יגיע לשלמותו על ידי הביהמ"ק, ששם הוא מקום השראת השכינה בתחתונים.

ובאמת אמרו (ברכות ה,א) מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, היינו ששתי כנסיות ובתי

'אז ישיר משה'

שירה - השגת דרגה נצחית בנפש האדם

הנה כלשון הזו נאמר גם בשירת הבאר בנחל ארנון, 'אז ישיר ישראל', ודרשו חז"ל ש'אז' הוא לשון עתיד (סנהדרין צא:).

אמנם ע"ד הפשט נראה בזה, דאיתא בחז"ל ארצה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי בנבואה, והיינו שבשעת קריעת ים סוף התרוממו ישראל למדרגה גבוהה, היו להם השגות בעולמות העליונים, השגות בכסא הכבוד, וכדכתיב 'וירא ישראל את היד הגדולה' דהינו גילוי שכינה - 'אז ישיר משה', היינו כשהגיעו למדרגות גבוהות כאלו, ממילא התחילו לומר שירה.

דבאמת מהי שירה, כשהנפש מתענגת יש שמחת הנפש והתעוררות גדולה עד שמתחיל לשיר, שירה באה מתוך המצב של האדם ומתוך רגשותיו, שהוא מתעורר לשירה.

וע"ד זה יש לבאר גם מה שדרשו 'אז ישיר' לעתיד לבא, כדכין שהשירה היא מדרגה בנפש, הרי היא קיימת לעולם, זו מעלה נצחית, המדרגה הזו שקיבלו בשעת השירה היא מדרגה שקיימת לעולם.

(מדברי רבינו בחנוכה שנות הני')

'מכון לשבתך פעלת השם מקדש ה' כוננו ידך'

מקדש מעשה ידי צדיקים הוא

בכתובות (ה') דרש בר קפרא גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ דאילו במעשה שמים וארץ כתיב (ישעיה מח,ג) אף ידי יסדה ארץ וימיני טיפחה שמים ואילו במעשה ידיהם של צדיקים כתיב מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידך, ופירש רש"י: אף ידי - חדא יד. מקדש מעשה ידי צדיקים הוא. עכ"ל.

והיינו שהרי מעשה שמים וארץ עשה הקב"ה, ובה מוזכר רק יד אחת, "יד"י יסדה ארץ ו"ימיני" טיפחה שמים, ואילו בית המקדש הוא מעשה צדיקים, שכן משה רבינו עשה את המשכן, ושלמה המלך בנה את בית המקדש, ושם מוזכר שתי ידים, מקדש השם כוננו "ידך" - לשון רבים, ומזה למדו שגדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ.

והנה ממה שאמרנו ששבת המקדש הוא "מעשה צדיקים", לכאורה נשמע שמדובר במקדש ראשון ושני ובמשכן שנבנו בידי הצדיקים, וזהו מעשה צדיקים כפשוטו, שנבנו על ידי מעשיהם של הצדיקים, בכח בחירתם. אך יש להבין א"כ מהו שאמר מקדש ה' כוננו "ידך", היינו ידך של הקב"ה, ומשמע שזה מעשה הקב"ה ולא מעשה הצדיקים.

ויש לפרש כי גם מעשי הצדיקים הם מעשיו של הקב"ה, כי אין אדם שום כח מעצמו, אלא הקב"ה הוא בעל הכחות כולם, וכל כחות האדם הם מן השמים, רק נדמה לו כאילו שזה הכח שלו, אבל באמת זה לא כח שלו אלא רצון ה' הוא הכח,

בעקבי הצאן - מדור השקפה וחינוך לאורו של מרן זצוקללה"ה דרכי החינוך - פינוק ואהבה (מאמר ט"ז)

לא העיר לאדוניה ולא אמר לו מדוע ככה עשית, וכיון שהתרגל להיות מפונק שלא דורשים ממנו כלום, הסוף היה שגדל ונעשה מורד במלכות ונהרג".

ולכשנתבונן, גם בלא הטענה שהזכרנו בראשית הדברים, כי ילד המקבל את דרישותיו נעשה חצוף ושולט על הוריו, ישנה בעיה בעצם הדבר שילד מתרגל לתפנוקי יתר, בכך שאחר כך יקשה עליו לשנות את הרגלו, "...ילד שמפנקים אותו יותר מדי ומרגילים אותו לשלוט ולקבל כל מה שהוא רוצה, הוא מתרגל שהוא כמו "ראש הממשלה" בביתו, וכיון שהתרגל לחיות ככה, אם יורידו אותו משליטתו זה יהיה קשה לו מאד, וכפי שידוע ממה שאירע כשהורידו את המלכים משלטונם.

ומצינו בגמרא (מנחות ט,ב) על רבי יהושע בן פרחיה שאמר "בתחילה כל האומר לי עלה לגדולה אני כופתו ונותנו לפני הארי, עתה כל האומר לי לירד ממנה אני מטיל עליו קומקום של חמין", והיינו אף על פי שבתחילה לא רצה את הגדולה, עכשיו לאחר שעלה לגדולה זה איכפת לו מאד אם יורידוהו, והנה בוודאי שרבי יהושע בן פרחיה לא היה עושה כן, ורק בא לומר עד היכן מגיע טבע האדם, שאפילו שמתחילה היה מתרחק כל כך מהגדולה, אבל מרגע שעלה לגדולה קשה מאד לפרוש ממנה...

וכך גם בכל העניינים, מי שהתרגל לדבר שהוא חיותו, קשה לו מאד אם יחסר לו הדבר ההוא... וכן הוא גם ענין בן סורר ומורה שחייב סקילה, ואמרו בגמרא (סנהדרין עב,א) וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי אמרה תורה יצא לבית דין להיסקל? אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה, שסוף מגמר נכסי אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא, ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב. והיינו כי לאחר שהתרגל לנגוב זה נעשה לו כהיותו, ומכיוון שהתרגל לחמדת הממון ותאוות הגוף של בשר ויין, ההתמכרות דוחקת אותו עד ששום דבר לא ימנע אותו מזה..."

ומוסיף רבינו שהנהגת פינוק הילד, כשהיא באה מתוך תחושה טבעית, ואינה שקולה כראוי, יכולה לגרום לבעיות נוספות: "...יש הרבה מעשים כאלו שההורים מפנקים ילד אחד על חשבון כל הילדים, וכגון שהילד הוא קצת מסכן ויש לו איזה בעיה בבריאות, וצריכים לתת לו יחס מיוחד כדי שירגיש טוב, וכל הזמן דואגים שלא יחסר לו כלום, ומפנקים אותו על חשבון כל בני המשפחה... ולפעמים יש גם אפליה ללא סיבה, שהילד מוצא חן בעיני ההורים ולבם נוטה אליו יותר מכל הילדים, ומתוך כך הם נותנים לו יחס טוב יותר מכולם..."

והסוף הוא שהילד המפונק נעשה מושל, ומתרגל שנותנים לו את כל מה שהוא רוצה ללא הגבלות, והילדים האחרים סובלים מאפליית ההורים שמפנקים את הילד הזה יותר מהם... ויש ילדים שהם בעלי מידות טובות מאד, ומשלימים עם המצב שהם מקבלים יחס פחות טוב מההורים, אך יש גם ילד טוב עם מידות טובות, שהאפליה גורמת לו להתמרד, ויש כל מיני תוצאות לא טובות..."

ונצטט דברים דומים שאמר רבינו בזה בהזדמנות נוספת: "... מצינו עניין כבישת הרחמים אצל אברהם אבינו שכבש רחמיו להעלות את יצחק לעולה, אבל זה היה מתוך אהבה לבנו, וכמו שיש ניתוח שמציל חיים והאב הוא המנתח והבן הוא החולה, שאפילו שהניתוח מכאיב לבן והאב מרחם על בנו, כאן האהבה דורשת לכבוש את הרחמים ולנתח אותו, כי אם ירחם עליו שלא יכאב לו ולא ינתח אותו יהיה יותר גרוע, והרי הוא רוצה שהבן יחיה, לכן הוא כובש את רחמיו ומנתח אותו, ומתוך אהבה הוא מכאיב לו כדי שיתרפא, כי האהבה דורשת עכשיו לעשות את הניתוח ולכבוש את הרחמים.

ומצוי גם בחינוך הילדים שיש הורים שמרחמים על הילדים ואינם מחנכים אותם כדי שלא להכביד עליהם, אבל צריכים לדעת כי האהבה דורשת לכבוש את הרחמים ולחנך כראוי, ויש אפילו בדברים הנוגעים לבריאות הגוף שהילד מטבעו אוהב לאכול, וההורים נותנים לו ממתקים למרות שבסוף הוא ישמין מזה ועלול לקבל מחלות, כי האמא מרחמת עכשיו על הבן שיאכל ויהנה, ואינה חושבת על העתיד מה שעלול לצאת מזה... אבל זוהי אהבה עם רחמים נגד השכל, יש הורים שאינם מבינים וחושבים שזה רחמים, אבל באמת זוהי אכזריות ולא רחמים, כי זה עלול בסוף לגרום לבעיות רפואיות, וכשיש הבנה האהבה מתגברת על הרחמים..."

ואמנם, כאמור, יש לידע היכן מדובר בחינוך כראוי והיכן ההכבדה אינה במקומה, והכל לפי הכרת כוחות הילד ויכולותיו, וכן הכרת צרכיו ותאוותיו, ואי"ה נאריך בזה במאמר הבא.

הנה לאחר שהארכנו בענין ה'סמכות', וענין הביקורת והתוכחה, באנו לעסוק בהתייחסות הנכונה לדרישות ובקשות הילד, וכפי שנתבאר (במאמר על סמכות) רבינו זצ"ל הזהיר על סכנת ההיענות ל'דרישות' הילד, בדבר זה ישנו סיכון גם למעמד וסמכות המחנך ביחס למתחנך, וגם הרגל לפריקת עול, כאשר הוא למד כי כל אשר יחפוץ בא לידו.

אלא שכפי שזכר לעיל, אמר רבינו כי דבר זה צריך שיקול נכון, אימתי ראוי להימנע מלתת ומתי להיענות לבקשה, כמובן, כשאינה באה כדרישה, "...צריכים להעמיד גבולות לילדים, ואין לתת לילד את כל מה שהוא מבקש ודורש, שאם יתרגל לקבל כל מה שהוא רוצה, אזי במשך הזמן נעשה שליט על ההורים, וידרוש מהם יותר ויותר. אמנם צריכים כמה לדעת מה לתת לילד, ובמה להגבילו, ולא למנוע ממנו סתם דברים בלא שתהיה סיבה מוצדקת לכך.

ולפעמים ילד מבקש מן ההורים דבר שאם יקבל אותו ירגיש הרגשה טובה, וההורים יכולים בנקל למלא את מבוקשו, אבל אינם מבינים לשם מה צריך את זה, ומה ההנאה שיש לו בזה, ולכן מונעים ממנו ואינם נותנים לו את מה שהוא רוצה, ואין ההורים צודקים בהנהגה זו, כי אם יש בידם למלא את מבוקשו, שעל ידי זה ירגיש הרגשה טובה, ואינו מבקש דברים שהם נגד ההלכה, אין סיבה למנוע ממנו"

"...וזה תלוי בחכמת ההורים, שמלרות האהבה שהוא מקבל מהם, ידע גם שהוא חייב לכבד אותם..."

דרך זו העמיד רבינו גם בדברו בענייני חינוך בפני מרביצי תורה, כפי שנדפס בספר דרכי החינוך - פרקי הדרכה (פרק ג): "הדרך הנכונה בחינוך היא כמו שאמרו (סוטה מז,א) 'שמאל דוחה וימין מקרבת', מצד אחד 'דוחה' - להרגיל את הילד שאינו יכול לעשות מה שהוא רוצה, ולא יתנו לו את כל מה שהוא דורש, אבל יחד עם זאת צריכים גם 'ימין מקרבת' - שירגיש שההורים אוהבים אותו, וממילא יבין שהם רוצים את טובתו, וגם מה שמסרבים לבקשתו זה לטובתו, אף שאינו מבין מדוע..."

והרחיב רבינו עוד כי צריכים להכיר את טבעם של ילדים ולהבין את צרכיהם, שאינם כשל המבוגרים, ולפי זה לשקול היכן לנהוג ב'שמאל דוחה' והיכן לאו, ועוד נאריך בס"ד בענין הכרת נפש הילד, וחינוך הנער על פי דרכו.

אלא שהזהיר רבינו, כי ההתחשבות בצרכי הילד לא תמיד נובעת מחשיבה נכונה, ולפעמים היא נובעת מטבע של רחמנות, ומתוך רצון לפנק ולהיטיב לילד, שאף כי טבע טוב הוא, אבל כשאינו בא בשיקול דעת כראוי, ויכול הילד להתרגל ע"י כך לעצלות ולחוסר מאמץ, או לדרישות מוגזמות מהוריו, כאמור בתחילת דברינו, ולהשחתת המידות.

ונצטט מדברי רבינו בענין זה: "יש הבדל מצד הטבע בין אדם לבעל חי, שהאדם יש לו מעלה יתירה על בעלי החיים שיש לו שכל, ואילו בעל חי אין לו שכל והוא מתנהג וחי לפי טבעו, אבל מצד שני בעל חי גם בלי שכל יודע להיזהר מכל מה שמזיק לגופו, יש לו אינסטינקט טבעי לאכול רק מה שבריא בשבילו, והטבע מכריח אותו לעשות רק דברים שהם לטובת הגוף שלו, אבל האדם שיש לו גוף ויש לו שכל, אם ילך לפי טבע הגוף בלי השכל יהיה בסכנת נפשות, כי טבע הגוף ימשוך אותו לאכול כל מה שמתחשק וערב לחיכו, וכתוצאה מכך יקבל כל מיני מחלות.

ושמעתי שיש בעולם ילד בגיל שמונה שהמשקל שלו גדול מאד והוא מצוי בסכנת חיים, והרופאים מיעצים לטובתו שיוריד במשקל, אבל אמו של הילד אינה מבינה זאת, ומרחמת עליו שיאכל יותר ויותר... והנה הילד שהוא קטן עושה זאת מפני שאין לו שכל, אבל האמא, כיצד היא מתנהגת בחוסר שכל ומזיקה לבנה? מתוך אהבת הבן היא נותנת לו לאכול ללא גבול... והרופאים רצו לאשפו אותו בעל כורחו. אכן, זהו מקרה נדיר שההורים יתנהגו ככה בחוסר שכל עם ילדיהם..."

אבל יש דברים שהם שכיחים מאד, שההורים מפנקים את הילד בלי גבול, ושמעתי שאומרים על זה בדרך מליצה את הפסוק (איכה ד,י) "ידי נשים רחמניות בישלו ילדיהם" - יש נשים רחמניות שרוצות שבנם ירגיש טוב, לא להכביד עליו, ונותנות לו את כל מה שמתחשק לו, שיהנה כמה שהוא יכול, אך בהנהגה כזאת "בישלו ילדיהם", כי אם נותנים לילד את כל מה שהוא רוצה, סופו לצאת לתרבות רעה.

וכמו שמצינו אצל אדוניהו בן חגית בנו של דוד המלך שכתוב עליו (מלכים א, א, ו) "ולא עצבו אביו מימיו לאמור מדוע ככה עשית", ופירש"י "ולא עצבו - לא הכעיסו, לימדך שהמונע תוכחה מבנו מביא לידי מיתה", ע"כ, והיינו שדוד המלך מעולם

מנחת דבר פרשת בשלח

שנה ב' גליון י"ט

מרבנינו הגדול מרן הגר"ד לנדו שליט"א

ולא קרב זה אל זה כל הלילה (י"ד כ')

בגמ' מגילה י' ב' אמר רבי יוחנן מאי דכתיב ולא קרב זה אל זה כל הלילה, בקשו מלאכי השרת לומר שירה, אמר הקדוש ברוך הוא מעשה ידי טובעין ביים ואתם אומרים שירה. וזה הטעם שאין גומרין את ההלל בשביעי של פסח (משנ"ב ת"צ ז' בשם מדרש). והנה בגמ' ערכין י' ב' נתבאר בזה טעם אחר, שאינו מועד בפני עצמו (משא"כ בסוכות שהימים חלוקים בקרבנותיהן). וידוע לבאר שצריך את שני הטעמים, כי יש שני סיבות להלל, מצד המועד ומצד הנס. ובגמ' ערכין אמרו על ההלל שמצד המועד, שאינו מועד בפני עצמו. אבל עדיין מצד הנס שאירע ביום זה היה בדין לומר הלל, אם לא שאין ראוי לומר הלל על מאורע שהיה עמו מיתת מצרים.

ויש שביארו בזה מה טעם אומרים הלל ביו"ט ראשון, אף שהיתה יציאת מצרים על ידי מיתת הבכורות. מכל מקום יש שם הלל מצד המועד ובזה לא נאמר כלל זה. אבל אין זה מספיק, שהרי ההלל שאומרים בליל הפסח הוא הלל על הנס.

ובפשוטו הישוב לזה הוא שבשביעי של פסח קריעת הים היא עצם המאורע שעליו נקבע המועד, וכיון שהיה בכללו מיתת המצרים אין ראוי להלל על מאורע שהיה עמו עונש. אבל ביציאת מצרים, מיתת הבכורות היא לא עצם המאורע שנקבע עליו המועד אלא היציאה. ואפשר להלל על ההצלה שביציאה בלי להתייחס למיתת הבכורות שגרמה לו.

ונראה עוד שהקושי מעיקרא ליתא, מיתת המצרים ביים סוף היתה עונש ואע"פ שכך היה ראוי להם ולעולם, יש בזה צער ואין נכון להלל על עונש. אבל מיתת הבכורות כל עצמה היה גילוי שכינה ככתוב כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים ואמרו, אני ה' ולא אחר, ומכח הגילוי בטלו אלהי מצרים ומתו הבכורות בכל מקום שהם. ולא היה זה עונש אלא גילוי שכינה שראוי להלל עליו.

ויהי בערב ותעל השלו ותכס את המחנה (ט"ז י"ג)

כתב הרמב"ן לעיל בפרשת בא (פ"ב פ"ו) בביאור בין הערביים וכו', ויהי בערב ותעל השלו כי עלה ביום הראשון לשעה אחת בערב.

ואולי צ"ל בשעה א' בערב, וחשב המעתיק כי א' פ"א אחת ואינו כן אלא הכוונה ראשונה, והיינו דכיון דכתיב בין הערבים תאכלו בשר אלמא דמתחילת בין הערביים יוכלו לאכול, ועל כרחין דעליית השלו הייתה מיד בתחילת הערב בשעה הא'.

ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העמר (ט"ז כ"ב)

בגמרא שבת קי"ז ב' אמר רבי אבא חייב אדם לבצוע על שתי ככרות (בשבת) דכתיב לחם משנה.

מעשה שהי' בליל שבת שהיו לפניו שתי חלות ללחם משנה כדן, והיה דעתו לבצוע רק אחת מסוימת [התחתונה, כמו שצריך בליל שבת לבצוע את התחתונה] והחלה השניה הי' בדעתו להשאירה לסעודת היום, ואחר שבירך המוציא נתערבבו החלות זה בזה ואינו מכיר על איזה מהן בירך, והשתא יש ספק איזו מותר לו לאכול ואיזו אסור, [דעל אחת מן החלות לא הי' דעתו לאכול ממנה בסעודה זו].

ובעלמא באיסור דרבנן כה"ג א"א להתיר אף אחת מהן, משום ששניהם הלא א"א להתיר דממנ"פ עבד איסור והי מפקת, עי' יו"ד סי' קי"א, והכא

נמי כאן לא יוכל לאכול אף אחד מהם דממנ"פ נמצא שאכל אחד מן החלות בלא ברכה, ואמנם כה"ג כיון שאינו יכול לאכול יכול לברך שהלא נימא לו שיברך כעת על דעת לאכול משתי החלות ואז הברכה השניה חלה על אותו חלה שלא בירך עליה תחילה, והראשונה על חברתה, ולא חשיב הפסק לענין הברכה הראשונה דהו"ל דבר שהוא צורך האכילה עי' סי' קס"ז משנ"ב ס"ק ל"ו.

ואין לומר אכה"ג הא דשו"ע סי' קע"ז סעיף ה' דסתם דעת האדם על כל מה שמביאין לו בסעודה וממילא תפטר גם הפת השניה,

דברי חיזוק מרבנינו הגדול שליט"א לאחר שיעור שמסר בישיבת 'כתר תורה' במסע חיזוק ביישוב קרית יערים.

אולי אגיד כמה מילים, מה שאפשר לומר ללומדי תורה, ראשי הישיבה העמידו כזו ישיבה שכל המהות שלה זה להגות בפיקודי ה' יומם ולילה, יותר מזה אין, שמעתי שהבחורים שקועים בעיון התורה ועמלים, וזה כל הדבר.

אולי מתאים לספר את הסיפור הידוע על חמדת שלמה איך הוא עמל בתורה, הנכד של החמדת שלמה סיפר ששמע מתלמיד שלו, שלמד אצל החמדת שלמה בחורף והוא היה יושב בבית מדרש של עץ ולא היה תנור שם והחמדת שלמה ישב בבגד דק, בגד קיצי כזה כמו שאומרים, ומסר שיעור בעיון ונטף זיעה, כל הפיאות שלו נטפו זיעה כסדר, ככה למדו תורה, כך הוא כותב עדות שהוא שמע מתלמיד שלו שכך היה, אני לא אומר שאנחנו יכולים ככה, אבל עלינו ללמוד מכך עוד יותר לעיין ועוד יותר לעיין.

יש דבר מאד מעניין בהקדמה של המבי"ט, הבן שלו כותב על הרבי שלו ועל האבא שלו, הרבי שלו היה הבית יוסף ואבא שלו היה המבי"ט, הוא כותב על היחס שביניהם, אהבתם ושנאתם, הם אהבו מאד אחד את השני אבל בלימוד הם לא ויתרו.

גם כן צריך ללמוד בהתלהבות, לא להגיד מהיכי תיתי, צריך שהכל יהיה אכפת, פעם זה היה כך, היום אנשים יותר אדיבים, פעם הלימוד היה בסערה, היום מיד מוותרים לשני, להתעקש אסור, אבל לחשוב צריך, וגם להודות על האמת, אמרו שהחזון איש אמר שהמודה על האמת הכי גדול שהכיר, יותר מכולם, זה היה רבי חיים עוזר העילוי הגדול הגאון הגדול, לא ראה כזה מודה על האמת, ככה שמעתי, צריך ללמוד בהתלהבות בחשק ובמסירות, אני לא אומר שתצעקו כמו פעם, אין לזה טעם היום, אבל הכל בחשק, לא ללמוד כלאחר יד, אם יש חידוש אז צריך להדלק חשמל בעיניים, רק ככה ללמוד ולגדול, תזכו ללמוד הלאה ותהיו תלמידי חכמים גדולים בעזר ה'.

דבגר איכא קנין שביתה מעיקרא לענין אחר שיתגייר, משום דיש שביתה בעולם למצווים עלי', אך במתן תורה דלא היתה שביתה מעיקרא כלל שפיר י"ל דהוה אז תחילת היום לענין זה.

קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן והנח אותו וגו' (ט"ז ל"ג)

במנחת חינוך (מצוה צ"ה) תמה מאי טעמא לא מנו מוני המצוות מצות עשה דצנצנת המן [וכן מקלו של אהרן], והא מקום הנחתן שם הוא לדורות כמבואר בגמ' ורמב"ם, וא"כ הנוטלם משם עובר בעשה שמפורש בתורה ששם מקום הנחתן, ויעו"ש מש"כ בזה. ועי' בסה"מ צ' שורש ג' שאם באנו למנות מצוות ואיסורים זמניים, א"כ נמנה נמי הא דכתיב קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן, ע"ש וענין אחר הוא.

ולכאנ' יתכן דהציווי אמנם הי' למרע"ה בלבד אך אית בזה גם מכוון דגזרת מלך שיהא הדבר קיים כן ולעולם, ועל כן אסור לן לבטל גזירת מלך זו וגם לדורות ולא שנאמרה כאן מצות עשה לדורות, אלא כאמור רק מחמת האיסור הכללי לבטל גזירת מלך [ודו"ק מהארגז ששלחו פלישתים שהוא מענין שנאמר בנביא ולא בתורה] ולא שייך א"כ למנות הנחת צנצנת המן [ומקלו של אהרן] בכלל מנין המצוות.

וחם השמש ונמס (כ"א כ"א)

ענין זרק לה קידושין קרוב לה דמהני, בין אם הוה מן התורה בין אם רק מדרבנן, כבר הי' בזמן שהיו בני ישראל במדבר. כעולה מרמזי הטור על התורה בשם אביו הרא"ש (שמות מ"ז כ"א) [וז"ל וחס השמש ונמס. ד' במסו'. הכא ואידך וחס הוא אבי כנען. וחס לאדוני המלך. אם ישכבו שנים וחס להם. כדאיתא ביומא שהמן היה מברר הכל אם נשאת תוך ג' חדשים וילדה ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון בבית מי שנמצא העומר שלו היה אביו וזהו אם ישכבו שנים וחס להם היה מתברר ע"י וחס השמש וכן אם זרק לה קדושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה אם נמצא עומרה בביתו היה קרוב לה ואם נמצא בבית אביה היה קרוב לו וזהו וחס לאדוני המלך שדורש בסנהדרין על קדושין וחס השמש שהיה מתברר על ידו וכן גבי עבד כנעני זה אומר שלי הוא וזה אומר שלי הוא בבית שנמצא עומרו שלו היה וזה הוא וחס הוא אבי כנען. אדוני אבי הרא"ש ז"ל].

ואי בעי לזה סימטא [לא עיינתי כעת בלשונות קמאי בזה] יתכן שבין האהלים היתה, (עי' מש"כ בחי' על ב"מ עמוד ע"א לשי' תורי"ד דד' אמות דאשה קבלה מסיני, דלגבי כסף קידושין לא מהני וע"ש עוד).

עוד מתבאר מדברי הרא"ש דבמדבר היו הנישואין מיד אחר האירוסין דלא היו צריכים להמתין דהכל הי' מזומן אז. ולכך זה שקידש אשה ולא הספיק לעשות נישואין בו ביום, או בגוונא דספק קידושין, הי' המן יורד פתח בית הארוס (אף באירוסין מדרבנן) העומד לשאתה (אף נישואין מדרבנן) ביום ירידת המן. ואם קידש ספק קידושין ביום ו' הי' נושאה ביום א' [אף דשרי מה"ת לנושאה בשבת] דבזמן ירידת המן ביום ו' עדיין לא הי' מעשה קידושי הספק.

- שני אנשים שכל אחד קידש בספק קידושין אחות השני, ירידת המן שירד לכל אחד בביתו למחרת הי' כמותו ככל יום, כפי האנשים שם. אם יעשו תרוויהו נישואין אז ביום המחרת אי אפשר לדעת אם תרוויהו נתקדשו אי תרוויהו לא נתקדשו.

שהלא כה"ג שאין עומד לאכול הפת השניה ורק מחמת תקלה בלתי מצויה, אין זה דעתו בשעת הברכה, ואף שלענין לחם משנה הוא מצרף גם הב' אבל אין דעתו לאכול ממנה, אך יתכן שכיון שמצרפם ללחם משנה ע"כ הברכה קאי עלה, [ועיקר הענין לצרף חלה שאין דעתו לאוכלה בודאי יש להוכיח ממה שהחזו"א צירף מצה בע"פ שחל בשבת], אבל נראה שאף אי נימא כן מ"מ בסיום הברכה מסיח דעת ממנה, ועי"ע בכל זה.

את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו (ט"ז כ"ג)

כתב השער הציון סי' שי"ח ס"ק קי"ד שפירות חייב עליהם אם בשלם בשבת, ואף שאינם צריכים בישול, מ"מ כיון שמשבתחים בבישול חייב. אבל בחי' רע"א סי' רנ"ד כתב שאין איסור מן התורה כיון שהם ראויים לאכול חיים. וקשה ממך שהיה ראוי לאכילה חי ואעפ"כ אסרה התורה לאפותו ולבשלו. ועי' מניידן הראשונים אם יש אפיה אחר בישול, דלדבריהם לא שייך לומר דאין איסור בישול בנאכלים חיים, דהרי המבושל ודאי נאכל בלא אפיה. ועי' מג"א סי' שכ"ח סק"ט בשם הגמ"ר שמבואר שאסור מן התורה לבשל יין, אף שהוא ראוי בלא זה, וע"כ משום דמשתבח [עי' רפי"א דתרומות]. מיהו אי יש בישול בלח לא קשה שהלא לפי"ז ע"כ בישול לח שאני.

ומש"כ ביומא דרשעים טחנו ברחיים ובינונים וכו' ומבואר שהי' צריך תיקון לאכילה, יש ליישב ע"פ מש"כ הרמב"ן וז"ל, ורבי אברהם אמר את אשר תאפו כמנהגם אפו לכם היום, והוא העומר הידוע להם, ואת כל העודף שהוא העומר השני הניחו לכם למשמרת עד הבקר, ולא הגיד מה יעשו ממנו, ובבקר אמר להם אכלוהו היום. ואם כן יאכלוהו בשבת חי מבלי שיאפו או יבשלו בפרור ועשו ממנו עוגות כמנהגם.

שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו (ט"ז כ"ז)

יש לדון בגר שנתגייר בשבת [בדיעבד] אם נאמר דבאמצע השבת אין קונין שביתה (ברמב"ן עירובין מ"ג א' איתתי פלוגתא בזה) מה דינו, מי נימא דיש לו רק ד' אמות, או דלמא אצל הגוי שנתגייר בשבת חשיב השתא לדידיה כתחילת שבת וקונה השתא שביתה, והנה בירושלמי פ"ד דערובין ה"ה דן בגר שטבל בשבת ונראה כן שיש לו תחום. אמנם הסברא שם נראית לאידך גיסא דיש לגוי דין שאם יתגייר יהי' לו שביתה [וכן ס"ל לירושלמי לענין ישן דאין לו שביתה ומ"מ מהני לענין שיהי' ער] ומ"מ גם לפי"ז כל זמן שלא נתגייר אין לו שביתה [וכן דכוותה בישן] ושרי לטלטלו לכל מקום, וגם לא שייך דתיהני הליכתו חוץ לתחום לענין גוי ששבת בשבת.

ולדברי הפנים יפות (פ' יתרו י"ט י') דבגוי לילה אחר יום, דו"ק לענין תחומין במוצ"ש.

והנה בס' בית אברהם [להגרא"ל מצ'כנוב זצ"ל], דן בהא דיוצא חוץ לתחום דאין לו ד' אמות אי הוה מן התורה לסוברים דתחומין מה"ת ומיייתי מהא דשבת פ"ז דנחלקו אי תחומין איפקדו במרה [1] או בזמנו במתן תורה, ואי נימא דד' אמות מן התורה תקשי למ"ד דבמתן תורה איפקדו על תחומין א"כ כיון דלא הוו בני שביתה בכניסת השבת (דלכו"ע בשבת ניתנה תורה) א"כ לא קנו שביתה, והיאך נאמר להם שובו לכם לאהליכם, (יל"ע סוגי' דפ"ק דביצה ה' ב' וברש"י ותוס' שם, וכל"ע), דמשמע באותו יום, הא לית להו רק ד' אמות אלא ע"כ דאינו אלא מדרבנן. ולהנ"ל י"ל דאז חשיב תחילת השבת כיון שלא היתה שביתה מעיקרא. [ואפי' אי נימא

חשבת רכ"י

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת בשלח

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל ליץ ע"ה

קריעת ים סוף – המקום של כלל ישראל הוא בתוך הים

צורת הבריאה היא באופן שהמים אמורים להציף את כל העולם

באמת עלינו להבין כי בעצם בצורה כזו היתה כל צורת הבריאה, באופן שהעולם כולו קיים בנס, אחר שדרך הטבע לא היה קיום לעולם לולא שם בורא העולם גבול לים "גבול שמת כל יעבורו כל ישובו לכות הארץ", וכלשון הפסוק בירמיהו (ה' כ"ב) "האזיני לא תיראו נאם ה' אם מפני לא תחילו אשר שמתי חול גבול לים". כביכול בורא העולם הגביל את הים ואינו נותן לו להתפשט. אם היו מסירים את הגבול היה הים מציף את העולם כולו. בעצם העולם עומד בנס ועל זה אנו מברכים בכל יום רוקע הארץ על המים. הסדר האמיתי של הדברים הוא שהארץ היא מתחת למים והיא היתה צריכה להיות מוצפת. בתחילת סוגיא דרב"ח (ב"ב ע"ג ע"א) כתוב שכל גל וגל אמר שהוא הולך לשטוף את כל העולם. היינו, התנועה הזו של הגלים עניינה שהים בעצם טבעו מתכוין להציף את העולם. באופן טבעי הים אינו מוגבל, המים הם דבר שזורם ומתפשט עד שהם כבר פחותים מטפוח על מנת להטפוח, אבל כל זמן שיש כמות של מים הם מתפשטים. באופן טבעי המים רוצים להתפשט ולהציף את כל העולם כולו, אבל הם נתקלים בגבול שאינו נותן להם ועוצר בעדם [וכאשר קורה שהגבול אינו עוצר בעדם הרי שהתוצאות הם נוראות] כמויות המים שבים יש בהם כדי להציף את העולם כך שלא ישאר שריד ופליט ולא תשאר שום פיסת יבשה.

צריך להבין מה המכוון בדבר הזה, מה עלינו להבין מן שהקב"ה ברא את העולם במצב שדרך הטבע, אלמלא גזירה מיוחדת, אלמלא גבול מיוחד שאינו לגמרי טבעי, המים היו מציפים את הכל. ואף שהעולם קיים וכך אנו חיים אבל בדרך הטבע הפשוט לא היה שייך להתקיים כך, ומה הטעם שבורא העולם ברא את העולם בצורה כזו, מדוע צריך לשים את העולם שבו אנו חיים, היינו את היבשה שבה העולם חי, באופן שדרך הטבע צריך היה להיות מוצף ולא היה יכול להתקיים, מה מתכוונים להירות לנו בזה, ביאור העניין נרמז בדברי רבותינו ולשם כך יש להקדים ולבאר סוגיא יסודית כדלהלן.

ארבעת היסודות בבריאה מכוונים כנגד המידות ויסוד

המים כנגד התאוה

רבותינו מגלים לנו, כפי שידוע הדבר מקדמוני קדמונים ומקורו בדברי חז"ל, שישנם ארבעה יסודות בבריאה שהם המרכיבים את המציאות הגשמית, אש רוח מים ועפר. יש גשם שהוא אור יש גשם שהוא עפר יש גשם שהוא מים יש גשם שהוא אש, אלו ארבעת צורות הגילוי של גשם, ובפרטים הרי שכל אחד פושט צורה ולובש צורה וכך מורכבים כל הגשמים בעולם.

ארבעה יסודות אלו, מבארים רבותינו, וכן הוא בדברי חז"ל, הם השורש לארבעת המידות שהם אבות המידות של בני האדם בין לצד הטוב ובין להיפך. האש מכוונת כנגד הקנאה והכעס, כנגד המים עומדת התאוה, כנגד אריר עומדת מידת הכבוד והתנשאות, וזהי הרגשת התרוממות, והעצלות היא כנגד העפר אשר שואף ויורד בכת גדול למטה. אלו הם הקנאה התאוה והכבוד המוציאים את האדם מהעצלות אשר כבר נתבארה גנותה היטב בספר משלי בפרשת "על שדה איש עצל עברתי וגו'. אלה הם המידות אשר ניתן להשתמש בהם לשני הצדדים.

יסוד המים מכוון כאמור כנגד התאוה. המים נושאים בתוכם את כל ההנאות ואת כל התענוגות כולם, ויסוד המים הוא המושך לכיוון של ההנאות והתענוגות. יש מקום להרחיב בזה, וכפי שישנו עניין עיקרי בזה והוא כעובדה שהמים הם חומר שאינו מקבל צורה. המים הם חומר שאין אפשרות לעצב אותו, וכשמנסים לעצב אותם הם מיד ניגרים ונשפכים, ואף שבתוך כלי הם מקבלים את הצורה של הכלי אבל המים כשלעצמם תכונתם היא שהם אינם מקבלים צורה. זאת התכונה הייחודית של מים שהולך אחר תאוה. הנביא יקרא למצרים חמורים (יחזקאל כ"ג כ) "אשר בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים וזרמתם". מבורא בדברי חז"ל שחמור נקרא כך על שם החומר. החומר הוא מין בעל חיים שאפשר לעשות עמו כמעט כל דבר [אם לא עוברים את הגבול...], הוא חומר הניתן לעיצוב. המושג חומר הוא מושג של אפשרות שיכולה להתממש בהמון דרכים. אם נהנתן, בעל תאוה המבקש הנאות, הרי שתמיד אחרי שהוא נהנה הוא מיד חוזר להיות חומר, הוא חוזר להיות אפשרות להנאות נוספות. כך נראים גם המים שהם חמוריות להיות חומר, כל נסיון לעשות איתם משהו או לאסוף אותם באיזה אופן שהוא לא יצלח. ידועים דברי הגמרא בכמה מקומות "נבדא בהפקיאת ניחא ליה", וכן נקרא העבר "עם הדרום לחמור". אלו יצורים הדומים לחמורים. העבר נותן את עצמו לעיצוב על ידי משהו אחר אולם הוא כשלעצמו הוא רק חומר. אמנם הארץ כופה אותו אולם מצד עצמו אין לו צורה משלו וברגע שמרפם ממנו מעט הוא מתפרק מכל עול. כל מי שמציאותו היא בחינת חומר גם הוא בהפקיאת ניחא ליה, המיד הוא חוזר לחומר ואינו יכול להשתעבד לדבר מסויים, לא לעולם אינו מצרף ומחבר את עצמו לצורה מסוימת. כך נראים אותם בעלי תאוות והנאות של חיים מחפשים עוד איזה הנאה, כך הם חיים את חייהם. אלו הם המים, אותו חומר גמור שאינו מקבל צורה, המים הם דוגמא לבהפקיאת ניחא ליה אחר שהם כביכול פורקים מעליהם כל צורה, זה הוא יסוד המים המכוון כנגד התאוה.

האדם נברא כדי להתענג וליהנות, זוהי הבריאה בתוך

המים, וכך הם עינם החיים באלף השביעי

עלינו לחזור ליסוד היסודות, כפי שפותח המסילת ישרים ומגלה לנו את יסוד היסודות של בריאת העולם. בורא העולם ברא את האדם כדי להתענג וכדי ליהנות, וכמוכן להתענג על ה' וליהנות מזיו שכניתו. לכן נברא האדם, וכדי להגיע לאותו עונג ולאותה הנאה צריך האדם להגיע לעולם הזה עם כל הנסיגות שבו, המטים את הרצון הטבעי שנמצא בעצם בריאתו להתענג וליהנות להבדים הנמצאים פה, כך מאבד האדם את התכלית שלשמה הוא נברא, בכך שהוא מטה את אורו כח שהוא נברא בו לכיוון הלא נכון.

ישנו עניין עיקרי בקריעת ים סוף אשר על שמה אנו

נקראים עברים – עברו ים

אנו מוצאים בדברי חז"ל שקריעת ים סוף היא הגמר של יציאת מצרים, וכך משמע בדברי הירושלמי בסוטה, דאיתא התם שהטעם שלא אמרו שירה כשיצאו ממצרים כיון שהיציאה ממצרים היתה תחילת גאולתן, ומפרש בקרבן העדה שלא היתה גמר הגאולה עד עברם בים. וצריך להבין, כי לכאורה נראה שאלו שני דברים נפרדים, ואחר שכבר הוציאנו הבורא מעבודת מצרים היה מקרה נוסף של "ויהפך לבב פרעה ועבדיו וגו'" ואז רדפו המצרים אחרי בני ישראל ורצו להחזיר את הדבר לקדמותו וקריעת ים סוף באה להצילם ממצרים אולם אין קשר ישיר בין הדברים. הדבר צריך ביאור.

בדברי חז"ל במדרש (שמות רבה פרשת שמות פרשה ג) משמע שיש עניין עיקרי בקריעת ים סוף. והכי איתא התם על הפסוק "ואמרתם אליו ה' אלקי העברים נקרה עלינו", "למה קורא אותם עברים על שום שעברו ים", למדנו שעצם העובדה שעברנו בים הצטרפה לשמנו. אם היה זה דבר מקרי שאחר שנכנסנו לתוך מצב שאין ממנו מוצא בורא העולם עשה לנו נס, וכל עניינו רק הצלה מהרדיפה, אם כן אין זה מובן שניקרא על שום כך, אחר שאין זה עניין של מהות.

באמת, אנו נקראים יוצאי מצרים ואנחנו נקראים גם עובדי הים, דבר זה הוא חלק מעצם מהותנו, מעצם שמנו. והנה, העובדה שאנחנו נקראים יוצאי מצרים מחייבת אותנו להזכיר זאת כל יום ופעם בשנה אנו מחויבים לחזור ולחיות זאת מחדש כאילו הדבר קורה עתה, זאת יציאת מצרים שעליה אנחנו קיימים, אבל כאן מתבאר מדברי חז"ל שגם על העובדה שעברנו בים אנחנו קיימים, אנו נקראים על שם העובדה שעברנו ים, עברים. אנו לומדים מכאן שדבר הזה הוא מהותי ושייך בעצם לגמר גאולת מצרים, אחר שאת השם עברים קבלנו מכה העובדה שעברנו בים ולא מכך שניצלנו ממצרים, וצריך לבאר בזה.

קריעת ים סוף שזה ל"קו המים" ביום השלישי לבריאה,

כאן נתחדש מקום לכלל ישראל

בעצם העובדה שעברנו בים למדנו עניין מיוחד במכילתא, והכי איתא התם על הפסוק מה תצעק אלי, "רבי מאיר אומר אם לאדם יחידי עשיתי לו ים יבשה שנאמר ויאמר אלקים יקוה המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה ולעדת קדושים אלו אני עושה להם את הים יבשה".

הנה, מובן כי צורת אדם אינה יכולה להתקיים אלא ביבשה והים יכול להיות רק מקום עראי לבני אדם. ואף שאפשר להיות עובדי ימים אבל מקום קבע לאדם הוא רק ביבשה, וכפי שאמרו זקני הגב לאלכסנדרוס מוקדון (תמיד ל"ב ע"א) "ל נחתי ימא לא מייחבא דעתייהו עד דאתיין ליבשתא", כל יורדי ים אינם חוזרים ליישוב הרעת עד שהם חוזרים ליבשה. היבשה היא המקום שעליו נאמר "והארץ נתן לבני אדם", ואילו הים אינו שניתן לעבור בו ממקום למקום אולם הוא אינו מקום להיות בו.

כתוב כאן במדרש, כי אחר שכאשר בורא העולם ברא את האדם הוא הכין מקום לאותו אדם יחידי במאמר של "יקו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה", עתה אומר הקב"ה למשה רבנו "לאדם יחידי עשיתי לו ים יבשה לעדת קדושים לא אעשה ים יבשה". והעניין בזה, כי עתה, ביציאת מצרים, נולדה צורת אדם חדשה. יציאת מצרים נקראת הלידה של עם ישראל, כפי שמפורש בדברי הנביא יחזקאל (פרק ט"ז) "ומולדותיך ביום הולדת אותך וגו'" בכל הפרשה שם. כאן ביציאת מצרים נולדנו, נוצרה כאן יצירה של צורת אדם חדשה שעדיין לא הייתה בעולם. כל לידה היא כהמשך ליצירה הראשונה של פרו רובו שנאמר במעשה בראשית וכך הוא טבעו של עולם, אבל כאן הייתה לידה שאינה המשך של מעשה בראשית אלא כמעשה בראשית חדש. לידת כלל ישראל אינה דבר טבעי המשך ממה שהיה קודם לכן אלא יצירה חדשה שנולדה כעת. ואמנם, שורש הדבר כבר היה כברית שנכרתה עם אברהם אבינו, אבל כאן היה הגמר. כברית שנכרתה עם אברהם אבינו הייתה ההיריון של הלידה הזו, אבל הלידה בפועל, קיום הברית, היה ביציאת מצרים, ואז היתה ההולדת של עם ישראל.

מעתה, כשנולד דבר חדש בעולם, הדבר מחייב שיהיה לו מקום, "אין לך דבר שאין לו מקום". אם היבר הוא כהמשך, ונמצא בסדר העולם, אז העולם מוכן לקבל אותו והוא לא צריך מקום חדש, אחר שהמקום שנמצא בעולם מחכה ליצירה הזו, אבל כשנוצר דבר חדש וזאת הבריאה שלו, נעדין אין לו מקום בעולם. לדבר חדש צריך מקום חדש. זה הטעם שכאשר איש ואשה בונים בית חדש, וגם זאת יצירה של מעשה בראשית, הם זקוקים למקום חדש, לכן אומרת הגמרא שקשה לזווג בקריעת ים סוף, כאן אנו לומדים שהיתה מהדרה נוספת של מה שנתעשה במעשה בראשית. במעשה בראשית נוצר עיקר עניין המקום עבור בני אדם ועתה היבשה, וכאן נוצר מקום חדש. בייקו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה" הכין הבורא לאדם מקום שיוכל להיות בו, ואת קריעת ים סוף עשה הבורא כדי שיהיה לכלל ישראל מקום להיות.

ביאור הדבר, כי ליצירה המחודשת הזו שנקראת עם ישראל צריך מקום שאינו מטבעו של עולם, כשם שהיצירה הזו אינה מטבעו של עולם. וכפי שאנו אומרים בפרשת מקרא ביכורים ישנו מקראים כליל הסדר, שהיא היתה בסיס ונפלאות, "ויוציאו ה' ממצרים ביד חזקה ובמורא גדול ובאותות ובמופתים", כך היא גם צריכה מקום מיוחד, מקום שאינו המקום הטבעי של כל הנמצאים שבעולם. עתה יבואר כי זה שמנו, עברים, מכאן אנחנו עובדי ים. זה המקום שעליו אנחנו קיימים, המקום המיוחד רק לנו, לאותה יצירה הנקראת בני ישראל. כמוכן שאנחנו נמצאים בעולם ככל הדברים הנמצאים בו וכוונת כל בני האדם, זה הצד הטבעי, אבל לצד המיוחד שלנו גם הוא יש לו מקום. הצד הזה שאינו טבעי, שאינו חלק מסדר העולם, מקומו הוא בקריעת ים סוף, המקום שלו הוא מיוחד, זה המקום שעליו אנחנו עומדים, עליו אנו נשענים, ובו אנו קיימים.

אם האדם לוקח את הכח הזה של ההתענג וליהנות ומכובד אותו על הבלי הבליים הרי שהוא לא יזכה לאותה חכמה של שלמה הוא נבאר, הוא לא יזכה להנאה האמיתית ולעונג האמיתי.

כאן צריך להבין, הקב"ה ברא את האדם בתוך מסגרת שהיא המים, ואננס בריאת האדם היא ביבשה משום שהעשה הוא אינו יכול להתקיים במים, אולם את מוצאים בדברי הגמרא בסנהדרין (צ"ב ע"ב) שלעתיד לבוא, אחר שית אלפי שנים שיתקיים העולם, הרי שבאלף השביעי לא יהיה הסדר שאנו מכירים עתה וזאת יתקיים רק אלו שיש להם זכות קיום אמיתי. ושם כתוב בגמרא על צורת הקיום של הצדיקים "יאם תאמר אותן שנים שתידי הקדוש ברוך הוא לחדש בהן את עולמו, שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא, צדיקים מהן עושים, הקדוש ברוך הוא עושה להם כנפים כנשרים, ושטין פני המים", כך מוגדר הזמן של עונג שבת, בשבת הגדולה.

כי הנה, יומו של הקב"ה הוא אלף שנה, כפי שכותב הרמב"ם בתחילת החומש, ושית אלפי שנים קאי עלמא, כי העולם נברא כששת ימים, והאלף השביעי זה יום השבת, זה השבת הגדולה, יום שכולו שבת, עם שכביכול כל סדר העולם שובת לגמרי, ומה יעשו אלו שיש להם זכות קיום באותו עולם, היכן הם יהיו כשהעולם שובת, על זה אומרת הגמרא שהקב"ה עושה להם כנפים שוטפים על פני המים. הביאור בזה שיש יהיו קיימים בתוך מערכת אחרת, ומערכת הנקראת עונג, זה קיום שכולו עונג, כולם עונג שבת, [מי שלא יזכה לכך יצטרך לעבור ונחשים כבדים כדי שיחזור ויזכה אבל זו פרשה אחרת]. מעתה, העובדה שכביכול בורא העולם ברא את המקום שצורת אדם צריכה להיות בו בתוך מים, ורק על ידי שהם מוזקקים ככת הם אינם שוטפים הכל, הפירוש בזה, כי בעצם התכלית האמיתית שבה צריכים בני האדם להיות ולשמה הם נבראו, היא כדי להיות בעונג ורק בו, היינו להיות במים. כספר יצירה המיוחס לאברהם אבינו כתוב ששנ"ג זה ר"ת עדין נהר גן, וכלשון הפסוק "ונהר יצא מעדן להשקות את הגן". מאותו עדין עליון יוצא נהר ודרך הנהר הזה מגיע העדין אל הגן. עדין זה מה שנקרא מעדנים, זהו אותו עדין. אותו עונג ואותם מעדנים שהם העדין מביעים אליו דרך הנהר אל הגן שהוא המקום שבו צריכים להימצא.

בורא העולם שם את צורת האדם במקום שהיה צריך להיות המקום הטבעי שבבילוי, אבל בגווה האדם צריך להיות פה, וכאן הוא צריך לזכות כדי להגיע לאותה מציאות אשר כלשון הגמרא על האלף השביעי, הדיינו אותו יום שכולו שבת, הקב"ה יעשה לו כנפים והוא יישוט על פני המים. האדם נברא כדי להיות באותו מצב, האדם נברא למען אותה שבת, להגיע לאותו יום שכולו שבת, ויום שכולו עונג. אמנם, כדי להיות בדרך להגיע לשם אל העונג הזה צריך להימנע מכל עונג אחר שהיבשה מציעה לנו, מכל עונג שמציע לנו המקום שבו אנחנו נמצאים היום. עלינו לזכור שאנחנו נבראנו כדי לקבל את העונג האמיתי, אליו אנו רוצים ושואפים להגיע.

כל נטייה ולקחת תענוגות אחרים לוקחת מאיתנו את האפשרות להשתייך אל העונג האמיתי ההוא, כל הטיה שאנו מטים את אותו כח עונג שעליו נברא האדם ושמים אותו במקום לא נכון מונעת מאיתנו לחזור ולהשתייך ולקבל את העונג הנכון.

לכן, כביכול, שם אותנו בורא העולם במצב שבו אנחנו מופקים במים, עד כדי שהמים אמורים להציק אותנו לגמרי, ללמדנו שאנחנו נבראנו בשביל אותו עונג. בעצם היינו צריכים להיות שטים על פני המים, לחיות בתוך עונג כפי שמתגלה מיסוד המים, העובדה שאנחנו חיים פה היא כדי להגיע לשם, וכדי להגיע לשם אנחנו חייבים לקחת את עצמנו מאותה מציאות ולשים אותנו במציאות אחרת, כדי שעל ידי כך נוכל להגיע באמת לשם, לאותו מקום שמלכתחילה נבראנו לשמו, וכדברי המסילת ישרים שהביא הגי' אל מחוץ חפצנו זה אנו חייבים לעבור את העולם הזה, אבל כדי ללמד אותנו איפה מחוץ החפץ שלנו, מלמדים אותנו שבמצב עומק הדברים המקום שבו אנחנו נמצאים עכשיו היה צריך להיות מוצף מים. לקחו מפה את המים כדי שאנחנו נוכל להגיע אל אותם מים באמת.

במים יש בחינה של חומר אולם מאידך רק על ידם יש אפשרות לכל צורה

זו בחינה אחת של מים הבחינה שהם נושאים בתוכם את כל כח העונג, את כל כח התענוגות כולם, וכפי שנתבאר שהם חומר ותמיד הם חוזרים להיות חומר, וכנגדם עומדת צורת האדם שמכוונת אך ורק כדי לקבל עוד תענוגות, האדם העושה את עצמו בחינת חומר. יש עוד תכונה עיקרית במים, אין שום אפשרות בעולם לצור צורה כל שהיא בלי מים, לולא המים לא היה שייך לרוש את הנפח או לחבר כל דבר בעולם, ואף הדברים שביסודם "הכל היה מן העפר". כדי לצור צורה בעפר מוכרחים להזדקק למים, ואף שכאב הקב"ה לברוא את האדם "יצא מן האדמה עפר מן האדמה" הוא הוריד לשם כך גשם מאיתערותא דלעילא, וזאת הייתה הפעם היחידה שירד גשם בלי ששום אדם בעולם התפלל על זה.

הדבר מוכן בשני הדברים תלויים זה בזה, כי כל דבר מעוצב הוא כבר דבר מסוים וממילא אי אפשר לעצב על ידו דברים אחרים, כי הוא כבר נושא בתוכו תכונה מסוימת, הוא כבר מעוצב במיאה אופן. רק דבר חסר צורה לחלוטין יכול לתת כל צורה שהיא, זה הכח השני שיש במים. נמצא שראו יש את עומק בחינת הצורה שבמים, המים נושאים בתוכם עשר הפכים מקצה אל קצה, הקצה האחד הוא הקצה שכולו חומר, ובקצה השני נמצא השורש לכל צורה אמיתית.

"קיווה המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה" זו הבריאה הקבועה, וכך נותרו המים והיבשה כצורתם. בקריעת ים סוף נתגלתה הבחינה השניה של המים, זו היא אותה הבחינה שנתגלתה ב"ברוח אפיך נערמו מים" וכפי שמתרגם אונקלוס "הכימו מים" המים נעשו חכמים, והרי החומר הוא הדבר ההפוך ביותר מחכמה, וכאן המים קיבלו צורה, חכמה במיאה, המים עצמם החכימו ונעמדו כמו נד, כאן נתגלתה הבחינה השניה של המים. עלינו להבין היטב כי כאן מתגלה לנו כאן עומק, ועוד יבואר הדבר בהמשך.

כל מציאות החיים בעולם היא מכח המים ובעצם החיים

נמצא התענוג האמיתי

עוד מצינו במים שלא יתכנו חיים בלעדיתם. המים הם אלה שמררם ומגדלים כל צמח שהוא מפירות אילן או מפירות האדמה, כל הדברים שאנו חיים עליהם, נמצא שאין חיים בעולם בלי מים. והנה אנו מוצאים שנקודת ההתחלה של גילוי חיים בעולם היתה ב"ישועה המים שרץ נפש חיה", בבריאת הדגים מן המים ביום החמישי של מעשה בראשית, ואחריה נבראו העופות מן המים ומן העפר, ורק למחרת ביום השישי נברא כל יתר בעלי החיים ואף האדם. תחילת גילוי המציאות הנקראת חיים בעולם היתה בבריאת הדגים, ושם נמצא השורש לעניין החיים בעולם.

והנה, ההנאה הגדולה ביותר היא תחושת החיים עצמם. הראשונים מבארים, וכן מביא זאת הבית יוסף בבית ברבך בורא נפשות, שהפירוש "על כל מה שבארת לחיות בהם נפש כל חיי" הוא ליהנות בהם. הפיסת הפנות באופן החד ביותר היא כשתופסים את עצם החיים. כל ההנאות שבעולם מצטרפות יחד לצד שיהו, והצד השני ששכולם הוא שכאשר אדם נהנה מישו תחושה חריפה של עצם החיים. אין הנאה גדולה שזו של אדם הנמצא בסכנת חיים ומשית ויצל ממנה, אותו הרגע אינו שוה לשום הנאה שבעולם ואין הנאה ועונג שישוו לו, זו התחושה שהחיים בעצמם ניתנים לאדם, והנאה זו היא הצפוייה לאדם בכל רגע ורגע שהוא חי בגן עדן. מי שזוכה לעולם הבא וזכה להרגשה זאת באופן קבוע בכל רגע ורגע, זאת ההנאה הגדולה של גן עדן, וכאמור תחילת המציאות של חיים בעולם הייתה בבריאת הדגים מן המים.

כלל ישראל רוקן את כל הדגים ממצרים

כאשר כלל ישראל יצא ממצרים אומרת התורה "וינצלו את מצרים" ואתא בברכות (ט' ע"א) לחד פירושה שעשאה כמצולה שאין בה דגים, עם ישראל לקחו משם את כל הדגים. והנה, כשחז"ל רוצים לגלות לנו את העונג של העולם הבא הם קוראים לזה סעודת לוייתן. הלוייתן הוא תולדת המים, אלו הם התנינים הגדולים שנתבראו ביום החמישי, לוייתן וכת זוגו. המונח בדרבנן, הלוייתן הוא יצור ממש, יצור הנושא בתוכו את שורש כח החיים, ובשנתבאר שתחילת החיים היא בחיים שבמים. נמצא, כאן נמצא שורש כל העינוגים כולם, זה היצור שנושא את כל התענוגות כולם. בסעודת לוייתן נמצא התמצית של כל עונג אפשרי.

ביציאת מצרים ניצלנו את מצרים ועשינו אותה כמצולה שאין בה דגים, אולם להיכן לקחנו את כל אותם דגים. אלו הם אותם הדגים שבני ישראל מתגעגעים אליהם בחטא, ואומרים וכזרו את הדגה אשר נאכל במצרים חנים, אותה הבחינה של מצרים שהיינו בתוכה. אנחנו היינו באותם מים של מצרים, ועל ידי יציאת מצרים העברנו את כל אותה מצולה של מצרים, והפכנו אותה למצולה שאינה מחפשת תענוגות, אינה מבקשת לחזור להיות חומר, אלא היא מבקשת בדווקא את הצורה.

עתה יתבאר עומק מיוחד בקריעת ים סוף, כאן הדבר מתחלק לשניים, מצרים נקראים בשר חמורים וזרמת סוסים, כל גנות ושפלות אפשרית כלולים במילים אלו. והנה, העובדה שמצרים טבעו בים כמובן אינה מקריה, מצרים אמנם קיבלו את כל עשר המכות ובמכת כבורות אף מתו רבים אבל כלל מצרים טבעו בים משום שזה בעצם המקום האמיתי שלהם. הם שמו את עצמם בים ובים אי אפשר להתקיים אז הם אינם, ואילו כלל ישראל עברו בתוך הים ביבשה, היינו, באותו ים שהמצרים טבעו איתנו עברנו. כאן נמצא הסוד שמגלים לנו, אנחנו עברנו בים משום שהעתקנו את בחינת התענוגות של מצרים, היינו, את כל אותה התפיסה של מים בחומר, את כל התענוג כלול בים, אנחנו מכונים אותו להיפך, לחכימו מים. את כל ההנאות של המים אנו לוקחים בדיוק להיפך, להנאות של הצורה, של התפיסה של החכמה, חכימו מים.

כיצד קורה הדבר שחמישים יום אחרי שבני ישראל יצאו ממצרים, אחר שהם היו חלק ממצרים, כפי שמתבאר על הפסוק "לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי" שלכל ישראל ביציאת מצרים נולד מתוך מצרים, וכבר עברנו להיות היות מקבלי תורה. העניין בזה כי את כל כח הקבלה של מצרים, את כל הכח האדיר לקבל כל העונג אפשרי, להיות מוכן ופתוח לכל תענוג אפשרי, את כל זה כיון כלל ישראל לתורה. כמו שמצרים הייתה עסוקה אך ורק בליהנות, בלדרוך אחרי תענוגות, את היום הולך לקבל לכל הנאה אפשרית בעולם, כלשון הפסוק כגן ה' כארץ מצרים, זאת היתה מצרים, כלל ישראל לקח את כל זה ממצרים והעתיק זאת ליהנות מהצורות, ליהנות מהחכמה שבצורות ולא מהטמטום שבחומר.

גם אותנו שבו כמו כל הבריאה בתוך ים, אבל אותנו שמו בתוך ים סוף, אנחנו נמצאים בחומר. כמו העולם כולו לא נבקע ים ולא היה מצב של חכימו מים. העולם כולו מחפש את התענוגות שבמים, התענוגות של להיות חומר. להיות בשר חמורים וזרמת סוסים, את זה מחפש כל העולם, אבל אותנו שמו בתוך קריעת ים סוף. קריעת ים סוף אומרת שאנו נמצאים במים הנכונים, אנחנו נמצאים באותם מים שהם השורש לכל צורה אפשרית.

ליצור מהמים צורה – אלו הם מי הדעת

הרמב"ם אומר בסוף הלכות מקוואות כי אין הטומאה לכלוך שעובר כששופכים אותו במים אלא רמוי יש בדבר, אדם שמשחבש בדעות והולך בכיוון עקום, כשהוא מביא את עצמו במי הדעת מיד הוא טהור, מה אלו מי הדעת שמיא אדם נטהר כשהוא בא בהם.

אנו לומדים כאן שכשם שיש מים שהם כולם חומר, ואין לך דבר הפוך מהדעת יותר מחומר, כפי שחומר לא יהיה לעולם בר דעת, אבל האדם חייב להביא את עצמו למי הדעת. הכונה בזה היא לבחינה השייה שיש במים. הכונה בזה דבר שנתפס בשכל, ואילו בחומר אין בתוך מים שעניינם להיות בתוך מצב, בתוך מערכת של תפיסה שכל כולה מכוונת להיות שורש לצורות, להיות מכוון אך ורק כלפי הצורה ולא כלפי החומר, והיינו כלפי הצורה הנכונה של הדברים. פירוש המושג צורה הוא ללמוד מה הדברים אומרים לנו, מה הדברים מלמדים אותנו, מה עניינם של הדברים. צורה זה דבר שנתפס בשכל, ואילו בחומר אין לשכל שום בית אחיזה אלא אם כן השכל מעצב אותו לצורה, החומר זה הדבר הרחוק ביותר מהדעת אשר תופסת צורות. האדם שנתפס במי הדעת ועושה את עצמו למכוון זה רק לא צורת הדברים, האדם הזה נטהר ברגע, עם הטבילה עצמה הוא נטהר.

זוהי חכמה לנו בקריעת ים סוף. כל העולם חי באותה קריעת ים סוף של היום השלישי של מעשה בראשית אך הדבר הפך להיות טבע וזה דבר קבוע בעולם, אולם אנחנו עברנו וראינו בעינינו. היום השלישי היה כמה ימים לפני שהאדם נברא והאדם נברא לתוך מציאות קיימת, אולם אנחנו עברנו בים בעצמנו, ראינו את החכימו מים, ובשבילנו זה עניינם של המים. את אותם המים של מצרים הפכנו למים שזרכם נגיע לקבל תורה.

הרמב"ם אומר שהמן שאכלו בני ישראל במדבר הוא מאותו יום שכינה שנתגלה בים סוף, אז ראו כל ישראל אפילו הקטנים ביותר שבהם את השכינה ויכולו לומר זה אלי ואנויה. זאת הפרשה שבאה מיד אחרי היציאה מהים, אחרי קריעת ים סוף. אותו מראה היה דבר מוחש, והוא נעשה לאוכל שאותו אכלנו ואוכלים ועליו אנחנו מתקיימים, עליו התקיימו ארבעים שנה. כל אותם ארבעים שנה שבהם קיבלו תורה, כפי שהתקיימו קבלת התורה חמישים יום אחרי יציאת מצרים, ואת ספר משנה תורה קבלנו באחד שבשבת של שנת ארבעים. כל הארבעים שנה אכלנו מן, אכלנו את מה שנתגלה לנו בקריעת ים סוף, על זה אנחנו קיימים וזאת זה אנחנו אוכלים, מזה אנחנו ניזונים ועל זה אנחנו חיים.

זה מה שנתגלה בקריעת ים סוף, ולכן מכח קריעת ים סוף יכלנו לקבל תורה. אותו ים שהטביע וכלה את המצרים, הים שנתחכם, לקח את המצרים, החמורים, שלקחו את הים בצורה לא נכונה והטביע אותם, הים הזה עצמו זהו הים שאנחנו עברנו בו, ומאז אנחנו נקראים עברים עברו ים.

האדם עצמו בוחר לתלבו תענוגות הוא משתייך

בורא העולם ברא את האדם להתענג ושם אותו בתוך מסגרת שמקיימת אותה כל התענוגות כולם. האדם הוא זה שבחר בתוך איהו תענוגות הוא רוצה להתקיים. מה הם התענוגות שמקיימות אותו, מה הוא העונג שאליו הוא שואף. אם זה העונג של הים כחומר אזי כשיבוא יום והעולם ישבות אז הוא לא יוכל להתקיים על פני המים, אולם כל מי ששם את עצמו באופן שמסגרת העולם שהוא חי בו זה השיאה לתענוגות אמת, להנאות האמיתיות, אותם הנאות של החיבור הנכון לצורות הנכונות, לתפיסה של מי הדעת, כל מי ששם את עצמו שם, הוא יתקיים.

זה הלימוד מהפרשה של קריעת ים סוף. פרשה זו מלמדת אותנו שקריעת ים סוף זאת האפשרות להגיע לקבל תורה. לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, התורה ניתנה רק לאלו שמקיימים את עצמם במה שנתגלה בקריעת ים סוף. זאת התורה שנתגלה הולכים לקראתה ורוצים בכל לב לקבל אותה, ועניינו נשואות ברוך אתה אל הנאות של התורה, אל העונג האמיתי. לא אל העונג של בשר חמורים וזרמת סוסים אלא אל העונג של ההתבוננות האמיתית והכונה בצורת הדברים.

מי שצורת הדברים מתגלה לו באופן נכון, וכלו תופס את הדברים בצורתם הנכונה, הוא זה שירודע מה הוא עונג אמיתי. הקב"ה יסייע בידינו, יאיר את עינינו, ונזכה להיות גם מיוצאי מצרים וגם מעוברי הים.

עומק העצה

— מומדן הגאון דבי יהושע אייכנשטיין שליט"א —
דאש ישיבת יד אהרן

פרשת בשלח

הבטחון בה' פועל לישועה

ביאור טענת הקב"ה למשה רבינו 'מה תצעק אלי'

בפרשת השבוע מסופר שפרעה יצא עם המצרים לרדוף אחרי בני ישראל, עד שהשיגו אותם חונים לפני הים. כאשר ראו זאת בני ישראל החלו לפחד וצעקו אל ה', ונאמר שם: "ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום וגו'. ה' ילחם לכם ואתם תחרישון" (יד, יג - יד). לאחמ"כ משה רבינו עמד בתפילה לה' (רש"י שם), ואומר לו הקב"ה: "מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו" (שם טו).

מדברי הפסוק משמע שהיתה כאן טענה מסוימת והוראה שהצעקה לה' בעת הזאת איננה במקומה. לכאורה הענין תמוה, שהלא כלל ישראל נמצאים בעת צרה, והדבר המתבקש הוא לצעוק בתפילה לה' שיושיע אותם, ומהי הטענה 'מה תצעק אלי'. מבאר הנפש החיים (א, ט): 'לכן בעת קריעת ים סוף אמר הוא יתברך למשה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו. רצה לומר דבדידהו תליא מילתא, שאם המה יהיו בתוקף האמונה והבטחון ויסעו הלך ונסוע אל הים סמוך לבם לא יירא מעוצם בטחונם שודאי יקרע לפניהם, אז יגרמו על ידי זה התעוררות למעלה שיעשה להם הנס ויקרע לפניהם'. דבריו אמורים כהמשך לביאורו בענין כוח הצלם אלוקים שניתן באדם - שהאדם במעשיו משפיע וכביכול נותן כוח בהנהגה של הקב"ה (עיי"ש היטב). לכן כאשר בטחו בה' בלב שלם והאמינו שהים ודאי ייקרע לפניהם, בכך גרמו התעוררות למעלה והים אכן נקרע. אומר הקב"ה: 'מה תצעק אלי' - אמנם בני ישראל התפללו וצעקו אל ה', אך כעת נדרש מהם להראות את עוצם בטחונם במעשה, ובתפילה עדיין לא הראו בעצמם את הפעולה הגמורה של האמונה והבטחון. רק לאחר שייכנסו לים מתוך אמונה ובטחון שהוא ייקרע לפניהם, עצם המעשה הזה יגרום שהים ייקרע.

בגדרי הבטחון

מין החזו"א בספר אמונה ובטחון מבאר, שחובת הבטחון אינה להיות בטוח בכך שהכל יהיה טוב, שהרי איננו יודעים את משפטי ה', וייתכן שנגזר על האדם שיינזק. אלא חובת הבטחון הוא לדעת ולהכיר בבירור שכל מה שקורה מושגח מלמעלה ואינו נעשה במקרה, ובכל מצב הקב"ה יכול להושיע, עי' בדבריו בהרחבה.

אולם בקריעת ים סוף, מבאר הנפש החיים שהיה על בני ישראל להיות בטוחים שהים ייקרע לפניהם, וכל כך למה - כי היתה הבטחה שהם ייוושעו - 'ה' ילחם לכם', אלא שבכדי להינצל נדרש מהם לפעול ולהיכנס אל תוך הים מתוך בטחון גמור שהוא ייקרע. התפילה להקב"ה בשעה כזו עדיין אינה מהווה ראייה גמורה על עוצם הבטחון בו, אלא דווקא פעולת הכניסה לים כשבאופן טבעי נראה שעומדים לטבוע זהו שעבוד הלב באופן מוחלט ופעולה הנובעת מן הבטחון השלם בהבטחת הקב"ה שיצילים. ועצם הפעולה שבאה מן הבטחון הגמור גרמה לכך שהים ייקרע, כדברי הנפש החיים.

ישנם מקומות שעצם התפילה יכולה לעזור כאשר בוטחים בה' ופונים אליו, וישנם מקומות שצריכים לפעול במעשה המורה על עוצם הבטחון. במלחמת עמלק למשל, מה שפעל לניצחון היה עצם כך ששעבדו את הלב לאביהם שבשמים, כפי שמבואר בפסוק (שמות יז, יא) "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל", ואומרת המשנה בסוף מסכת ראש השנה: 'כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים' - הרי שעצם שעבוד הלב כלפי מעלה הביא לידי כך שניצחו את עמלק, אולם בקריעת הים היה עליהם להראות את הבטחון הגמור במעשה הנעשה מתוך בטחון שלם.

בטחון בעת צרה

ידועים דברי הנפש החיים בשער ג' (פרק י"ב) שכותב בענין הבטחון בעת צרה: 'ובאמת הוא ענין גדול וסגולה נפלאה להסיר ולבטל מעליו כל דינין ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו ולא יעשו שום רושם כלל, כשהאדם קובע בלבו לאמר הלא ה' הוא האלקים האמתי ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם וכל העולמות כלל והכל מלא רק אחדותו הפשוט יתברך שמו

ומבטל בלבד ביטול גמור ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ברוך הוא כן יספיק הוא יתברך בידו שממילא יתבטלו מעליו כל הכחות והרצונות שבעולם שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל, עכ"ל. מבואר בדבריו שעל ידי הבטחון בהקב"ה זוכים להינצל מן הפורענויות.

וכן יעוין בדברי החזו"א שכותב (סוף פרק ב) שאמנם עצם חובת הבטחון היא ההכרה שהכל מאת ה' גם אם זה ממידת הדין, אך מי שבטוח בהקב"ה, זוכה לס"ד מיוחדת להינצל מן הפורענויות, והדבר משתנה לפי מעלת הבוטח ורב קדשו. וגדר הדבר הוא שחובת הבטחון אינה להיות בטוחים שהצרה לא תבוא, אלא לשעבד את הלב ולהכיר בכך שהכל מאת ה', ולבטוח בכך שהיכולת בידו להושיע, הגם שיייתכן שהצרה אכן תקרה. אלא שעצם הבטחון בה' בכוחו להביא ישועה. ומבואר מן הדברים, שעל ידי הבטחון בהקב"ה זוכים לסייעתא דשמיא מיוחדת, ואף אם נגזר על האדם שיקרה לו דבר רע, בזכות מידת הבטחון אפשר להינצל מזה, כאמור.

במשנה בסוף מסכת סוטה (מט, ב), חז"ל מונים את הפורענויות הגדולות העתידות לבוא בדור עקבתא דמשיחא: 'בעקבתא דמשיחא חוצפא יסגא ויוקר יאמיר הגפן תתן פריה והיין ביוקר ומלכות תהפך למינות ואין תוכחת בית ועד יהיה לזנות והגליל ייחרב' וכו'. מסיימת הגמ': 'ועל מה יש לנו להישען על אבינו שבשמים'. בשם מרנא הגר"ח מוואלוז'ין מובא לבאר שאף דברים אלו נאמרו כהמשך לקללה, שיראי ה' ירפו ידיהם מללחום מלחמת ה' ולעמוד כנגד הפרצות וישענו על הקב"ה, הגם שעליהם לפעול ולעשות כנגד המצב.

אולם נראה שניתן לבאר באופן נוסף, על דרך האמור. אף בשעה שרואים את כל הצרות הבאות עלינו כעת בזמן עקבתא דמשיחא, אומרים חז"ל כי קיימת אפשרות להינצל מכל זה: על ידי שנכיר בצורה מוחשית ש'על מה יש לנו להשען על אבינו שבשמים', שהוא בעל הכוחות היחיד והכל מגיע ממנו. באופן זה זוכים להנהגה מיוחדת מאת הקב"ה וניתן להינצל מכל הצרות.

דברים שנאמרו לארגון 'קשר יהודי'

אני רוצה לחזק את ידיכם על כך שאתם פועלים לעורר את הנקודה היהודית אצל יהודים. אנחנו צריכים לדעת שחיים בתקופה של גלות ישמעאל כמו שמוהר"ח וויטאל מביא מפרקי דר"א, ושם כתוב שכאשר יבואו צרות לכלל ישראל, תתעורר בנו ההכרה שאין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים. והרד"ל שם בפרקי דר"א מביא שכתוב במצרים "וייאנחו בני ישראל" - הפשט הוא שמתוך הצרות התעוררה הנקודה היהודית. לא כתוב שם שקיבלו עליהם מצוות, הם עדיין היו רחוקים ושקועים בתוך מ"ט שערי טומאה, אבל התעוררה בהם הנקודה היהודית וכך הם צעקו להקב"ה וזה הביא לישועה.

וכתוב שבגלות ישמעאל תתעורר הנקודה שאין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים. זה חלק גדול בנשמה היהודית שקשור להקב"ה. זה הפשט אלוקי ישראל, אנו מחוברים להקב"ה והוא נמצא בקרבנו, והנקודה הזאת צריכה להתעורר אצלנו. מתוך הצרות מתעוררת הנקודה הזאת.

זה שאתם מעוררים את הנקודה היהודית זה דבר עצום. אפילו אם עדיין לא חוזרים בתשובה אבל הנקודה היהודית היא הדבר החשוב. שהם יהודים. נגד המושג של מתיוונים שרוצים להיות כמו גויים ולא אכפת להם מהנקודה היהודית.

תחזקו את הדבר הזה, זה דבר גדול, שע"ז ה' יכול להביא את הישועה כהרף עין, כמו שהיה במצרים "וייאנחו בני ישראל ויצעקו אל ה'". להבין שכשיש צרות ויש גלות, רק הקב"ה יכול לעזור לנו. להוציא את כל הגאווה של כוחי ועוצם ידי, ולעורר את הנקודה היהודית.

ואתם שעושים את הדבר הזה תתחזקו בזה, והקב"ה יעזור שיהיה הרבה ס"ד לעורר את הנקודה היהודית אצל יהודים, ואי"ה נזכה לישועת ה' כהרף עין.

נערך ע"י הרב א. רוגוזניצקי: 052-7198746

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה על פרק קנין תורה
מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמרו בישיה"ק

כל הנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל

הרבה מאד ורוחב לב כחול אשר על שפת הים" (מלכים א' ה', ט'), וכלשון הרמב"ן - "נתן לו אלוקים החכמה והמדע", ועל כך היה ברירא ליה להרמב"ן, שלא היתה כאן חכמה בפני עצמה, כי אם חכמה כיצד לשאוב את הכל מן התורה. ויותר משהיה קהלת חכם, היה לו את הכח לדעת להוציא מחכמת השמים את כל החכמות שבתבל. שהרי אין חכמה שהיא חכמה העומדת לשעצמה, הכל יוצא מן התורה והכל מבוסס על התבנית שיצקה התורה.

משכך, זהו הכח שיש לעוסק בתורה לשמו, שייחנה ממנו עצה. הלא מצד השכל החומרי אין סברא שאדם שהיה ספון באהל כל ימיו יתמצא בחכמות העולם. אדרבה, הוא פחות מעורב בין הבריות, ומנין תהיה לו הבחנה להשכיל בכל הרוחש על הארץ. אולם באמת ההפך הוא הנכון. לו היתה כאן חכמה בפני עצמה - אין הכי נמי, מי ששנה זו לא שנה זו, אבל כל החכמות הן דבר היוצא מחכמת התורה, וכששואלים את האדם הגדול - לא שואלים אותו, אלא שואלים את התורה ששוכנת בקרבו.

וגם כאן, אין הכוונה בדוקא שהתלמיד חכם יודע כיצד להוציא כל דבר מתוך התורה. גם אם מדובר על ענינים רחוקים שלא שייכים כי הוא זה להוויות דאביי ורבא, האדם הגדול זוכה להפוך את עצמו לחפצא של תורה, שהתורה תהיה הוא והוא יהיה התורה, ודעתו שלו גופה הופכת לדעת של תורה. כששואלים את מוצא פיו - שואלים את מוצא פי התורה, ושיקול הדעת שמכוחו הוא מכריע - הרי זה שיקול דעת של תורה. השכינה מדברת מתוך גרונו, וה'עצה' שניתנת על ידו היא עצת ה', שגוברת על כל המחשבות הרבות.

'תושיה' - 'על שם שהעולם משותת על התורה':

אותה 'עצה', שניתנת על ידי העוסק בתורה, באה יחד עם 'תושיה'. ומהי 'תושיה'? 'תושיה' היינו הקיום של ה'עצה'. יעוין בספר השורשים להרד"ק (שורה ישה) שפירש 'תושיה' היא מלשון 'יש', וכן כתב בפירוש מצודת ציון (מכ"ה ו', ט' ומשלי ב', ז'), יעוין שם, וברש"י בסנהדרין (כ"ה ב') כתב וזו לשונו: "על שם שהעולם משותת על התורה ולומדיה, נקראת תושיה".

הוא אומר, שכאשר אומרים שהתורה היא 'תושיה' הכוונה היא שהתורה היא הקיום של העולם. ומשמעות הדברים היא, שכל 'עצה' שבעולם - לא מחייבת שתבוא לידי קיום. כשמתייעצים עם רופא על בעיה רפואית, או כשנמלכים בחוות דעת של כלכלן על מצוקה ממונית, יתכן שהעצה היא טובה ואפילו הטובה ביותר שקיימת, אבל אף אחד לא מבטיח שהעצה תתקיים. אולי יש צדדים לא ידועים, אולי הביצוע לא יוכל לבוא לידי גמר, ואין מי שידוע מה עלול להתרחש ומה יקרה בסופו של דבר.

מה שאין כן עצת ה' - היא תקום. כאשר מדובר בעצות שמגיעות מתוך התורה, מובטח לנו שהעצות יתקיימו. ולא רק משום שהעצות אמורות להתקיים, אלא כי הן עצמן הקיום הנכון של העולם - עליהם העולם עומד, ומכוחן הוא מושתת. "על שם שהעולם משותת על התורה ולומדיה נקראת תושיה". כל פסק הלכה שמגיע מתוך התורה, הוא לא תוצאה, אלא איהו גופיה המבט האמיתי והקיים שמקיים את העולם. כשם שפוסקים בבית דין של מטה כך פוסקים בבית דין של מעלה, ויש כח לגופו של הפסק לקיים את עצמו ולהפוך את הדין למציאות.

כל אחד מבין לגבי פסקי דין שהתחדשו בדורות האחרונים, כגון מכשירים ממכשירים שונים וכדומה, שכאשר חכמי הדור הכריעו את הפסק אם כן מכאן ואילך נקבע שזו תהיה המציאות, שהמדליק חשמל בשבת חייב משום מבערי וכן כל כיוצא בזה. כי האף אמנם שדינים כגון אלו לא נתפרשו בתורה, יש לחכמים את שיקול הדעת המגיע מכח התורה להבין משכלם דהוא הדין נמי הכא. אם כן מזה נוכל ליקח משל לכל נושא וענין: גם כשהחכם מכריע על דברים שאינם שייכים לכאורה לתורה, סוף סוף תשובתו היא תורה, וממילא יש לתשובה כח של תורה שהתחדש מכח התורה, וכעת נמצא שזאת היא המציאות.

"ונהנין ממנו עצה ותושיה בינה ונבורה, שנאמר (משלי ח', י"ד) לי עצה ותושיה אני בינה לי נבורה".

'ונהנין ממנו עצה':

כמה דברים יש בו, בעוסק בתורה לשמה, שגורמים להנות בהם את הבריות: עצה ותושיה, בינה וגבורה. ומה שיש להבין הוא מהי הלשון 'נהנים'. וכי על 'הנאה' מדובר כאן? בשלמה 'עצה' ו'תושיה' הן הנאה, כי הן הגורמות לקורת רוח כאשר האדם מסתייע בעצה ובעזרה, אולם 'בינה' היא כח שכלי, של הבנת דבר מתוך דבר, שלא בהכרח שייך למערכת ההנאות של האדם. גם גבורה, היא כח ועוצמה, ואם כי מעלה יש בה - מדוע היא קשורה לענין של 'הנאה'.

ומשמע במשנה, שמלבד החידוש בעצם המעלות שבאות מכח העוסק בתורה, יש חידוש גם על ענין ה'הנאה' - שכח התורה הופך את כל אותן מעלות למידי דאית בהו הנאה, כשם שיש בעצה.

בביאור הדברים נאמרו ברבותינו כמה אופנים, אמנם אנו נלך ונרחיב על פי מה שיסד הגאון רבי נתן געשטטנר זצ"ל בחיבורו שו"ת להורות נתן, בהקדמתו לחלק ד' (אות ז'), שכל ארבעת לשונות המשנה נעוץ סופן בתחילתן, באותו ענין של 'עצה'.

הדבר הראשון שאומרת המשנה, שעליו סובבים כל דבריה, הוא שכל העוסק בתורה לשמה 'נהנין ממנו עצה'. והיינו כפשוטו, שמי שזכה לעוסק בתורה ולקבל בשכלו את דעת התורה, יש בידו ליתן עצה בכל דבר ודבר מהוויות העולם. אפילו דברים שלכאורה אינם קשורים לתורה כי הוא זה, כגון פרנסה וכלכלה, רפואת הנפש ורפואת הגוף, אירוסין ונישואין וכל הכרעה שתהיה בדומה לכל כיוצא בהנה, כולם תלויים בדעת החכמה שיוצאת מן התורה.

ולכאורה זאת מדוע, מה השייכות בין תורה לבין דברים של חול, ומפני מה העוסק בתורה מבין בהם יותר מכל אדם אחר מן השורה, התשובה היא פשוטה - דקודשא בריך הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא. התורה היא לא דבר המונח בתוך הבריאה, אלא היא השרטוט של הבריאה. כל הבריאה קיימת, בנויה ומיוסדת על פי אותה תבנית שקבעה לה התורה. ממילא, מי שבקי בתכנית המוקדמת של כל המתרחש בעולם, ודאי שבקי בכל חללא דעלמא.

בהקדמתו לפירושו על התורה מאריך הרמב"ן על פי מה שאמרו בגמרא בנדרים (ל"ח, א'), ש"חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולם ניתנו למשה חסר אחות, שנאמר (תהלים ח', ו') ותחסרהו מעט מאלוקים" (ופירש שם הר"ן: "חוץ מאחת - ידיעת השי"ת על אמיתותו"), ומפרש הרמב"ן, שאותם מ"ט שערים הם כל הכוחות הקיימים בבריאה, שכולם ניתנו למשה.

ולשון הרמב"ן שם היא: "ושלמה המלך שנתן לו אלוקים החכמה והמדע הכל מן התורה היה לו, וממנה למד עד סוף כל התולדות ואפילו כוחות העשבים וסגולתם עד שכתב בהם אפילו ספר רפואות... לידע איך קם העולם, ומעשה המזלות הראש והסוף, ואמצעות הזמנים ואלכסונות הזנבות, ואיך יעשו הזמנים מרוצת השמים וקביעות הכוכבים, לחות הבהמות וחמת החיות, תוקף הרוחות ומחשבות אדם, יחסי האילנות וכוחות השרשים, כל דבר מכוסה וכל דבר מגולה, וכל זה ידע בתורה, והכל מצא בה בפירושה בדקדוקיה ואותיותיה ובקוציה כאשר הזכרת".

שלמה המלך היה החכם מכל אדם, והיה בקי בכל החכמות שקיימות עלי אדמות. ואומר הרמב"ן, שכל חכמתו של שלמה לא היתה לו אלא מן התורה. את הכל הוא ידע ממנה, את כל חכמתו הוא ינק מכוחה, ואת הכל בכל מכל כל הוא מצא בפירושה - בדקדוקיה ובאותיותיה ובקוציה. כי התורה כוללת את כל החכמות שבעולם, וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא.

הן אמנם ודאי שלא כל אחד זוכה למצוא את הכל מן התורה, אבל שלמה המלך קיבל את החכמה במתנת שמים, "ויתן אלוקים חכמה לשלמה ותבונה

לכן דוקא עצת החכם, שנהפך לחפצא של 'בינה', יכולה לכלול את ההבנה של 'דבר מתוך דבר'. החכמה הולכת ומתפתחת בלי סוף, עם סברות חדשות ודינים חדשים שלא נעצרים לעולם.

על רבי אליעזר הגדול אמרו חז"ל (יומא ס"ו, ב' וסוכה כ"ז, ב') שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם, ומאידך אמרו עליו באבות דרבי נתן (פרק ו') שעמד ופתח ודרש בפני רבו רבי יוחנן בדברים שלא שמעתן אוזן מעולם, ורבים תמהו היאך מתיישב זה עם זה. אלא זוהי צורת התורה, שאמנם אין לנו אלא דברי בן עמרם, אך באותם הדברים עצמם ניתן למצוא עומק לפנים מעומק עד בלי די.

וכך הוא בכל עצה ועצה של חכם, בעוד שבחכמת העולם לא ניתן להסיק דבר מתוך דבר אם צריכים ללמוד את הסתום מן המפורש, בחכמת התורה יש לנו פסקים רבים מחכמי ישראל אפילו בעניני הנהגה והלכה, שהשתיתו את דבריהם על דברי רבותיהם והבינו מתוכם דברים חדשים שלא בהכרח דומים לכל עין רואה, ואלמלי היתה זו חכמת שמים לא היה בכוחם לחדש זאת מעצמם.

ושוב חזר הדין, שאחרי שנתברר לנו שכל 'עצה' היוצאת מפי חכם נחשבת ל'תורה', אם כן בכל עצה בעניני העולם טמון עומק שאין דומה לו, להוסיף ולחדש על הדברים עוד ועוד ולנהוג מכוחם דברים אחרים, כפי שעשו כן חכמי ישראל על דעת רבותיהם ולמדו מתוך הנהגותיהם, דרכיהם ותהליכותיהם הנהגות חדשות שלא היו קיימות, כיון שה'עצה' עצמה נהפכת לדבר ה' שכולל בתוכו את כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש.

'אני גבורה' - עצת ה' לעולם העומד:

הדבר הרביעי במשנה הוא 'גבורה', וכפי שנלמד מן הפסוק 'אני גבורה', וגם כאן ביאור הדברים הוא ש'גבורה' היא עוד רובד שיש בעצתו של החכם, אחרי שהשכינה מדברת מתוך גרונו, ועצתו היא חלק מדברי התורה.

כשמתיעצים עצה של חומר עם בשר ודם, אין קשר בין המייעץ לבין המתיעץ. מצד המייעץ - יכולה להיות כאן עצה טובה ונבונה, אבל הביצוע תלוי אך ורק ביד המתיעץ. המתיעץ קיבל כבר את העצה, אך לא מובטח לו שיצליח לקיימה. אולי אין לו את כוחות הנפש, אולי לא את כוחות הגוף, והמימוש של העצה שקיבל צריך כח נפרד מאשר לשמוע את עצם העצה.

ובזה נשתנתה עצת התורה - 'אני גבורה'. עצם קבלת העצה נותנת גם את הכח לקיים אותה. התורה לא ניתנה סתם, והבריאה לא נחלקה סתם על ידי התורה, אלא הכל בשביל ישראל שנקראו ראשית. כל מצוות התורה הן 'עצות מרחוק' כדי לצרף בהן את הבריות, ואם הקב"ה נתן אותם - ודאי שנתן גם את הכח לבצע אותם. הבא ליטהר מסייעין אותו, ומכח זה אמרו ישראל 'נעשה ונשמע', משום שידעו ש'תומת ישרים תנחם', ש'גם כי קשה עליהם לעשות תנחם לסייעם מן השמים' (שבת פ"ח, ב' ובמהרש"א שם).

וגם כאן חוזרת המשנה על היסוד שנתבאר בכל דבריה הקודמים, שעצת החכם נחשבת גם היא לדבר ה' ולתורה המסורה מסיני. וממילא, אחרי שנתן החכם את העצה, מוכרח גם שיהיה למתייעץ כח לקיים אותה - שהרי אם כן אומרת התורה, בכך היא גם נותנת את הסיוע להוציא לפועל את מאמרה.

הוא עומק מה שלימדונו חז"ל (מדרש רבה פרשת שמות) ש'כל הנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל', משום שהנוטל עצה מן הזקנים - נוטל את העצה מן התורה, והנוטל את העצה מן התורה - נוטל עמו אף את הכח לקיים את העצה. יש כאן דבר ה', יש כאן את הקיום האמיתי של הבריאה, והקיום האמיתי של הבריאה מוכרח להתקיים מעצם היותו חלק מקיום העולם.

לפעמים יש מחשבות מקצות המחנה, כביכול אם גדולי ישראל היו מכירים את המציאות לאשורה, יתכן שהיו אומרים אחרת... אבל רק המבין יבין עד כמה דברי הבל יש כאן. אף אחד לא בא לומר שבאמת ידועים לחכמי ישראל שבילי הרחוב כשם שנהירין להם שבילי רקיע, אבל מלכתחילה הם לא באים לפסוק לפי שבילי הרחוב. הם פוסקים לפי הגמרא והשולחן ערוך, לפי הראשונים ולפי האחרונים. הם לא חושבים לפי התמונה החיצונית שמשקפת מהעולם, אלא לפי השורש הקדום שיוצר בעצמו את המציאות האמיתית.

ואדרבה ואדרבה: כל עצה אחרת שניתנת על סמך ידע או הבנה - לא מובטח לה שתהיה טובה. פעמים שהיא צודקת ופעמים שלא. אולם אצל חכמי ישראל - העצה עצמה יוצרת את המציאות, ואם כן אין ספק שהמציאות תוכיח את עצמה... פי ה' מדבר מפיהם, ודבר ה' מוכרח להיות האמת היחידה, שכל העולם מסתובב סביבה. כל מה שיש לו לאדם הוא לשאול את פי הזקנים, לשמוע את דבריהם ולנהל את אורחות חייו על פיהם, ואז מובטח לו שלא יכשל לעולם ועד.

זהו כח ה'תושיה' שיש ל'עצה' של תורה - שהעצה נהפכת לדבר ה', וממילא הדבר הוא אמת וקיים לעד. יש לו קיום נצחי מעצם היותו חלק מהמציאות האמיתית של הבריאה. אחרי שהחכם פסק את פסוקו, נמצא שהתשובה התהפכה לחלק מהמרכיב של העולם, והעולם עומד גם על אותם הדברים. ממילא לא רק שהדברים מוכרחים להתקיים, אלא כל קיומו של העולם תלוי ועומד עליהם. זוהי התורה, זוהי הבריאה, ואין קיום לבריאה אם לא מעל גבי התורה, כי אני ה' חקקתיו, ואין לך רשות להרהר בהן.

במקומות רבים בחז"ל אנו מוצאים את השאלה 'מנא לך', אפילו שמדובר על דברים פשוטים שקיימים בחוש, ולכאורה מה צריכים למצוא להם מקור - הלא המפורסמות אינן צריכות ראיה, וכל הרוצה לראות יבוא ויראה. בגמ' פ"ק דגיתין (ו', א') ובב"ב (כ"ה, ב') מקשינן מנא לך דבבל לצפונה דארץ ישראל קיימא, ובגמ' בסוף פרק המפלת (נדה ל"א, ב') מיייתי הגמ' מקור שקולה של אשה ערב משל איש, ובריש ע"ז (ב', ב') אמרינן מנא לך דרומי חשובה מפרס, וכן עוד הרבה, ועל כרחק הביאור הוא כאמור, שאם הדברים לא מונחים בתוך התורה ממילא כבר אין זו המציאות. כל המציאות שאותה אנו רואים היא רק מה שמבוסס על התורה, ואם לא, בהכרח שאין כאן מציאות אמיתית וקיימת.

ידוע המעשה על הג"ר אליהו יוסף ריבלין זצ"ל, גאב"ד דריבין ובעל ה'אהלי יוסף', שבעת יושבו בעיירה פלוצק התגלתה בגופו מחלה קשה והרופאים לא נתנו תקוה לחייו. בדק רבי אליהו יוסף ומצא שמחלה זו שנויה במחלוקת הבית יוסף והרמ"א, אם בהמה שלקתה בכה"ג נחשבת טריפה או לא... להרמ"א היא טריפה ואינה ראויה לחיות י"ב חודש, אבל להבית יוסף היא כשרה. אמר רבי אליהו יוסף: כאן בארצות אשכנז נפסקה הלכה כהרמ"א, וממילא כך הדין נותן, שבאמת גורלי עלול להחרץ למיתה. אעלה אל ארץ ישראל, אתריה דמר בעל הבית יוסף, ומאחר שהוא המרא דאתרא - תהיה שם הלכה כמותו שאין זו טריפה... ואכן, נטל רבי אליהו יוסף את משפחתו, עלה לירושלים עיר הקודש, והיו ימיו שם למעלה מעשרים שנה...

וכך הוא בכל ענין וענין, בכל אשר נעשה תחת השמש: ההלכה לא באה על המציאות, אלא היא הקובעת את המציאות. ומכיון שתלמידי חכמים כל גופם תורה, כל 'עצה' היוצאת מפיהם יש לה גדר של 'הלכה', שהמציאות כולה מתקיימת על פיה. על כן מוסיפה המשנה ואומרת: 'עצה ותושיה', ללמדך שעצת התורה היא 'תושיה', המציאות הקיימת שכל העולם מושתת על ידה, ולכן היא מוכרחת להתקיים ולעמוד לנצח.

'אני בינה' - להבין דבר מתוך דבר:

על גבי ה'עצה' וה'תושיה' מוסיפה המשנה את ההמשך: 'בינה וגבורה'. ובפתח דברינו הערנו מדוע גם על זה נופל הלשון 'נהנים', וכי מה הנאה יש לך דוקא מבינה וגבורה, לכאורה דברים אלו שייכים יותר לכוחות הנפש מאשר להנאת הגוף. אולם הביאור הוא כעין מה שנתבאר לענין 'תושיה', שגם 'בינה וגבורה' הם עומק בענין ה'עצה', עד כמה עצת התורה שונה מכל עצה אחרת, והיא עצמה כוללת 'תושיה', בינה וגבורה'.

כל עצה שתנתן בעולם, אף אם תהיה עצה עמוקה היוצאת מפי איש תבונות, יש לה גבול מסויים. היא יכולה להיות נכונה וישרה, אמיתית וצודקת, אבל היא יפה רק לשעתה ולא לדברים אחרים. כל עצה נוגעת לפרטים שונים ומשתנים, למקרה כזה ולא אחר, ואי אפשר להסיק ממנה לאופנים אחרים, אלא אם כן מדובר במקרים דומים עד מאד, אחרת אין לדמות מילתא למילתא, ומה שיפה כוחו לפעם אחת לא יפה לזמן אחר ולבני אדם אחרים.

כל זה לגבי חכמת בשר ודם, שהיא חכמה שיש לה גבול ומידה. ניתן לקחת את ספר החוקים העמוק ביותר שקיים בעולם ולנסות להסיק ממנו מסקנות שלא מפורשות בו, אבל סוף כל סוף הוא ספר חוקים, שמוגבל לפי החכמה של מי שחקק אותו. מה שאין כן חכמת התורה היא חכמה המורכבת מדבר ה', ודבר ה' - הוא דבר שאין לו קץ ותכלית. התורה נמסרה לנו לפני אלפי שנים, אבל כל הזמן יכולים להתחדש בה עוד ועוד דברים, תנאים ואמוראים, ראשונים ואחרונים, כשהכל נובע והכל כולל בתוך החכמה המוקדמת שנמסרה לנו מסיני.

באה המשנה ומחדשת, שבעצתו של החכם נכללת ה'בינה', ועל זה מביא התנא את הפסוק 'אני בינה'. ומדוע הלשון הוא 'אני בינה'? מדוע לא כתב 'לי בינה', כשם שנאמר לפני כן - 'לי עצה ותושיה'? והביאור הוא שהחכם נהפך להיות מציאות של 'בינה' בעצם עצמותו - הוא עצמו נהיה 'בינה'. התורה היא חלק ממנו, וכל העומק האין סופי שבתורה קיים בתוכו.

כל מהותה של ה'בינה' היא להבין דבר מתוך דבר, להסיק מסקנות חדשות מדברים שלא התפרשו עד הנה. וה'בינה' בשלימותה שייכת דוקא בחכמה אין סופית, שכוללת בתוכה יותר מההשגה המוקדמת שהיתה בה בתחילה.

מאמר י – התחזקות באמירת שירת הים

הקדמה – התכלית של סדרת מאמרים אלו היא להתחזק בתפילה הקבועה שאנו מתפללים בכל יום, ע"י הפניית תשומת הלב לקטעים קצרים שבמעט התבוננות נמצא בהם שייכות גדולה לזמנים המיוחדים שאנו נתונים בהם, וע"י שנאמר אותם ביתר כוונה, יתחזקו ויתיסדו בנפשנו יסודות האמונה. במאמר זה נעסוק בעו"ה בהתחזקות באמירת שירת הים.

א. הנה אמירת שירת הים נכללת בתוך אמירת פסוד"ז, ומשמע בפוסקים בסימן נ"ב שחיוב אמירתה פחות משאר המזמורים, דהא קְּשָׁמְנָה השו"ע את סדר אמירת המזמורים למי שבא מאוחר לבית הכנסת ומצא ציבור בסוף פסוד"ז, לא הזכיר כלל את אמירת שירת הים, ומבואר בדבריו שסדר החיובים הוא שאשרי קודם לכל ואחריו המזמורים מתהלה לדוד וכל הללויות עד כל הנשמה תהלל יה שהם הם עיקר פסוקי דזמרה, ואחריו אמירת ויברך דויד עד לשם תפארתך, ואחריו הודו לדי' קראו, ולא זכר כלל אמירת שירת הים.

וכן מבואר לכאורה במקור לאמירת שירת הים הוא ברמב"ם בהלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ז', שם כתב בהלכה י"ב: ושבחו חכמים למי שקורא זמירות מספר תהלים בכל יום ויום מתהלה לדוד עד סוף ס' הספר, וכבר נהגו לקרות פסוקים לפנייהם ולאחריהם ותקנו ברכה לפני הזמירות והיא ברוך שאמר וברכה לאחריהם והוא ישתבח, ואחר כך מברך על קריאת שמע וקורא קריאת שמע. ובהלכה י"ג כתב - יש מקומות שנהגו בהן לקרות בכל יום אחר שמברכין ישתבח שירת הים ואחר כך מברכין על שמע, ויש מקומות שקורין שירת האזינו, ויש יחידים שקורין שתי השירות הכל לפי המנהג, עכ"ל, מבואר שכל אמירתו היא מנהג במקומות שנהגו.

ב. אך עיין בספר ערוך השולחן [אורח חיים סימן נ"ב סעיף א']: ויש לשאול שאלה גדולה על מה קבעו בפסוקי דזמרה שירת הים אחרי המזמורים והרי תורה קודמת לנביאים וכ"ש לכתובים כדאמרין בשלהי ר"ה לענין פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות ואולי שמפני זה כתב הרמב"ם בפ"ז מתפלה דין י"ג דקורין שירת הים אחר ישתבח וכ"כ בסוף בנוסח התפלה ע"ש, וביאור דבריו י"ל דשירת הים אינו מפסוקי דזמרה כלל אלא שקבעוה קודם ברכת יוצר אור לאיזה טעם הכמוס עמהם אבל למנהגינו קשה.

ומצאתי שהזוהר בפי' תרומה [ד' קל"א]: הקשה זה וז"ל כדין תושבחתא דשירתא דימא וכו' ואי תימא וכו' אמאי איהי בתקונא בתרייתא בתר שבחא דדוד והא תורה שבכתב וכו' ואקדימת לכתובים וכו' אלא מגו וכו' והאי תושבחתא מעליא וכו' ובגין דא איהי סמיך לצלותא דמיושב וכו' עכ"ל כלומר דאדרבא מפני גודל מעלתה סמכוה לק"ש וברכותיה שנקרא בלשון הזוהר צלותא דמיושב כמ"ש בסי' הקודם סוף סעיף ח' ע"ש, עכ"ל.

ובמטה משה סימן נ"ה אחרי שהביא המנהג לומר שירת הים, כתב שבזוה"ק יש סוד נפלא על אמירתה וכל מי שזוכה לאומרה בכל יום בעולם הזה זוכה לאומרה ביומי דמלכא משיחא בחדוותא דקוב"ה.

ג. אמירת שירת הים בשמחה. כתב המשנ"ב בסימן נ"א בס"ק י"ז בשם הזוה"ק: ויאמר שירת הים בשמחה וידמה בדעתו כאלו באותו היום עבר בים, ע"כ. ויש להעיר כי ענין זה שיש לומר את השירה בשמחה אע"פ שאינו נזכר בגוף השירה, אך מפורש בנוסח אנשי כנה"ג בברכת אמת ויציב: תהלות לאל עליון. ברוך הוא ומברך. משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה. ואמרו כלם וכו', ע"כ, דהיינו שכלל ישראל אמרו את השירה בשמחה, וממילא דעת לנבון נקל שהרוצה לזכות למעלות וההשגות של אמירת השירה יש לו לאומרה כצורתה שאמרו בני ישראל ביצי"מ.

ויש כאן הערה נוראה, והיא שפשוט מאוד שכל האפשרות לקיים את דברי המשנ"ב הללו לומר את שירת הים בשמחה, היא רק אם יאמר את השירה בנחת ולא במרוצה, כי הרי השמחה היא מדרכי התפעלות הנפש, וא"א שיגיע האדם לשמחה רק אם מתבונן על מה שאומר לכה"פ רגע כמימרא, אבל מי שאומר את הפסוקים במרוצה ובלא התבוננות, א"א בשו"א שיגיע לשמחה.

ובאמת שהערה זו נוגעת מאוד להתחזקות בכל חלקי התפלה [שהיא התכלית של סדרת מאמרים אלו], שכל מקום שנזכר בחז"ל או בדברי הפוסקים שהזוה"ק על אמירת חלק מסוים מהתפלה בסוג של התפעלות הנפש, א"א בשו"א לקיים אזהרה זו רק אם אומרים קטע זה בנחת ולא במרוצה, וא"א להאריך במסגרת זו והחי יתן אל ליבו.

ד. ויש לעמוד על שתי מעלות שיש באמירת השירה, האחת מעלת התשובה ומחילת עוונות, דיעוין בספר כף החיים כתב בסימן נ"א אות מ"א: עוד כתב שם הסולת בלולה בשם המדרש שמי שאומר אותה בכל יום בשמחה רבה ובדקדוק התיבות ובטעמים ומכוין כאילו הוא בעצמו יוצא ממצרים ועובר הים והקב"ה מצילו מוחלין לו עונותיו, וזהו שנאמר ויאמר ר"ל שצונו לאמר אותה בכל יום יעו"ש עכ"ל, וכן כתב צפורן שמיר שם, ע"כ. וכעין זה כתב המשנ"ב בסימן נ"א בס"ק י"ז בשם הזוה"ק: ויאמר שירת הים בשמחה וידמה בדעתו כאלו באותו היום עבר בים והאומר בשמחה מוחלין לו עונותיו, ע"כ.

וראיתי מביאים מקור לדבריהם מדברי חז"ל במדרש ילקו"ש פ' בשלח רמז רנ"ד: אמר רבי סימון לא כל שרוצה לומר שירה אומר שירה אלא כל מי שנעשה לו נס ואומר שירה בידוע שמוחלין לו על כל עוונותיו ונעשה בריה חדשה, עכ"ל.

יש בילקו"ש גוון נפלא בסגולה זו של אמירת השירה, דאין זה מדרכי התשובה אלא שנעשה בריה חדשה, ומשמע שאפילו בלא תשובה [כחתן שמוחלין לו כל עונותיו ביום חופתו ומשמע אף בלא תשובה כיון שנעשה בריה חדשה], והתעוררתי לעיקר הענין מספר דרכי איש [להגר"ר כהן שליט"א] שכתב וז"ל: אם ישנו צד כפרה בלי תשובה ביאורו שעצם המצב שנעשה בריה חדשה מונחת בו תשובה, כי היעשות האדם לבריה חדשה פירושה שהיום הוא שוב אינו מה שהיה עד היום הוא נכנס למהלך חיים אחר מונחת כאן בעצם עזיבת דרך החטא, עכ"ל.

ה. והנקודה השניה [הנוכרת גם היא בספר הנ"ל] היא שע"י אמירת השירה בשמחה מעורר את ההשפעות של הגאולה והנסים שנעשו לישראל ביצי"מ, כמו שהביא שם מספר טהרת הקודש [רוט פרק י"א עמוד פ"ג] שכתב: קריעת ים סוף היה הנס הראשון המיוחד דייקא לישראל ואז בגודל הופעת זיו השכינה באמרם שירת הים זכו שנכנעו תחתיהם כל שרי מעלה וכל כתות החיצונים ככתוב אז נבהלו אלופי אדום וכו' תפול עליהם אימתה ופחד וכו' וכל הנסים שנעשה לכל בר ישראל בכלל ובפרט הכל נרמו בשירת אז ישיר שהוא כללות כל השירות והנסים, ואין לך אדם מישראל שלא יעשו בו בכל יום כמה נסים נגלים או נסתרים, **לכן באמרו השירה יתן אל לבו להודות לה על נס של מצרים וקריעת הים וגם על הנסים שעושה הקב"ה עמנו תמיד** ויאמר השירה בכח גדול ובכוונה ובשמחה ועל ידי זה גורם המתקת הדינים והשפלת כל חילין בישיין של ס"א, וגורם בזה שהשכינה מתעטרת בזו השירה יותר מכל שירין ותשבחין, ואז זוכה שעל ידי זה נמחלו עונותיו ואשרי לו, עכ"ל.

וכן ראיתי בספר ברכת אליעזר סימן י"א שמביא שבספה"ק "זכרון זאת" פ' בלק להרה"ק החוזה מלובלין זי"ע שאמר כי כשאומרים השירה יש תועלת גדול, **כי בסיפור נסים מתעוררים עוד נסים**. וכן בשפת אמת [לפסח תר"מ] אומר כי שירה הוא דביקות והשתלשלות מדריגה אחר מדריגה והתחיל השירה והשתלשלות זה בקריעת ים סוף וכך היא עומדת ונגמרת מדור לדור עד לעתיד שיהיה שירה שלימה, לכן אומרים השירה בכל יום ולא הארת שירת יום זה כיום השני וכך הולכת ונגמרת מיום ליום כנ"ל עכ"ל, כלומר דכל שירה ושירה של כל אחד ואחד משלמת ומעלה את השירה שאמרו אז בעת קריעת ים סוף והיא נשלמת עד שיהיה השירה שלימה בעת הישועה לעתיד לבוא, כל כך גדולה מעלת אמירת השירה שלנו שהיא מצטרפת לתקן ולהשלים השירה של כלל ישראל וכל השירות שאומרים כל הזמנים, עכ"ל.

ו. הנה לפי כל האמור לעיל הרי יש בהתחזקות באמירת השירה טעם מיוחד בזמה"ז שאנו נתונים בדינים גדולים, וכבר כתב מרנא הח"ח בהקדמת ספרו - ובאמת לא עליו חס ושלוש הוא תלונתנו כי אם על עצמינו, כי מצדו לא יבצר חס ושלוש כמו שכתוב בישעיה (נ"ט) הן לא קצרה יד ה' מהושיע ולא כבדה אזנו משמוע כי אם עונותיכם וכו', ואין הסיבה כי אם מצדינו, שבעונותינו הרבים אין אנו מניחים לו שישרה שכינתו בתוכינו, ע"כ, וכיון דאין הגאולה תלויה אלא בתשובה מה גדול כח השירה שמוחלין כל עונותיו ועי"ז ניזכה לגאולה במהרה.

ז. הנה ידוע כי בזמננו קשה לרוב בני האדם להתמיד בקטעים ארוכים של התפלה בהתחזקות של אמירת התפלה בשמחה ובהתלהבות וכוונה גדולה, והעצה לזה היא להתרכז בקטע קטן שביכולת כל אדם לכיון בו כדבעי, ורחמנא ליבא בעי, וכבר אמרו חז"ל הק' במשנה בסוף מנחות - אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים. [ולפעמים ע"י שיצליח באמירת קטע אחד קטן כבר ישפיע עליו להמשיך באמירה בכוונה ושמחה בעוד קטעים, והוא בדוק ומנוסה...].

הנה ח"ו לא באתי להחליט על קטע אחד מתוך שירת הים שיש בו מעלה על שאר הקטעים, רק לעורר על שני פסוקים שיש בהם עיקרים גדולים, ובזכרון אלו הקטעים יתעורר ויתעלה מעלה מעלה.

הנה אם באנו להצביע על שני פסוקים מתוך השירה שיש בהם מעלה גדולה וכעין תמצית כל השירה, הרי יש ללמוד זאת מנוסח אנשי כנה"ג בסוף ברכת אמת ויציב, שהוא סדר סמיכות גאולה לתפלה, והתמצית הגאולה כאן הוא שני פסוקים מתוך השירה - תְּהַלֹּת לֵךְ-לְעֵלְיוֹן. בְּרוּךְ הוּא וּמְבָרָךְ. מִשָּׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה. וְאָמְרוּ כֻלָּם: **מִי כְמוֹהָ בְּאֵלִים ה'.** מִי כְמוֹהָ נְאֻדָּר בְּקִדְשׁ. **נוֹרָא תְהִלָּת. עֲשֵׂה פֶלֶא:** שִׁירָה חֲדָשָׁה שֶׁבָחוּ גְאוּלַיִם לְשִׁמְךָ עַל שְׁפַת הַיָּם. יַחַד כָּלָם הוֹדוּ וְהִמְלִיכוּ וְאָמְרוּ: **ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד,** ע"כ. הנה שני פסוקים אלו ענינם שבח גדול לבורא עולם שאין כמוהו ושבח מלכותו שתיכון לעולם ועד, ומסתבר שאחר שבחרו חז"ל שני פסוקים אלו כתמצית השירה, מי שיכוין בהם כוונה פשוטית יזכה לכה"פ במקצת להבטחות שהבטיחו חז"ל למי שאומר את שירה בכוונה ושמחה.

ח. עוד פסוק אחד מתוך השירה שיש בו התעוררות גדולה לתשובה ועבודה הנרצית בעיקר בזמה"ז, והוא מאי דכתיב בשירה "נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעוזך אל נוח קדשך", ומרנא הח"ח בספר אהבת חסד [חלק ב' - פרק ה' בהג"ה], כשבא לעורר שיש להתחזק במידת החסד בפרט עתה שמדת הדין גברה מאד על העולם ואין שום עצה להנצל מידי צרות המתחדשות יום ויום, וביאר שע"י ההתחזקות במדת החסד יתעורר מדת החסד העליונה, והביא עי"ז מה דאיתא בתנא דבי אליהו פכ"ג כשהיו ישראל במצרים נתקבצו כולם וישבו יחד משום שהיו כולם באגודה אחת וכתרו ברית יחד שיעשו גמ"ח זה עם זה וכו', ומה היה הכריתות ברית לגמ"ח, אלא הענין כך הוא כי הם כשראו שאין שום עצה להנצל מגזירותיו של פרעה והשעבוד הולך ומתגבר יום יום מה עשו נתקבצו באגודה אחת וטכסו עצה מה לעשות לזה והסכימו ביניהם שילכו בדרך ה' לבדו ולא ישנו את שמם ולשונם **גם כרתו ברית יחד לגמול חסד זה עם זה היינו שע"י יתעורר למעלה חסד של הש"י עליהם וממילא יבוטלו לבסוף גזירותיו של פרעה,** ע"כ.

וסיים ע"ז הח"ח שבאמת כן היה לבסוף שדבר זה היה סיבה לגאולה וכדכתיב נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעוזך וגו' ואיתא בפסיקתא [הובא בילקוט בשלח] נחית בחסדך זו גמ"ח נהלת בעוזך זו תורה וכו', עכ"ל.

הנה כל דבריו הרי הם קילורין לעינים ונוגעים ממש לזמננו וכאילו נכתבו ממש לזמן הזה, שעתה בזמננו מדת הדין גברה מאד על העולם ואין שום עצה להנצל מידי צרות המתחדשות יום ויום, וכמו בדור ההוא של שיעבוד מצרים אין לנו עצה אלא להתחזק בשני אלו - חסד [שע"י תתעורר מידת החסד העליונה], ותורה שע"י ינתן עוז וגבורה בפמליא של מעלה להביא לישועות גדולות למעלה מן הטבע.

פרשת בשלח

מאמרים ותפיסות עומק
בעולמם של עמלי תורה

מבית "עין לא ראתה"

עביתנו

לשרוד בתוך הים

מקומות נקראו אומות העולם ע"ש המים והנהרות שמאיימים להטביע את כלל ישראל, וגם בימינו מאיימים כל המוסלמים ימ"ש, לעלות ברגליהם ולדחוף את היהודים לים, עפ"ל, אמנם לא ידעו ולא יבינו, שזהו כל מציאות כלל ישראל, שאפילו שהם מוקפים בנהרות ובמים אדירים, המאיימים להטביע אותם, הנה מגלה הקב"ה להם מקום בתוך הבלתי אפשרי הנורא הזה.

ולכן גם בשעה זו, שאנו מוקפים באוייבים העומדים עלינו לכלותינו, הן בני ישמעאל מצפון ומדרום, והן פנימה "מהרסיך ומחריבייך ממך יצאו", אמרו חז"ל (במדרש שוחר טוב, מזמור ב) עהפ"ס "והרשעים כים נגרש": מה הים הזה הגל שלו עולה ומתגבר כאילו מציף את העולם כולו, וכיון שמגיע לשפת הים הוא משתטח לפני החול, כך האומות, כל מי שהוא מזדווג להזיק לישראל, הוא נופל לפניהם. אומות העולם משולים לים, שכן הוא אומר "והרשעים כים נגרש" (ישעיה נז, כ), וישראל נמשלים לחול, שכן הוא אומר "והיה מספר בני ישראל כחול הים", ע"כ. ממילא אם נזכה, יטיל הקב"ה פחד ואימה על כל אותם מחבלים ואוייבים, תיפול עליהם אימתה ופחד "שמעו עמים ירגזו חיל אחז יושבי פלשת" הם הפלשתנים מפלסטין.

ג. ואי' בחז"ל קשה פרנסתו של אדם כקריעת ים סוף, וקשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף, ודרשו בכמה פנים מה גדר הקושי שבזה, וכי יש קושי כלפי מעלה? ברם יש לבאר דעיקר הקושי כלפינו, דאנו צריכים להאמין שכל פרנסתנו אינה תלויה במעשה ידינו, אלא במה שהקב"ה נותן לנו, משל למה הדבר דומה, לחתונה יוקרתית שיש בה מלצרים שעומדים בברים המשופעים בכל טוב, ומחלקים בשרים ערבים, ומוזגים יינות משובחים ויקרים, לכל החוגגים, והנה יכול כל חוגג לקבל כל אשר יחפוץ ובלבד שיבקש יפה מהמלצר, אבל אם יחטוף לבד מהבר יוציאוהו בבושת פנים מהאולם, וכך כל השפע שבעולם, עומד מעליו מלצר, הלא הוא בורא עולם, וכל אחד מקבל מה שיחפוץ מהמלצר, אבל מי שחוטף יוציאוהו ח"ו לחוץ ויפסיד.

ואין לתאר את השכר של כלל ישראל על עצם עמידתם בכל הנסיונות, שמלכתחילה נולדו כלל ישראל לתוך המציאות של לשרוד בתוך הים, שאין בו עמידה רק ע"י רחמיו יתברך עלינו.

א. הפלא ופלא, שבשביל לנתק את כלל ישראל מטומאת מצרים, לא הספיקו כל עשרת המכות, אלא היו צריכים ישראל להכניס אל תוך ים סוף, ושם לצפות בכל העליונים ותחתונים כמו שכתוב "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי", ורק משם הגיעו לדרגת - "ויאמינו בה' ובמשה עבדו".

ונראה דהנקודה הכי מופלאה שהתגלתה בקריעת ים סוף, הוא עצם זה שכלל ישראל יכולים לעמוד על מקום שאין בו אפשרות קיום, שכולו מוקף מים זדונים, ובכל זאת מתגלה להם מקום עמידה, ולפני כעשרים שנה שמעתי יסוד זה מפי הגאון רבי משה שפירא זצוק"ל, והביא את דברי הגמ' בראש השנה (לא, א) בטעם שאומרים בשיר של יום ביום השלישי "אלקים נצב בעדת אל", על שם שגילה ארץ בחכמתו והכין תבל לעדתו, ופרש"י: שגילה ארץ מקום מצב עדתו, שנאמר "ותראה היבשה" (בראשית א) בשלישי נאמר. עכ"ל. והנה פס' זה רומז לקריעת ים סוף כמבואר בהדר זקנים: "ותראה היבשה. וא"ת מאי קאמר, פשיטא דכיון דנקו המים אל מקום אחד פשיטא דנראית היבשה. אלא י"ל דכאן רמז קריעת ים סוף והכי קאמר יקוו המים אל מקום אחד ויהיו לעולם לשם, אבל על מנת שתראה היבשה בקריעת ים סוף. ועי' ברבינו בחיי דזהו שנאמר וישב הים לאיתנו, לתנאו הראשון שהתנה עימו הקב"ה בששת ימי הבריאה, שיקרע לכלל ישראל בים סוף.

הנה מבואר שמקום מצב עדת ישראל, הוא על אדמת הים בעמקי תהומותיו, וזהו מה שגילה הקב"ה ביום השלישי את מקום עמידת ישראל כלשון הגמ' "שגילה ארץ בחכמתו, והכין תבל לעדתו", דקדקה הגמ' ואמרה "הכין" היינו שכבר מששת ימי הבריאה, הכין הקב"ה את מצב עמידת ישראל בקריעת ים סוף, שיקרע בפניהם הים, ויוכלו לעמוד שם בתוך הים ביבשה.

ב. והנה במדרש שוחר טוב (פרק צג) על הפס' "נשאו נהרות ה'" דרשו חז"ל: "אין נהרות אלא מלכיות, שנאמר הוי המון עמים רבים (ישעיה יז, יב), לכך נאמר נשאו נהרות ה', שדיכאו את ישראל בצרות, ועכשיו יבואו אף הן וידכאו אותם, הוי ישאו נהרות דכים", ונאמר שם "מקולות מים רבים אדירים משברי ים" שהוא כמו שנאמר צללו כעופרת במים אדירים, דבהרבה

"ויבשת ידיו יצרו"

יבשה, וכאן דורש קרא ד"ויבשת ידיו יצרו" ויש לרמז בתיבות "ויבשת ידיו" שעולה בגי' תיבת חמש"ת הם חמשת היבשות).

והנה הרמז הנ"ל נפלא, אלא שיש להקשות עליו, שהרי כתוב "אף ידי יסדה ארץ" והיינו יד שמאל (כדאיתא במנחות לוב, ת"ר, ידך זו שמאל, אתה אומר שמאל או אינו אלא ימין, תלמוד לומר, אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים), וא"כ מה יהני הרמז הנ"ל למצוא שצורת חמשת היבשות בכדור הארץ הם ע"פ צורת יד ימין, הרי זה היה צריך להיות ע"פ יד שמאל.

ג. וי"ל בזה ע"פ הקדמה שניה, דהנה כתב ב"תורה תמימה" בביאור הענין בכלל מה שביהמ"ק נברא בשתי ידים ושמים וארץ ביד אחת, שהוא עפמש"כ חכמי האמת דיד הוא כנוי לכח הטבעי וימין לכח ניסי, והיינו שהקב"ה עושה פעולות טבעיות כביכול ביד שמאל ופעולות ניסיות בימין, ומפני שהניסיות גדולות מהטבעיות לכן הן צריכות להיות בימין, שלה יותר עוז ואומץ מאשר לשמאל, וידוע דארץ הוא כנוי למעשים טבעיים ושמים לניסיים וכמש"כ "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם", לומר דדרכי הטבע נמסרו לבני אדם על הארץ, וניסיים לה', וזהו שאמר בבריאת הארץ "אף ידי יסדה ארץ" דכחות הטבעיות נתייסדו ביד שמאל, "וימיני טפחה שמים", כלומר פעולות ניסיות נתייסדו בימין שהם עיקר פעולותיו של ה"ת" וגדולתו כביכול. וביהמ"ק היה משותף משתי הנהגות, טבעית ונסית, וכמ"ש באבות פ"ה עשרה נסים נעשו לאבותינו בביהמ"ק, ועוד הרבה מאמרים ממין זה, וע"ז אמר שנברא בב' ידים, כלומר בכחות ופעולות טבעיות ונסיות, ודו"ק, עכ"ל.

ומעתה נוכל לומר שעומק הרמז במה שבצורת כדור הארץ מסודרות חמשת היבשות בצורת יד ימין דייקא ולא יד שמאל, להורות על דברי הרמב"ן בסוף פרשת בא, שאין לנו חלק בתורת משה עד שנאמין שכל דברינו ומקרינו אין בהם טבע ומנהגו של עולם בין ברבים ובין ביחיד אלא הכל בשכר ועונש בגזירת עליון, וזהו שאומרים במודים על ניסך שבכל יום עימנו וע"ז בא הרמז, שאם נתבונן נראה שגם הטבע החומרי בנוי בסופו של דבר בצורת יד ימין, כי כל הטבע ששנראה באופן שטחי כמעשה יד שמאל באמת הוא הכל הוא הנהגת יד ימין.

וממילא יתורץ מה שרמז הבעה"ט שגם בארץ יש בחינת י' קדושות, דעד כמה שביהמ"ק בתוך הארץ, א"כ ניתן לראות גם בתוך מעשה הארץ החומרית, את בחינת מקדש ה' כוננו ידך, ויחד עם יד שמאל שיצרה את הטבע, נשתתפה יד ימין הנסית כדי להכין הארץ אל מציאות על טבעית, בה הכל בגזירת עליון.

א. על הפסוק בסיום השירה "מכון לשבתך פעלת

ה', מקדש ה' כוננו ידך" פירש"י: חביב בית המקדש, שהעולם נברא ביד אחת, שנאמר "אף ידי יסדה ארץ" (ישעיהו מח, ג), ומקדש בשתי ידים. ואימתי יבנה בשתי ידים, בזמן שה' ימלוך לעולם ועד, לעתיד לבא שכל המלוכה שלו. ע"כ. ומבואר שיש חילוק בין בריאת המקדש לבריאת הארץ, ומכאן יש לתמוה על הבעל הטורים שכתב כאן: "ידך. יו"ד יתירה בשביל עשרה נסים שנעשו במקדש (אבות ה,ה) ובשביל עשר קדושות שנתקדשה הארץ (כלים א,ו)" ע"כ. ולכא' בשלמא מה שמצא רמז לי' ניסים שהיו בביהמ"ק הוא בחינת י' אצבעות בב' ידיים שנברא, אבל מה שמצא רמז לי' קדושות בארץ, תמוה, שהרי הארץ נבראה ביד אחת שבה ה' אצבעות, וא"כ איך ירמז כאן י'.

ונראה ליישב דבריו הפלא ופלא ע"פ ב' הקדמות, הקדמה א' דהנה אי' בכתובות (ה,א): "דרש בר קפרא, גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, דאילו במעשה שמים וארץ כתיב "אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים", ואילו במעשה ידיהם של צדיקים כתיב "מכון לשבתך פעלת ה' מקדש אדני כוננו ידך". השיב בבלי אחד ור' חייא שמו, ויבשת ידיו יצרו, ידו כתיב. והכתי' יצרו, א"ר נחמן בר יצחק יצרו אצבעותיו, כדכתי' כי אראה שמין מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת. ע"כ. (ואגב, מזה נבין את הרמז של הבעה"ט שדרש את ה' יתירה שבתית ב"ידיך" שנאמר כאן בשירה, וכונתו דהוא לעומת מש"כ ויבשת ידיו יצרו, ושם כתיב ידו, וכאן כתיב ידיו).

ב. וראיתי הברקה נפלאה בספר ויען שמואל דהנה חכמי הגיאוגרפיה מחלקים את כדור הארץ לחמש יבשות: אמריקה, אסיה, אירופה, אפריקה, אוסטרליה (וחמשתם מתחילים בא' להראות שאת כולם ברא השם א'חד), והנה ראינו בגמ' מבואר שהם נבראו ע"י יד אחד כביכול, ומעתה אם נתבונן בכדור הארץ נראה שחז"ל רמזו לצורת פיזור חמשת היבשות הנ"ל על פני כדור הארץ, כי אם מניחים יד ימין על הכדור, אפשר לראות בבירור את צורת היבשות, שהכי משמאל יש את יבשת אמריקה והיא כנגד האגודל שהיא הכי עבה, ומימין לה יש את יבשת אסיה שהיא כנגד האצבע, ואח"כ מימין לה יש את יבשת אירופה (מתחת לאסיה העליונה) שהיא כנגד האמה, ושוב מימין לה יבשת אפריקה כנגד קמיצה, והכי ימינית היא יבשת אוסטרליה הקטנה נגד הזרת הקטנה, ראו מי ברא אלה. (ויש עוד יבשת אנטרטיקה שהיא בנויה מקרח ואינה בגדר

אדם פשוט מאד, בשב"ק היה מתעטף לפני ברכהמ"ז ואומרה בכוונה עצומה, עד שילד חשב שבשבת אומרים נוסח אחר.

ב. אבל באופן נוסף נראה לומר, דענין האכילה ושתיה היא לתת לאדם רוחב לב, כדרך שמצינו אצל יצחק שביקש "ועשה לי מטעמים בעבור תברכני נפשך", וביאר שם ר"א בן הרמב"ם, דכאשר הגוף מקבל את חלקו הנצרך לו, מתעצם כוח הנשמה ביותר, וכן הוא בשבת שע"ה הרוחב לב מרגיש כיסופים להי"ת.

ובסידור יעב"ץ לפני פיוט "כל מקדש" כתב: נוהגין לשורר בשבת תוך סעודה ע"פ ספר חסידים ואמרו חז"ל (במדרש שה"ש) כשישראל אוכלין ושותין ומברכין ומשבחין ומקלסין להקב"ה, מקשיב לקולם ומתרצה, וכל דברי הזמירות לשבת לקוח מפסוקי התנ"ך והלכות ואגדות הש"ס וזהו"ק ומדרשים מענין שבת, והאומרם מביא טובה לעולם, וה' דבק בו ומקשיב לקולו ומתרצה, ומקיים עולם שלא יחרב, ושבת הוא עת הזמיר לה' מענין היום באכילה ושתיה כמ"ש מזמור שיר ליום השבת.

וזה דברי הזוהר (אחרי ס, א והובא שם): כשאדם בא מביהכ"נ בער"ש בין עמו מלאכים מצד זה ומצד זה ושכינה על כולם כאם על בנים, ובאותה שעה יפול מצידך וגו' רק בעיניך וגו', וכל זה כשאדם בא לביתו **ומקבל אושפיזיה בשמחה**, וכשהשכינה רואה נר דלוק והמלאכים שולחן ערוך ואיש ואשתו בשמחה, שכינה אומרת זה שלי הוא ישראל אשר בך אתפאר וכו', עכ"ל.

ומש"כ הזוה"ק "יקבל אושפיזיה בחדו"א הכוונה לנשמה יתירה, כמש"כ בתיקו"ז (ו): **מאן דמקבלין אושפיזין, אינון נשמתין יתירין**, דאינון מרכיבין עליהו בער"ש (מי שמקבל אלו האורחים שהן הנשמות היתירות, תוספת נר"נ) באנפין צהובין, בחדוה בענוגא דהאי עלמא (בסבר פנים יפות בשמחה ועונג בעוה"ז), כד נשמתא ורוחא נפיק מן גופיה מהאי עלמא (כאשר יסתלק הנפש מגופו בעוה"ז), הכי מקבלין לון בעלמא דאתי (כן מקבלים אותה בעוה"ב בגן עדן) וכו', זכאה אינון מאן דמקבל אורחין ברעו שלים, כאילו מקבל אפי שכינתא, עכ"ל. ורמז לזה רבינו בחיי בפרשתן בפס' "לעשות את השבת", וז"ל: "...וזה שאמר הנביא וקראת לשבת עונג' מלשון קרואים, כלומר תזמין אותו ותתענג בו **כאדם המזמין את אושפיזו**. עכ"ל. ומובא דהזמירות שנתפשטו בישראל, קבלה בידינו שנאמרו ברוח הקודש (ישמח משה). ובלקוטי חבר בן חיים (ח"ג בהקדמה): העיד על החת"ס ששרו על שולחנו את כל הזמירות המסודרין בסידור לשבת אחת מהנה לא נעדרה. **אשרי הזוכה!**

א. כבר הבאנו מה שמבואר בספה"ק שעיקר כוח כפרת שובבי"ם מגיע ע"י קדושת שבת, ובראשית חכמה מצא לזה מקור מהזוהר, גם הדגשנו שבפרט בשנה זו שר"ה חל בשבת שומה עלינו להתבונן במתנת השבת, ונמשיך בזה עוד בס"ד.

הנה השבת נקראת "שבת שירה" בגלל שקוראים בו את אז שיר, אבל באמת כך ניתן לכנות כל שבת, כי המציאות של השבת עניינה שירה לה', "מזמור שיר ליום השבת". למעשה, עיקר הביטוי לשיר וזמר בשבת הוא בזמירות השבת במשך הסעודות, ולכל משפחה יש מסורת בית אבא, בסגנון הנגינות, וזה אמור להיות גאוות המשפחה, לשמר את סגנונם הייחודי.

למעשה ענין הזמירות גבוה ביותר, ובספר אשירה ואזמרה לה' (שציוני המאמר ממנו), מביא מרבי ישראל סרוק תלמיד האריז"ל שכתב דע"י הזמירות זוכים לתוספת נשמה יתירה, וז"ל: לכן סידר הרב ז"ל לומר אלו השירים והזמירות כדי שיתוקנו גם כל העולמות... ואח"כ כשיתכללו כל העולמות, יכללו גם כן ניצוצי נשמת המתכוון **ויבוא לו שפע גדול והארה גדולה אל נשמתו וכו'**, **ויבוא לו תוספות נשמה יתירה** שיותר מעולה מנפש ורוח, עכ"ל. וכל אחד בדרגה דיליה פועל זאת.

ובענין הנשמה יתירה דשבת, כבר הבאנו מה שכתוב בביצה (טז,א) אמר ר"ש בן לקיש נשמה יתירה נותן הקב"ה באדם ער"ש, ולמוצ"ש נוטלין אותה הימנו, שנאמר 'שבת וינפש', ופרש"י: נשמה יתירה, רוחב לב למנוחה ולשמחה, ולהיות פתוח לרווחה, ויאכל וישתה ואין נפשו קצה, עכ"ל. וצריך להבין דהרי הנשמה היא החלק הרוחני שבאדם, ועל אחת כמה הנשמה היתירה דשבת, ואיך מתאר רש"י שהיא זו שנותנת לו כוח גופני יותר גדול להיות אוכל ושותה הרבה ואין נפשו קצה.

ויתכן בדרש דרוש לפרש בזה, עפמש"כ הרמ"ע מפאנו בספרו עשרה מאמרות, שעיקר התענוג של הנשמה יתירה הוא מברכת המזון, שזהו שבח להי"ת שלא יתכן אלא ע"י האכילה בעוה"ז, וממילא רק בשיתוף הגוף בשבת היא משגת שבח זה. וא"ש פרש"י דע"י שאוכל ושותה ואין נפשו קצה יכול לאכול גם סעודה שלישית, וממילא מרויחה הנשמה יתירה עוד ברכת המזון בכוונה. ובאמת ראינו מנהגם של ישראל קדושים, שבשב"ק יותר מקפידים על ברכהמ"ז בכוונה, ויש שמקפידים אז לעשות זימון על הכוס יותר מבימות החול, ופעם שמעתי מיהודי ת"ח שהספיד את אביו ז"ל שאף שהיה

החצי השני של החורף

כמו שמותקנת בגוף מנגון "התראת רעב" כשיש לגוף צורך בתזונה, כך יש מנגון התראת מנוחה כשיש לגוף צורך בשחרור. אבל לעצירה יש מחיר, מי שעוצר ומכבה מנוע נשאר מאחור, בדרך כלל גם ההתחלה שאחריה תהיה קשה, ככל ההתחלות, עלינו למצוא רעיון לחסוך את הצורך במנוחה ארוכה בפועל.

אכן החכם יכול להתקין מאווררים ולנקוט בפעולות מניעה שישמרו את המנוע הגופני לבל יגיע לחימום למרות פעולותיו, כי גם במשל, החימום נוצר מעצם החיכוך, לא מהעומס בפועל, כלומר מדובר במטלה אפשרית מבחינת יכולת ביצוע ועשייה, אבל בכל זאת קיים איזה חיכוך בגלל חוסר רצון, ויובש מסויים, שגורם שלא בצדק להפעיל את מנגנון ההתרעה של מנוחה, במצב כזה צריך להצמיד מאווררים תוך כדי פעילות מנוע, ובכך יעלה לאין שיעור סף הסיבולת ותושג אפשרות להפעיל את המערכת במלוא הקיטור וללא שום עצירת ביניים, והפסקה.

דוגמא לכך, סיפר לי אברך ששנים רבות הרגיש שמוכרח לצאת באמצע הזמן לטיולי איורור, אך בחורף אחד, הוא החל לעשות הליכה בכל בוקר אל הכולל דרך כביש ראשי עם נוף מיוחד, וזה כל כך הועיל לו עד שהוא לא היה צריך שום יציאה, הנה לנו סוג של איורור יומיומי בלי להיזדקק לעצירה הגדולה בהמשך. או דוגמא נוספת, מאחד שהיה נופל למשברי בטלה מתמשכים, לאחרונה, כשהתחיל לקום נץ, האויר הצלול של הבוקר, העניק לו חופשה יומית קצרה ואגו ועוצמה שלא הכיר.

ד. הדבר הזה קריטי כעת, כשעברנו לחצי השני של החורף המעובר, והנה הימים מתמשכים ומתארכים, ואם בשנה רגילה היה אולי אפשרות של התרעננות בשבת מירון וכדו', כעת עקב המצב המלחמתי גם האפשרות הזאת נחסמה, וצריך למצוא כתחליף דברים קטנים שיתנו את ההרגשה של החלפת אוירה לבל נתיעף בהמשך הלימוד של החורף אשר עודנו לפני פנינו.

ההעצה היעוצה למצוא התרעננות בתוך מערכת הלימוד. זה יכול להיות ע"י קביעות של פעם פעמיים בשבוע, ללמוד ספר נפה"ח (בשערים הראשונים), דרך ה' ודעת תבונות, או שאר ספרי מחשבה ופנימיות כמו של"ה, לשם, ומהר"ל, ובפרט אם זה יהיה באופן של שיעור מאחד שהתמקצע בתחומים אלו, ומדבר בדרך מחזקת ומרוממת (וכן בלימוד הפרשה והמועדים עם מאמרי מחשבה עמוקים, המצויים לרוב ב"קול הלשון" באופן שקל מאד להשגה), הרי שאין לתאר ולשער את הריענון והגיוון שזה מכניס בתוך החיים, והרבה פעמים מתחיל להבין הרבה יותר מה שבין כך עושה, ופתאום מרגיש עולם חדש בכל התפילות, שמירת שבת, לימוד התורה, ושאר חלקי עבודת ה'.

א. יש לברר מהו 'סף הסיבולת' של האדם, כלומר עד איזו נקודה מסוגל האדם לסבול על עצמו סבל וקושי או ענין הנוגד את רצונו, והאם קיימת אפשרות להגדיל את כח הסיבולת... והנידון הזה נוגע לא רק לעבודת השם, אלא לכל אתגר או איזו משימתיות שנופלת על כתפי האדם, והיא למעלה מכוחותיו, עד היכן יוכל האדם 'למתוח את החבל' ולנסות לשרוד את האתגר, ומאיזה נקודה יהי' עליו להרים ידיים, לחדול ולעצור... **יש** שאומרים: "למה בכלל להתאמץ...?" "כל אחד יעבוד לפי כוחותיו ותו לא מידי, מי אומר שצריך לעבוד עד מיצוי הכוח? יש גם שמאיימים בתופעת הריאקציה ובעיות נפשיות וכדו', טוענים הם כי הנפש כקפיץ, גם אם תדחוק אותה, בסוף היא תשתחרר בבת אחת, ויווצר חוסר איזון נפשי מסוכן... ויש גם ראיות על כך מחז"ל שהאדם צריך לעבוד בהתאם לכוחותיו.

אולם בדברים הבאים ננסה להציע דרך, כיצד אפשר לעבור את סף הסיבולת בלי שזה יגרום לכל הבעיות הנזכרות לעיל.

ב. נפתח בדוגמא מ'עולם המחשבים', (היום הבעיה הזאת פחות שכיחה אבל בעבר זה היה חזון די נפרץ), כאשר מעמיסים על המחשב בפקודות רבות וצפופות, פתאום הוא מתנתק ללא כל הודעה מוקדמת. מה קרה? המנוע התחמם עקב מאמצו, והוא נתן פקודה למערכת להתנתק בכדי שהמנוע לא ישרף.

לפני כעשרים שנה כשתכנת "אוצר החכמה" הית' בראשית דרכה, נזקקתי בדחיפות ל'מראה מקום' נדיר, וקבלתי רשות להיכנס לאגף הסריקה של אוצר החכמה למצוא את מבוקשי, נכנסתי לחדר גדול ובו 4 שולחנות, כשעל כל אחד ניצב מחשב מאד מוזר - מחשב נייה, בעל מסך מגושם וקופסת חומרה בה שוכן המוח של המחשב, אלא שקופסת החומרה היתה פתוחה לגמרי, ונגדה הציבו שלשה מאווררי שולחן לצנן את החומרה.

שאלתי לפשר המחזה המוזר וקבלתי הסבר פשוט, בכדי לבנות את הספרייה הממוחשבת הגדולה בעולם, מוטל עליהם לסרוק בכל יום עשרות ספרים, בכדי לזרז את הענין הם מצאו דרך 'לאלץ' כל מחשב לסרוק כארבעה ספרים בבת אחת, אך מעומס יתר, המנוע עלול להתחמם ולנתק את המחשב, לשם כך הגו רעיון מבריק, פתחו את דופן קופסת החומרה והציבו על כל מנוע 3 מאווררים כדי שהמנוע לא יגיע לסף החימום...!!

ג. הנמשל מזה הוא עצום, בוודאי שא"א להפעיל את המנוע של הגוף בלי להתייחס לכוחותיו, ולכן כאשר המנוע מתחמם ומורגשת מעמסה נפשית קשה, בוודאי יש לעצור ולנוח, כי

חנוך לנער

הפרשה והמועדים בהיבט חינוכי
מפי הרה"ג חנוך דרורי שליט"א

גליון 35 | פרשת בשלח

בס"ד

"הבוחר בשירי זמרה"

הוא רק על ההצלה ולא על הצער שמקודם... אבל השירה שאמרו משה וישראל אז לא היה עיקר שמחתם על זה שניצולו מיד המצריים, רק עיקר שמחתם היה ע"ז שזכו להיותם הכלי חפץ אשר על ידם נתגדל כבודו יתברך וע"י הצלתם ממצריים נתפרסם שמו, וכמו שאמרו בהתחלת השירה אשירה לד' כי גאה גאה וא"כ הרי השירה נאמרה גם על השעבוד הקדום כמו על הגאולה דאלמלא השיעבוד לא היה מקום להגאולה ושמחו בהשעבוד הקדום כמו בהגאולה של עתה. וזהו שאמר ב"אז" חטאתי דמקודם התרעם על כובד השעבוד ועכשיו אני אומר שירה ב"אז" - פירושו - דאני אומר השירה גם על אז, דהיינו על השעבוד הקדום כמו על הגאולה של עכשיו, וזהו שאמר הכתוב בתהילים: "אודך כי עניתיני ותהי לי לישועה" כי אני נותן לך הודיה על העינוי הקודם דע"ז באה לי הישועה ונתקדש שמך ברבים על ידי ועל שניהם כאחד אני מודה לך ושניהם כאחד טובים"

התרגשתי.. רקדתי.. כשראיתי את מה שכתב הבית הלוי, דמעות עלו בעיני.. בדידי הווה עובדא.. גם שאבי ז"ל נפטר וגם כשאמי ע"ה נפטרה.. ידעתי שיש "וד" יאספני.. ידעתי שאפשר וצריך לבחור בשירה.. כן, יהודים צריכים ויודעים לשורר ולהודות גם בזמנים של קושי, גם כשמתמודדים בגידול הילדים והנערים, בזמנים שבהם אנו מרטיבים את סידורינו בדמעות על עמלנו - אלו הבנים, מבינים ויודעים אנו שהתמודדות זו הינה חלק מתוך האור והבשורה בעתיד. נותנים אנו גם אז ברגשות הומים את השירה הפנימית הטהורה על הזכות האדירה שנתנה בידינו לגדל את הפיקדונות המיוחדים שחנן אותנו הקב"ה.

וכפי שכותב רבינו יונה: "ויש על הבוטח בשם להוחיל ממעוף צוקתו, כי יהיה החושך סיבת האורה, כמו שכתוב (מיכה ז' ח') "אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי כי אשב בחושך ה' אור לי", ואמרו זכרונם לברכה (מדרש תהילים ה)

בבית הכנסת, מתארגנים לתפילת מנחה, על הסטנדר לפני, מונח ספר תהילים קטן, בעמוד הראשון, יש הקדמה, שם כותבים בני משפחה, שהוציאו ספר תהילים זה לעילוי נשמת אביהם שנספה באושוויץ.. אביהם הי"ד, היה ממלמל - שם, בגיא צלמוות.. - פסוקי תהילים.. מידי פעם היה מספר לסובבים אותו, רעיונות והגיגים שעלו במחשבתו על פסוקים אלו, יהודים אלו סיפרו זאת לימים לבני משפחתו, סיקרן אותי.. מה חושב יהודי, במצב כזה.. בתנאים כאלו.. באושוויץ, פתחתי את ספר התהילים, הפרק הראשון שנגלה לפני, היה - פרק פ"ד, על הפסוק "אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה" אמר אותו יהודי כך: " אשרי מי שיושב בביתך, גם אם לא זוכה ללמוד שם, עצם הימצאותו בבית המדרש ואינו מיושבי קרנות, אשריו ואשרי חלקו, "עוד".. עוד יותר מי שגם שם - "יהללוך סלה" - מהללך סלה.. ואז המשיך אותו יהודי ואמר "אשרי חלקי ששמת אותי מיושבי בית המדרש הגדול שלך - "אושוויץ", הוצאת אותי מהבית שלי, מהמשפחה שלי, אני כאן רק בגלל שאני בןך האהוב, בן למלך מלכי המלכים, אבל גם כאן אני יכול לעסוק ב"עוד".. לחזור על מה שלמדתי ולומר פסוקי תהילים, להללך סלה..

"אז ישיר משה" (ט"ו א') ברש"י - "אז כשראה הנס עלה בליבו שישיר שירה" וכתב הבית הלוי (פרשת בשלח): "איתא במדרש, אמר משה ב"אז" חטאתי שאמרת "ומאז באתי לדבר אל פרעה הרע לעם הזה" ב"אז" אני אומר שירה, ולהסביר קצת הכוונה בזה המאמר דמה תיקון הוא זה דהשירה נאמרה באותו תיבה ולשון שאמר מקודם? רק העניין דהנה מי שהוא בצער חלילה והקב"ה עוזרו ומצילו ונותן להקב"ה שבח והודיה על הטובה שעשה לו, יש בזה שני אופנים וחלוקים הם הרבה, אם עיקר שמחתו הוא רק מה שמשבח לשמו יתברך.. עבור טובתו שקיבל והצלתו מהצער הרי לא יוגדל שמחתו יותר מאלו.. עיקר שמחתו

אלמלא נפלתי לא קמתי, אלמלא ישבתי בחושך לא היה

אור לי.. (שערי תשובה, שער שני)

סיפר לי יהודי יקר, עברתי תקופות לא פשוטות במהלך חיי, עליות וירידות, רגעים שבהם היה נראה שאין אופק ותקווה.. ורגעים של הארה, שאולי כן יש סיכוי.. לא הייתי מזמין שוב את התקופות הללו ואת הקושי הרב שהייתי בהם, אבל, היום, היום שאני מביט ורואה לאן הקושי הזה הוביל והצמיח אותי, אני מודה לקב"ה על כל רגע של קושי שחוויתי..

ידיד שלי ז"ל, שאבדל חיים טובים, היה עליו לעבור ניתוח בראשו ל"ע ולדבר כל זמן הניתוח כדי שיכולת הדיבור שלו לא תפגע, לימים הוא אמר לי, אני לא מתגעגע לניתוח, אבל אני כן מתגעגע לקרבת אלוקים שחשתי באותם הרגעים, לשירת ההודיה והבקשה בתוך הקושי. ליבי מלא שירה על האפשרות שחנני בורא עולם לצמוח מתוך רגעים מורכבים אלו.

תְּנִיָּא רַבִּי אֶלְעִיָּזָר הַגָּדוֹל אוֹמֵר, כָּל הָעוֹסֵק בְּפֶקֶד שִׁירָה זָה בְּכָל יוֹם, מַעֲיֵד אֲנִי עָלָיו שֶׁהוּא בֶן הָעוֹלָם הַבָּא, וְנִצּוֹל מִפְּגַע רָע, וּמִיָּצָר הָרַע, וּמִדִּין קָשָׁה, וּמִשֶּׁטֶן, וּמִכָּל מִינֵי מִשְׁחִית וּמִזְיָקִין. מִי שִׁוּדַע לְשִׁיר בְּכָל יוֹם.. בְּכָל יוֹם וְיוֹם.. מַעֲיֵדִים עָלָיו.. וְנִצּוֹל..

"אשירה לה' כי גאה גאה" (טו, א) וכתב המדרש: **"מה ראו לומר שירה על הבאר ולא אמרו שירה על המן, אלא מפני שהוציאו על המן דברים קשים של תפלות, ואמרו 'ונפשנו קצה בלחם הקלוקל ועתה נפשנו יבשה' (במדבר יא' ו-ו) אמר הקב"ה אי אפשרי לא בתרעומתכם ולא בקילוסים, אבל מים בכל שעה היו מבקשים ומחבבין אותן לפיכך נתנה להם רשות לומר שירה"** (שמו"ר כה, ז) כלומר, כותב הרב זי"צ'יק זצ"ל, הנה עלינו להבין שהקיפוח ושלילת היכולת של אמירת השירה על המן בא להם בגלל העדר ההכרה השלימה והעדר רגשי ההודיה הראשוניים שצריכים היו ללוות את מתנת המן מצד המקבלים, היות ונפגמה ההשגה הראשונה והתמימה שצריכה הייתה לבוא אחרי קבלת לחם שמים והם לא התרגשו עד כדי הבעת רגשי שירה והודיה, ועוד נהפוך, במקום שירה והודיה הטיחו מילים של אדישות ותרעומות, לכן נתקפחו ונוטלה מהם הזכות וההשראה של אמירת שירה. יתכן מאד שבזמנים ידועים הכירו את מידת החן והחסד של הקב"ה בהורדת המן, אבל כבר נצרמה ונפגמה עצם ההרגשה מראשיתה לכן לא יכלו כבר להתרונן באופן מיוחד על המתנה הזאת, לא "התנגן" להם, ופיהם לא נפתח להתרגש בשירה אחרי שנפגמה

רגשי השירה וההודיה, אחרי שהתרעמו, שהתעצבו וגיננו את המן, **ושם בשמים, שירה פגומה, רקובה, נעוצה התמרדות והתעצבות אינה מתקבלת כראוי, שירה בלתי מושלמת בצחות וטהרת האמונה השלימה והתמימה אינה מתהדהדת ואינה בוקעת ועולה...** אחרת היה בשירת הים, אז נתפרצה השירה האדירה והרוממה מתוך ה"ויאמן" הגדול והעמוק והתמים שהיה להם במצרים (מד"ר שה"ש ד' - יח') אבל במן, שישראל הראו פנים של כפויי טובה, לא היה אפשר אפילו לכופף עליהם את השירה.. **ומכאן אזהרה והתראה לבעלי העליה יושבי אוהלי התורה והיראה להיזהר עד מאד "לא להתרעם" אף אם גם לפעמים אין התנאים החומריים מסבירים פנים... ומה מאד צריכים אנו לשמור בתוכנו את ההסתגלות, את הכושר, לומר שירה לפנינו בכל עת מצוא, כי אין לך אושר גדול מזה, אושר נפשי טהור של חירות עילאית נפלאה ביותר מאותו הכוח של אמירת שירה... והקב"ה מואס ברגש העצבות או הדאגות של יראיו בשעה שהם נתקלים לפעמים במכשולים זמניים ואין חביבות התורה נייעורה מתמזגת ומזדווגת יפה בהרהורי העצבות... ומה מאד צריך בן התורה והיראה להיות חדור רגשי תודה ואושר רב בכל עת ובכל שעה..** (אור הנפש, מאמר "שירה זכה" אור חדש - פרשת בשלח)

לא אנו "מזמינים" רגעים של קושי ולא ילדינו "מזמינים" אותם.. אבל דווקא כשמגיעים רגעים אלו, שומה עלינו להבין שזוהי ההזדמנות לגלות ולהבין את השירה הפנימית שלנו, שירה שיכולה לבקוע רקיעים, שמגיעה ממעמקי ליבו של האדם. **וכפי שכותב הגה"צ ר' חצק'ל לוינשטיין זצ"ל: "שמך הגדול יעמוד לנו ביום צרה" - כמה קל הוא בעת צרה ר"ל להשיג מדרגה אשר אינה לפי ערכו, וזה הוא "קונה עולמו בשעה אחת".** (מכתבים, מכתב י"ב) ומי שיודע לשיר ולנגן מתחילה את שירת חייו יכול ויוכל בע"ה לשורר גם לדורות הבאים אחריו. שנזכה..

יש, והתקווה מוסתרת בחומה, קשה, קשה עד מאד למצוא נחמה.

ליבנו הומה אז בסערה ואנו, פינו מתמלא בשירה.

שירה המבטאת את קולמוס הנפש מסירה מאיתנו כל רפש.

שירת נפש הבוטח נקבוביות התשוקה והערגה פותח.

מקילה ומעשירה כעת יוצרת צמיחה בבא העת.

מצרים וישמעאל – הגלויות שנספו על ארבע גלויות

"מסלול המכשולים" בו עוברים בני ישראל בעולם בדרך אל הגאולה עובר בארבע גלויות, בבל פרס מדי ואדום. ארבע גלויות אלו כתובות ומרומזות במקומות רבים. ובכל המקומות האלה ארבע הגלויות מופיעות יחדיו.

יחד עם זאת ישנן עוד שתי גלויות. האחת לפני הגלות הראשונה והשנייה אחרי הגלות האחרונה. גלות מצרים לפני, וגלות ישמעאל אחרי. ושתיהן גלויות הן, שכך הן מכוונות "גלות מצרים" ידועה ומפורסמת וגם המושג "גלות ישמעאל" מופיע בכמה וכמה מקורות (כמובא בספרנו "גלות ישמעאל") אך הן לא נמנות בכלל ארבע הגלויות.

יש קשר בין ישמעאל למצרים. שהרי ישמעאל בן הגר מצרי היה, ובניו (לפחות חלק מהם) גם הם מצריים היו. הגר אמו הייתה מצרית, ואשתו גם היא מצרית הייתה שנאמר "ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים". כך שמכל הכיוונים היה לישמעאל קשר למצרים. גם הפלישתים שמרבים להציק לעם ישראל בתקופות שונות, נעלמים וחוזרים ומתעוררים, הם מצד אחד עם מצרי ("אשר מהם יצאו פלשתים" - מבני מצרים) ומצד שני מתערבבים בישמעאלים (בזמן סנחריב, ככתוב בפרקי דרבי אליעזר פרק מ"ד) ומופיעים לפתע בימינו מתוך הישמעאלים תחת הכותרת "פלשתינאים"... כפי שהראינו פעמים רבות.

שעבוד מצרים התחיל במים. הן העבודה בחומר ובלבנים והן השלכת הבנים ליאור. וישמעאל עצמו קשור למים, בילדותו כמעט מת מצמא ונעשה לו נס והתגלה באר מים, הלוא היא באר לחי רואי. הוא שהרג את גולי בבל תוך ניצול צמאם למים. הוא שעליו קורא ר"ח ויטאל את הפסוקים בתהילים קכ"ב "לולא ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם אזי המים שטפוננו".

מכות מצרים החלו במים והסתיימו במים. החלו במים - מכת דם. והסתיימו במים - קריעת ים סוף וטביעת המצרים בו.

אמר מאור עינינו המהר"ל מפראג. שלש פעמים נאמר שהעם האמין. במצרים, "ויאמן העם". בקריעת ים סוף "ויאמינו בה' ובמשה עבדו" ובמעמד הר סיני "וגם בך יאמינו לעולם". שלוש האמונות האלו מתייחסות לשלשת עיקרי האמונה - השגחה, יחוד ה', ותורה משמים. במצרים ראו השגחה פרטית (כיצד המכות מבחינות בין מצרי ליהודי), ויאמן העם - בהשגחה. במעמד הר סיני - תורה משמים. ובקריעת ים סוף ראו כיצד הקב"ה שולט על הים ועל היבשה והסיקו מכך כי הוא שולט על כל ההפכים ומכאן הסיקו על ייחוד ה'.

בעומק הדברים. יש להבין כיצד מתוך שהבינו שהקב"ה שולט על הצמד ים ויבשה הסיקו שהוא שולט על כל הטוב ועל כל הרע?

מים בכל מקום מבטאים חומר בלי צורה (מהר"ל). ולכן נקרא משה בשמו זה "כי מן המים משיתיהו" כי היה נעלה מן החומר, נמשה ממנו) וים מבטא את העולם הזה כמו שכל המים באים מן הים כך העולם הזה הוא המקום בו נמצא כל החומר. לעומתם, יבשה מבטאת את העולם הבא. וכשהים נקרע "ובני ישראל הלכו בתוך הים ביבשה" פירושו שגם בלכתם בעולם הזה - בתוך הים, הולכים הם למעשה בעולם הבא - ביבשה. "והמים להם חומה, מימינם ומשמאלם", החומר מהוה "חומה" בתוך המציאות

של "יבשה" ומאפשר להם לפעול "בתוך הים ביבשה". אין הנשמה מסוגלת למלא את תפקידיה בעולם הזה ללא הגוף החומרי.

ויאמינו בה' ובמשה עבדו - קריעת ים סוף לימדה אותם כאמור האמין בייחוד ה' אין זו רק הוכחה שהקב"ה שולט בים וביבשה שהם שני הפכים מינוריים. אלא ששולט הוא במה שהים והיבשה מייצגים - בחומר וברוח, בעולם הגשמי ובעולם הרוחני, והכל אחד. והם, העולם הגשמי והרוחני, הלוא שני הכוחות המרכזיים הפועלים ביקום, כי ים מבטא, כפי שנאמר לעיל, את העולם הזה ויבשה את העולם הרוחני, העולם הבא.

כשבאו המרגלים, פנחס וכלב, לרחב אמרה להם "שמענו ויימס לבבנו והיה למים, כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם בצאתכם ממצרים... ונשמע וימס לבבנו... כי ה' אלקיכם הוא אלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת". (יהושע ב' י-יב) רחב האמינה בייחוד ה' ולמדה זאת מקריעת ים סוף.

אמרו חז"ל "אמר הקב"ה לרחב, את אמרת כי ה' אלקיכם הוא אלקים, ניחא בארץ, שמא בשמים ממעל? את אמרת מה שלא ראית בעיניך, חייך שבנך עומד ורואה מה שלא ראו הנביאים, כמד"א נפתחו השמים ואראה מראות אלקים" (ילק"ש יהושע).

יחזקאל, שהיה מבני בניה של רחב, ראה את מעשה המרכבה בזכות אמו רחב. מה ראה יחזקאל? - יחוד ה'. הלוא ראה את מרכבת השכינה באה מן הצפון להחריב את בית המקדש, ראה אפוא שהמחריב והבונה הוא אותו כח עצמו - יחוד ה'. בזכות מה ראה יחזקאל ייחוד ה'? בזכות אמונתה של רחב בייחוד ה'. ורחב למדה זאת מקריעת ים סוף. כך ששורש מעשה המרכבה שראה יחזקאל נעוץ במה שראו על הים. ואולי לזה התכוונו חז"ל כשאמרו: ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי במעשה מרכבה...

שמשון היה עשוי להיות הגואל. כמו שאמר יעקב בברכתו לדן "דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל" ואמרו חז"ל - כמיוחד שבשבטי ישראל. אלא שמשון החמיץ את השעה.

הגאולה באה כשמתגברים על שלטון החומר.

חמור מבטא חומר ומים מבטאים חומר ואצל שמשון, מתחברים שני הדברים כשבלחי חמור טריה מכה הוא בפלשתים ובמקום לחי החומר נובע מעין מים....

כשמשיח יבוא, במהלך של "לא זכו", יהיה עני ורוכב על חמור - מחד. ובפקוע גלות ישמעאל הקשור כאמור למים - מאידך.

כמו שמשה בא רכוב על חמור (-נעלה מן החומר) להוציא את עם ישראל ממצרים - הגלות שלפני ארבע הגלויות, כך יבוא משיח רכוב על חמור (כנ"ל) להוציא את עם ישראל מגלות ישמעאל - הגלות שאחר ארבע הגלויות - גלות חמישית "אחרונה לכולם וקשה מכולם" כלשונו של רבנו חיים ויטאל.

אוסף הדרכות והנהגות

מרבני מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל

גליין כ"ו – פרשת בשלח – ריחוק מתאוות ודביקות בתורה

איתא בגמרא (ראש השנה י"א) בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים, ופירש רש"י כי ששה חדשים לפני גאולתם פסק השעבוד. וצ"ב א"כ כבר הייתה תקופה ארוכה שלא נשתעבדו בעבודת פרך, ומה הייתה הגאולה ביציאת מצרים.

ויש לבאר כי גאולת מצרים לא הייתה רק משעבוד הגוף, אלא זכו לגאולת הנפש וחירות מטומאת מצרים, וכפי שאנו אומרים בתפילת מעריב ויוצא את עמו ישראל מתוכם "לחירות עולם", ואין הכוונה בזה לחירות הגוף, שהרי השעבוד פסק כבר כמה חדשים קודם וכמו שנתבאר, אלא הכוונה לחירות רוחנית מטומאת מצרים, וכמו שאמרו חז"ל (אבות ו' ב') והמכתב מכתב אלוקים הוא חרות על הלוחות אל תיקרי חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה, וכן בני ישראל ביציאת מצרים ובקבלת התורה זכו לחירות הנפש. וכל יציאת מצרים הייתה בשביל הרוחניות, לקבל את התורה, שזה היה תכלית יציאתם וכמו שאמר הקב"ה למשה רבינו (שמות ג, יב) בהוציא את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה, וזה הפירוש שלח עמי ויעבדוני, שיקבלו את התורה בהר סיני ויהיו עבדי השם.

והענין בזה, כי אדם שאינו עוסק בתורה הוא עבד, שמשועבד לכל המידות הרעות, ויש שתי מידות ראשיות: גאוה ותאוה, תאוה כוללת את חמדות הממון וכל הנאות הגוף, וגאוה הוא מה שרוצה שררה לשלוט על אחרים, ומבקש כבוד לעצמו, עד כדי כך שבלי כבוד הוא סובל ממש, ומחמת זה הוא עבד ואינו בן חורין, כי המידות הרעות שולטות עליו, ואינו יכול לעשות מה שטוב לו בשביל התענוג הנצחי והי העולם הבא, אלא הוא עבד נרצע למלאך המוות היצר הרע, כמו שאמרו (ב"ב ט"ז) הוא יצר הרע הוא שטן הוא מלאך המוות, והיצר הרע שולט עליו ומסיתו לעוד חטא ועוד חטא, והוא יורד ומתקרב למוות, ומתוך שהוא שקוע ברדיפת התאוה והכבוד, אינו יכול לעסוק בתורה ולכוון בתפילתו, ומאבד את כל המצוות והמעשים הטובים.

אבל מי שעוסק בתורה הוא בן חורין אמיתי, שעל ידי עסק התורה נעשה בן חורין מיצר הרע, כמו שאמרו חז"ל (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, כי האדם העוסק בתורה ובספרי היראה, וזכה להיות בן חורין, שאינו עבד כפוף לכל היציר הרע שלו, אלא הוא מושל ושולט על עצמו, כמו שכתוב (שמואל ב' כג, ג) "צדיק מושל יראת אלוקים", ובספר הכוזרי כתב כי "החסיד הוא מי שהוא מושל, נשמע בחושיו וכוחותיו הנפשיים והגופיים ומנהיגם ההנהגה הגופיית והוא המוכן לממשלה", היינו שיש לו שליטה על עצמו, ומושל על כל כוחות הטבע שלו, ומכריח אותם להיכנע אל השכל, כמו שהאריך בזה החובות הלבבות בשער יחוד המעשה, וביאר כל מיני אופנים שהיצר הרע מפתה את האדם, ומה הם הדרכים והנשק להכניע את היצר הרע "ואז ייגף היצר", והאדם הזוכה לזה הוא בן חורין אמיתי!

וזה הביאור במה שמצינו ברש"י על הפסוק (שמות יג, יח) "וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים" ופירש רש"י שרק אחד מחמישה יצאו, וארבעה חלקים מתו בשלושת ימי אפילה. ויש להתבונן בטעם הדבר מדוע באמת הגיעה להם מיתה כזו בידי שמים, ומדוע לא זכו להיגאל כשאר יוצאי מצרים. והביאור בזה הוא שכיון שכבר פסק השעבוד, היה להם טוב במצרים, ומאחר שהרגישו טוב במצרים, כבר היו כאלה שלא רצו לצאת משם, ועל זה נענשו. מפני שתכלית יציאת מצרים הייתה לקבל את התורה בהר סיני, והם לא רצו תורה, אלא ביקשו את הגשמיות והנאות העולם הזה, והעדיפו להישאר במ"ט שערי טומאה של מצרים, ומשום כן נענשו ומתו בשלושת ימי אפילה. אבל אלו שיצאו ממצרים ידעו שהם עתידים לקבל את התורה, וחיכו לזה בכיליון עיניים, מפני שהם רצו את הרוחניות, ומרוב ציפייה ותשוקה ספרו את הימים ושמוחו בכל יום שעובר שהם מתקרבים יותר ליום המאושר שבו יקבלו את התורה, כי בקבלת התורה יזכו להתקדש ולהיות בני חורין, והם חיכו מאד לקבל את הקדושה והחירות הזו.

ונביא כאן הדרכות והנהגות מרבנינו זצוק"ל בענין ריחוק מתאוות ודביקות בתורה המביאה לידי 'אשריך בעולם הזה'

אחיו מאביו הגאון רבי שלמה אדלשטיין שליט"א אמר בהספדו על רבינו במסע הלויה: אבא שלי נפטר כשהייתי בגיל שש, ומאז הוא היה כמו אבא בשבילי, עמוד התורה והחסד, מהיום שהתחיל לדבר הוא היה דבוק לתורה, כל דבר שהיה קשור לעולם הזה לא היה קשור אליו בכלל, כשהיה מקבל ממתק היה נותן את זה לאחרים ואמר אני לומד תורה אז אין לי קשר לזה, 100 שנים רצופות של דביקות בתורה והתנזרות מכל תענוגי העולם הזה, 100 שנות חסד, מי היה נושא בעול כמוהו, חסד בגופו ממש, את כל כבודו הוא הוריד בשביל לעשות חסד לשני, מי שהיה בבית יודע, זאת התורה אדם כי ימות באהל, אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, 100 שנים המית עצמו באהלה של תורה עם התנזרות מכל תענוגי העולם הזה, ומה הוא זכה בסוף, אדם כי ימות באהל כפשוטו, מתוך הכנת שיעור עלה לשייבה של מעלה, כל מקום שהוא היה זה היה אצלו אהלה של תורה, בשייבה ובבית חולים כל איפה שהוא היה.

סיפר הגאון רבי יהושע מישקובסקי ראש ישיבת אמרי משה שאחד מבוגרי הישיבה בא אל רבינו וביקש לעזוב את הכולל וללכת לעבוד, בטענה כי הגמרא (חולין כ"ד) אומרת שמי שלא ראה סימן ברכה בלימודו חמש שנים שוב אינו רואה, והוא למד בשנות בחרותו בישיבה, ואף חמש שנים בכלל, ואינו מוצא טעם בלימודו ואינו רואה סימן ברכה. ורוצה לעזוב. ואמר לו רבינו, זה נאמר על מי ש"למד" חמש שנים ולא עליך, ואמר לו הלא גם אני למדתי גם בישיבה כבחור וגם חמש שנים בכלל, ושאלו רבינו אתה אוהב לקרוא עיתון, ואמר לו הן, ושאלו רבינו בעיתון יש הרבה מדורים, חדשות, פוליטיקה, כלכלה, בריאות ועוד, מה אתה אוהב, והשיב, פוליטיקה, ואמר לו רבינו, ולמה אתה אוהב פוליטיקה, כי זה מעניין, פלוני אמר, ואלמוני אמר הפוך, ופלוני עשה, ואלמוני ההיפך וכו' וכן על זה הדרך, האם "למדת" פעם כך, רש"י אומר, תוס' שואל, הרשב"א מיישב, ורעק"א כמו תוס', אם תלמד בצורה כזאת מעניינת ומרתקת ומלאת ענין ותהפוכות ודברים חדשים ומסעירים, וכך תלמוד ה' שנים ולא תמצא ברכה אז יש לדון, אך כמו עד עכשיו בצורה יבשה זה לא נקרא ללמוד, כי צריך ללמוד נכון באופן מרתק ומושך, כי לזה נועד יצר הסקרנות ויצר ההנאה.

סיפר רבינו מעשה שהיה במשפחה אחת של בני תורה, שחיו בדחקות ובצמצום גדול, עד שלא היה להם בשר ודגים לאכול בשבת, והיו אוכלים בשבת מאכלי חלב, אך הם היו מאושרים ושמחים בחלקם, ואחד מן הילדים הקטנים במשפחה התבטא ואמר "אנחנו יש לנו ניסיון העושר, שלא חסר לנו כלום", כך הם הרגישו, שיש להם ניסיון העושר, כי יש להם מה לאכול, והיו מאושרים בזה! והוא כמו שאמרו חז"ל (אבות ד, א) איזהו עשיר השמח בחלקו.

סיפר רבינו שהיה מעשה במינסק שברוסיה, שהיו שם עשירים בעלי צדקה שנתנו הרבה צדקה לשייבות והחזיקו הרבה תורה, ובמהפכה הם נהיו עניים והפסידו את כל רכושם ונשארו בלי כלום, ואחד מהם שאל את מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל כיצד זה יכול להיות ומדוע זה מגיע ל? והשיבו רבי חיים, הן כבר היה לך ניסיון העושר, ועמדת בניסיון בהצלחה, לכן מן השמים נותנים לך כעת עוד ניסיון, ניסיון העוני, כי העושר הוא גם כן ניסיון, ועמדת בו, ועכשיו יהיה לך ניסיון אחר, מפני שכל ניסיון נותן עוד מדרגה.

סיפר הגר"ד דיסקין שליט"א ראש ישיבת ארחות תורה שכשהוא עשה בר מצוה לבן שלו, כשרבינו הגיע לבר מצוה הגישו לו כוס מים לשתות, ורבינו אמר כבר שתיתי בבית, אמרו לו אז מה, ענה לו ר' גרשון זה תאוה, וכשניסו לשכנע אותו שהרי זה סעודת מצוה, ענה רבינו זה מצוה הבאה בעבירה...

היו לרבינו בבית מיטות מברזל, לא רק הרגליים אלא כל המיטה מברזל, מיטה נמוכה כמעט עד הארץ פחות משלשה טפחים, היה אפשר לשבת על זה לכתחילה באבילות, והמיטה של הרבנית הייתה יותר גבוהה וכל בוקר הוא היה מכניס את המיטה שלו מתחת למיטה של הרבנית ובלילה היה מוציא, הכל היה עושה בעצמו בזריזות, אבל היה תמיד אשריך וטוב לך.

אמר אחד ממקורביו שידוע מה שמסופר על הגאון מוילנא שאשתו אמרה לחברה שלה הנה 2 חולצות שאחד מהם לבש בעלי הקדוש שבוע שלם, ואחד מכובס שלא לבש, האם את יכולה להבדיל ביניהם, והיא לא הצליחה להבדיל... רבינו זצ"ל היה רוחץ עצמו פעם בשבוע לכבוד שבת, ועם כל זה מעולם ממש לא היה על בגדיו אפילו טיפת לכלוך או ריח, וכשהיו מחליפים לו ומכניסים לו את הבגדים ההחלפה בערב שבת לא היה ניתן אף פעם להבדיל איזה בגד לבש ומה היה חדש אחרי כביסה... מאידך גיסא חתן אחד סיפר שאמר לו לקחת לחדר ייחוד משחה ומברשת שיניים, כי זה אחרי יום צום, ושאשתו לא תסבול...

לפרטים ולשליחת חומר נוסף - 052-7692282

מה שבת טובה

מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

גליון 34

ידיעת התורה מכח יראת שמים ומידות טובות

אומר דרשני, שהרי הזיכרון הוא כוח טבעי, והלומד חכמה מחכמות הטבע, אינו נצרך לענוה וכיו"ב ע"מ לדעת ולקנות את החכמה, ומה נשתנה לימוד התורה שזוקק הכנה וקנין מעלות נפשיות כדי לקנות את התורה. וכמו כן המציאות היא שישנם רבים שיוצאים את התורה על אף שלא קנו את מעלות המידות כראוי, וכיצד זכו לקנין התורה ללא שמילאו אחר תנאי הקנין.

אך הביאור הוא שכל החכמות הם חכמות גשמיות גרידא, ועל מנת לקנותן אין צורך אלא בכלים גשמיים, אולם חכמת התורה היא חכמה אלוקית, שבלמודה מתדבק האדם בהקב"ה, ואינה שוכנת רק ברובד השכלי הגשמי של האדם, אלא נמצאת גם בנשמה האלוקית. ההשגה שהאדם משיג בתורה ע"י הנשמה האלוקית היא השגה נוספת שונה וגבוהה לאין ערוך מההשגה שמשגיג בשכל הטבעי, לכן הגם שניתן להגיע לידיעה בתורה בכלים הגשמיים, מ"מ בכדי להשיג השגות גבוהות בתורה, יש צורך להתאים את עצמו בהכנה ראויה בקנין מעלות רוחניות, ע"מ לקלוט השגות אלו.

והדברים מפורשים בדברי הרמח"ל בדרך השם (ח"ד פ"ב ה' ז"ל) - "אך התנאים הצריכים להתלוות לתלמוד הנה הם: היראה בתלמוד עצמו ותיקון המעשה בכל עת. וזה, כי הנה כל כחה של התורה אינו אלא במה שקשר ותלה, יתברך, את השפעתו היקרה בה, עד שעל ידי הדיבור בה וההשכלה תימשך ההשפעה הגדולה ההיא, אך זולת זה לא היה הדיבור בה אלא כדיבור בשאר העסקים, או ספרי חכמות והשכלה בכל שאר מושכלות המציאות הטבעית למיניהם, שאין בס אלא ידיעת הענין ההוא".

ובזה מבוארים דברי הגמרא (עירובין נד.) "א"ר אליעזר מאי דכתיב חרות על הלוחות, אלולי לא נשתברו לחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל". דלכא' צ"ב מה ענין שבירת הלוחות לשכחת התורה. ונראה דהנה איתא בגמרא (שבת קמו.) שבשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, וישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן, עד שבחטא העגל חזרה זוהמתן (ע"ז ה.). ולהנ"ל יש לפרש שכאשר ניתנו הלוחות הראשונות ועמדו בפסיקת הזוהמא, לא היה הגוף הגשמי מונע בעד הנשמה לפעול ולהשיג את התורה במלוא כוחה, והיה האדם בדרגה רוחנית גבוה ולכך לא היה משכח תלמודו. אך כאשר חזרה הזוהמא, שוב מונע הגוף הגשמי ומעכב את קנין התורה והתורה משתכחת וכמ"ש המהר"ל. ואין כאן המקום להאריך יותר.

העולה מן הדברים שכלל שיזכך האדם את גופו כך יזכה יותר לידיעת התורה. וכ"כ בשערי יושר בהקדמתו וז"ל "שכמו שאמר הקב"ה למשה "פסל לך שני לוחות אבנים" כמו כן הוא רמז לכל מקבלי התורה, שיכין כל איש ישראל לוחות לעצמו, וכפי הכשרתו בהכנת הלוחות כן תהיה קבלתו מתחילה, וכן גם אחרי זה אם יתקלקלו אצלו הלוחות אז לא תתקיים התורה, וכו', שלפי ערך מעלת האדם ביראת השם ובמידות, שהוא לוח לבבו, לפי ערך זה ינתן לו מן השמים קנין התורה, ואם יפול אח"כ ממדרגתו לפי ערך זה תשתכח התורה ממנו, וכמו שאמרו חז"ל שכמה עניינים גורמים לשכחת התורה רחמנא ליצילן. עכ"ל.

ומה נאה לשונו הזהב של החזון איש (אמונה ובטחון א יב) "החכם מכין לו צנורות בלבו ונפשו מהחכמה האצולה, אשר זרם החכמה זורם דרך צנורות אלו ללבו ונפשו, ולסגולת הזרם דרושה שמחה נפשית וחדות רוח, צמאון לחכמה ורעבון לבינה". ובהמשך (ג כד) כתב "אין תהילת בעל ההלכה הגונה אא"כ קדמה לו יראתו לחכמתו, ואין חכמת התורה שרויה בלב אטום, כי עיקר טעמה בעדינות הנפש המתעלה למעלה מחמדת בני תמותה, והמשוטטת בעולמות עליונים, הטועמת טעם השתוקקות למקור החכמה, השואפת לתבונת אין קץ, המשעשת בחיק החכמה, בחולת אהבה. ואין חכם בתורה רק אחרי ההתמזגות של עיון השכל וטעם יראת חטא, וכו'. עיי"ש.

הארכנו בענין יסודי ועיקרי זה, להשריש את יחודה של חכמת התורה, שאינה חכמה טבעית אלא חכמה אלוקית, ואין השגתה כדרכי השגת שאר החכמות. ובכדי לזכות להשגה אמיתית בתורה יש צורך בכלי קיבול מוכשר ביראת שמים ובמידות טובות וכו'. ואין הכוונה שללא שלימות בקניני התורה א"א לזכות לתורה, אלא בכל תוספת מעלה, גדל ומתרחב כלי הקיבול של האדם לקנות ולהבין את התורה, כמבואר בדברי חז"ל.

עסקנו עד עתה בעצות ודרכים לזיכרון הלימוד, והגם שתכלית הלימוד והזיכרון הם להגיע לידיעת התורה, מ"מ הם עצות פרקטיות המועילות לכל הלימודים ואף לצורך ידיעת שאר החכמות. הכרנו את מערכת הזיכרון של האדם והצגנו דרכים טבעיות והצעות לשימוש נכון בכלים שניתנו לנו מן השמים. בפרק זה נעסוק בחילוק המהותי בין קנין התורה לקנין שאר החכמות, ונבין שגם כאשר האדם ישתמש בכל הכלים בצורה נכונה, לא יזכה לידיעת התורה כראוי, אם לא יכין את עצמו להיות כלי קיבול לחכמה אלוקית.

חז"ל מזכירים תנאים רבים לקנין התורה, שלכאורה אין ביניהם ובין הזיכרון מאומה, ונביא כמה דוגמאות מחז"ל לתנאים אלו:

מ"ח קניינים - המשנה באבות (פ"ו) מביאה מ"ח קניינים שהתורה נקנית בהם, ורבים מהקניינים אינם שייכים כלל ללימוד או לזיכרון, כגון מיעוט שחוק, ארך אפים, לב טוב, קבלת יסורים, מכיר את מקומו, שמח בחלקו, אוהב את המקום אוהב את הבריות, מתרחק מן הכבוד, נושא בעול עם חברו, מכריעו לכף זכות, ועוד.

ריחוק מתאוות - במ"ח קנייני תורה נמנו 'מיעוט תענוג' ו'מיעוט שינה'. ובמשנה באבות (ב יב) אמרו "התקן עצמך ללמוד תורה" ומפרש רבינו יונה דהיינו במידות טובות ובמיעוט התענוגים, כי המרבה בעידונים לא תשכון בתוכו החכמה. וכעין זה איתא בגמרא (ברכות סג:) "אין ד"ת מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה". והביאם הרמב"ם (פ"ג מהלכות ת"ת ה"ב) - "אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליה, ולא באלו שלומדין מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה, אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד ולא יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה, אמרו חכמים דרך רמז זאת התורה אדם כי ימות באוה"ל".

מידות טובות - כתב החזון איש (אמונה ובטחון א י) וז"ל - "ההבדל במידות הנפש לכאורה אינו ענין וקשר למידת חכמתם של האישים הנבדלים, ומדות משחתות לא יגרעו חכמת בעליהם, כי לחכמה צריך כשרון החכמה, שכל טוב, ולב מבין, ומה הפסד לקנין החכמה אם הוא איש אכזרי נטול מידת הרחמים, או אם הוא גבה רוח ורודף אחר הכבוד, וכיוצא בו מן המדות הזרות, אבל אין הדבר כן באמת, כי חדל אצילות הנפש ונועם המידות הוא חדל בקנין החכמה הנוטועה הרגשות נעימות ביסוד החכמה". וסיפר מרן הגר"ג אדלשטיין זצ"ל שאמר פעם למרן החזון איש על פלוני שהוא בעל כישרון ולמה אינו גדל בתורה, ואמר לו החזון איש שכישרון אינו כח גשמי, אלא הוא מלשון הכשר, ולתורה צריך הכשר של מ"ח קנייני התורה, ומידות טובות.

יראת שמים - שנינו באבות (ג יז) "אם אין יראה אין חכמה", ועוד (שם ט) "כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת". ואמרינן בגמ' (ברכות לב.) שחסידי הראשונים שהיו עוסקים בתפילה ט' שעות ביום ומ"מ מתוך שחסידיהם הם תורתם משתמרת. עוד מצינו בגמרא (שבת לא.) שפירשה את הפסוק - "והיה אמונת עיתך וכו' יראת ד' היא אוצרו" - שהוא רמז לשישה סדרים, ויראת ד' היא האוצר לקנותם ולאצור אותם לזיכרון (כמבואר ברש"י שם). ובנפש החיים (ש"ד פ"ד) "יראת ה' היא האוצר לחכמת התורה הקדושה שעל ידה תתקיים אצל האדם, ואם לא הכין לו האדם תחלה אוצר היראה הרי רב תבואות התורה כמונח ע"פ השדה למרמס רגל השור והחמור ח", שאינה מתקיימת אצלו כלל". ועוד כתב (פ"ה) "ולפי ערך גודל אוצר היראה אשר הכין לו האדם, כן על זה הערך יוכל להכנס ולהשתמר בתוכו תבואות התורה".

ענוה - איתא בגמרא (תענית ז) "למה נמשלו דברי תורה למים דכתיב הוי כל צמא לכו למים, לומר לך מה מים מניחין מקום גבוה והולכים למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימים אלא במי שדעתו שפלה". (ויעו"ש כמה מימרות בענין זה). וכע"ז מובא בגמרא (עירובין נד.) "אין התורה מתקיימת אלא במי שמיים עצמו כמדבר שהכל דשים בו".

נמצינו למדים שבכדי לזכור את הלימוד, אנו זקוקים לקנות מעלות רוחניות של יראת שמים ומידות טובות, ולהתרחק מתאוות העולם הזה. והדבר

{ אז נדברו }

פרשת בשלח תשפ"ד | גליון מספר: 636 | לסדר: "ד איש מלחמה..."

להצטרפות לרשימת התפוצה

במייל:

a8447168@gmail.com

ניתן לקבל את הגיליון בפקס
באמצעות שיחת טלפון:

079-5319191

קראת? נהנית?
רוצה להיות חלק מאיתנו?

שאלת את עצמך איך

תורמים?

באופציות שלהלן:

בבנק: פאגי

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא (ע"ר)

ניתן לקבל קבלה מוכרת להחזר מס (ס' 46)

באשראי: "נדרים פלוס"

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

למענה אנושי:

052-7683095

054-8446691

תודה מראש!!!

בשורות טובות

ישועות ונחמות!

תודה לה' שהוציאנו ממצרים. רגע אבל הוא גם הכניס אותנו?

מאז ומתמיד שירת הים היה אצלי אחד מהדברים המסתוריים... אומרים את זה כל יום... והזהר"ק אומר: שמי שאומר שירת הים בשמחה מוחלין לו על כל עוונותיו וכו' וכו'... ותכל'ס עם כל הרצון הטוב... אף פעם לא הצלחתי מי יודע מה להתרגש בשירת הים... כן... נכון... המצרים טבעו... ירדו במצולות... נו בסדר... אבל מה זה אמור לשמח אותנו? שיטבעו מצידי עוד מאה פעמים... למה זה אמור להוציא אותי מהכלים?? ועוד כל בוקר מחדש?? ובפרט שכל שנה גם בשבת שירה וגם בשביעי של פסח, הייתי מגיע לטיש והיו אומרים שירת הים בשפתיים דולקות ואני עוצם את העיניים חזק בדבקות... וקדימה... מה...?? מה אני אמור לכון עכשיו??

בקיצור: משהו פה חסר בפאזל!!! יש בשירת הים משהו שנוגע אלי ביום יום! ורק לאחרונה ממש... בערך לפני שנתים הצלחתי לנגוע באיזושהי נקודה...

היות וזה מאוד מאוד יסודי!!! אני פותח את זה בקצרה שוב: (כבר הארכתי בזה לפני שנתים)

ישנה שאלה שמציקה להרבה מאיתנו ובדרך כלל אנו מטאטאים אותה מתחת השלחן... שאלה שמתעוררת בכל פעם שאנחנו עסוקים בהודאה לה'. אנחנו מודים לה' שהוציא אותנו ממצרים... אבל רגע... אל תשכח ה' גם הכניס אותנו לשם??? אז מה פה השמחה הגדולה? השאלה הזו צפה בעיקר מול סיפורי השגחה פרטית שאנשים מספרים בהתרגשות על כל מיני בעיות שצצו והרפתקאות שהתעוררו עליהם וב"ה בניסי ניסים הכל הסתדר... וכאן תמיד מתלווה איזשהו טעם מריר... כן... השגחה פרטית... יודו לה' חסדו... אבל בינינו... אני הייתי מוותר על התענוג... אני לא מחפש הרפתקאות... (כל פעם שמישהו מספר לי בעיניים בורקות שהארנק שלו נאבד... ובהשגחה פרטית הארנק נמצא... אתה יודע מה התגובה הטבעית שלי? לא נעים להודות... אבל בלי לשים לב אני מיד שולח את היד לכיס... לוודא שהארנק שלי לא נאבד... כי תודה!!! אני מעדיף לא לאבד ולא למצא) בקיצור: יש טעם מר שמתלווה לחלק מסיפורי ההשגחה פרטית... שבסופו של יום... כל אחד שעבר איזה הרפתקאה ובניסי ניסים הכל הסתדר... זה לא סוד שהיינו מעדיפים שלא יאבד ושא לא ימצא... שלא יחלה ולא יבריא... בקיצור: יש פה איזה חלק חסר בפאזל!!! אם הקב"ה גם הכניס אותנו במצרים... אז למה אנחנו כ"כ שמחים שהוא הוציא אותנו משם... וכבר הזכרתי פעם כאן בגיליון שאם אתה רוצה להציג את השאלה מזווית תורנית... השאלה הזו מתחדדת בעיקר בייחס לסיפור המיתולוגי עם ר"ע שהאריה טרף את החמור והחתול את התרנגול והרוח את הנר ואז הגיעו שודדים... ור"ע התפעל ואמר: כל מה שה' עושה הכל לטובה... וכאן הבן עומד ושואל: אם כל מה שעושה ה' הכל לטובה... אז יש לי רעיון הרבה יותר מוצלח... שה' ימנע את השודדים שלא יפרצו את הגדר... ואז החמור ימשיך לנעור, והתרנגול ימשיך לקרקר והנר ידלק ועסקים כרגיל וכל העם הזה על מקומו יבא בשלום... ואם ה' גזר שיבואו שודדים!!! אז מה ר"ע כ"כ מתרגש שהחמור מת וכולנו בסוף ניצלנו??

(על השאלה מהסוג הזה יש תשובה מאוד פשוטה... אבל די חיוורת!!! תשמע... זה שהשודדים הגיעו זה היה גזירה משמים... את הגזירה אי אפשר היה לבטל... וה' בכל זאת רצה להציל את ר"ע וכו'... והתשובה הזו נכונה!!! זה בודאי נכון... אבל זה לא כ"כ עוזר לי!!! כי בשורה התחתונה התמונה שמתקבלת היא שהיה פה שודדים ובשביל שלא תהיה פגיעה באזרחים חפים מפשע ה' פתח כאן איזה מסדרון המיסטרי... ותכל'ס... רבי עקיבא לא רואה את זה ככה!!! ר"ע מתפעל ורואה פה גילוי נפלא!!! ר"ע לא רואה את זה במבט נקודתי של... אוה 'איזה נס שניצלנו... לא!!! ר"ע רואה פה שקבלנו משהו!!! יצאנו ריווחיים!!! והשאלה היא: איפה פה החייון?? למה זה משמח??)

מי מחפש שודדים שיבואו והוא ניצל...?? מי מחפש הרפתקאות ושה' יציל אותו מהם??

אז חשוב להדגיש: לא חסרים תשובות נקודתיות (ונכונות) לשאלה היסודית הזו... ומי שתשובות נקודתיות מספקות אותן שיעצור כאן!!! אבל מי שניגש לעבודת ה' כעסק של חיים... **מגיע לו** לקבל תשובה קצת יותר מקיפה ויסודית... ושוב: אני מדגיש: זו לא תשובה חובבנית!!! זו תשובה עמוקה שמיועדת רק למי שמוכן להפשיל שרוליים ולגשת לעבודת ה' כתכנית חיים... (למעט את מי שעבודת ה' אצלם זה אוסף של פריטים או אוסף ישועות מרגשות או סיפורי השגחה פרטית...)

ובכן: אין הרבה ברירה!!! אין לאן לחמוק!!! בסופו של דבר כל אחד מאיתנו אמור יום אחד לשאול את עצמו בכנות... בשביל מה אני פה?? בשביל מה באתי לעולם??

אז ככה: אני אחזור כאן בקצרה על יסוד ששמעתי מפי ר' עזריאל טאובר זצ"ל: לכל משרד או מפעל יש את המוצר המסוים שלה!!! שזה הנושא שלנו!!! זה המוצר שלנו!!! לדוגמא: בבנק!!! מה שם המוצר של בנק?? כסף!!! בנק רוצה כסף!!! לעומת זאת מטה בחירות... מה הוא רוצה?? קולות בוחרים!! מטה בחירות לא מחפש כסף... לא זה שם המוצר!! לא לשם חותרים!! ולא זה ההישג!! פה מחפשים לגייס כמה שיותר קולות... (תאר לעצמך שיו"ר המטה במקום לגייס קולות... הוא עסוק בלחסוך כסף ולא לבזבז... זו פגיעה!!! מי ביקש ממך כסף... פה צריך קולות למפלגה!!!) לעומת זאת בבנק זה בדיוק הפוך... בבנק שם המוצר זה כסף!! פה רוצים כמה שיותר כסף... תאר לעצמך שמנהל הבנק התבלבל... והוא התחיל לגייס קולות למפלגה... ההלו... פה שם המוצר זה כסף ולא קולות בוחרים!!! לכל משרד יש את המוצר המסוים שלשמו התכנסנו!!! אנחנו פה בשביל זה... וזה ההבדל בין איש עסקים מוצלח לכושל... עד כמה הוא יודע להתמקד מול שם המוצר!!! ופה מתעוררת השאלה: מה שם המוצר שלי???

זו שאלה מאוד מהותית שכל אחד מאיתנו אמור לשאול אותה את עצמו!!! כולל אדון אז נדברו שהוא כל הזמן מתבשל עם עצמו... בשביל מה אני כותב את העלון... האם בשביל כבוד או בשביל כבוד שמים... או בשביל שניהם... ומה המינון... מסובך... אני עדיין מתבשל בזה...

ההמשך בעמוד 2 בגיליון זה...

המשך) תודה לה' שהארנק נמצא... רגע... הלוואי ולא נאבד..

יום אחד אני צריך לשבת ולהגדיר ביני לבין עצמי מה שם המוצר שלי!! מה הציר שאלי אני חותר... יש אחד שמחפש כבוד!!! הוא לא מחפש כסף... וגם לא הנאות... הוא מצידו מוכן לשלם כסף ולהקריב הכל... העיקר כבוד!!! יש מאידך הרבה אנשים שהנאה!!! זה מילת הקסם!! זה שם המוצר! הם מוכנים לוותר על הכבוד... לזרוק כסף... העיקר להנות! בקיצור: כל אחד מחליט מה שם המוצר שלו ולפי זה הוא קובע את הרווח וההפסד שלו...

וכאן אנחנו מגיעים לרבי עקיבא!!! פעם היה רועה ששמו עקיבא... הרועה צאן הזה היה מתוסכל מהחיים... אם היית שואל את אותו עקיבא... מה אתה רוצה?? מה החלום הכי קסום שלך?? הוא היה עונה: תאמין לי!! בכנות... אני רוצה דבר אחד: תן לי לחיות!! די לפקקים... די לשודדים ומחבלים... די לפנצרים בגלגל... די לבלות במוסך... די לקנות כל שבועיים חמור חדש... אני רוצה שקט תעשייתי!! שהחמור ינער והתרנגולת תחיה ושקט... כזה עקיבא!!! אם יום אחד החמור והתרנגול נטרפו והגר ככה... זה באסא של החיים... (אה... אבל הגיעו שודדים ונצלת???)... נ... באמת... גם את השודדים אתה מכניס לסיפור... עלי היו כולנה... די לשודדים... די לאריות... די לחתולים... ודי לרוח... כככככולם נגדי!!!!) זו הסתכלות נוסח עקיבא!!! אבל אותו עקיבא עשה מהפך בחיים... ושם המוצר שלו התחלף ב-180 מעלות!!!

אם פעם כשהוא היה עקיבא... שם המוצר שלו היה: תן לי לחיות!! שלא יאבד לי הארנק... אז זהו שכעת אצל הליגער ר' עקיבא לשרוד את החיים בלי בעיות עם החמור והתרנגול... **זה כבר לא הישג!!!** ר' עקיבא כבר מבין שלא באתי לעולם בשביל **לא!!!** לא לאבד ארנק... (אף בנק לא נפתח רק בשביל לא להפסיד כסף... אלא כדי להרויח) וגם לא בשביל לסחוב את החיים עם כמה שפחות היתקלויות! כיום יש לרבי עקיבא שם מוצר חדש!!! שם המוצר של ר"ע זה לגלות את ה'!! ה' הוא קל מסתתר!! הוא שלח אותי לכאן כדי למצא אותו!! כדי לזכות להיות חלק מהתהליך של גילוי כבוד שמים!! שזה שם המוצר שבשביל זה אנחנו פה!!! ויום שיהודי זוכה להמליך את ה' ולגלות אותו בתוך החיים זה יום ריווחי ויום שלא זה יום רדום... וממילא בשביל ר"ע יום שגרתי שהכל דופק... והחמור נוער והתרנגול מקרקר זה בסיידר... ברוך ה' שאין בעיות... אבל להגיד לך שזה יום ריווחי?? להגיד לך שההישג המרשים שלי ביום הזה שהחמור והתרנגול לא מתו?? זה לא הישג!!! זה שבשבע האחרון לא הייתה אפילו התראת צבע אדום אחת משודדים שמתקרבים... זה טוב מאוד... ב"ה שיש שקט באזור... אבל להגיד לך שרשמתי לעצמי ריווח!!! שהנה עוד יום בחיים בלי שודדים!!! זה לא!!!! ר"ע כבר מבין שלא באתי פה לעולם רק בשביל לעבור את החיים ולסיים אותם במינימום בעיות!! (כאן חשוב להדגיש: זה שאנחנו רוצים חיים בלי בעיות... זה נורמלי!! גם ר"ע לא חיפש בעיות... אף אחד לא מחפש לשבור רגל... אבל מאידך תסכים איתי שאף אחד לא נשאר כל היום במטה... כי מבחינתי כל ההישג שלי בחיים זה **לא** לשבור רגל!!! זה שכן אדם לא רוצה לשבור רגל... זה לא הופך את זה להישג חייו!! הבנת את ההגדרה העדינה? תחזור עליה...) ממילא: רבי עקיבא הוא איש עסקים אמיתי!!! כל סיטואציה שעוברת עליו בחיים!! רבי עקיבא מיד מחדד חושים!!! נו... איפה אני ה' נמצא פה?? רבי עקיבא חותר בכל דרך לתרגם כל סיטואציה לגילוי כבוד שמים! זה היומית שלי!!!

אותו ערב שגרתי ויבש... ר"ע יושב עם התלמידים שלו... ולפתע... החמור מת... תרגול מת... ור"ע לפתע נהיה דרוך!!! רבתי: אנחנו צריכים כעת לגלות את ה'!!! איפה ה' נמצא פה... קדימה... בא ניקח את הנר ונצא לחפש את ה'... ואז הנר גם נכבה!!! כעת חושך כפול ומכופל... וכעת גם נר אין... אי אפשר גם ללמוד... ואז לפתע שודדים מגיעים... ומתברר שהכל קרה בשביל להינצל מהם... והופה!!! גיליתי את ה'!!! מצאתי אותו!!! זה היה הוא

רבי עקיבא יצא מיליונר מהלילה הזה!!! גיליתי את ה'!! הגעתי ליעד!! אני פה בשביל למצא את ה' והנה מצאתי!!! זכיתי להיות כעת שותף וחלק מגילוי כבוד שמים שאין ילד יהודי באלפיים שנה הבאות שלא יגדל על ההשגחה פרטית ש"ר"ע גילה באותו לילה!!

תודה רבה ה' על החמור והתרנגול שמתו... כי אחרת היו השודדים תופסים אותנו... **ועל כולנה!!! תודה רבה ה' על השודדים בעצמם!!!** כי בלי השודדים לא היה קורה כלום... שתבין: החמור והתרנגול שמתו בהשגחה פרטים... הם השחקנים השוליים פה בסיפור... כי השודדים!!! הם ה'כסף' הגדול!! בלי שודדים לא היה פה כלום... לא היה מתחיל כלום...

זו בדיוק נקודת השמחה העצומה שיש לנו בשירת הים!!! בשירת הים היה גילוי כבוד שמים עצום!!! זה קלי ואנווה- מורה באצבע!!! כשהיודי עמד בשירת הים מה השמחה שלו??

אבא שבשמים תודה לך!!! על מה?? **ש ה כ נ ס ת** אותי למצרים... כי כך זכיתי להיות **חלק מהתהליך של גילוי כבוד שמים!!!** אני חלק בלתי נפרד מהשירה והסימפוניה הזו!!! על זה השמחה הגדולה... כי אני פה בשביל זה!!! אני פה בשביל להמליך אותך בעולם... וכעת בגילוי העצום שמתרחש כעת... כעת מתגלה למפרע בשביל מה נכנסנו לכאן!! כדי להיות חלק מהגילוי של "וידעתם כי אני ה'!!" כל הסיבה שהיינו פה 210 שנים זה בשביל להיות שותפים בתהליך שהוביל בסוף ליעד הסופי שנקרא: **ה' ימלך לעולם ועד!!!**

מישהו הראה לי שהיסוד הזה כתוב בפירוש בר' חיים מבריסק על התורה... שהמדרש אומר: שהשירה מתחילה במילה **"אז!!!"** ולמה?? אמר משה לפני הקב"ה: ב'**אז'** קראתי תגר לפניך שנא': **'ומאז** באתי אל פרעה הרע לעם הזה וגו'" וב'אז' ישיר אקלס לפניך!! אומר ר' חיים: מה הפשט בה?? המילה הראשונה של השירה מתמקדת בגלות!!! היהודי מודה לה' בראש ובראשונה... תודה רבה לך שזכית אותי להיות חלק מגלות מצרים!!! כי בזה שהייתי חלק מעומק השעבוד של 'מאז באתי לדבר לפרעה הרע לעם הזה' בזה זכיתי להיות שותף פעיל בתהליך שהוביל לבסוף ל-אז ישיר!!! בזה נהייתי חלק מה-אז ישיר!!! השמחה הגדולה בשירת הים... זו ההגעת ליעד!! אני פה בשביל זה!!!

תכלס: כלפי מה הדברים אמורים??? יש שני סוגים של הודאה לה'!! יש שירה!! הודאה זה 'חשובנית' נקודתית... מה אמרים?? תודה!! תודה ה' שהוצאת אותי מהבוץ... תודה שאין לי בעיות... אבל שירה זה כבר תמונה הרבה יותר רחבה... שירה זה כבר הבנה ומכלול של כל התמונה המושלמת... אני מודה לה' לא רק על שיצאתי ממצרים... אלא גם על זה שנכנסתי... כי כך זכיתי להיות שותף פעיל בכל התהליך!! אני חלק מהעניין!! המאמר הזה הוא קצת גבוה למי שזה תיאורטי בשביל... אבל רוב האנשים שעברו דברים בחיים והגיעו לזה בתהליך מסוים... הם לא מוכנים לוותר על התהליך הזה!!! על הקרבת אלוקים עד שהשידוך הגיע... עד שנולד ילד... עד שראינו נחת... עד שמצאנו דירה... אנשים כאלו לא מוותרים על הגי כבוד שמים שהם שנעשה בדרך... החכמה הגדולה לזהות את זה בעיצומו של תהליך... תן לחכם ויחכם...

לרגל ימי השובבי"ם,

הדפסנו את הספר 'ימאן' באלפי עותקים חדשים עם הוספות ופרקים נוספים, וכולם חייבים להימכר!!!

מוקדש לחיילי הקדושה הנלחמים בעוז ובתעצומות בקרב האמיתי בדגל נאמנות לה'. קוראינו היקרים: התגייסו לצבא!!! הצטרפו למאמץ המלחמתי, לתת תעצומות ותמיכה ל'כוחותינו', צבא ההגנה האמיתי של עם ישראל, כוחותינו חזקים! ואנחנו פה בשביל להתחזק יחד ולחזק, עוד כח, עוד גב.

ניתן להשיג בכל מוקדי ההפצה של גיליון זה, ואצל הנציגים בשיבות.

מוקדי המכירה ברחבי הארץ:

- ירושלים:**
 מרכז ירושלים - 0533120838
 רח' נחמה 10 קומה ג'
 גבעת שאול, רח' בן עוזיאל - 054-8491554
 בית וגן - משפחת נוישטטר רח' הרב פראנק 29
 רוממה - המ"ג 29 - 052-7682281
 רמות ד' - רובין 47 - 054-8419684
- אופקים -** משפחת שפירא: 053-4112035
אחינסוף - שרגל 052-7171721 שבת אשר 9
 שלב ב' - 0534162979
אלעד - 03-9073067
אשדוד - הרב צור - 050-4120311
ביתר עילית - אזור רמי לוי - 054-8450998
באר שבע - ראובני 053-3168838
בית שמש - נהר הירדן 9 ר"ב - 058-3294147
בני ברק - קיבוץ גלילות 9 - 055-6728458
 הוו"א 34 - 052-7117271
 אזור רח' הרב קוק - 0527603814
חיפה - פולק, גאולה 15 - 052-7683095
טבריה - 054-8441354
טלסטרון - קפלן, הר"ף 6 - 052-7688584
מודיעין עילית: קצות החושן 14, 052-7174781
 חפץ חיים 14 - משפחת דרבקין - 089742750
 גרין פארק 0527644795
- נוף הגליל הר יונה (עברית+אידיש):** 054-8431731
עפולה - 052-7686876
פתח תקוה - (מרכז העיר) 0504124235
צפת - 052-7181828
רחובות - 0548580831
רכסים - 054-8415410
תל ציון - 052-7150166
תפרה - לימן - 055-6705003

ניתן להשיג גם בארה"ב ובאירופה. בעברית ובאידיש. לפרטים נוספים - פנו במייל.

ה'כיבוש הציוני המקורי!! ישמחו איים רבים!!!

אנחנו נמצאים כעת בעיצומה של לחימה ממושכת בעזה... ברשותך קורא יקר: קצת רקע כללי על המושג שנקרא מלחמה!! צריך לדעת שמבחינה היסטורית המושג מלחמה מתחלק לשני סוגים שונים...

יש את סוג המלחמה שמוכרת לנו בימים אלו... שמדובר באויבים שמאיימים על קיומנו.. והם גררו ואילצו אותנו לצאת נגדם במלחמת קיום... מה שנקרא בתורה 'כי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורך אתכם...' אבל!!! צריך לדעת שגם בתורה וגם לאורך ההיסטוריה... דווקא המלחמה מהסוג שאנחנו של עזה... דווקא זו המלחמה הפחות מצויה.

כי בדרך כלל כשמספרים על מלכים שיוצאים למלחמה זה לא הסוג זה... אלא מאי??? רוב המלחמות זה מה שנקרא בתורה "מלחמת הרשות"!! נניח מלך אנגליה רוצה להרחיב את ממלכתו!!! הוא רוצה להתרחב גם על האיים שמחוץ לגבול ממלכתו... ואז הוא קורא לחיילים הנאמנים!!! והם יוצאים נחושים באניית מלחמה מלכותית שיש בה אמנם תחמושת וכלי מלחמה. אבל בעיקר!! הנושא הוא פריטים סמליים שמבטאים את הממלכה... כמו הדגל של המדינה וכדו'... כלומר: אנחנו כעת יוצאים במטרה להניף את הדגל של האימפריה האנגלית ולהרחיב את גבולות הממלכה!! (דא עקא!!! שהאימפריה הצרפתית גם לא שוקטת על שמריה... ויום אחד לפני כן עגנה כאן אניה ממלכתית של צרפת והניפו דגל צרפת... אוהו... כאן מתחילה מלחמה!!! מי יכבוש את האי הזה...) כשמדברים על מלחמות... זה בדרך כלל היה סוג האופי של המלחמות... ומי שיועד... עד עצם היום הזה כמעט כל האוכלוסיה של כדור הארץ מחולקת בצורה הזו... (אם רבע מתושבי הודו דוברי צרפתית זה בגלל שצרפת כבשה חלק מהודו... ואם חצי מדרום אמריקה דוברי ספרדית זה בגלל שלפני 400 שנה ספרד כבשה את החלק הזה, ואם דרום אפריקה דוברי אנגלית זה בגלל שארה"ב כבשה את האזור הזה... פריטים נוספים באטלס ובשיעורי הסטוריה שברחתי מהם...) רק בתור דוגמא: המושג המיתולוגי: קולומבוס גילה את אמריקה... אין בדיוק הוא גילה את אמריקה? אין הוא הגיע לשם בכלל?? התשובה היא: שקולומבוס היה ספן של אחת מעשרות אניות המלחמה שיצאו בפקודת ירום הודו מלך ספרד כדי להרחיב את האימפריה הספרדית לעוד איים נוספים, חלק מהאוניות חזרו בידיים ריקות... ואילו קולומבוס הוא הראשון שגילה את אמריקה!!! הוא הראשון שהניח את דגל מלכות ספרד על יבשת אמריקה!! **זה אולי נראה לך משהו סמלי ויצוני!!!** אבל ממש לא!!! עוד מעט כשנגיע למסכת בבא בתרא... אתה תגלה ש"נעל גדר ופרץ" זה קנין חזקה גמור!!! (זו הסיבה שהיה כ"כ הרבה רעש סביב האוסטרונאוט הראשון שנחת בירח!! ברגע שאמריקה היא הראשונה שהניחה דגל בירח... מבחינה מסוימת יש לאמריקה מדינה נוספת שנקראת ירח... זה מציב את אמריקה כמעצמת עולם וזה הרבה מעבר לסמליות גרידא!!!)

עד כאן סתם פטפוטים... תכל'ס **כלפי מה הדברים אמורים???**

חיילי צה"ל נמצאים כעת במלחמה בעזה... ובמקביל!!! יש לנו את לוחמי הקדושה שלנו!! את אותם בני עליה שנלחמים בכל החזיתות של עבודת ה'... כל אותם צעירים ומבוגרים שמתמודדים לבד לבד איפה שאף אחד לא נמצא... ומפטפטים ביצרים ומתגברים ושולטים... הם הלוחמים שלנו!!! ובזכותם ה' יעמיד את רגלי החיילים בעזה על העליונה...

ותכל'ס... לצורך העניין... אנחנו כביכול עושים מין השוואה ביניהם!!!

אז זהו!! שצריך לדעת שהלחימה בעזה זו **דוגמא לא כ"כ נכונה!!!**

ולמה?? כי צריך לדעת שלצערנו הרב החיילים שנלחמים כעת בעזה... עושים עבודה מאוד שחורה... הם מתמודדים כבר קרוב לארבע חודשים מול בוך טובעני של מנהרות והשמדת קיני טרור בלתי נגמרים... זו עבודה מלוכלכת... זו לחימה מדכאת מתישה ועבודת פוך שאין לה קצבה...

אם עד לפני כמה זמן היו כאלו שראו הילה של כבוד ותהילה בכוחות הצבא שנלחמים בעזה... לצערנו הרב... כעת סוג הלחימה שם רחוקה מאוד מלהיות עוצמה וכח... זה כבר בעיקר עבודה מלוכלכת... לסתום עוד חור של עכברים... ולהשמיד עוד נקודת יציאה של חולדות... ולמצא עוד חור של נחילי נמלים... זה מדכא ולא נגמר... בקיצור: זה יותר תפקיד של הדברת חולדות מאשר הילה סביב כח צה"ל... (המידע הזה חשוב הן למי שעדיין מרגיש נחיתות מול כוחות צה"ל החזקים והגיבורים... שידע לו שמדובר בעבודת פוך לכל דבר... וזה חשוב לא פחות לנו- שאנחנו צריכים להתחזק ולהתפלל על החיילים בייתר שאת. כי מיום ליום מתברר שזו לא מלחמה רגילה שמתחילה ונגמרת בכיפופי כוחות!! מדובר בבוץ מעיק שצריך המון רחמי שמים לצאת בשלום ועם תוצאות מינימליות בשטח. בקיצור: כעת רק מתברר כמה צריך תפילות, יותר ממה שחשבנו...)

לעומת זאת: כעת שוב נחזור לבית מדרש שלנו... כשאנחנו מדברים פה על לוחמי הקדושה בעבודת ה'!!! **פה זו המלחמה מהסוג השני!!!**

אנחנו יהודים!! הקב"ה בחר בנו בתור עם הנבחר!! ואנחנו עמו וצאן מרעיתו... אנחנו החיילים שלו... אנחנו רוצים להרחיב את מלכות ה', ואנחנו לא נווח ולא נשקוט עד- והיה ה' למלך על כככל הארץ!!!!

ומכאן מתחילה נקודת היציאה!!! לקב"ה יש כך וכך חיילים מוכנים ומזומנים ליציאה לשטח... ואתה!!! אתה הוא אחד הלוחמים... וה' שולח אותך לבד לבד לעוד איזה אי רחוק שעדיין!! עדיין לא הונף שם הדגל של מלכות ה'!!! ואתה כעת נשלח כדי להציב עובדות בשטח ולהכריז ה' כאן!! וקדימה... צא לדרך... ואני מברך אותך מעומק לב שזה יהיה קל וכמה שפחות מסובך... אף אחד מאיתנו לא מחפש מלחמות... (קולומבוס לא חיפש אינדיאנים כדי להילחם בהם... ממש לא!!! אדרבה... הוא בסה"כ חיפש עוד אי... עוד כפרת ארץ שיהיה אפשר להניף שם את דגל הממלכה ולהרחיב את גבול ממלכתו של ירום הודו... רק מה? אם ידרש להשתמש בנשק חי... אנחנו מוכנים גם לזה!! אבל לא בשביל זה באנו... אנחנו פה להרחיב את הממלכה של מלכנו!! זו המטרה... ואנחנו נחושים בה)

ואז אתה אכן יוצא לדרך... ולפתע אתה מוצא את עצמך לבד!!! מול פיתויים וניסיונות... אף אחד לא לידך... ולרגע מסוים מתחשק לך לעשות משהו... ו... ואמנם אבא שבשמים לא מרשה... אבל... אבל סו"ס אני פה לבד... תבין: בבית המדרש אני לא אעז לעשות את זה... כי... כי שם ה' נמצא... אבל פה?? פה אני לבד... והפיתוי גדול ועוד שניה זה קורה!!! ואז בכוחות על אנושיים אתה מחליט... **לא!!! ה' פה!!!** **אני ממליך את ה'!!!** קל מסתתר בשפירר חביון... ה' נמצא גם במקומות החשוכים האלו והנה ה' ניצב עלי מביט עלי ובוחן כליות ולב... ברגע שהתגברת על עצמך... הצבת כעת דגל של "מלא כל הארץ כבודו" באי החשך הזה!!!

אתה הלוחם של ה'!! **האי הזה מהיום כבוש!!** יש פה עוד כברת ארציות שעד כה הייתה חללה ממלכות ה'... והנה אתה מלאת אותו... במה? **במלא כל הארץ כבודו!!!** אתה הכרזת שה' נמצא גם פה!!!

חלפו כמה ימים או שבועות... ושוב קרה מה שקרה... שוב מצאת את עצמך בניסיון והפעם זה כבר לא נגמר בזה... היה פה אשטיקלע נפילה... הייתה איזושהי מעידה... טראח!!! הההלך עלי... נפלת... ה' שונא אותי... אין לי סיכוי... אבל רגע!!!! לפני כמה שבועות כבר כבשתי איזה אי והנפתי שם דגל של מלכות ה'!!! ומאז האי הזה נמצא בטריטוריה של מלכות שמים... כן... נכון... אבל עכשיו הסיפור הוא אחר...

אל תשכח שבפעם שעברה בסוף התגברתי... נכון שזה היה אי רחוק מאוד!!! באזור מאוד אסטרטגי שמלך מלכי המלכים מאוד שמח שכבשתי אותו למענו!!! אבל עדיין... זה עדיין היה קרוב למקום ישוב... סו"ס בסוף שלטתי בעצמי... אבל הפעם כבר נפלת... הפעם זה כבר לאחר מעשה... **אבל לא!!! בני יקירי... נכון שהפעם נפלת...** נכון שהפעם זה יותר רחוק מתמיד... אבל מה לעשות שה' נמצא גם ב- רחוק מתמיד הזה!!! ה' נמצא איתך גם אחרי הנפילה... ה' רוצה את התשובה שלך... ואדרבה... אתה פה בשביל להכריז שה' נמצא גם!!!!!! גם פה!! גם באי הזה שמעבר להרי החושך... ומידועינו נשא עיניו השמימיים וחצי שאל חצי קבע... אבא שבשמים: אתה פה????????? אני שב אליך גם מכאן!!! ובזאת הונף שוב דגל של המלכות ה' בעוד אי רחוק רחוק רחוק אי שם...

וה' מלך תגל הארץ ישמחו איים רבים!!! מישהו פה עבד על זה... יש צבא שלם של בודדים שה' זורק אותם מאי לאי... וכל בן עליה בזירת ההתמודדות האישית שלו ממליך את ה'... מניף דגל של נאמנות לה'... ומכריז: ה' אתה פה!!! כעת רק תבין למה יש בדורנו כ"כ הרבה התמודדויות בזירות כ"כ רחוקות... ולמה ה' זורק אותך לכאלו מרחקים עצומים? כי... כי אנחנו בסוף!!! בסוף תהליך!! כעת צריך למלאות חורים! האזורים הקרובים והקלאסיים כבר כבושים ממזמן! יש לנו את רבותינו התנאים והאמוראים והראשונים והאחרונים שהם כבר מילאו כמעט את כל העולם בגילוי כבוד מלכותו והכריזו ש"מלא כל הארץ כבודו"!!!

כעת נשאר כל מיני חורים פינות... שהם אמנם בודדות!! אבל בעיקר **רחוקות!!!** ובשביל להגיע רחוק

עד לשם!!!! בשביל זה ה' זרק אותך לכזה מרחק... אל תרגיש זרוק!! תבין שזנזקת לשם באופן יעודי!!! ה' רוצה אותך שתמליך אותו דווקא בחור הזה!! זו הסיבה שבדורנו בצי"ק אחד ניתן להיזרק עד תהום... אבל באותה מידה בצי"ק אחד גם ניתן לחזור... אתה חוזר ואומר לה': עשיתי שליחותך! המלכתי אותך!!

אנחנו כמובן לא מזמינים את ה'זריקות' האלו!!! סו"ס בצבא של ה' יש כל מיני יחידות מגוונות... יש בדורנו רבבות בני עליה שהם שייכים לחיל האוויר... מדובר באותם בני עליה שיושבים ולומדים בהתמדה עצומה עם עיניים טהורות וראש נקי... ולחיל האוויר יש את השליחויות התובעניות משלנו!!! המיומנות של חיל האוויר זה דיוק וזריזות!! כן... אם אתה בחור בן עליה שמור ונקי... הההלו... ה' מצפה ממך לש"ס!!! לא בעוד 15 שנה אלא בעוד 5 שנים!!! ה' רוצה ממך דקדוק הלכה כחוט השערה

ונחזור אליך חיל קרבי מתוך השטח... תדע לך שלהיכן שזנזקת!! שם ה' מזמין ממך המלכת ה'!! ה' רוצה שתניף דגל ותכריז... ה' אני יודע שאתה פה... הרי ה'- מי כמון יודע מה בחור כמוני אמור לעשות בסיטואציה שכזו... לולי ש-הנה ה' ניצב עלי!!! כן... אתה פה ולמען רוק למען אני פורש!! אני סר מרע ובזאת מניף דגל: ה' מלך גם פה!!

התיקון השלם ממתין לעוד כמה פינות אחרונות חשובות שמישהו צריך להגיע לשם ולהניף את הדגל ולהכריז: ה' פה!!! ולכן אל תבהל... גם אם אתה מוצא את עצמך בפניה חסוכה... אתה פה בשביל להמליך...

יש פה נקודה נוספת... שצריך לחדד אותה:

ישנם משפטים מוכרים... שנאמרים כמובן מתוך כוונה טהורה... אבל אני באופן אישי מתכוון כשאני שומע אותם... **משפטים מהסוג:** אנחנו עכשיו במלחמה נגד ה'ס"מ!! אנחנו מתקיפים את ה'ס"מ!! ה'ס"מ לא יודע מה לעשות עם עצמו... אתה כותש אותו... יש אפילו כאלו שמחמיאים לי שאני מכסח את השטן והוא מאוד מתוסכל ממני לאחרונה...

ותסלח לי: זה לא נכון!!! עם כל הכוונה הטובה והרצון לבטא את הנחישות שלנו במלחמת היצר... אני נבהל מהמשפט הזה... אני לא אסתיר את החלק המיסטי (שהוא לא לגמרי מיסטי) שהכניסו לנו בראש בכל הסיפורים שמי שיצא במתקפה נגד ה'ס"מ... ה'ס"מ לא נשאר חייב נכנס בו בחזרה... אז מה? זה לא נכון?? המשפטים האלו לא נכונים??

אז ככה: המשפטים האלו הם אולי נכונים ביחס ל- מה שקורה כעת בעזה!! **מה אני מתכוין??** בעזה נמצאים כעת מחבלים בתוך מנהרות תופת... והם מוכנים ומזומנים ומחכים ש... שרק יבא חיל רח"ל... שרק יכנס לכאן חיל ישראלי ואנחנו מפוצצים אותם... **ולכן זה כ"כ מפחיד!!** זה מלחמה ראש בראש... **אז זהו שלא!!** בשביל זה הקדמתי שכשאנחנו נאבקים יום יום מול מלחמת היצר... אנחנו לא מנהלים כאן קרב ראש בראש מול השטן!! **לא!! זה לא הנושא שלנו!!** השטן הוא לא יעד במלחמה שלנו!! היצר הרע זה לא איזה

חמאס שאילץ אותנו מכורח הנסיבות להקדיש מלחמה מיוחדת נגדו!! **אלא מאי???**

אני חייל של ה'!!! ה' שולח אותי להמליך אותו!! וזה הנושא שלי!! הנושא שלי זה **כתרו של מלך!!** אני לא קמתי בבוקר עם יעד לחסל יצר הרע!! לא זה הנושא שלי!! אני לא עובד בשירותי הדברה של יצר הרע... העסק שלי הוא להמליך את ה'!!! אני פה בשביל להרחיב את מלכות ה'... שהיה ה' למלך על כככל הארץ...

רק מה?? אני כמובן חייב להיות ערוך גם להתנגדות!! אני מוכרח להיות מוכן ומזומן למאבקים מתמשכים... כי סו"ס יש מאבקים... אבל גם כשאני נאבק... גם אז!! זה לא שבאתי פה בשביל להוריד ליצר הרע את הראש... אלא אני בעיקר נאבק שיתן לי להמשיך בדרכי ולא יפריע לי...

והנפ"מ הגדולה ביותר היא שתתפלא לשמוע שהיצר הרע לא תמיד נאבק!! לא תאמין... אבל לפעמים אפשר להגיע איתו גם להסכמים... ובדיוק על זה נאמר: אם רעב שונאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים וכו' וה' ישלם לך... אל תקרי ישלם לך אלא **ישלימו לך**... ברגע שאתה חדור מטרה להמליך את ה'... גם אם היצה"ר בהתחלה מתנגד... בסופו של דבר אפשר להגיע איתו לסטטוס קוו עכ"פ חלקי!! סו"ס אנחנו לא הולכים למוטט את היצר הרע... אנחנו חותרים בעיקר **לדו קיום איתו!!** סו"ס אל תשכח שאני צריך את היצר הרע... (כל העלון הזה נזקף לזכות היצר הרע... ביום שאני אפסיק לחפש צומי... תשכח מהעלון הזה... מאיפה יש לי כזה מרץ לכתוב כל שבוע מחדש?? כי אני מחפש כבוד וצומי וגם לנקום בכמה אנשים שהבטיחו לי שאין לי סיכוי... זה גם תעסוקה בשבילי וההובי שלי... רק מה?? הנס שלי שאני עושה שימוש ביצר הרע שלי לדברים טובים, בדיוק על זה נאמר ואהבת את ה' בכל לבבך, בשני יצריך... עבודת ה' בלי יצר הרע זה היה נראה כמו עולם הדממה... ואכמ"ל...)

בקיצור: יש כאלו שרואים את מלחמת היצר... ומדמיינים את זה כמו המלחמה בעזה!! כאילו אנחנו פה בשביל לחסל פירי מנהרות ולמוטט את היצר הרע ולגמור אותו סופית... זה לא מדויק!! (ובינינו... חשוב להדגיש... שזה לא לגמרי מופקע... כי סו"ס עובדה יש מלחמה בעזה והיא לא מיותרת... ואם ככה... לפעמים כשמדובר במחדלים מתמשכים... קורה שכן אדם נאלץ ולגשת לטיפול יסודי בתוככי הנפש שכרוך בתמורן רב מערכתי במאבק ראש בראש מול היצר... שלא נדע ולא נצטרך... אבל מול האינטרנט לפעמים צריך ללכת בחרב וחנית כמו מרן' מתתיהו סלומון זיע"א שקידש מלחמה נגד האינטרנט בגלל שהוא פגש את הטבח הנוראי שהאינטרנט שיכל מנשים חרבו...) אז זהו!! שצריך לדעת שבדרך כלל זה לא זה... כשאנחנו מדברים על מלחמת היצר של דורנו... הנושא הוא אחר!! אני פה הלוחם של ה' שהיעד שלי הוא להכריז שה' נמצא בכל מקום!! להתוודע ולהיגלות כי הוא מלך על כל הארציות!! ובשביל זה ה' שולח אותי לכל מיני פינות שבהם עדיין לא הוכרז שה' פה!! ואני פה בשביל זה!! יתכן מאוד שיהיו היתקלויות בדרך... והלואי ולא... ואני בעד שיהיה כמה שפחות היתקלויות... כי אני לא מחפש היתקלויות... אני פה בשביל להמליך את ה'!!! תבין: כעת בעזה... אם תעיר חיל באמצע הלילה... ותשאל אותו: מה תקוע לך בראש?? הוא יגיד לך **חמאסיק!!** כי נכון!! זה הנושא כעת!! היעד שעומד לחיל בראש זה למוטט את החמאס!! אבל המלחמה שלנו זה לא נוסח עזה... אם אני אעיר אותך בלילה ואשאל אותך מה עומד לך בראש?? אם תענה לי: ס"מ... אוי ואבוי לך אם זו תהיה התשובה... זה יהיה גרוע מאוד... אלא מאי?? אם אני אעיר אותך בלילה ואשאל אותך מה

עומד לך בראש? התשובה היא: **כתרו של מלך!!!!** אני רוצה להמליך את ה'!!! איפה?? מקווה מאוד שבבית מדרש מול הגמ'... ואם ה' ישלח אותי לאזורים קצת יותר רחוקים... אז גם שם אני מוכן ומזומן!! גם אם כבר שבועיים אני לא מוצא חברותא... גם פה ה' נמצא!! גם אם אני יושב ולומד ולומד וקורע את עצמי ואף אחד לא רואה אותי ולא מסתכל... אבל ה' פה!! ה' רואה והוא היחיד שרואה ויודע מה עובר עלי ואני פה ממליך אותו ומכריז ה' פה!! ואם אני מוצא את עצמי בבית... בכל מיני התמודדויות שונות ומשונות שאף אחד מהחברים שלי לא מעלה על דעתו איזה מרקם מורכב ושלל ניסיונות בבית שלי... אז ה' שלח אותי לכאן! אני מניף את הדגל של הנאמנות! ה' מלך גם כאן!! **בקיצור: ההגדרה היא פשוטה וקליטה...**

בכל מקום שאני מוצא את עצמי ש... ש... שאם לא היה לי אלוקים... אתה יודע טוב מאוד מה הייתי עושה... ורק בגלל שאני יודע שה' ניצב עלי אני מתנהג אחרת!! הנה לך סיטואציה של הנפת דגל והכרזה ברורה: ה' אתה פה!! וקח בחשבון שכל סיטואציה כזו... אתה הראשון ואולי גם האחרון שעומד וממלא את החלל הזה בהכרזה: של אין עוד מלבדו!!

כל התיקון השלם חיוכה לחלל הזה שהתמלא!! ואתה מלאת אותו!!

אתה היית שם ומלאת אותו!!!

וכאן המקום במילה אחת לאותו בחור או אברך שכבר הספקת להותיר מאחורך כל מיני תקופות חשובות מהעבר... שמצאת את עצמך בכל מיני חללים ריקים ורחוקים... ו... והעבר הזה כמובן לא עושה לך טוב... כמה שתפסת את עצמך לידיים ואתה במקום אחר לגמרי... אבל הדף לא נהיה חלק!! הרשמים נשארו... וההתמודדויות הם כמובן אחרות... בקיצור: אתה מבין על מה אני מדבר... ולפעמים מתעוררת לה השאלה: אבא שבשמים: למה זרקת אותי לשם? למה הייתי צריך להכיר את המושגים האלו?? אז זהו!! שתבין: שאצלך העבודה נעשית כל הזמן!! כל רגע שצף לך סיטואציה שהיית רוצה למחוק אותה... ואתה מחזיק חזק בהגה וממשיך היישר לתוך בית המדרש!! אז אתה עושה את העבודה מתוך בית המדרש בשלט רחוק!! מתוך בית המדרש אתה מניף דגל של נאמנות היישר לכל המחוזות שבהם פעם היית והיום לא!! מי יודע... אולי אנחנו בפאזל האחרון... בחלל האחרון שצריך למלאות לקראת ומלאה הארץ דעה את ה'!!! זה אנחנו!! ביחד!! לבד לבד... כל אחד... מומלץ לשנן את הפיוט הנורא: ויאתיו כל לעבדך ויצהלו איים במלכך ויקבלו עול מלכותך עליהם וישמעו רחוקים ויבואו ויתנו לך כתר מלוכה... ותמלוך אתה ה' מהרה לבדך!!!

פ"ב: סופה של עיזא פיזא... ואמצעיתו של ליבל גנב' שעוד ידו נטויה.

תקציר משבוע שעבר: עיזא פיזא נגנבה באישון ליל מביתו של ר' יצחק... ליבל גנב עשה את שטות חייו שהוא גנב אותה!! הוא מצידו היה רוצה להחזיר אותה... אבל זה כבר היה מאוחר... והוא נאלץ לסחוב אותה במשך ק"מ שלימים תוך כדי תעלולים והשתוללויות... ליבל הגיע סחוט עם גב שבור לעירו... לא הספיק לנוח מהלילה המסייב... והנה עיזא פיזא כבר בעיצומו של ביצוע מרהיב עין... ומוטי הבן הנשוי הטרי של ר' יצחק (שעבר להתגורר כאן לא מרוב) סיד מזהה את העז המוכרת... וברגע שליבל גנב צועק עליו שזה שלו!!! מוטי מייסס מהר מהר שני חברים עדים שגם הם הספיקו להכיר את עזא פיזא... וכאן אנחנו אוחזים...

עוד באותו בוקר מוטי שלח את פישל נער השליחויות הזריז!!! קח את הסוס הכי מהיר ורוץ לאבא שלי... תגיד לו שמצאתי את הגנב... ושיכתוב לי מהר מהר שטר 'אורכתא' - כלומר: יפוי כח שאני התובע במקומו!!! תחזור לכאן מהר מהר עוד לפני חצות... (לפני שמושב ב"ד ננעל) אני מחכה לך בפתח בית הדין... תוך שעה ורבע נשמעת דהרת סוס ופישל נושם ומתנשף... הנה ה'אורכתא'!! מוטי מחכה כבר עם שני העדים... הוא נכנס לבית דין... יש לי תביעה נגד 'ליבל גנב', או איו... האב"ד נאנח... שוב פעם ליבל גנב... טוב נו... שליח בית דין... לך תקרא לו... אה... שליח ב"ד חיך... אני אוהב לקרא לליבל גנב... הוא לא עושה בעיות... הוא לא מנסה להתנגד... אני לא צריך לאיים ולהפעיל שרירים... אני רק אומר לו להגיע והוא מגיע... תוך כמה דקות ליבל גנב מופיע!!! האב"ד פונה אליו... כן... גם היום הגיעו פה שני עדים שמעידים ש"המצא תמצא בידך הגניבה"!! כלומר: הם לא ראו אותך גונב... אבל הם ראו את העז אצלך!! ויש עדים שהעז הזו של אביו של מוטי התובע... בהתחלה ליבל ניסה להתחמק... נכון... זה היה שלו... אבל אני קניתי מסמנו!! אבל מהר מאוד הסבירו לו שזה לא עובד... כי ברגע שיש עדים שזה היה שלו... אתה צריך להוכיח שקנית ממנו... בקיצור... ב"ד כבר לא מבררים יותר מידי... הוא מכיר את ליבל גנב יותר מידי טוב... יש פה שודא דדייני ותוך חצי שעה יצא פסק דין ברור שליבל גנב חייב תשלומי כפלי!!! להחזיר את העזא פיזא בחזרה לר' יצחק... פלוס לשלם את השווי שלה מדין כפל... עוד מעט השמאי ילך לשום את השווי של העז... בית דין כעת באמצע לכתוב את מסקנת הדיון ולסגור את הדיון... וליבל גנב הודיע שהוא צריך לצאת לרגע... והופ!!! הוא נעלם... ברח... מוטי ושני העדים יצאו בריצה לחפש אותו... איפה ליבל גנב?? כמה ברח לנו מתחת האף... הם רצים לכל כיוון ומחפשים אותו... מישוהו הציע ללכת לבית שלו... אולי הוא שם...

מוטי רץ לבית של ליבל גנב... והנה הוא!! הוא באמת בחצר החורבה שלו... רגע... אני לא מאמין!!! אני רואה נכון? ליבל שחט את עיזא פיזא!!! ואכן ליבל עומד עם יד על המותן ומסתכל על מוטי ומאשר... כן... שחטתי אותה!!! אתה נורמלי?? למה שחטתי?? אמרו לך שאתה חייב להחזיר אותה... אז למה שחטתי?? ליבל נהיה לפתע אדום כמעט והתחיל לצעוק: מצטער... ברגע ששמעתי שבי"ד מחייבים אותי להחזיר את העז הזו בחזרה... קבלתי חום!! אני לא מוכן לסחוב אותה עוד הפעם... את כל הדרך הזו בחזרה... מספיק נשבר לי הגב פעם אחת... אני לא מוכן לחזור על 'התענוג' הזה... לכן רצתי מהר ושחטתי אותה!!!

רגע... אבל ירית לעצמך ברגלים... כי עד עכשיו היית חייב רק תשלומי כפל... וברגע שבחח אתה מתחייב תשלומי ארבעה וחמשה... ליבל פרץ בצחוק... מוטי... אתה כנראה חדש בתחום... ברגע שבי"ד חייבו אותי... אני מפסיק להיות גנב ואני נהיה סתם בעל חוב!! אני כבר פטור על הטביחה...

מוטי לא ויתר... הוא חזר בחזרה לבי"ד וסיפר את ההתפתחויות... בי"ד הזעיקו מהר מהר את ליבל גנב חזרה... היה לך טעות!!! נכון שאחרי שבי"ד נותנים אישור של הוצאה לפועל, אתה כבר בגדר גנב, אבל יש שלב אחד לפני כן!!! שלב ההתחייבות... (כלומר: יש את השלב שבי"ד פוסקים חייב אתה ליתן, ויש את שלב הביצוע, צא תן לו) ואנחנו אחזנו כעת רק בשלב ההתחייבות, ולכן אתה עדיין גנב, ואתה חייב לא רק תשלומי כפל... אלא גם תשלומי ד' וה'... יש לציין שליבל גנב היה קצת מופתע... כן... מתברר שגם לגנבים יש חידושים בהלכות גניבה... אבל לפתע הוא פרץ בצחוק פרוע וסימן מתחת השפם... בסידר... יש לי עוד 83.000 שקל... מה... מה אמרת?? לא!!! הוא התחמק... לא אמרתי כלום... אבל מה כן אמרת?? לא!!! לא קשור אליכם... טוב... אז תשלם... תשלם את ה-800 שקל שאתה חייב!!! (200 שקל עולה העז, ועוד 2 פעמים זה 800) וליבל שוב פרץ בצחוק מתגלגל... **אין לי!!!** מאיפה יש לי 800 שקל?? באמת נראה לך שיש לי 800 שקל?? אם היה לי 800 שקל מחכים בתור עוד הרבה אנשים שהם קודמים לך... אתה רוצה?? קח את החולצה שלי...

רגע... אבל מקודם אמרת ש... שיש לך 83.000 שקל... מה הייתה הפליטה פה הזו?? לחצו על ליבל שישגלה... ובסוף הוא נכנע... והוא סיפר בשקט... תקשיבו חברה... אני גנב מנוסה!! לא נולדתי היום ולא אתמול... שששנים אני כבר במקצוע!! מה לעשות... 'לא יבוזו לגנב כי יגנובו למלא נפשו כי ירעבו', יאמר לשבחי!! אני לא גונב בשביל להחביא מתחת הבלטות... אני גונב בשביל היום יום!! בשביל הלחם החלב וכמובן הוודקה... ממילא אין לכם מה לעשות איתי... חבל על המאמץ... אין לכם מה לרדוף אחרי ולהוציא ממני לא ד' וה' ולא כפל ואפילו לא תשלומי קרן... כי אין לי כלום!!! אני הומלס... (אני כעת מתגורר באיזה בית נטוש שזה בגדר 'הדר בחצר חבירו שלא מדעתו', דלא עבידא למיגר ואני פטור מדין זה נהנה זה לא חסר... אתם לא יכולים לקחת לי את זה כי זה לא שלי...) **רק מה??** כאן ליבל הנמיך את קולו כממתק סוד... לפני שנתיים יום אחד לייתר בטחון הלכתי לשוק העבדים והצגתי את עצמי למכירה!!! הכרזתי שאני רוצה למכור את עצמי לעבד לכל המרבה במחיר... היה לי חשוב לבדוק כמה אני שווה... הגיעו סוחרים והתחילו לבדוק אותי... דפקו לי על השיניים... נתנו לי להרים משקולות... בקשו ממני לרוץ... להתכופף... נתנו לי לעשות סלט ירקות... לערוב בצל מטוגן... בקיצור: היה צחוקים... ובסוף אחרי שקלול כל הבדיקות והחקירות ההתמקחות בין הסוחרים התברר שהמחיר הסופי סופי יצא שאני שווה 250.000 שקל... ואז כמובן אמרתי להם שאני צריך ללכת לרגע... והופ!!! חמקתי וברחתי והשארתי אותם שם... יתכן שעד עכשיו הם עדיין עומדים שם בפה פתוח... לא יודעים איפה נעלם האובייקט... עכשיו: למה היה לי חשוב לבדוק כמה אני שווה?? כי היות ואני חייב כסף ליותר מידי הרבה אנשים... ולא סתם חייב... אלא חיובי גניבה!!! כתוצאה מזה מרחפת עלי תביעה יצוגית נרחבת ביותר... יש כבר עשרות אנשים שרשומים בבית דין כתובעים שלי... והם מתואמים... והמכנה המשותף בין כולם שאני חייב לכולם תשלומי קרן... ותכלס לא שילמתי... כי אין לי כסף לשלם...

עכשיו ככה: יש פתרון!! יש דרך איך להוציא ממני כסף? פשוט למכור אותי לעבד עברי!!! שש שנים יעבוד וכו'. דא עקא!!! שבשביל למכור אותי... צריך שהיקף הגנבות שלי יהיה **יותר מהשווי** שלי בתור עבד!!! ובדיוק בשביל זה היה לי מאוד חשוב לדעת כמה אני שווה כי ברגע שהתברר שאני שווה 250.000 שקל... ובשלב זה כל תשלומי הקרן (לא כפל) של הגנבות שלי ביחד מסתכמים 'רק' 160.000 שקל... אז גזית הכתוב שאני אפשר עדיין למכור אותי לעבד!! זה מילא כל גניבה נוספת שאני גונב ומחייבים אותי... אני מיד עושה חשבון כמה עדיין נותר לי!!! כמה נשאר לי ב'מינו המאשר' שאני עדיין יכול להמשיך לגנוב ואי אפשר עדיין ללכוד אותי ולמכור אותי... אז נכון לעכשיו... במקרה הספציפי הזה... עשיתי חשבון שיש לי עדיין 83.000 שקל... אני בהחלט ממוקם במקום יציב... רחוק מאוד מאחוז החסימה של נמכר בגנבות... אל תדאג... כל כלב בא היום שלו... אולי בשבוע הבא... בעצם אולי ינקח איוושהי המוגה מכל הגנבים האלו...

רבותי: תכינו קסדות... "פרק החובל"!!!

רבותי: נא להצטייד בקסדות ולהדק חגורות!!! אנחנו ננסיים כעת לשלב השלישי והפילי ביותר במסכת בבא קמא ובכל סדר נזיקין כולה!! **שלב הא לימות הפיזית!!!**

מתחילים פרק החובל!!!! אבל רגע... אל תתלהב... אתה בטח חושב שאתה הולך לראות עכשיו מכות... לא!! איפה!!

הראשון שהרביץ מכות וחבל בחבירו... הספיק לראות עד כמה שזה לא משתלם... נק... צער... ריפוי... שבת... בוש... הוא כבר לא יחזור על זה!! זה יצא לו "יקר" מידי!!

ואגב: מעניין לציין... אנחנו כעת לומדים סדר שנקרא "נזיקין" ותכל'ס... למעשה... "נזיקין" בפועל זה רק כעת!!! כי אם תשים לב... מסכת בבא מציעא לא מדברת על נזקים... היא עוסקת בעיקר במחלקת עסקים... קניינים... אבדות... הפקדות... שכירות... גמ"ח הלוואות... בנקים... מסכת בבא מציעא ובבא בתרא לא מדברות על נזקים!!! הנזיקין בפועל זה עכשיו!! ועכשיו זה השיא!!! ואם מקובלנו שסדר נזיקין זה המתקת הדינים כי... כי נזקים זה... זה... זה אבו נזק!! זה דם... זה מכות... זה אגרופים... וברגע שהקולות האלו נשמעים ברקע של גמ"ח אז לעולם ה' דברך ניצב בשמים!!! ברגע שהדם ואש ותמרות עשן נעצרים בדברי ה'... זה נשאר שם!! ניצב בשמים!! המכות והחבלות נשארות בגמ"ח... וזה מיירט את הנזקים שם ולא נותן להם להגיע לארץ... או קדימה... החובל!!!

ואגב: אחרי שסיימנו עם הגנב!!! פלא לראות איך התורה מחמירה בעונש הגנב הרבה הרבה יותר מעונש הגולן!!!

זה ממש מבהיל... עקרונות התורה כמעט "לא עושה" כלום לגולן... הוא רק צריך להשיב את הגזילה!! והוה!! אבל גנב... אל תשאל... זה מתחיל בתשלומי כפל... וממשיך בתשלומי ד' וה'... וטוען טענת גנב זה יכול להסתכם בקרבן... ואין לו דמים בקיצור: כל הסנקציות והעונשים לגנב... והגולן?? משריין!!!

למה??? למה התורה מענישה את הגנב יותר מהגולן??

התשובה כמעט מפורשת בגמ':

לגנב יש חשבון אישי מול הרבש"ע!! ה' שונא אנשים שבמחשך מעשיהם!!! הו המעמיקים מה' לסתיר עצה והיה במחשך מעשיהם... או איו... בדור המדיה והטכנולוגיה... כמעט הכל נעשה בדרך של "ארור מכה רעהו בסתר!!" ואת זה הקב"ה שונא!!! בקיצור: גנב... הוץ מהגנבה... יש לו 'תקר' אישי מול הרבש"ע... לעומת זאת גולן!!! עקרונות מצד אחד הוא הרבה יותר רשע ועריץ מהגנב... אבל מאידך הגולן זו כבר בעיה יותר איסטרטגית!!! זה פחות בעיה בגולן עצמו!! כי עצם העובדה שבן אדם יכול להציב עובדות ולעשוק אנשים בריש גלי והוא לא מפחד שיוקעו אותו... זה כבר לא בעיה נקודתית! זה כבר משהו רקוב בכל המערכת... איך יכול להיות שהציבור לא מוקיע אדם שעושה ככל העולה על רוחו?? ממילא גולן זו בעיה ציבורית!! זה כבר פר העלם דבר של ציבור... הגולן עצמו הוא כסה"ב הסימפטום... הסיפור האמיתי זה המערת פריצים ושיריך סוררים חברי גנבים שנתן לו איירה גבית...

ולכן על גול יש עונש פומבי!! גשמים נעצרים בשביל גול... המאורות לוקים... אבל גנב?? גנב זה חשבון כירורגי! בניו לבין הרבש"ע...

מה שבטוח: כציבור אנחנו צריכים להוקיע את הגולן!! את אלו שעושים מה שהם רוצים בחסות השתיקה הרופפת שלנו... לבקרים אצמתי כל רשעי ארץ... להכרית מעיר ה' כל פועלי און...

גם אני בגיל שלך לא הפסקתי להתלונן....

כל בחור מישיבה גדולה שמגיע לפרקו... בשלב מסוים מתעוררת השאלה האם הוא מספיק בשל ומוכן לחיים... האם הוא כשיר לנישואין... (כמובן שהשאלה הזו באופן רשמי רלוונטית במגורים שאין גיל קבוע שבו נכנסים לשידוכים)
 יש לי מבחן מאוד מאוד קל פשוט אישי וידני... איך כל בחור יכול לבדוק את עצמו בינו לבין עצמו עד כמה הוא בשל ובוגר וכשיר להקמת בית...
 ובכן: אני הולך כעת לכתוב פה כמה משפטים!!! תקרא אותם!!! ואחרי שתקרא את זה תשב בינך לבין עצמך ותנסה לבדוק מה המשפטים האלו עשו לך... האם המשפטים האלו עשו לך טוב או לא טוב? ?

ובכן: אני רוצה אחת ולתמיד להניח את הדברים על השלחן בלי כפפות וללא גינונים... אני רוצה להציג בפניך נתון יבש מהחיים.. כמות שהוא ללא טיוחים... ובכן: יום אחד אתה תתחתן!! ואז אתה תהיה בעל הבית... בעל הבית של- **הבית שלך!!!** והיות ואתה בעל הבית... כעת תקשיב טוב טוב מה הולך לקרות... (שלא תגיד שלא אמרת!) יום אחד בעזה"ש אשתך תחזור מהעבודה אחרי יום קשה... והיא תהיה עצבנית... וזה נורמלי... ואז היא לפתע תתפרץ... אאוף... אין כלום בבית הזה!! ולמה הכל מבולגן... ואין כסף... ולמה! ולמה! את תיקנת את זה... ולמה אין חלב? ? והיא תתלונן ותתלונן ותפנה את כל החיצים ישירות אליך!!!

בקיצור: בא נקצר הליכים... את כל התלונות והאשמות **שאתה!!!** אתה כעת יורה למשגיה לצוות, לראש ישיבה, להנהלה, למטבח!!! חכה חכה... את כל זה אתה הולך לחטוף בחזרה!!! והפעם מאשתך!!!

אל תבהל... היא תהיה אשה טובה... מסורה... גילה רינה דיצה וחדווה... ותהיה רגועה... התלונות שלה לא יהיו יותר גרועות מהתלונות שלך עכשיו... בדיקו ככה!!! ותכל'ס... היא תתלונן ותתלונן!!!

ואתה ? ! ? מה אתה תעשה ? ? איך תתמודד מולה ? ?

אתה תעשה בדיקו מה שהמשגיה שלך כיום עושה כשאתה מתלונן עליו!!! שמת לב פעם מה הראש ישיבה עושה כשאתה מתלונן שאין כלום בישיבה שלו והכל עצעל הפנים ? ? הוא מקשיב לך בסבלנות... סופג... בולע... משתדל להרגיע אותך... לפעמים מצליח ולפעמים לא...

אז זהו!!! ככה פחות או יותר הולך להיות בבית שלך!!!

היא תתלונן... ואתה תקשיב... ותגיד לה... נכון... את צודקת... זה באמת לא בסדר... ואני אטפל בבעיה... ואתה תנסה להרגיע ובעזה"ש גם תצליח... ושלא תבין: אני לא אומר את זה בתור איום... אלא בתור נתון!!! כי אין פה שום מחדל... זה לא מצביע על בעיות שלום בית... ששום בעיה!!! זה נורמלי לחלוטין!!! ככה זה בכל בית יהודי שהשכינה שורה בו... אשתך תהיה פשוט עייפה ומרוטה מהעבודה... ואז היא תתפרץ ותתלונן כמו כל בן אדם נורמלי שפוקח את העומס של אותו יום... ואתה תהיה יום זה תתן המרגיע... והמקשיב... ואתה תתרגל להקשיב לה עעצום הסוף...

וכעת אני רוצה להוסיף עוד משפט אחד... כעת זה המשפט המוזר...

לא אז בלבד שאשתך תתלונן **ו מ ת ר לה**... יתירה מזו: **לה מותר** להתלונן... **ולך ? ! ? ! ?**

לך אסור להתלונן!!!!!! ולמה לך יהיה אסור להתלונן בחזרה? ?

כי סליחה אדוני... תחליט... אתה פה בעל הבית או לא? ? ?

אשתך היא **לא!!!** לא בעל הבית... ואילו **אתה כן!!!** כן בעל הבית...

והיות ואתה בעל הבית!!! אז בבקשה... עמוד עמוד עמוד!!! אתה במטווח!!! כל העול **עליך**... החובות **עליך**... חשבון חשמל **עליך**... חשבון גז וארנונה? **עליך!!!** והתלונות? **גם עליך!!!** היא צודקת שהיא מתלוננת אצלך כי אתה ה**נושא** והיא ה**נישואת**... (זה לא סתירה שיתכן שביחס לתלונות עצמם היא לא תהיה צודקת לגופו של עניין... אבל זה שהיא מפנה את החצים ואת התלונות אליך... בזה היא צודקת מאה אחוז... כי זה אתה! אתה בעה"ב...) **עד כאן המשפטים!!! וכעת נעבור למבחן הכשירות!!!**

בחור יקר: אמרתי לך פה כמה משפטים שלכל הדעות... הם אמורים להיות משפטים מקוממים ומכעיסים... **ומענתה:** תהיה כעת כנה עם עצמך ותנסה להקשיב לעצמך -

מה עושים לך המשפטים האלו? ? איך אתה 'בולע' אותם? ?

והיה!!!!!! אם למרבה התדהמה **דווקא** המשפטים המעצבנים האלו... דווקא זה עושה לך טטטטוב... דווקא האבסורדיות שבזה עושה לך ברק בעיניים... כן... אני מסכים!!! נכון... אני בעד... אני פה בעל הבית!!! כל התלונות עלי... כל החיצים עלי... אני מוכן ומזומן להיות בעל הבית על כל ההשלכות ועל מנת כן! עעעעע!!! אני מוכן שגם כל הבעיות יכלו עלי... אם המשפטים האלו עשו לך טוב ? ! ? זו הוכחה שאתה בהחלט כשיר נישואין... מזל טוב... מחר בעיתונך...

אבל אם לא!!! אם זה עצבן אותך... סססליחה... מה זה צריך להיות? ? שהיא תתלונן עלי? ? כאילו עשיתי לה משהו... כאילו אני חייב למישהו משהו? ? ולא זו בלבד... אלא לה מותר ולי אסור? ? מה... אני שקוין? ? ? (ואל תשכח שגם יש גיבור נזר הבריאה... ואיפה הכבוד לבן יתירה) מה ההיגיון ש-לה יהיה מותר להתלונן ואני צריך להיות המלאך ששוקת? ?

אם זה מעצבן אותך... אתה צודק!!! אני מסכים איתך!!! זה באמת לא הגון!!! זה לא 'פער'!!! אז בבקשה... תשאר בלול... תשאר בישיבה... אתה עדיין לא כשיר נישואין... אתה לא כשיר להיות בעל הבית... אתה מוזמן להמשיך ללכת לראש ישיבה ולהתלונן ולהתלונן...

בקיצור: המבחן לכשירות נישואין הוא פשוט... מה יותר **קו ס מ** לך? ?

שאתה תתלונן על אחרים? ? או שאחרים יתלוננו עליך!!!

מה עושה לך יותר טוב על הלב... שאתה יכול להתלונן ולהתכין שלא עושים שאתה רוצה... או שאתה אחד כזה!!! שאפשר להתלונן אצלך? ?

בינינו... בשניה הראשונה השאלה הזו נשמעת ממש מוזרה... מה הקשר... שכן אדם **ירצה** שיתלוננו עליו? ראינו בן אדם **שנהנה** שמתלוננים עליו? ? ראינו אחד **שקוסם לו** שאנשים מתלוננים עליו ומנדנדים לו...?

התשובה היא: כן!!! יש לי הוכחה פשוטה!!! הראש ישיבה שלך... אתה מגיע אליו כל יומיים ומתלונן... מתבכיין... מנדנד לו... ומה הוא עונה לך? ? אני לא יודע בדיקו מה הוא עונה לך... אבל מה שבטוח... הוא מתמודד איתך!!! מקשיב לך בסבלנות... ולמחרת הוא שוב מגיע לישיבה... ושוב אתה מנדנד... והוא עדיין לא הכריז על פשיטת רגל... הוא עדיין לא מתחרט שהוא פתח את הישיבה... ואתה יודע מה... אם אתה תמשיך לנדנד לו... אתה יכול להציע לו... שאם כשל כח הסבל ואין לו כבר סבלנות לשמוע את התלונות שלך... אני מוכן בשמחה להיות ראש ישיבה במקומו. (ויש עוד הרבה אנשים חוץ ממני שגם הם מוכנים) נ... נראה לך שהראש ישיבה ילך על ההצעה שלי? ? לא! ממש לא!!!

בדיקו מהסיבה שאני רוצה!!! למה אני הייתי רוצה להיות ראש ישיבה? ?

כי אני רוצה להיות **נושא!!!** נושא עול!!! נושא ומקים עולה של תורה!!! לראש ישיבה שלך יש המון תעצומות נפש לשאת אותך... כי הוא נושא!!! הוא מוכן לספוג את כל התלונות שלך... העיקר להיות נושא ולא נישא!!!

ולך יש את אותם תכונות בדיקו!!! אתה רק צריך לזהות אותם!!!

אתה גם עמוק בתוך הלב רוצה להיות נושא!!! נושא אשה!!!

הסיבה שבחור ישיבה לפעמים מרגיש רק עשוק ורוצץ כל הימים... זה לא בגלל שלא דואגים לו... ההיפך הגמור!! זה רק בגלל שדואגים לו!!

היות ודואגים לך... אז אתה לא נושא!!! אלא נישא!!! וגבר שמרגיש נישא ולא נושא זה עיניו!!! הקב"ה ברא זכרים ונקבות... לאישה הוא נתן את התכונה להיות נישאת!! ולאיש ה' נתן את התכונה להיות נושא! ואם כעת אתה נאלץ להיות נישא!!! על זה נאמר: אשרי מי **שבניו** זכרים אוי למי **שבניו** נקבות... שים לב: לא כתוב אוי למי **שבנותי** נקבות!! אלא אוי למי **שבניו** נקבות!!! כי בחור אמור להיות זכר והתכונה שלו **נושא!!!** מוביל... גורר... ולא נגרר... וכשהוא מרגיש שיש מישהו **שנושא** אותו ולא הוא זה שנושא את עצמו... ההרגשה היא: אוי!!! אוי למי שבניו נקבות...

לאישה אין בעיה להיות נישאת... אדרבה... ה' ברא אותה ככה!! היא פה בשביל להיות נשאת אליך... לה מותר להתלונן... לה מותר להפיל תיקים עליך... כי היא **נשאת** אליך!!! אבל אתה לא בנוי להיות נישא!! זה עושה לך רורררררר!!! ולכן בחור ישיבה מרגיש רע!! ולכן הוא מתלונן... וכשהוא מתלונן זה מים מלוחים שעושים לו רק עוד יותר רע... מה הפלא שאתה מרגיש מאוד נחות!!! מרגיש נישא!!!

רק שתיבין: אתה כל היום טוען לי שאתה מרגיש נחיתות וחוסר הערכה... למה? ? כי לא מספיק דואגים לך!!! הוי... שתהיה בריא... אתה נוגע בדיקו בנקודה!!! אבל מהכיוון ההפוך!!! הסיבה שאתה מרגיש חוסר הערכה זה רק בגלל שאתה נמצא פה על תקן שישאו אותך... בחור שמרגיש נישא ולא נושא... מרגיש נקבה... והתחושה היא בהתאם...

מתי תתחיל להרגיש שווה? ? בעזה"ש כשתקים בית!!! ואז יגמרו כל הגינונים וכל הפזוזה... הבלון המדומה יתפוצץ ואתה תפסיק להרגיש שכולם חייבים לך... אדרבה!!! תהיה שם אישה שהיא באמת נישאה לך!!! והיות ואתה תהיה בשבילה כל העולם!!! אתה תהיה אבא שלה... אז היא תתלונן אצלך... ואני מאחל לך שתזכה לזה במהרה... היא ותפיל עליך את הכל... לא ממקום של 'אני מאשים' אלא ממקום ש-אתה נושא אותי... ואז!!! אז אתה תתחיל להרגיש שווה!!! למה? ?

לא בגלל שכולם חייבים לי!! אלא אדרבה... בגלל שלראשונה אני מרגיש שאני חייב!!! למישהו!! אני **נושא**... אפשר להפיל עלי אחריות... (ואז בעזה"ש יולדו לך ילדים... וילדים זה בכלל... הידל שלך יקרא לך מהגריסה... ואם אתה לא תקום תוך דקה לתת לו את הנקבות... הוא יתחיל להרים סירנות... הההלו... אבא!!! מה זה צריך להיות? ? אתה ה**נושא** אותי!!! **נישא** אותי על כפיך!!! אני צריך אותך... ואז תרגיש שווה!!! כן... מתלוננים אצלי... נופלים עלי... אני נושא ולא נישא!!!)

אם יש לי פריבילגיה מיוחדת יותר מכל בחור אחר... זה שהיות והתעכבתי והייתי אלטער בחור... זכיתי להבין את הנקודה הזו עוד בתור בחור!!! אבל יאמר לשבחים של בחורי הישיבות שהם בעלי כשר'ן עצומים... וההרהר: תוך כמה שבועות בחיי הנישואין והם קולטים את זה פיקס!!! עד אתמול הבחור התלונן אצל המשגיה והתלונן והתלונן והמשגיה היה צריך להכיל אותו... לא חלף חודש!!! והוא מוצא את עצמו מהעבר השני של המתרס... שמח ומאושר שיש לו אישה שהוא הכתובת בשבילה!!! הוא המושיע שלה שעליו אפשר להפיל את כל העומס... כי בשביל מה אני פה אם לא בשביל זה... אני גבר!!! נושא!!! נושא עול...

שתיבין: גבר נורמלי רוצה להיות נושא עול!! הוא מעוניין בזה... וכשהיחצים מגיעים אליו הוא רואה בזה נטו מחמאה... **איך אמר לי פעם גבאי צדקה מנוסה וותיק? ?** פעם כשהייתי עוזר לאנשים ואח"כ הם היו מתלוננים עלי... זה היה שובר אותי לדסיסים... אחרי כל מה שעזרתי לך ככה אתה בועט בי ועוד מתלונן? ? עד שנפל לי האסימון!!! בעצם למה הם מתלוננים דווקא עלי? ? מה הם רוצים ממני... מה עשיתי להם... שילכו אליך... הההלו... יש יהודי שקוראים לו פולק... לנו תצעקו עליו... נו... אז באמת למה הם מגיעים **דווקא אלי? ?** כנראה שהם הפנימו שאני אבאלע שלהם!!! אני המושיע שלהם!!! הם צועקים עלי כמו תינוק שצונק לאבא מהגריסה... אתה אבא שלי!!! מה... לא נחמד לך לשמוע שאתה אבא שלי... מה... אתה רוצה לשלוח אותי לאומנה שאני אבכה לאבא אחר? ? ? בקיצור: אנחנו בתור גברים רוצים להיות נושאים ולא נישאים... **ה' ברא לנו את הטבע הזה!!** וחבל עליך בחור יקר... חבל על כל יום נוסף שאתה מדכא את התכונה ומחביא אותה תחת ערימת תלונות...

אני מציע לך נטו בתור איכות חיים!!! צא מהבועה... תפסיק להתלונן!!! לא בגלל שאתה לא צודק... אלא בגלל שאין מי שיצדיק אותך... עמוד על גלך ותקן קרדיט על עצמך... אני מבטיח לך שהא תשאר במיטה אתה לא דופק אף אחד... מה זה? ? בעזה"ש בקרוב ממש... יהיה לך ילד שהוא רגיש שהוא דופק אותך בזה שהוא לא קם בבוקר... ואז זה יבא לך ישר לתוך הפנים!!! אתה תלך לבית הכנסת ותגיד: רבש"ע... תודה רבה שהוצאת אותי מהבור הזה... אני כעת בבית הכנסת וקמתי מוקדם... רק בגלל סיבה אחת!! שאני **חי נושא את עצמו!!!**

הפרשה שלנו היא הפרשה הראשונה שבה מוזכר הנושא של תלונות!!! כמובן שכעת זה רק יריית הפתיחה... עוד נכוננו לנו הרבה תלונות בעיקר בחומש במדבר... אבל המשפט הראשון שהקב"ה אומר למשה ביחס לנושא הזה... **שמעתי את תלונות בני ישראל!!!** הקב"ה לא אומר את זה בנימה של טענה... אדרבה... רש"י אומר: שזו הייתה שאלה כהוגן!!! תלונה זה לא בהכרח בעיה... תלונה זה הלנה!!! אני מליך עליך את הבעיות שלי... היות והקב"ה הוא קל נושא היית להם!!! אז ברגע שעם ישראל פונים אליו בבקשה לאכול... ה' אלוקינו אתה עניתם!!!

אבל!!! זה שה' ענה להם... זה לא סתירה שהיה פה **ויענך** ויעיבך ויאכילך... היה פה עיניו!!! כי להיות כל הזמן נישא ונגרר זו הרגשה של עיניו!!! לפחות תדע את זה!! לפחות תדע לזהות שהתלונות שלך הם לא **הבטיח** של הקושי אלא **סיבת** הקושי... הרי שלך לפניך...

תנאים ואמוראים ומשנתם

מאת הגאון רבי מיכאל סורוצקין שליט"א

ראש כולל הדעה והדבור
קרית יערים
ונכד מרן הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל

עשרת בני רב פפא

הנה הגאון מטעפליק ז"ל אמר טעם להזכרת עשרת בני רב פפא בסיום מסכתא זהו כנגד עשרה דבריא בחילוקי דעות דרבנן שמצינו בש"ס שהיה רב פפא חושש לתרווייהו ואמר בלשון "הלכך" ההלכה ככל הדיעות. והנך מקומות הם:

א ברכות נט,א "הרואה את הקשת בענן כו' מברך מאי מברך ברוך זוכר הברית במתניתא תנא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר אומר נאמן בבריתו וקיים במאמרו א"ר פפא הלכך נימרינהו לתרווייהו ברוך זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו".

ב ברכות ס,ב "הנכנס לכיח הכסא וכו' כי נפיק אומר ברוך אשר יצר את האדם בחכמה וכו' מאי חתים רופא כל בשר רב ששת אמר מפליא לעשות א"ר פפא הלכך נמרינהו לתרווייהו רופא כל בשר ומפליא לעשות".

ג שבת כ,א גבי מדורה "ואם הדליק עץ יחידי רב אמר רוב עביו ואמרי לה ברוב הקיפו אמו רב פפא הלכך בעינן רוב עביו ובעינן רוב הקיפו".

ד מגילה כא,כ "הקורא את המגילה מקום שנהגו לברך יברך כו' גמ' לא שנו אלא לאחריה אבל לפנייה מצוה לברך כו' לאחריה מאי מברך ברוך אתה כו' הרב את ריבנו כו' ברוך אתה ד' הנפרע לישראל מכל צריהם רבא אמר האל המושיע אמר רב פפא הלכך נימרינהו לתרווייהו ברוך אתה ד' הנפרע לישראל מכל צריהם האל המושיע"

ה תענית ו,ב "מאימתי מכרכין על הגשמים כו' מאי מברכין מודים אנחנו לך על כל טיפה וטפה שהורדת לנו ור' יוחנן מסיים בה הכי כו' בא"י רוב ההודאות רוב ההודאות ולא כל ההודאות אמר רבא אימא האל ההודאות א"ר פפא הלכך נימרינהו לתרווייהו רוב ההודאות והאל ההודאות

ו תענית כס,א משנכנס אב ממעטין בשמחה כו' אמר רב יהודה כו' כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה אמר רב פפא הלכך בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי לישתמיט מיניה באב דריע מזליה ולימצי נפשיה באדר דבריא מזליה

ז יבמות עא,ב גבי הא דאמרו ובמדבר מאי טעמא לא מהול איבעית אימא משום חולשא דאורחא ואיבעית אימא משום דלא נשיב להו רוח צפונית דתניא כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נשבה להן רוח צפונית מאי טעמא איבעית אימא משום דנזופים הוו ואי בעית אימא דלא נבדור ענני כבוד א"ר פפא הלכך יומא דעיבא ויומא דשותא לא מהלינן ביה ולא מסוכרינן ביה כו'

ח סוטה מ,א בזמן ששליח צבור אומר מודים העם מה הם אומרים אמר רב מודים כו' על שאנו מודים לך ושמואל אמר אלהי כל בשר כו' רבי סימאי אומר יוצרנו יוצר בראשית כו' נהרדעי אמרי ברכות והודאות לשמך הגדול כו' רב אחא בר יעקב מסיים בה הכי כן תחיינו כו' ותאסוף גליותנו לחצרות קדשך כו' אמר רב פפא הלכך נמרינהו לכולהו

ט חולין מו,א ניטל הכבד ונשתייר הימנה כזית כשרה כו' כזית שאמרו במקום מרה רב אדא בר אהבה אמר במקום שהיא חיה אמר רב פפא הלכך בעינן כזית במקום מרה ובעינן כזית במקום שהיא חיה

י חולין סה,ב בחגבים כל שיש לו ארבע רגלים וארבע כנפים וקרצולים וכנפיו חופין את רובו מאי רובו אמר רב רוב ארכו ואמרי לה רוב הקיפו אמר רב פפא הלכך בעינן רוב ארכו ובעינן רוב הקיפו

וידוע מה שאמרו חז"ל בגמ' שבת כג,א (ועיין רש"י מכות י,ב) האי מאן דרחים רבנן הויין ליה בנין רבנן ורב פפא דהיה חושש לכולהו ואמר בלשון הלכך דהוה רחים רבנן לזה הטעם זכה רב פפא לעשרה בני' דהוו רבנן ולהזכירם ג"כ בסיומי מסכתות הש"ס, עכתו'ד, ודפח'ח.

והנראה להוסיף בזה עוד, דהנה בני רב פפא, מהם לא הוזכרו בש"ס אלא פעם א', ומהם כמה פעמים בלבד, ונראה דכל בניו של רב פפא הוזכרו בהנך מימרות דמישך שייכי להנך דינים דלגבייהו פסק ר'פ ד"הלכך-הלכתא ככולהו". דהנה בני רב פפא לפי סדר המובאות על סדר הש"ס כדלעיל הם:

רפרם בר פפא הנה יעוין **בברכות דף נט,ב** דאיתא: "אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא מיום-שחרב בית המקדש לא נראית רקיע בטהרתה שנאמר אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם", עיי"ש. וכנגד זה אמר ר'פ באותה הסוגיא "הרואה את הקשת בענן כו' מברך מאי מברך ברוך-זוכר הברית במתניתא תנא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר אומר נאמן בבריתו וקיים במאמרו, א"ר פפא הלכך נימרינהו לתרווייהו ברוך זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו".

חנינא בר פפא הנה יעוין **בברכות דף כג,א** דאיתא: "רבי חנינא בר פפא אמר שמור נקביך-בשעה שאתה עומד בתפלה". וכנגד זה אר"פ **בברכות דף ס,ב** הנכנס לבית הכסא וכו' כי נפיק-אומר ברוך אשר יצר את האדם בחכמה וכו' מאי חתים רופא כל בשר, רב ששת אמר מפליא לעשות, א"ר פפא הלכך נמרינהו לתרווייהו רופא כל בשר ומפליא לעשות."

סורחב בר פפא עיין בכתובות דף יזב, "מאי הינומא, סורחב בר פפא משמיה דזעירי אמר -תנורא דאסא" ופירש"י "חופה של הדס", ובשיטמ"ק שם "לפי שההדס הוא עץ יחידי ושכורכן יחד בהיקף הוי כתנורא דאסא" וכנגד זה אמר ר"פ **בשבת דף כ, א** גבי מדורה "אם הדליק עץ - יחידי, רב אמר רוב עביו ואמרי לה ברוב הקיפו אמר רב פפא הלכך בעינן רוב עביו ובעינן רוב הקיפו".

אבא מרי בר פפא עיין בעירובין דף סג, ב: "דאמר רבי אבא בר פפא לא נענש יהושע אלא -בשביל שביטל את ישראל לילה אחת מפריה ורביה שנאמר ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא וגו' וכתוב ויאמר (לו) [לא] כי אני שר צבא ה' עתה באתי" וכנגד זה אמר ר"פ **במגילה דף -כא, כ** "הקורא את המגילה מקום שנהגו לברך יברך כו' לאחריה מאי מברך ברוך אתה כו' הרב את ריבנו כו' ברוך אתה ד' הנפרע לישראל מכל צריהם, רבא אמר האל המושיע, אמר רב פפא הלכך נימרינהו לתרווייהו ברוך אתה ד' הנפרע לישראל מכל צריהם האל המושיע"

נחמן בר פפא עיין בחולין דף ס, ב: " - רב אסי רמי כתיב ותוצא הארץ דשא בתלת בשבתא וכתוב וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ במעלי שבתא מלמד שיצאו דשאים ועמדו על פתח קרקע עד שבא אדם הראשון ובקש עליהם רחמים וירדו גשמים וצמחו ללמדך שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים רב נחמן בר פפא הויה ליה ההיא גינתא שדי ביה ביזרני ולא צמח בעא רחמי אתא מיטרא וצמח אמר היינו דרב אסי וכנגד זה אמר ר"פ **בתענית דף ו, ב** מאימתי מברכין על הגשמים כו', מאי מברכין מודים אנחנו לך על כל טיפה וטפה שהורדת לנו ור' יוחנן מסיים בה הכי כו' בא"י רוב ההודאות, רוב ההודאות ולא כל ההודאות, אמר רבא אימא האל ההודאות, א"ר פפא הלכך נימרינהו לתרווייהו רוב ההודאות והאל ההודאות".

אחאי בר פפא עיין בסנהדרין דף לו, ב "דיני נפשות מתחילין מן הצד:מנא הני מילי אמר רבי -אחא בר פפא אמר קרא לא תענה על ריב לא תענה על רב" וכנגד זה אמר ר"פ **בתענית דף -כט, א** "משנכנס אב ממעטין בשמחה כו' אמר רב יהודה כו' כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה, אמר רב פפא הלכך בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי לישתמיט מיניה באב דריע מזליה ולימצי נפשיה באדר דבריא מזליה".

דרי בר פפא עיין במנחות דף מב, א "מנין למילה בגוי שהיא פסולה דרי בר פפא משמיה דרב אמר ואתה את בריתי תשמור" וכנגד זה אמר ר"פ **ביבמות דף עא, ב** גבי הא דאמרו "ובמדבר - מאי טעמא לא מהול איבעית אימא משום חולשא דאורחא, ואיבעית אימא משום דלא נשיב להו רוח צפונית דתניא כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נשבה להן רוח צפונית, מאי טעמא איבעית אימא משום דנזופים הוו, ואי בעית אימא דלא נבדור ענני כבוד, א"ר פפא הלכך יומא דעיבא ויומא דשותא לא מהלינן ביה ולא מסוכרינן ביה".

רמי בר פפא עיין ביומא דף עז, ב "רב יהודה ורב שמואל בר רב יהודה הוו קיימי אגודא דנהר פרת אמברא דחצדד והוה קאי רמי בר פפא מהך גיסא רמא להו קלא מהו למיעבר למיתי לגבייכו למשאל שמעתא אמר ליה רב יהודה רב ושמואל דאמרי תרווייהו עובר ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו" וכנגד אמר ר"פ **בסוטה דף מ, א** "בזמן ששליח צבור אומר מודים העם מה - הם

אומרים, אמר רב מודים כו' על שאנו מודים לך, ושמואל אמר אלהי כל בשר כו', רבי סימאי אומר יוצרנו יוצר בראשית כו', נהרדעי אמרי ברכות והודאות לשמך הגדול כו', רב אחא בר יעקב

מסיים בה הכי כן תחיינו כו' ותאסוף גליותנו לחצרות קדשך כו' אמר רב פפא הלכך נמרינהו לכולהו".

רכיש בר פפא עיין בחולין דף נה, א - ניטלו הכליות: אמר רכיש בר פפא משמיה דרב לקתה בכוליא אחת" וכנגד זה אמר ר"פ בחולין דף מו, א "ניטל הכבד ונשתייר הימנה כזית כשרה כו' - כזית שאמרו במקום מרה ' רב אדא בר אהבה אמר במקום שהיא חיה ' אמר רב פפא הלכך בעינן כזית במקום מרה ובעינן כזית במקום שהיא חיה ".

אדא בר פפא עיין בב"ק דף פב, א ר"א אחא בר פפא משום רב אדא בר פפא מתריעין על - החיכוך בשבת, מיתבי ושאר פורעניות המתרגשות ובאות על הציבור כגון חיכוך חגב וכו' לא היו מתריעין, לא קשיא כאן בלח כאן ביבש" וכנגד זה אמר ר"פ ב חולין דף סה, ב "בחגבים כל שיש - לו ארבע רגלים וארבע כנפים וקרצולים וכנפיו חופין את רובו, מאי רובו אמר רב רוב ארכו, ואמרי לה רוב הקיפו, אמר רב פפא הלכך בעינן רוב ארכו ובעינן רוב הקיפו".

ונמצא דבכל הנך ענינים שפסק בהו ר"פ דהלכך הילכתא כתרומיהו, והיה עי"ז ל"רחים רבנן" זכה עי"ז דהו להו בנין רבנן דכל חד מינייהו נאמרה שמועה מפיו באותו ענין עצמו, והנה יעוין בספר ים של שלמה בסוף מסכת ב"ק שהביא בשם תשובות הרמ"א בסופו וכתב ז"ל: "הנה מה שנוהגין ורגילין אנו להזכיר בסיום כל מסכתא רב פפא עם עשרה בניו, שהיו מאירים וגדולים בתורה, ע"י שהיה עושה להם סעודה בסיום המסכתא, כי עשיר היה, והיה מחזיק לעוסקי התורה. לכן זכה שמזכירין אותו עם עשרה בניו, הרומזים כאלו הזכרו עשרת הדברות, כי מלת רב פפא הוא רמז על מעלת משה רבינו ע"ה, שנאמר בו [שמות כ', י"ט) דבר אתה עמנו ונשמעה. ועיקר מעלתו של משה רבינו שדבר עם השי"ת פ"ה אל פ"ה, שהוא אותיות פפ"א", עכ"ל. והדברים נפלאים שהשכר של רב פפא גופא היה ש"פה אל פה אדבר עמו" -וזכה שבניו שהיו רבנן כל חד מינייהו נאמרה שמועה מפיו באותו ענין עצמו שבו פסק ר"פ הלכה ככולהו.

והנה בסנהדרין דף כא, ב איתא: "אמר רבה אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה מצוה לכתוב משלו שנאמר "ועתה כתבו לכם את השירה זאת", עיי"ש והנה הגימטריה של הפסוק "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת" עומד על אלפיים ושלוש מאות ושלושים ושלוש, שזהו הגימטריה בדקדוק של כל שמותיהם של בני ר"פ" חנינא, רמי, נחמן, אחאי, אבא מרי, רפרם, רכיש, סורחב, אדא, דרו" שגם הם עומדים על גימטריה זו, ונפלא הדבר שנתקיים בהמימרא של כאו"א מינייהו גבי אותו ענין עצמו שהכריע אביו ככולהו מה דאיתא "אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה מצוה לכתוב משלו", והדברים נשגבים.

מצוה רלא

לקבור הנהרג ביזיון

שנאמר כי קבור תקברנו ביום ההוא

ביזיון המת, ויקשה אמאי לא אמרי' בגמ' נפק"מ אי מפקינן מירושין או לא.

ויש לעיין במש"כ הר"ן דאי משום כפרה פשיטא דמפקינן מן היורשין, דמאיזה טעם מחויבים היורשין בקבורת אביהם. ואי משום כיבוד אב, הא אין כיבוד אב משל אב ולא משל בן ואין כופין על כיבוד אב.

הרשב"א (בשו"ת ח"א שעה) כתב שמוטלת חובה על היורשין להקים מצבה על קבר אביהם, אין כבוד גדול מזה למת, דהנכסים של המת שייכים לו עדיין לכל דבר שהוא לצורכו ולכבודו. ויסוד הדין בגמ' (סנהדרין מת.) במת שגבו מעות עבודו ונותרו מן המעות, דאע"פ דאין זכיה למת, זכיה בדברים שהם לצורכו. וביאר הגר"ש רוזובסקי זצ"ל דהא דאין זכיה למת אינו מצד שאינו יכול לזכות אלא מפני שאין לו כיצד להשתמש בממון שזכו עבודו, ואהכי לענין קבורה ומצבה שנעשות לכבודו זוכה במעות.

והיה נראה לומר דמה"ט יכפו את היורשין לקבור את אביהם מממונו שהוריש, דהכסף משועבד לצרכיו ומחויבים להוציא עבודו. אלא דהרשב"א מייירי במצבה שאין בהקמתה לא משום כפרה ולא משום מניעת בזיון, ולא חייב אלא משום כבודו, וא"כ אין לדמות חיוב קבורה למצבה.

פסק הרמב"ם במת שצויה שלא יקבורהו

הרמב"ם (פ"ב מהל' אבל ה"א) פסק דאם צויה המת קודם מיתתו שלא יקבורהו אין שומעין לו, מפני שהקבורה מצוה שנאמר 'כי קבור תקברנו'. ובלח"מ תמה דהא מספקינן בגמ' להדיא בהא, ומדוע נקט הרמב"ם כדבר פשוט דאין שומעין לו, ואי פסק דחובה לקבורה משום דספיקא דאורייתא לחומרא, לא היה לו לתלות החובה במצוה אלא בטעם האמור בגמ' משום בזיון. ומיישב הלח"מ דס"ל להרמב"ם דהקבורה היא מצוה מן התורה וילפיל' לה מקרא דכתיב "כי קבור תקברנו" כדדרשינן התם בגמ' ללישנא קמא דרבי יוחנן. וכיון שהיא מצוה לאו כל כמיניה של המת לומר שאינו רוצה שיקבורהו דלאו בדידיה תליא מילתא. ומספקינן רק למ"ד דקבורה מדרבנן.

ולפי דבריו יש לפרש דספק הגמ' אינו לענין עצם הקבורה, דהקבורה גם מצוה היא. אלא דמדאורייתא אפשר לקיים את מצות הקבורה גם בנתינת המת בארון דכל ענינה של הקבורה שלא יהא המת מגולה, ומספקינן בגמ' לענין חובת הקבורה באדמה אם היא משום כפרה או משום בזיון, דאפשר דאם אמר המת שאינו רוצה בכפרה, יתנוהו בארון ולא יקבורהו באדמה.

דברי הרמב"ם דאכילות בכלל גמילות חסדים

והיא מצוה שבין אדם לחבירו

ולפי דבריו, לשיטת הרמב"ם מצות הקבורה אינה לצורך המת, אלא

בפרשת כי תצא נאמר לענין חייבי מיתות ב"ד שנתלו - "לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא" (דברים כא כג), ובמשנה (סנהדרין מ.) הורחבה המצוה לקבור את כל המתים, וילפינן לה בגמ' (שם:) מריבויא ד'קבור תקברנו'.

ספק הגמ' אי קבורה משום כפרה או משום בזיון

הגמ' מסתפקת אם חיוב הקבורה משום בזיון או משום כפרה, ובפשטות הספק שמא החיוב למנוע בזיון ממשפחת המת אם גופתו תישאר על פני האדמה ותירקב, או שהקבורה מכפרת על המת. ומביאה הגמ' נפק"מ באופן שאמר המת קודם מיתתו שאינו רוצה שיקבורהו, דאם משום בזיון לאו כל כמיניה לבזות את משפחתו, ואי משום כפרה שומעין לו, דהא אמר דלא ניחא ליה בכפרה. ולא נפשט הספק בגמ'.

רש"י מפרש את הצד שלא לקברו כשלא ניחא ליה בכפרה, דאי נמי יקבורהו לא יתכפר בכך. אך ביד רמ"ה כתב דלא יתכן לומר כן, דא"כ גם חייבי מיתות וחייבי מלקיות שבוודאי אינם רוצים בעונש שנתחייבו בו, נימא דלא ניחא להו בכפרה ולא יתכפר להם, ולא יתכן דפשיטא דמתכפר הגם שלא ניחא ליה. ומפרש דכוונת הגמ' דכשאמר דלא ניחא ליה בכפרה, אין הבי"ד מחויבים לדאוג לכפרה עבודו ולקברו.

אכן, לשיטת רש"י מיתה ומלקות הם עונש ולא דמו לקבורה, דהאדם המחויב בעונש מתכפר ממילא כשקיבל את עונשו, אבל קבורה אינה עונש, ולכן אינה מכפרת ממילא, אלא כשרוצה בכפרה ואם אינו רוצה בכפרה אינו מתכפר.

וכן מצינו לענין קרבן דפשיטא לגמ' (כריתות ז.) דמי שאינו רוצה בכפרת החטאת, אין מתכפר לו, דנאמר בקרבנות 'לרצונו', ואם אינו רוצה, הקרבן אינו מכפר. ודנה הגמ' לענין מי שמבעט בכפרת יוה"כ ואינו רוצה בה, והראשונים הביאו את הירושלמי (שבועות פ"א ה"ו) דכתב דאפילו האומר אין יום הכיפורים מכפר, יום הכיפורים מכפר לו בעל כורחו, ומפרש הטעם דאין בכוח בר נש לומר למלכא דלית את מליך, והיינו דכפרת יוה"כ מהוה חלק מהמלכות ואינה תלויה בדעת בני אדם.

אי איכא נפק"מ בספק הגמ' לענין חיוב יורשין בקבורה

הר"ן (בסנהדרין שם) מפרש דאין לומר דנפק"מ בין צדדי הספק לענין לאפוקי מן היורשין את צרכי הקבורה, דנימא דלהצד דקבורה משום כפרה פשיטא דמפקינן מיניה, ולהצד דהיא משום בזיון רשאים הקרובים למחול על ביזיונם, אלא לכו"ע מפקינן מיניה כיון דלא קפדינן אבזיוןא דחיי לחוד אלא גם אבזיוןא דמת, ומחויבים היורשים למנוע ממנו את הביזיון. אמנם התוס' מפרשים להדיא דלהצד דקבורה משום בזיוןא לא קפדינן אלא אבזיוןא דקרובים ולא על

אב ואם. אלא במקום שציוה המת ואמר קודם מיתתו 'אל תקברוני', ממילא הקבורה אינה לצורכו דאין לו ענין בזה, ונסתפקה הגמ' אם יש חיוב קבורה באדמה בכה"ג או דליכא חובת קבורה ודי שיתנהו בארון.

ביאור ספק הגמ'

וצדדי הספק דאם קבורה משום כפרה, היכא דאינו רוצה בכפרה, לא יקברוהו. אך אם חיוב הקבורה משום בזיונא, אי"ז מצד בושות המשפחה, אלא שחלק מצורך המת, שלא יתבזה לעין כל והבריות לא יתרחקו ממנו כשלא יקברוהו. ואין הקבורה זכות עבורו שיכול לוותר עליה, אלא חובה כלפי הבריות שלא תקוץ נפשם בו, ואהכי אפשר דלאו כל כמיניה לומר שאינו רוצה בקבורה.

כל ישראל מחויבים בגמילות חסד למתים

העולה מן הדברים, דהקבורה באדמה היא צורך המת, אם מצד כפרה אם מצד בזיונא. וצרכי המת נחלקים לשנים - מצד גמילות חסד, והיא מצוה המוטלת על כל אדם, כדכתב הרמב"ם (שם ריש פ"ד) ואף ללוות את המת מחויבים כולם ואין שיעור למלויים כדאי' בגמ' (כתובות יז.) "זכמה כל צרכו... עולא אמר כגון דחייצי גברי מאבולא ועד סיכרא". ויש את חובת האבילות שבו מחויבים רק הקרובים, ובכללה העסק בקבורה והטומאה למת, וגדרה הוא העסק בצרכי המת. וגבי חובה זו כתב הרשב"א דאף המציבה שעושים למת היא בכלל דיני האבילות, ומי שמחויב באבילות מחויב גם בהקמת מציבה ובשאר צרכי המת, כפי מה שנתפרש בדברי חז"ל מה בכלל צרכי המת.

אי' במדרש קהלת (קה"ר פר' ז ה) "והחי יתן אל לבו, זה חי העולמים שהוא משלם שכר לבר נש על כל פסיעה ופסיעה בגמילות חסדים", ומקשה שם במדרש "והא ר' יוחנן שאל לרבי ינאי קומיה ערסיה דר' שמעון בן יהוצדק", וכיצד שאל דבר הלכה בפני המת והרי אין שואלין הלכות לפני מטתו של מת דחשיב לועג לרש. ומיישב שם דהיה רחוק ד"א מן המת. ומבואר דבכל פסיעה שהולכים בהלווית המת מקיימים מצות גמילות חסדים, ובכלל כבודו של מת הוא, ולכן הוקשה דהיאך כיבדו את המת אם יש בכך משום לועג לרש.

ומבואר מה דפסק הרמב"ם דאם ציוה המת קודם מיתתו שלא יקברוהו אין שומעין לו, דאין אפשרות להשאיר את המת כמות שהוא לכו"ע, ובזה לא נסתפקה הגמ' כלל. ואחר שיש חיוב לטפל בו מצד אבילות, יש לקברו באדמה, כדכתב בכס"מ שם בשם הרמב"ן דאחר דהיא בעיא דלא איפשטא, קוברין אותו דספק איסורא הוא אפילו בעו יורשים נמי דלא ליקברוה מוציאים מהם בע"כ. ועוד הוסיף דאפילו במת בעלמא דלית ליה קוברים ואמר 'אל תקברוני' אין שומעין לו "דבזיונא דכולהו חיי קא אמרינן ולא משום בני משפחה בלחוד".

נמצא - אסור להשאיר את המת מגולה אלא חייבים לכסותו מצד הלאו ד'לא תלין נבלתו על העץ', ונוספה מצות קבורה לקברו באדמה והיא חלק מחיובי אבילות שמחויבים היורשים כלפי המת. ולהלכה אפילו אם אמר 'אל תקברוני' אין שומעין לו, אלא כופין את היורשים לקברו. מלבד זאת יש חיוב אבילות כללי על כל אדם לגמול חסד ולכבד את המת בכל מה שמכבדו.

היא מצוה כלפי שמיא לקבור מתים. ולכאורה אין הדברים מתאימים עם מש"כ הרמב"ם בג' מקומות. דבהמשך (פ"ד מהל' אבל ה"א) כתב הרמב"ם דהמצוה להתעסק בכל צרכי הקבורה היא בכלל גמילות חסדים שחייבה תורה במצות 'ואהבת לרעך כמוך', וא"כ הקבורה מחויבת כלפי המת. אכן אפשר דאית בה תרתי ובנוסף לקיום המצוה יש בקבורה גם תועלת למת, אך במנין המצוות בריש הל' אבל כתב הרמב"ם דמצות קבורה שייכת לאבילות והכל ענין אחד ולכן כלל אותן במצוה אחת ופירשן יחד. הרי דהקבורה והאבילות הן מצוות שבין אדם לחבירו ומועילות לנשמת המת. והצלע השלישית בזה, מפורש בדברי הרמב"ם (שם פ"ב ה"ב) דמצות הכהן להיטמא לקרוביו היא חלק ממצות אבילות, דכל צרכי המת - הקבורה הטומאה והאבילות - בכלל מצות אבילות. ולכאן' לדברי הלח"מ מצות קבורה היא מצוה בפני עצמה שאינה כלפי המת כלל, ואינה מצוה שבין אדם לחבירו.

ויש נפק"מ להלכה אם הקבורה שייכת לאבילות, דבמג"א (תקנו סק"כ) דן אם יש מצות קבורה בנפלים, ומביא צדדים לכאן ולכאן, אע"פ שלכו"ע אין אבילות על נפלים. וא"כ מצות קבורה לא שייכא לאבילות אלא היא חובה בפ"ע, דלא כדברי הרמב"ם שכלל את הקבורה במצות אבילות. וכה"ג מצינו בדין הרוגי בי"ד שאין מתאבלים עליהם ואעפ"כ קוברים אותם, כדאי' בגמ' (שם מז.) שהיו ב' בתי קברות נפרדים - לנסקלין ולנשרפין, ולנהרגין ונחנקין. וכן המאבד עצמו לדעת, אין מתאבלין עליו ואעפ"כ קוברים אותו הרי דלא תלי חיוב קבורה בדיני אבילות כלל.

חיוב לטפל במת שלא להשאירו מגולה וחיוב קבורה באדמה

ובביאור הסוגיא נראה דעצם הקבורה היא חובה הנלמדת מהלאו ד'לא תלין נבלתו על העץ', דאין להשאיר את גופת המת גלויה לעין אלא יש להכסותה ולהצניעה. ויש מצוה נוספת של קבורה שמחייבת לקבור דווקא באדמה, ויסוד החיוב הזה בכדי שתהיה הקבורה כפרה למת כשחוזר לעפרו, כמו שפירש"י דהכפרה בהטמנה שמורידים ומשפילין אותו בתחתיות. וכל הקובר בארון מבטל את העשה ועובר על הלאו, ומה שהיו קוברים בזמן חז"ל בכוכים בתוך ארון שאני דמ"מ הוא טמון בתוך האדמה ונתקיים בו "כי עפר אתה ואל עפר תשוב".

אבילות מצד ב' מחייבים: טיפול בצרכי המת וגמילות חסדים

בחובה זו לא נסתפקה הגמ' כלל, אלא בהלכה נוספת של אבילות שמחייבת להיטמא למת ולקברו, דענין האבילות לעסוק בכל צרכי המת. ומבואר ברמב"ם (שם סוף פ"ג) וברמב"ן (הקדמה לתורת האדם) דענין מצות האבילות ותכליתה שמתוך העסק בצרכי המת, יפחד וידאג האדם ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה. וז"ל הרמב"ן "וראוי לנו להבין כי האבל עבודה לאלוקינו יתברך, על דרכים מיוחדים, להתאוונן ולהתבונן בסופו מה יהיה... והחי יתן אל לבו... והשנית להתאוונן על חטאיו אם יקרנו אסון, טרם מלאת שנינו, או בא עליו מקרה בבנינו, על אלה ראוי לבכות ולקונן".

וחיוב אבילות זה אינו כלפי המת ואינה מצוה שבין אדם לחבירו, אלא היא מצוה שבין האדם לעצמו, בכדי להתעורר ולשוב בתשובה. ומחויבים היורשין באבילות על כל פרטיה מצד עצם המצוה, ולא מצד הסברא שיש להשתמש בממון המת לצרכו, ולא מצד חיוב של כיבוד

עטרת השבת

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

גרמא' מלאכת מחשבת' כלי אומנות ביד האומן' מסייע'

אחר הרי נכלל בחידוש דמלאכת מחשבת אסרה תורה.

והנה לענין הגמ' בשבת דף ק"כ דהתירו להעמיד כלי חרס מלאים מים כדי שיכבה והותר מדין גרמא ולא נאסר מדין מלאכת מחשבת אסרה תורה כהסוגיה ב"ק, לדעת הרא"ש אין זה כי אם במלאכת זורה ולא בשאר מלאכות. לדעת האגלי טל והאחיעזר ומ"ב סי' שט"ז רק כשדרך המלאכה בכך. ולדעת הזרע אמת והאלפי מנשה כל החידוש בזורה וכוותיה רק כשנעשה המלאכה מיד אכן לענין כיבוי בהעמיד כדים מלאים מים כיון דלא נעשה המלאכה מיד בשעת עשייתו כדביאר הזרע אמת שם והובא בשערי תשובה, והדברים עתיקין.

דעת הח"ח דב' אופנים המה בדין מלאכת מחשבת

בדעת הח"ח נמצא סתירה דמחד גיסא העתיק בסי' שט"ז רק משום שדרכה בכך כדעת האגלי טל ואחיעזר, ואילו בסי' ש"ט כתב ע"ד האלפי מנשה דחייב באופו דירק לרוח והוליק הרוח ד' אמות מדין הוצאה אע"פ דאין דרך המלאכה בכך מ"מ יש לחייב משום זורה ורוח מסייעתו והיינו דהוא בית אב לכל העושה מלאכה ומשתמש עם כח אחר, וסיים 'ונכון הוא'.

וכפה"נ דעת הח"ח בזה שבאופן דהמלאכה נעשית מיד בשעת הגרמא בזה חייב אע"פ שאין דרכו בכך, ואילו היכא דלא נעשה מיד כצד ע"י הכלבים כל מה דמחייבים רק משום דכן דרך הציידים וכדביאר בשער הציון שם.

והנפק"מ לענין שעון שבת לאחר או להקדים ההדלקה בדפשוטו זה פעולה של גרמא ונאסר רק מדרבנן לדעת הרמ"א ויש להקל באופנים מסוימים וכן להקל ביו"ט לשיטות דלא אסרינן גרמא ביו"ט, ורק יש לדון משום 'זורה ורוח מסייעתו'.

ונראה לדון דלכו"ע אין בזה כי אם מעשה דגרמא, לשיטות דרק מלאכה דדרכה בכך הרי אין דרך הדלקת החשמל ע"י שעון שבת, ורק דרגילים להשתמש בשבת שידלק ע"י גרם מכח איסורא דשבת ובעינן לכונו מבעו"י אכן אין בזה משום 'דרך הדלקה בכך', דהאופן הפשוט דהדלקת חשמל ע"י הדלקת המתג ואין הדרך ע"י שעון שבת. אמנם היה מקום לדון לדברי הזרע אמת והאלפי מנשה דלא בעי דכן דרך המלאכה וא"כ יש לדון מכח מלאכה דבר תורה דנכלל בדין מלאכת מחשבת אסרה תורה, מ"מ אף לדידהו בעי דהמלאכה תיעשה 'מיד' וכדמוכרח מכח סתירת הסוגיות שבת ק"כ לב"ק דף ס' לפי דרכם, וכמו שצדדנו בדעת הח"ח, וממילא לענין שעון שבת שלא נעשה ההדלקה והכיבוי מיד, א"כ אין זה אלא בדין גרמא, וכמש"נ. וע"ע חזו"א שבת סי' ל"ח סק"ב.

יסוד הרמב"ן כלי אומנות ביד האומן

מציינו עוד לחייב בגוונא דאין בזה יותר מאשר גרמא בדברי הרמב"ן בשבת דף קנ"ג דהחורש בשוורים חייב אף דהאדם עצמו לא קעביד מעשה החרישה ויסד שם דחייב משום כלי אומנו ביד האומן, וז"ל, 'שהחורש בבהמה הוא נותן עליה עול והוא כובש אותה תח"י וברשותו היא עומדת, כל המלאכה על שם האדם היא ובו היא תלויה ואין הבהמה אלא ככלי ביד האומן, ואינו דומה למחמר שהבהמה היא

גרמא בשבת

איתא בגמרא שבת דף קכ ע"ב 'לא תעשה כל מלאכה' עשיה הוא דאסור הא גרמא שרי, ומטעם זה התירו להעמיד כלי חרס מלאים מים בדרכה של דליקה ע"מ שיתבקעו מחום האש והמים יכבו את האש, ומבואר דאיסור מלאכה בשבת נאסר ע"י מעשה ולא בגרמא.

והנה מציינו אופנים דאף ע"י גרמא נאסר המלאכה דבר תורה, ואמנם יש בזה כמה נפקותות להלכה כדיבואר בעזה"י.

מלאכת מחשבת אסרה תורה - ג' שיטות

גמ' ב"ק דף ס' ע"א 'ליבה וליבתה הרוח פטור אמאי ולהוי כזורה ורוח מסייעתו וכו' ר"א אמר כי אמרינן זורה ורוח מסייעתו ה"מ לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה אבל הכא גרמא בעלמא הוא וגרמא בניזקין פטור.

ובביאור דברי הגמ' נשנו ג' שיטות, להרא"ש נשנה בזה דין מסוים לענין מלאכת זורה וז"ל בסי' י"א 'אע"פ דלא הוי אלא גרמא בעלמא בהכי חייבה תורה כיון דמלאכה זו עיקר עשייתה ע"י הרוח, עכ"ל.

וכתב בזה באחיעזר ח"ג סי' ס' דדעת הרא"ש רק בזורה נתחדש דין זה דחייב אף בגרמא דזהו האופן דזורה, וכ"כ באגלי טל מלאכת חורש ס"ג.

פשוט שיטת רש"י וכ"כ באבן העזר סי' שכ"ח דזהו דין בכל המלאכות דבכל אופן שאדם משתף כח אחר עם מעשה ידיה ונתקיימה מחשבתו הרי זה בכלל מלאכת מחשבת אסרה תורה ונכלל בכלל מעשיו. ואמנם נחלקו בזה האחרונים אף דהוא דין כללי בכל המלאכות האם זהו רק כשהדרך של המלאכה בכך או בכל גוונא דמשתמש עם כח אחר הרי זה בכלל מלאכת מחשבת אסרה תורה.

הגאון ר' חיים עוזר שם נקט לדבר פשוט דזהו רק כשדרך המלאכה בכך, וצידד שם מטעם זה לאסור הדלקת אור האלקטרי בשבת אף אי נימא דמחמת מעשיו אין זה אלא גרמא מ"מ יש לאתויי עלה מדין זורה ורוח מסייעתו וז"ל 'ונראה דמה שאמרו בזורה ורוח מסייעתו מלאכת מחשבת אסרה תורה ולא אמרו שזהו עצם המלאכה, היינו דכל שהוא מלאכת מחשבת והמלאכה מתעביד באופן זה חשוב מלאכת מחשבת ועל כן בנותן חיטים בריחיים של מים, שזהו דרך הטחינה וכו' ולא דמי להא דשבת בגרם כיבוי שהוא בא במקרה וכו'.

ועד"ז כתב המ"ב סי' שט"ז סק"י דטעם חיוב הצד ע"י כלבים לצוד הצבי, משום דכן דרך הציידים וכמו שביאר שם בשער הציון דלכן לא נדון כגרמא וציינן לגמ' ב"ק גבי זורה ורוח מסייעתו. ועד"ז באבני נזר סי' שפ"ט.

אמנם דעת הזרע אמת או"ח סי' מ"ג דבכל אופן אף כשאין דרך המלאכה בכך נשנה הדין דמלאכת מחשבת אסרה תורה, וכן ביאר הביאור הלכה בשם האלפי מנשה בסי' ש"ט דאדם היוורק לאויר והרוח מוליק ד' אמות חייב משום הוצאה מדין מלאכת מחשבת אסרה תורה וילפינן זאת ממלאכת זורה, והנה באופן זה אין דרך הוצאה בכך ומ"מ יש בזה חיובא דמלאכת מחשבת, אשר מתבאר מזה דלא בעינן מלאכה שכן דרכה בכך אלא כל שמשמש עם כח

שהולכת לנפשה אלא שיש לה מעט התעוררות מן המחמר, עכ"ל.

והחזו"א חו"מ ליקוטים סוף סי' כ"ג כתב 'ושמעין מדברי הרמב"ן דאף אם יכין מחרישה כבידה שהיתד לא יקפוץ מעומק האדמה והאדם מחמר אחריה בלי החזק בכפות המחרישה ג"כ חייב משום חורש וכו' ומכאן לחורש במכונה שמתנעה ע"י קיטור או ע"י חשמל, והאדם מכווין אותה שתלך לפי תלמי השדה אף אם אין כאן כח האדם בעצם החרישה, המכונה היא כלי אומנות של האדם ועמידת המכונה על השדה וכיוון הפרקים על מכונם לצורך החרישה זהו מלאת חרישה וחייב עליה חטאת'.

ונתחדש בדברי הרמב"ן מחייב חדש של 'כלי אומנות ביד האומן' אף דאין במעשיו יותר מאשר גרמא בעלמא מ"מ כשעושה ע"י כלי שדרכו בכך יש מחייב דכלי אומנות ביד האומן. והאגלי טל מלאכת חורש נקט דמה דחייבים על חורש ע"י שוורים זהו משום מלאכת מחשבת אסרה תורה. והם ב' הדרכים הנ"ל.

והנפק"מ אי אתינן עלה מדין מלאכת מחשבת אסרה תורה או כלי אומנות ביד האומן היא לענין שאר איסורי תורה דבעי מעשיו, דאי אתי עלה משום מלאכת מחשבת דין זה אינו כי אם לענין שבת, לא כן אי אתינן עלה מדין כלי אומנות ביד האומן זה שייך אף בשאר איסורי תורה.

העמדת עלוקה למצוץ הדם,

המג"א סי' שכ"ח סקנ"ג, כתב דהוא איסור תורה וראיתו מהא דהשיך נחש סנהדרין דף ע"ח דמחייב ר"מ והוי כאילו תוקע סכין בבטנו, ואמנם האבן העוזר דימה זאת למעמיד בהמת חבירו על קמת חבירו דקי"ל דיש לחייב משום אדם המזיק וה"ה לענין מלאכת שבת נדון כמעשיו כ"ש מנזיקין דהרי זורה ורוח מסייעתו חייב בשבת ופטור מנזיקין.

מסייע יש בו ממש

עוד מצינו דבר מחודש טובא בט"ז ביו"ד סי' קצ"ח סקכ"א אשה המעמדת ידה כדי דעכו"ם יגזוז צפרניה הרי יש בזה חיוב מהתורה וחייבת על מלאכת גוזז דבר תורה, והיינו מדין מסייע יש בו ממש, ויליף מהמבואר בגמ' מכות דף כ' לחייב אף הניקף בהקפת הראש, ולמד מזה כלל דכל המסייע למעשה האיסור הרי מתיחס האיסור לגמרי אף למסייע, והיינו דאין כאן לימוד מסוים בדין מקיף וניקף כי אם דנתחדש דין בכה"ת דהמסייע להאיסור דהקפה הרי מתיחס אליו האיסור כעושה בעצמו.

ובתוס' שבועות דף ג' ע"א צידדו דחידוש זה לחייב ניקף זהו אף באופן דאין המקיף בר חיובא, וזהו דכתב הט"ז לחייב האשה המעמדת ידה ע"מ שהגוי יגזוז דמסייע יש בו ממש וחייב. ונתחדש בזה דאף דלא עשתה האשה שום ענין דגזיזה אלא רק בסייעו למעשה גזיזה דהגוי, מ"מ נתחדש פרשת מסייע, ליחס מעשה הגזיזה אליה, וע"ד התיחסות דאשו משום חציו ושליחות. ורק לענין שליחות נחלקו רבותינו האם כשאצל השליח אין זה מלאכה האם ניתן ליחס למשלח מעשה היתר או בעינן רק ליחס מעשה 'מלאכה', ונפק"מ לענין שליח גוי אי נימא דיש שליחות מעשה לגוי, או בקיבל שבת ואומר לחבירו שלא קיבל שבת שיעשה בשבילו מלאכה דהנדון אי די ליחס מעשה בלא שם מעשה עבירה או בעי ליחס שם מעשה עבירה, ונחלק הנתה"מ סי' שמ"ח עם כל האחרונים בסי' רס"ג,

ועד"ז נחלקו הנוב"י אהע"ז קמא סי' פ' והחת"ס בשו"ת או"ח סי' ר"א בביאור הגמ' קידושין דף מ"ג דמודה שמאי הזקן באומר לשלוחו צא בעול את הערוה דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן, על מי היא ערוה על המשלח או השליח, דעת הנוב"י היינו ערוה על המשלח, ואילו דעת החת"ס היינו ערוה על השליח, והארכנו בזה בשיעורי קידושין, ואכ"מ.

ויש בזה דבר מחודש וכבר העיר בזה בישועות יעקב סי' ש"מ דהרי זה יכול וזה יכול פטור, ואמאי לא נחייב כל אחד מדין מסייע. אמנם הברור בזה דלא מחייבין משום מסייע, היינו משום דבעינן מעשה שלם ולזה כל דמסייע להמעשה השלם שוב מתיחס אליו מדין מסייע יש בו ממש, אכן בזה יכול וזה יכול הרי כל חד פלגא מעשה עבד כמש"כ רש"י בסוגי' דשנים שעשאוהו, ואין כאן מעשה שלם ליחס להמסייע.

והנקודות הכסף שם חולק וסובר דדין ניקף הוא דין מסוים בדין ניקף בהקפת הראש לחייב על הניקף ואין בזה כלל לדין מסייע לכה"ת אלא חיוב מסוים בתורת ניקף ולא בתורת מסייע למעשה המקיף, וכבר נודע שהם ב' תירוצים בריטב"א שם במכות.

ובישועות יעקב שם העיר ע"ד הט"ז דכיון דיסוד איסור מלאכה בשבת זהו שביתת גופו א"כ לא מהני מסייע ליחס אליו המלאכה דהרי מ"מ גופו שבת, וזהו לשיטתו בסי' רס"ג דכתב אף דיש שליחות בכה"ת אכן לענין שבת לא מהני שלוחו כמותו דמ"מ גופו שבת וזהו כיסוד הבית מאיר לפני שחזר בו והחת"ס. וכאמור הרי לרוב האחרונים יש פרשת שליחות גם בשבת ולזה דעת הט"ז דנתחדש פרשת מסייע בכה"ת וה"ה לענין מלאכת שבת.

להניק תינוק יש לדון משום מסייעת לתינוק לדישה

ונפק"מ למה שדן האור שמח ה' שבת פרק ח' ה"י באשה המניקה תינוק דיש בזה נדון משום דש [אי משום משקה או אוכל מפסולת] והוי ספיה לקטן, והביא מהמג"א ואבן העוזר בהעמדת עלוקה אולי יש בזה מלאכה מצד האשה, ולדברי הט"ז יש לדון אף משום מסייע יש בו ממש למלאכת דש.

בכל הנ"ל חייב רק במתכוין ולא בפסיק רישא

והנראה לדון בכל הנ"ל לענין פס"ר דאף דנאסר פס"ר מהתורה כמבואר בשבת דף קל"ג, י"ל דכ"ז כשעושה המלאכה להדיא, אכן כל דאינו מעשה להדיא ורק אתינן עלה מדין זורה ורוח מסייעתו או כלי אומנות ביד האומן או מסייע וכדומה בהא כל המחייב רק אי מכווין להדיא לעשות המלאכה על ידו וע"ד שכתב האבן העוזר לענין זורה ורוח מסייעתו דלא מהני בזה פס"ר וכן נראה בכל אופנים דלעיל.

בכל הנ"ל לא מהני שינוי

ונראה עוד לדון נפק"מ לענין שינוי במלאכת שבת, דמצינו שינוי רק בעושה גוף המעשה מלאכה ולא בהיכי תמצי ליחס אליו המעשה וכגון זורה לרוח בשינוי דיסוד המלאכה היא ההפרדה דנעשה ע"י הרוח כמבואר בפרק כלל גדול או מסייע בשינוי או העמדת העלוקה בשינוי, ועל דרך שכתב המהר"ח או"ז סי' ל"ג דהמניח קדירה בשינוי אינו שינוי כלפי מלאכת הבישול דהרי עצם המלאכה דבישול נעשה כדרכו ושינה רק בהנחת הקדירה דזהו הדבר דמיחס גוף הבישול לגברא, ועיין.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

בס"ד, יום ג' פרשת בשלח, י"ג שבט תשפ"ד

דבר העורך

ט"ו בשבט ראש השנה לאילנות

בורא פרי העץ: ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות, וכתב המגן אברהם (סימן קלא ס"ק טז), הובא במשנ"ב (ס"ק לא), מנהג האשכנזים להרבות בט"ו בשבט באכילת פירות, והתבאר באריכות בגיליון עומק הפשוט (מספר 199).

לגבי ברכת שהכל מבואר באבודרהם (ברכת שהכל) בשם רבי אשר מלוניל, שבכל הברכות אומרים 'בורא', ואילו בשהכל אומרים 'נהיה', כיון ששהכל נקבע על דבר שאין גידולו מן הארץ כמו בעלי חיים וכדומה, אין לומר בהם 'בורא' שעיקר בריאתם לא לכך היתה, שהרי לאדם הראשון לא הותר בשר באכילה.

וגדר ההבדל בין ברכת 'שהכל נהיה בדברו' לשאר הברכות הפרטיות של ברכות הנהנין, ביאר הג"ר נתן יהודה לייב מינצברג צ"ל (בן מלך בראשית מאמרים מאמר ט), שהצד השווה בכל המאכלים שהם מזינים את האדם, אולם יש מאכלים שנבראו במיוחד בצורת פרי אכילה, כגון פירות וירקות שנבראו לאכילה, ועליהם מברכים 'בורא פרי העץ' או 'בורא פרי האדמה'. אבל יש מאכלים שצורת הבריאה היא למטרה כללית בבריאה, כגון בהמות ועופות וביצים שנבראו לצרכים נוספים ולא רק לצורך אכילה, עליהם מברכים 'שהכל נהיה בדברו' שכל מה שיש בעולם נברא בדברו של הקב"ה, והבריות נהנות מהבריאה.

ולכן ברכת 'שהכל' פוטרת בדיעבד את כל המאכלים, כי היא מדברת על המציאות הכללית של הבריאה שאדם נהנה ממנה בכל מיני אופנים, וגם מזינה את האדם, וענין זה שייך בכל המאכלים. ואילו העץ והאדמה אינם פוטרים מאכל שברכתו שהכל, לפי שאין בו את מעלת פרי העץ ופרי האדמה.

ברכת 'האדמה' היא על הבסיס, על כך שגדל באדמה מאכל שמייוחד לאכילה לבני אדם, להשביע נפש שוקקה. ואילו ברכת 'העץ' מכילה שבח על המעלה המיוחדת בפרי העץ יותר מפרי האדמה, שנוסף בהם טובה לאדם בעשרה מעלות מיוחדות.

כעת מובן, שאם נטחן הפרי ואיבד את צורתו, יורד מדרגת 'פרי העץ' ונהפך ל'שהכל', כי נשאר מאכל שמזין את האדם, בלי מעלת וצורת הפרי. אבל אם דרכו בכך, וניכר צורתו מעט, עדיין חשיבות הפרי ניכרת וקרויה עליו, ונשאר ברכתו 'העץ'.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

'ברכת מרק ירקות טחון'

ירקות מרוסקים בבלנדר

ברכת המרקים: תקציר הגיליונות בנושא 'ברכת המרקים', 423 'ברכת מרק ירקות', 424 'ברכת מרק עוף'. גיליון הנוכחי 425 'ברכת מרק טחון'. גיליון הבא 426 'ברכת מרק עם מזונות'.

השאלה: מה מברכים על מרק ירקות טחון, ומדוע? ביאור הדינים באופנים הבאים; ניכר צורת הירקות מעט, לא ניכר כלל, והאם יש הבדל בין ירקות שדרכם בריסוק, לירקות שאין דרכם בריסוק, ומה הדין במרק אפונה, שנימוח מאיליו, מרק ירקות שריסק את הירקות בבלנדר,

ברוב יועץ

הודעה חשובה ומשמחת

לאור הדרישה העצומה מקרב ציבור ההורים הננו להודיע כי בעז"ה יתקיים שיעור נפלא ביסודות החינוך במשנתו של הרב שלמה הופמן צ"ל

בעניין
חינוך מתוך רצון
כלים ויסודות לפלס נתיבות לליבת הבנים והתלמידים

ע"י איש החינוך הרב מאיר שמחה שטיין שליט"א

מחבר סדרת הספרים הנודעת "שיחות עם הרב שלמה הופמן" אשר יצק מים על ידו וזכה להעתיק את שמועותיו ומשנתו הבהירה

כמים פנים לפניו כך לב אדם - המשמעות, והדרך להשגתו | ההשפעה העצומה של הקשר הרגשי על הצלחת התלמיד | אמון בין הרב התלמיד ובין ההורים והילדים - כלים ליצירתו | התועלת המלווה את התלמיד בהרגישו שנאמנים בו וביכולותיו השיעור יתקיים אי"ה ביום חמישי פרשת בשלח ט"ו בשבט תשפ"ד בין השעות 2:00 - 3:00 בצוהריים בביהמ"ד פינסק קרלין רחוב חסידי קרלין 1 שכונת בית ישראל ירושלים

שמעו ותחי נפשכם

בברכת התורה

נ.ב. חדש! ניתן לקבל תוכנית על השיעור מדי יום חמישי בשעות הבוקר - ההרשמה בקו השיעורים 02-5377085 שלוחה מס 9

נוגו שיעורים נמלטים בהלכה המנותנים לרבות ליבם של תומכי התורה אם אין קנה און תורה, עליות ושיעורים בברכות ורוב מתקיימים רק נפחו הרחוקות שלכם חיינו עכשיו ועלו חלק ברוחניות השיעורים: הרב חיים ויסל"ר 053-312-6004

ניתן להאזין לשיעור זה ולכל השיעורים המוקיימים ב"בית הילכתא" בקו השיעורים בכל יום מס 02-537-7085 שלוחה 1 כל השיעורים מקולם ללא עלות לאחר סיום השיעור. פרטים נוספים על השיעורים במסגרת מס 02-532-4251 שלוחה 5 ניתן לשיעור שידור

של מי שלקות, וגם אם נניח שאין ריסוק הירקות אחרי הבישול משפיע על ברכת המים, אבל כאשר הירקות מתרסקים לבד בבישול גרע טפי שמעולם לא נהפכו למי שלקות וברכת המרק שהכל, ועוד סיבה שיהיה ברכתו שהכל, כי הוא יותר דומה לשתייתא (מים עם קמח, כמבואר בהמשך) כי מעיקרא מבושל באופן שיהיה בו רק שתיה ולא אכילה. או דלמא, נחשב כמו ירק שהתרסק אחר הבישול, וברכתו 'האדמה'.

2. ברכת פירות מרוסקים

טרימא: מבואר **בגמ'** (ברכות דף לח.) תמרים שריסקם ועשה אותם טרימא, מברך עליהם 'בורא פרי העץ', כי המאכל נשאר כפי שהיה בתחילה. ולדעת **רש"י** (ד"ה טרימא מהו) טרימא פירושו כל דבר הכתוש קצת ואינו מרוסק. משמע שאם ריסק את הפרי לגמרי, ברכתו 'שהכל'. וכן דעת **התרומת הדשן** (סימן כט) הביאו **הבית יוסף** (סימן רב).

מאיךך לדעת **הרמב"ם** (הלכות ברכות פרק ח הלכה ד) הביאו **הבית יוסף** (סימן רב), וכדעתו נוקט **השו"ע** (סימן רב סעיף ז) להלכה, אפילו מרוסק לגמרי ברכתו 'העץ'. וכתב **הרמ"א** ויש אומרים 'שהכל', ולכתחילה עדיף לברך 'שהכל', ובדיעבד גם ב'העץ' יצא, כי כן נראה עיקר.

ומסקנת **המשנ"ב** (ס"ק מב-מד) אם הפירות קצת ניכרים וממשן קיים כמו בתמרים, נשאר ברכתם הרגילה. ואם התמעכו עד שאיבדו את הצורה לגמרי, ולא ניכר מה היו כמו בפאווידל"א (ריבה), לכתחילה מברך 'שהכל' שבדיעבד פוטר את הכל. ואם רוב דרך אכילת הפירות הוא על ידי ריסוק, גם לכתחילה מברך את ברכתו הראויה 'העץ' או 'האדמה'.

טעם נוסף כותב **החיי אדם** (כלל נא אות יב) הביאו **המשנ"ב** (סימן רח ס"ק מ, שער הציון ס"ק מד) שבדיעבד יוצא בברכת 'העץ' כיון שהגיע מפרי העץ, לא שיקר בברכתו. ויסודו בדברי **המגן אברהם** (סימן רו ס"ק א) שמאכל שאינו מעיקר הפרי, בדיעבד יוצא בברכת 'העץ' כיון שבא מהפרי. והסתפק בשער הציון, האם מועיל גם למאכל שאין דרך כלל לעשות ממנו תבשיל.

וכתב **הבן איש חי** (שנה ראשונה פרשת פנחס אות ג-יב), שברכת פרי מרוסק שהכל, ואם נשאר חתיכות מן התמרים וניכר שהם תמרים, יברך עליהם העץ ויפטור את השאר. ואם נתמעכו קצת בידיים וניכר שהם תמרים ברכתם העץ.

3. ההבדל מ'מי שלקות'

פלא גדול נמצא לפנינו, מדוע פרי מרוסק נחית דרגא ומברך עליו שהכל, ואילו מי שלקות מברך האדמה?

לדעת **המאירי** (ברכות דף לט.) לגבי מי שלקות שמברכים עליהם 'האדמה', אין הכוונה למים שהירקות התבשלו בהם, שהרי ירק מרוסק מאבד את ברכתו, וכל

או נשאר חתיכת ירק שלם במרק. והאם יש הבדל אם ריסק את הירקות לפני הבישול או אחריו.

1. צדדי החקירה

ירקות מרוסקים: יש לדון מה מברכים על ירקות מרוסקים, האם ברכתו שהכל כי לא ניכר צורת הירק, או ברכתו האדמה כיון שדרכו בכך.

מרוסק בבלנדר לפני הבישול: אם נניח שברכת ירק מרוסק שהכל, אין ספק שאם ריסק את הירקות קודם הבישול, ואח"כ בישלם עם מים, ברכת המרק 'שהכל', שהרי ירקות טחונים ברכתם 'שהכל', וגם המים הם 'שהכל', שזה כלל גדול בדין מי שלקות, שהמים נהפכים להיות כמו הירק, ואם הירק עצמו 'שהכל', ודאי שהמרק 'שהכל'.

מרוסק בבלנדר אחרי הבישול: השאלה מתחילה במרק ירקות שבישל ירקות במים וכבר קיבלו המים דין של מי שלקות שברכתם האדמה, ואח"כ טוחן את הירקות, באופן שהירקות נהפכים ל'שהכל', האם גם המים נהפכים ל'שהכל', או לא.

מצד אחד, לא יתכן שהמים עדיפים מהירק, וברכת המים 'האדמה' הוא רק בגלל הירקות מדין 'מי שלקות' שהמים מקבלים את דין הירק, ובירק מרוסק שמאבד את ברכתו הראויה ונהפך ל'שהכל' גם המים נגררים עמו. ועוד, שהמים לא דומים למי שלקות, כי הבישול אינו לצורך הירקות שברכתם האדמה, כי מתכנן מראש לרסק את הירקות וברכתם תיהפך ל'שהכל' ממילא מעיקרא לא חל דין מי שלקות על המים.

מצד שני, אין קשר בין הירק למים, והירק נהפך ל'שהכל' כי התרסק וירד מדרגתו, אבל המים נשארים 'האדמה' כי לא ירדו מדרגתם [רק בירק שבעיקרון הוא שלם כאשר מרסקים אותו ונהפך ל'שהכל', אבל המים נשארים בדינם שברכתם 'האדמה' אפילו שלא ניכר הפרי, ולא נחית דרגא].

ולגבי מרק טחון שנשאר חתיכה שלא התרסקה, יש להסתפק האם מחמת אותה חתיכה נחשב שלא התרסק לגמרי וניכר הפרי ונשאר כולו 'האדמה', או לא.

ביטול בתערובת: אם נניח שהירקות 'שהכל' והמים 'האדמה', יש לחקור מה הדין בתערובת איך מברכים עליהם ביחד, האם תלוי מה הרוב, שאם הרוב ירקות ברכתו 'שהכל', ואם הרוב מים ברכתו 'האדמה', או דלמא אין הבדל מי הרוב, כי בכל אופן מי המרק בטלים לירק המרוסק, ויברך על הכל 'שהכל', כעין מה שכתב המשנ"ב לגבי מרק שברכתו 'שהכל', שאם אוכלו עם ירק שברכתו 'האדמה', המרק נטפל לירק.

מתרסק לבד בבישול: באופן שהירקות מתרסקים מעצמם בשעת הבישול, כמו במרק אפונה, ומרק עדשים, האם בוודאי 'שהכל', כי מעולם לא היה על המרק דין

חסכון טבלא יט"ז - קופת אור

עדכון ואזהרה: ועד הפיקוח ההלכתי שע"י בד"ץ העדה החרדית ירושלים מפרסם; בעקבות שינויים שנעשו על ידי חברת מור גמל ופנסיה בע"מ הוסרה ההשגחה מהמסלולים הבאים (שהיו בעבר תחת השם אינטרגמל); 'מסלול חוסכים המעדיפים סיכון מועט' מספר 9421, 'מסלול חוסכים המעדיפים סיכון בינוני' מספר 9414, ו'מסלול חוסכים המעדיפים סיכון גבוה' מספר 9420.

השינויים מתבצעים באופן אוטומטי, לכן על כל אחד לדאוג ולבחור מסלול השקעה שעומד תחת פיקוח, יש אפשרות לעבור למסלול הלכה בחברת מור שמספרו 9113 או כל מסלול הלכה בחברה אחרת המפוקח בכשרות מהודרת.

ניתן לקבל מידע אודות המסלולים הכשרים וכן טפסים לניוד, בטלפון ועד הפיקוח 02-6700260 בין השעות 13:00-20:00 או במייל <b6700260@gmail.com>

מידע חשוב: לפי החוק היבש, כאשר ילד חדש נולד, וההורים לא בחרו מיוזמתם מסלול השקעה, המערכת תשבץ את הילד באופן אוטומטי במסלול בו נמצאים הילדים הקודמים. בפועל, יש הרבה תקלות בנוהל האמור, ואי אפשר לסמוך על כך, וצריך לוודא על כל ילד בנפרד שהוא נמצא במסלול כשר.

בבדיקה מהירה יכול כל הורה לבדוק היכן הכסף של ילדיו מושקע, מחייגים לביטוח לאומי 6050*, מְקִישִׁים קוד וסיסמא ומבררים.

אגב, מומלץ לבדוק את כל קרנות הפנסיה וקופות הגמל שיש בתלושי השכר האם הכספים מושקעים במסלולים כשרים, ניתן לבדוק גם באמצעות מערכת 'חוסכים כשר' בטלפון מספר 073-7500-613 או בנדירים פלוס קופת 'חוסכים כשר'.

גם על מי בישולו מברך 'שהכל', דמי בישולם לא עדיף מהם עצמם, וקרוב הדבר למה שכתב **המגן אברהם** (סימן רה ס"ק ו).

חשוב לשים לב, שהתהילה לדוד דיבר באופן שנימוח מאיליו על ידי הבישול, שמעולם לא חל על המרק ברכת האדמה, אולם יתכן שסברתו קיימת גם בריסוק ידני אחרי הבישול, שהריסוק מוריד את ברכת המרק בכל מקום שהוא.

נפק"מ במחלוקת זו, מבואר בספר **פני השולחן** (סימן רה אות ב) לגבי מרק מרוסק, שלפי התהילה לדוד אם הירק לא קיים ברכתו 'שהכל', וגם תלוי אם הדרך לאוכלו מבושל. ונחלקו הפוסקים האם צריך שיהיה רובו נאכל מבושל, או מספיק שהדרך לבשלו, כמבואר בגיליון עומק הפשט מספר 423. ולפי הפרי מגדים והנשמת אדם, כיון שעירבו במאכל תבלין ודבש, אולי רק כשמוסיפים הרבה תבלין ותוספות, יש שינוי ממשי של טעם הירק, ולא במעט תבלין, שרק משביח את טעם הירק עצמו.

4. שתית מרק טחון

משקה 'שהכל': ירקות מבושלים הם מאכל, וכאשר טוחן את הירקות יש להסתפק האם נחשב משקה שברכתו 'שהכל', או נשאר בהגדרה של מאכל שברכתו 'האדמה'.

מבואר ב**שו"ע** (סימן רח סעיף ו) ובהרחבה במג"א ובמשנ"ב (ס"ק כג), ששתיתא = קמח מעורב בהרבה

שכן מי בישולו. ולכן מבאר שרק כאשר התבשיל קיים, מברך את ברכתו הרגילה.

אולם לשיטת רוב הראשונים וכך נפסק להלכה, מברכים על מי בישול הירקות 'האדמה', נאמרו כמה ביאורים בפוסקים, מה ההבדל בין מי שלקות לירקות מרוסקים.

תלוי בטעם: לדעת **שו"ת דברי יוסף** (אירגס סימן יד) החילוק הוא שבמי שלקות יש טעם של הירק ממש וטעם כעיקר, אבל בפירות מרוסקים יש תרתי לגריעותא שגם הטעם משתנה, וכיון שלא ניכר תואר הפרי, אי אפשר לברך עליו את ברכת הפרי. וכן נקטו בנוסח דומה **המשבצות זהב** (סימן רב ס"ק ד) ו**הנשמת אדם** (כלל נא סעיף ח) שבפירות מרוסקים השתנה טעם הפרי על ידי תוספת תבלין ודבש ולכן ברכתו שהכל, אבל במי שלקות יש בו את הטעם המקורי של הפרי ולכן ברכתו האדמה.

תלוי מה הדרך: חילוק נוסף מבאר הנשמת אדם, שאם הדרך לרסק אותו לגמרי, מברכים גם על המים את ברכת הפרי, אך אם הדרך לא לרסק אותו, מברכים גם על המים 'שהכל', ואינו דומה לבישול פירות וירקות שמברך עליהם 'העץ', כי כך דרך אכילתן.

פרי בתוכו: חידוש גדול כותב **התהילה לדוד** (סימן רב ס"ק ז), שמי בישול של ירק, כיון שהפרי בכל מקום שהוא לא השתנה, גם המרק מקבל את ברכת הפרי, למרות שאין הפרי מונח בתוכו כיון שאוכל את הטעם של פרי שלא נשתנה. אבל אם גוף הפרי נשתנה ונימוח על ידי בישול,

ולגבי מרק אפונה סמיך, הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל (וישמע משה חלק א עמוד פ) שברכתו 'האדמה'.

עיקר וטפול: **לדעת הג"ר ישראל יעקב פישר** (וזאת הברכה לוח ברכות הערה צו), והג"ר נתן קופשיץ שליט"א (בהוראה להג"ר מרדכי פטרפרוינד שליט"א), והג"ר מאיר סירוטה שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא), והג"ר שלזינגר שליט"א (אסיפת יצחק ה טבת תשס"ח), והג"ר יצחק ברקוביץ שליט"א (דור המלקטים), והג"ר שמחה רבינוביץ שליט"א (פסקי תשובות סימן רה אות ו), והג"ר עמרם פריד שליט"א (בהוראה להג"ר אביטבול שליט"א), הירקות המרוסקים לחוד ברכתם 'שהכל', והמרק לחוד ברכתו 'האדמה', ואם ערבם ביחד מברך על הכל 'שהכל', כי יש רוב ירקות, והמים טפלים ובטלים לירק, כי הרסק הוא העיקר בתערובת, ומברך על הכל 'שהכל' מדין עיקר וטפל, כמו שכתוב במשנ"ב שמרק בטל לירק שלם, הוא הדין שהמרק בטל לירק מרוסק.

והוסיף הגרי"י פישר (עדות נכדו שליט"א לרבני הילכתא), אם המאכל סמיך מאוד, נשאר ברכתו הראשונה, שהוא בכלל ניכר קצת צורת הפרי.

והוסיף הגר"נ קופשיץ, שאפילו בירקות שדרכן לאכול מרוסקים כגון מרק אפונה, לא אומרים שנחשב דרכו בריסוק וברכתו 'האדמה', אלא יש לצדד שברכתו 'שהכל', כי הצד לברך 'האדמה' הוא רק במרק סמיך שיש לו גדר של אוכל, אבל במרק שאינו סמיך כל כך והוא בגדר משקה, מברך עליו 'שהכל', כמו שמצינו לגבי 'אניגרון' ו'מיא דשיבתא', וכמבואר בתוס' (ברכות דף לח. ד"ה האי) לגבי ברכת השיכר, וצ"ע.

והוסיף הג"ר מאיר סירוטה, שאם נשאר חתיכת ירק אחת במרק המרוסק, ברכת המרק שהכל ולא האדמה, כיון שאותה חתיכת ירק בודדת טפלה ובטלה לכל המרק המרוסק. ולגבי מרק אפונה ומרק עדשים, יתכן שברכתו האדמה כיון שניכר לכל שהוא מרק אפונה ומרק עדשים, וכמו לגבי פירה של תפוחי אדמה, ותמרים מעוכים שכתב המשנ"ב (סימן רב ס"ק מ) שלא נשתנה ברכתו, כי ניכר הפרי וממשן קיים. [ומצד דרכו בכך לא מועיל, כי צריך שיהיה רוב אכילתו על ידי ריסוק].

למנהג הספרדים: כתב בהלכה ברורה (סימן רה סעיף י) אם יש מעט ירקות מרוסקים ונעשו כמשקה, מברך 'שהכל', כי הירקות בטלים למים, ואין כאן מי שלקות, כי נחלקו הראשונים מה ברכתו, וספק ברכות להקל וברכת המים 'שהכל'.

אם יש הרבה ירקות ונעשה המרק סמיך ברכתו

מים ואינו ראוי לאכילה אלא לשתייה, הקמח בטל במים ומברך עליו 'שהכל'. אבל תבשיל ממיני גרויפי"ן (גריסים) עם הרבה מים, וראוי לשרפו שקורין זופ"א (מרק) הדגן אינו בטל למים, והמים אינם בטלים לדגן כי הם עומדים לשתייה, ולכן מברך שתי ברכות. וכשאינו מזונות כגון רעצק"ע גרויפי"ן (גריסי כוסמת) עם הרבה מים שאין ראויים לאכילה רק לשתייה, מברך 'שהכל' דהגרויפי"ן נתבטלו לגבי המים.

עוד **מבואר בשו"ע** (סימן רב סעיף ד), על אניגרון מברך 'שהכל'. שואל המג"א (ס"ק יא) מדוע אינו מברך על אניגרון 'האדמה' כמו על מי שלקות. ותירץ הגר"א הובא במשנ"ב (בכמה מקומות - סימן רב ס"ק לד, סימן רד ס"ק טז לגבי שיכר שעורים, סימן רה ס"ק י, וחידושי בתרא שם) שנחשב כמי שלקות שנעשו לשתייה שברכתם 'שהכל'.

והסתפק **בוזאת הברכה** (עמוד 404 הערה צו) האם מרק ירקות טחון נקרא שתייה וברכתו 'שהכל', או נקרא מאכל וברכתו 'האדמה', ואולי אם התרסק מאיליו בבישול נחשב בישול לצורך שתייה, אבל אם ריסק בבלנדר לא נחשב שנעשה לשתייה, ודלמא כיון שדעתו לרסק נחשב כבישול לצורך שתייה.

5. שיטת הפוסקים 'שהכל'

איבד ברכתו: לדעת הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (וזאת הברכה עמוד 120, ותן ברכה קונטרס התשובות לסימן רה אות ד, פרק כג הערה יט, הערה לה) והג"ר יוסף שלום אלישיב זצ"ל (וזאת הברכה עמוד 120, אשרי האיש או"ח חלק א פרק לו אות לד), ברכת מרק מרוסק 'שהכל', הן כאשר התרסק על ידי בלנדר והן כאשר התרסק בבישול.

ונימק הטעם **בוזאת הברכה** (עמוד 119-120-404 מעיין הברכה פרק ח אות כח הערה יא), שלא יתכן שהמרק יהיה 'האדמה' כאשר הפרי עצמו שממנו יונק את כוחו ברכתו 'שהכל', והדין של מי שלקות לברך האדמה הוא רק כאשר הירקות עומדים בברכתם, ועוד שהמרק הטחון הוא דרך שתייה שברכתו 'שהכל', ואפילו באופן שהתרסק בבלנדר, מכל מקום כיון שדעתו מתחילה לרסקם נחשב כמו דעתו לשותתם. ולמרות שנשארו חתיכות מועטות, כגון שנשאר מספר גרגרי אפונה שלמים, הרי הם בטלים ליתר המרק, וברכתם 'שהכל'.

והוסיפו הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"ח פ"פ שיינברג זצ"ל (וזאת הברכה שם), שאם נשאר ירק אחר שניכר צורתו, כגון תפוח אדמה או בצל מטוגן, מברך עליו 'האדמה', ופותר את המרק, ונימק הגר"ח פ"פ שיינברג שברכת 'האדמה' פוטרת את המרק בדיעבד.

המרק עשוי, מברכים 'אדמה'. ולגבי היכר על ידי שרואים את הצבע, השיב 'רק אם הרואה יודע מה זה'.

ספק האדמה: ולדעת הגרש"י שטיצברג שליט"א (שערי הברכה פרק יז סעיף מא הערה פז, סעיף מו הערה צה, פרק כג ערך מרק אפונה הערה צו, ובהוראה לרבני הילכתא) לגבי מרק מרוסק, לכאורה הסברא והראיות מוכיחות שצריך לברך עליו 'האדמה', ומחמת הספקות שיש בענין מקובל לברך עליו 'שהכל', ולכן ראוי לאדם שרוצה לצאת מן הספק, לקחת מין אחר שברכתו 'בורא פרי האדמה' ומין אחר שברכתו 'שהכל', ויכוין לפטור בהם את המרק, כי כמעט אין מרק שהוא ודאי 'האדמה' או ודאי 'שהכל'. וכפי ששמע מהג"ר חיים קניבסקי זצ"ל "במרק מרוסק, כיון שיש צדדים לכאן ולכאן, עדיף לברך על ירק אחר ולפטור בו את המרק המסופק". וכן שמע מהג"ר ש ואזנר זצ"ל על ריבוי הספקות בדין מי שלקות, שעדיף לפטור על ידי שתי מאכלים אחרים.

7. חתיכת ירק במרק מרוסק

חתיכה אחת שלימה: אם נניח שמרק ירקות מרוסק נהפך לשהכל, יש להסתפק האם רשאי לאכול את המרק על ידי שמברך על מאכל אחר 'האדמה', ומספיק לפטור בברכת האדמה, או דלמא צריך לברך גם ברכת 'שהכל' על מאכל אחר.

רק 'האדמה': לפי דברי הכף החיים (סימן רב אות נז), והג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (מנחת שלמה חלק א סימן צא אות ג, קובץ צהר אהל ברוך עמוד רל), והג"ר ניסים קרליץ זצ"ל (חוט שני ברכות עמוד קפח-קפט), עולה, שרשאי לברך 'האדמה' על ירק אחר שלם ויפטור בכך את הרסק, ולא צריך לברך גם 'שהכל'.

וביאר הגרש"ז א והגרנ"ק, שהרי החיי אדם (כלל נא סעיף יב) כתב על פי דברי המגן אברהם (סימן רו ס"ק א), שאם בירך האדמה על פרי מרוסק יצא, כיון שלא הוציא שקר מפיו, ואינו דומה למשקין היוצאים מהפירות שהם זיעה בעלמא.

ויש להוסיף, שמעיקר הדין טרימא ברכתו האדמה, והרמ"א החמיר לברך שהכל כאשר לא ניכר צורתו, אבל כשיש לו חתיכה לברך עליה את הברכה הראויה, פוטר את הכל.

גם 'שהכל': מאידך לדעת הג"ר שמואל הלוי ואזנר זצ"ל (שו"ת שבט הלוי חלק י סימן מו) כשיש לפניו רסק וחתיכת פרי, יברך תחילה על הרסק שהכל ואח"כ יברך על הפרי, כי לכתחילה ברכת המרוסק שהכל ואם יקדים ויברך על החתיכה יכנס לספק לגבי ברכת המרוסק.

אבל אם הפרי שלם ויש לו דין קדימה, יקדים לברך על הפרי השלם, ויכוין שלא לפטור את הפרי המרוסק, ויברך אח"כ שהכל [חשוב לציין, שהשבט הלוי דיבר רק על פרי מרוסק, אבל על מרק מרוסק הובא לעיל שסובר שברכתו 'האדמה'].

האדמה, כי יש כאן צירוף של דין מי שלקות יחד עם הדין של טרימא, שלדעת השו"ע כהבנת הבית יוסף ברמב"ם אפילו התרסק לגמרי ברכתו האדמה, ודלא כדעת רש"י שהובא ברמ"א.

ויש לציין שנקודה זו נכונה רק לשיטת היביע אומר (חלק ז סימן כט) שלהלכה נוקטים כדעת השו"ע שאפילו מרוסק לגמרי ואין ניכר הפרי ברכתו האדמה, כי עוד ראשונים נקטו כדעת הרמב"ם, ולא אומרים כאן את הכלל של ספק ברכות להקל נגד פסק השו"ע, כיון שלכל הדעות אם בירך העץ יצא בדיעבד כמבואר במגן אברהם ונפסק בחיי אדם, כיון שסוף סוף בא מפרי עץ.

אבל לדעת הכף החיים והבן איש חי (רב פעלים ב כ) והאור לציון (חלק ב פרק יד אות ב) גם הספרדים נוהגים בזה כדעת הרמ"א לברך שהכל ולא כדעת השו"ע לברך האדמה, מכח הכלל שנוקטים ספק ברכות להקל נגד פסק השו"ע, ועוד שיש חולקים על הבנת הבית יוסף ברמב"ם ומפרשים את הרמב"ם שלא נתרסק לגמרי, ולכן אם המרק טחון לגמרי ברכתו שהכל, ובדיעבד אם בירך את ברכתו הראויה יצא.

6. שיטת הפוסקים 'האדמה'

מי שלקות: לדעת הג"ר שמואל הלוי ואזנר זצ"ל (מבית לוי קובץ טו עמוד נה אות יב הערה יח, עיין שערי הברכה פרק יז הערה צה), מרק ירקות טחון, למרות שהתרסק לגמרי בבלגדר, ונעשה נוזל כמשקה, ברכתו 'האדמה' כיון שבבישול כבר נקבע דין הנוזל במרק שברכתו 'האדמה', לא יאבד את ברכתו בריסוק. וציין למה שכתב המגן אברהם (סימן רח ס"ק יג) שמאכל עבה דינו כתבשיל ומברך עליו 'האדמה'.

וכן לדעת הג"ר שריאל רוזנברג שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא), והג"ר אביגדר נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ' כסלו תשס"ח), מרק ירקות מרוסק 'האדמה'.

ויש להוסיף, שמעיקר הדין נפסק בשו"ע שברכת הטרימא האדמה, והרמ"א החמיר לברך שהכל כאשר לא ניכר צורתו, אבל במרק מרוסק שהמים ביסודם 'האדמה' מדין מי שלקות, למרות שהירק טחון, יתכן שיהיה ברכתו האדמה כעיקר הדין.

סברא מחודשת כתב מחבר ספר מנחת איש הג"ר אי"ש שפירא שליט"א (מוסף שבת קודש פרשת בא תשפ"ד מדור דת ודין), הירק המרוסק לבד ברכתו שהכל, מרק הירקות לבד ברכתו האדמה, עירב את הירק המרוסק במרק ברכת התערובת האדמה, כי לא יתכן שתוספת הירק המרוסק תגרע את הברכה שהיתה על המרק לבד, וכעין מה שכתב בשער הציון (סימן רה ס"ק כ).

אם ניכר: לגבי מרק אפונה, לדעת הג"ר ח קניבסקי זצ"ל (שאלת רב חלק ב פרק יח עמוד רפא) אם ניכר ממה

משיב כהלכה

ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן
הזוכה בהגרלת גיליון 424 בסך 100 שקל מזומן
הבה"ח כמר חיים שטינר הי"ו
ישיבת 'כנסת מרדכי' בית שמש

שאלה: מה מברכים על מרק ירקות עם מזונות, ומדוע?

פירוט הדינים באופנים הבאים; מרק שמכיל קניידלך, קרוטונים, שקדי מרק, אטריות, גריסים מזונות, האם מברך מזונות או האדמה, כשיש בו קצת וכשיש בו הרבה, התבשל יחד עם המרק, התבשל לחוד ועירב אחרי הבישול?

מקורות: משנה ברורה (סימן רה ס"ק יא, סימן רח ס"ק כג), אגרות משה (אורח חיים חלק א סימן סט, אורח חיים חלק ד סימן מג), חוט שני (ברכות עמוד רטו), מבית לוי (חלק טו עמוד נד, חלק יח עמוד ק), וזאת הברכה (עמוד 117 עמוד 325).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני הילכתא ולפי החלטתם הבלעדית. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

בכדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד! נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085-4 שלוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 1532-6507823
5. במייל 5047867@gmail.com

המדור לרפואת הגאון הגדול רבי ברוך בן צביה
ויסבקר שליט"א ראש ישיבת 'בית מתתיהו'
לרפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל

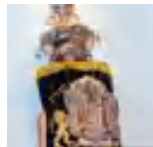
סיכום הגיליון:

דינים העולים

- פירות מרוסקים:** אם לא התרסק לגמרי וניכר צורתו מברך ברכתו הראויה, אם התרסק לגמרי ולא ניכר צורתו כלל, לכתחילה ברכתו שהכל, ואם בירך את ברכתו הראויה יצא. ואם רוב דרך אכילת הפרי על ידי ריסוק, גם לכתחילה מברך את ברכתו הראויה.
- מרק טחון:** נחלקו הפוסקים בברכת מרק טחון, להרבה פוסקים ברכתו שהכל מכמה טעמים, וגם אם נשאר חתיכה קטנה של ירק בטלה למרק. ויש פוסקים שברכתו האדמה. ויש שכתבו שהוא בגדר ספק ולכן יפטור על ידי מאכלים אחרים.
- מרק סמיך:** יש אומרים במרק אפונה כיון שהוא סמיך ברכתו האדמה. ויש אומרים שאם ניכר לרואה מאיזה מאכל עשוי ברכתו האדמה.
- חתיכת ירק:** לשיטת הרבה פוסקים, רשאי לברך רק האדמה על חתיכת ירק ולאכול את המרק המרוסק גם בלי שהכל. ויש אומרים שצריך לברך גם שהכל.

עדכוני הלכה

סיום כתיבת האותיות

במעמד שמחת 'הכנסת ספר תורה', מכבדים בכתיבת האותיות את התורמים והאורחים; וחשוב לשים לב שסיום כתיבת האותיות יהיה בכתיבה כהלכה. בחורים צעירים שלא נתמלא זקנם, ולא ידוע אם הביאו שתי שערות לא יכתבו אותיות בספר תורה. וכמבואר **בפתחי תשובה** (יו"ד סימן רפא ס"ק ז) שכתובת קטן שלא הביא שתי שערות פסולה. באופן שיש שרטוט מסביב האותיות ורק צריך למלאות את הפנים, כתב בשו"ת **שואל ומשיב** (תליתאה חלק א סימן שצ) שכשר גם בלי המילוי, אבל מצוי לפעמים שהשרטוט סביב האות אינו מושלם, וצריך כתיבה כדיון.

נושא הגיליון הבא:

'ברכת מרק עם מזונות'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

ברכת מזל טוב חמה ולבבית לדיד מכוון הילכתא הר"ר בנימין רוזנבוים שליט"א לרגל שמחת הולדת בתו בשעתו"מ יתן ד' שיזכה לרוות ממנה ומכל צאצאיו רוב נחת דקדושה אמן
בברכה מקרב לב חברי המערכת

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

פקס: 02-6507823

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פנינו הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 265

פרשת בשלח

תשפ"ד

- שליח או אשה שטעו בהפרשת חלה מי נשאל על הפרשה ♦ הרב אורי יצחקי
- בירך על גרגיר ארבעס ונפל מיד והתערב בתוך הקערה (ב) ♦ הרב אברהם זנגר
- פירות שספק מתי חנטו אם אפשר לעשר מאחד על חבירו ♦ הרב זאב פראנק
- מצות לחם משנה וג' סעודות בשבת מהתורה או מדרבנן ♦ הרב שמואל דרזי
- המתארח בשבת ועושה תנאי להפרשת תרו"מ בשבת (ב) ♦ הרב אליסף פרלמן

ההפרשה אלא על מינוי השליחות, וכיון שבטלה השליחות למפרע ממילא הו"ל כמפריש שלא מדעת הבעלים דלא מהני לכ"ע. [אך באמת יש בזה חידוש גדול דלכאורה היכן מצינו שאלה על מנוי שליחות, וצ"ע].

ג. כתב בספר דרך אמונה הלכות תרומות פרק ד' הלכה י"ז ס"ק קפ"ו: שליח שהפריש וצריך לשאול על ההפרשה ישאל המשלח ולא השליח, ויאמר שמתחרט על מה שעשהו שליח, וי"א שהשליח שואל, ויש שכתבו דשניהם יכולים לשאול ולרווחא דמילתא שניהם ישאלו גם השליח וגם המשלח, ע"כ.

ביאור ג' הדעות נתבאר בצינן הלכה, בס"ק תפ"ג כתב **שהדעה הראשונה שישאל המשלח ולא השליח** היא דעת הרדב"ז בה"ט ופ"ת ב"ר"ד סי' של"א סק"ו בשם משנ"ח, וכ"ד תשו' באר יצחק י"ד סי' כ"ח וכ"נ דעת אחיעזר י"ד סי' ל"ז אות ה' וכן הביא בס' לקט העומר פ"י סק"ד בשם מנחת פתים וכן שמעתי בשם מרן החזו"א זצ"ל שהמשלח יכול לישאל ולא השליח, עכ"ל.

ובס"ק תפ"ה כתב **שהדעה השניה שהשליח שואל**, היא דעת העונג יום טוב י"ד סי' ק"ג וכ"ד מקדש מעט ה' חלה סי' שכ"ג סק"א. **והדעה השלישית דשניהם יכולים לשאול** ולרווחא דמילתא שניהם ישאלו גם השליח וגם המשלח כתב בס"ק תפ"ז שהיא דעת החת"ס י"ד סי' ש"כ מובא בפ"ת י"ד סי' של"א סק"ו, ועי' בכתב סופר י"ד סי' קס"ז.

ד. הנה בשו"ת באר יצחק כתב בתחילה (בשם השואל) דיש מקום להסתפק דדוקא הבע"ב שמפרש בעצמו שפיר מצי לשאול על נדרו, אבל היכא דהנדר נעשה ע"י שלוחו, יש מקום לומר דלא מצי המשלח לשאול, דהא המשלח לא נדר בעצמו א"כ לא שייך לומר דמתחרט בעיקר הנדר, או י"ל דיכול להתיר נדרו ולומר אלו הייתי יודע דאתחרט לסוף לא הייתי עושה שליח על הקדשי, [א.ה.]. דהיינו שהיה פשוט בעיני השואל דהמשלח אינו יכול לאשווי להפרשה להפרשה בטעות דלא שייך ביה חרטה על מעשה ההפרשה, רק י"ל דמהני חרטה על מינוי השליחות, ובאמת אינו מובן כ"כ דהחרטה הזאת אינה יכולה להועיל רק אם השאלה על המינוי, וזה לא בא בדבריו, גם לא מצינו כן שיועיל שאלה על מינוי שליחות וכנ"ל], וגם יש ספק לומר דהשליח יכול לשאול מעצמו בלי שאילת המשלח, או שלא יכול לשאול משום דכבר נעשתה שליחותו, [דהיינו שעיקר הצד שלא יוכל השליח להשאל משום שכבר כלה שליחותו, ועיין בסמוך שבעל הבאר יצחק תפס טעם זה לעיקר].

ובהמשך דבריו בענף ב' כתב שעדיין יש להסתפק אם יכול שלוחו לשאול בלא המשלח, ד"ל דכיון דהוא עשה הנדר בשביל המשלח א"כ יכול השליח לומר אלו הייתי יודע דיתחרט לא הייתי מקבל הנדר ע"ע בשביל המשלח, אכן הסברא נראה דאין יכול השליח לשאול על נדרו של המשלח, כיון דהוא אינו בעל הנדר דהא לא קיבל הנדר רק בתורת שליחות, וכיון דכבר נעשתה שליחותו הוא כאיש אחר, ע"כ, וכן הא מסקנת דבריו בהחלט עי"ש באורך, ובסוף המסקנה כתב - ועכשיו נבאר בקצרה דזה ברור ופשוט דכל שליח אינו יכול לשאול על הנדר שקיבל בשביל המשלח משום דאחר שעשה שליחותו כבר נסתלק,

הרב אורי יצחקי

שליח שטעה בהפרשת חלה מי נשאל

אשה ובתה [הנשואה שאינה סמוכה על שלחן אביה] לשו בצק לשבת והאשה נתנה לבתה להפריש חלה מכל הבצק, ובטעות התערבה החלה שהופרשה בעיסה ולא היה ק"א בעיסה נגד החלה, ואחד מבני הבית הורה לאשה [שהפרישה את החלה] שתישאל על ההפרשה, ואחר שנשאלה האם הפרישה הבת שוב, ואחר האפיה התעוררו לדון מה דין השאלה וההפרשה השניה, ונפק"מ לדין הלחם וכן לדין התנור אם צריך הכשר.

א. הנה הדין פשוט שא"א להפריש חלה שלא ברשות בעל העיסה, והכא בעל העיסה הוא האב [בעל האשה ואבי הבת], אלא דעיקר מצות הפרשת חלה היא על האשה, ונחלקו הפוסקים אם דינה בהפרשה כדין בעלים או שליח בעלה, ועיין בספר משפטי ארץ חלה פ"ד סעיף ה' בהערה 12 שדן בנידון זה באריכות, והביא שם מספר חלת לחם סימן ז' שפקפק אם שייך לומר שדין האשה כשליח בעלה, דא"כ מנין שיש אומדנא שרצונו שתוכל למנות שליח ועוד י"א שבתרומה אין שליח עושה שליח, אך הביא את הכרעת החזו"א מעשרות ז' ס"ק ט"ו שדינה כשליח הבעל, וכ"כ בספר דרך אמונה פרק ה' ס"ק ח', ונפק"מ דאם מוחה בה אינה יכולה להפריש.

ולכאורה לפי הכרעת החזו"א מה דמהני הפרשת הבת בעיסה של אביה, או משום שמהני מינוי שליחות של האם אע"פ שגם היא אינה אלא שליח בעלה, ע"כ נקטינן לפי דעה זו דשליח עושה שליח בתרומה וחלה, א"נ יש אומדנא שאביה עושה אותה שליח כמו שעושה את אשתו, א"נ נעשית שליח אביה מדין זכין כמו שחידש התרוה"ד המובא ברמ"א בסימן שכ"ח ס"ג.

ב. וכ"ז לגבי עיקר ההפרשה, אך אכתי יש לדון מי יכול להישאל במקרה של טעות בהפרשה. הנה בכל הפרשה ע"י שליח נחלקו האחרונים מי נשאל המשלח או השליח, ולפני שנביא את דברי הפוסקים נחזי אנן לאן נוטה הדעת בזה.

הנה בפשוטו מי שייכול להישאל הוא מי שעשה את מעשה ההפרשה, וא"כ ודאי שהדין היה נותן שהשליח ישאל, דהוא בעל המעשה. אך יש לדון שכיון דגדר השאלה היא לעשות את מעשה ההפרשה לטעות, וביטול ההפרשה כביטול נדרים ושבועות ע"י שאלה הוא דע"י פתח או חרטה משוינן לנדר כנדר טעות, יש כח גם למשלח להפוך את ההפרשה להפרשה בטעות ואינו תלוי דוקא במי שהפריש בפועל, וביותר יש לצדד דגדר טעות בזה תלויה בתכלית והתוצאה של המעשה, ובזה המחלש שרק הוא הבעלים על התוצאה ממילא רק הוא יכול להחליט שהמעשה נחשב כמעשה בטעות, ואע"פ שהוא לא עשה את המעשה בפועל, מ"מ כיון שהמעשה נעשה מכח המשלח, רק הוא הבעלים להחליט אם היה המעשה נחשב כטעות שמבטלת ומפקיעה את המעשה מעיקרו. עוד י"ל דהשאלה אינה כלל על

אבל המשלח ודאי דיכול לשאול, וכן מוכח מיבמות (דף פ"ח) דאמר אי קדושת הגוף אי דיד' משום בדיד' לאתשולי אלא דאחר ואמר ידענא ב' דאיתשל מר' עלי' היא גופא מנלן, דמשמע דבהקדש דיד' הוי לעולם בידו לאתשולי, ואי נימא דהקדש ע"י שליח לא מצי המשלח לשאול בלתי השליח א"כ הא משכחת הקדש דיד' דלא הוי בידו לאתשולי, וצריך בזה לרצון השליח, ע"כ.

ה. בעל הדעה השניה הוא בשו"ת עונג יו"ט סימן ק"ג, ועיי"ש שהיה פשוט בעיניו בסברא שודאי עיקר השאלה שייכא לגבי השליח שהוא בעל המעשה, וכל ספיקו היה לגבי המשלח, וכתב בתחילה דאם ישאל המשלח על התרומה מה מהני שאלתו כיון דהוא לא נדר. ואף דשלוחו תרם ונדר בשבילו מ"מ כיון דהוא לא חשב ולא דיבר כלל לא שייך לומר גביה "אבל אחרים מוחלים דבר", ולשאול על עשיית השליחות וודאי דלא מהני דאנן שאלה על הנדר או על ההפרשה בעינן כדכתיב "ואח"יחל דברו אבל אחרים מוחלין לו דבר" ולא על עשיית השליח, ואח"כ פלפל בסוגיא ד"שלוחו של אדם כמותו" אם הוא ממש כמותו [דאז"ל שמהני שאלה דידיה כאילו השליח נשאל] או לא, ע"כ.

ובהמשך כתב - ומעתה כיון שביארנו דהא דאמרין שלוחו ש"א כמותו אין הכוונה שאנו דנין שידי המשלח עשו הדבר או פי המשלח דיבר רק שמועיל דיבורו של השליח כאילו היה המשלח בעצמו דיבר. א"כ פשיטא דלענין שאלה על נדר אין המשלח יכול לשאול על דיבורו של שליח כיון שהוא בעצמו לא דיבר.

שוב התיחס לטענה שהבאנו לעיל בשם הבאר יצחק, **דכבר עשה השליח שליחותו ונסתלק לו**, וכתב לדחות דמ"מ **כיון שאלה מהני מטעם דמי לנדר בטעות** כדאיתא בנדרים (דף ע"ה) דלב"ש דהקדש טעות הוי הקדש לא מהני שאלה בהקדש א"כ מאי איכפת לן מה שהשליח עשה שליחותו **כיון דע"י שאלה נעשה ההפרשה בטעות ודמי כמאן דלא הפריש כלל ממילא הדר לטיבלא**, ע"כ. וביתר תוקף באו הדברים בזה בשו"ת חתם סופר (יורה דעה סימן ש"כ) דס"ל דכיון דנעקר הנדר מעיקרו אכתי לא התחילה השליחות ולא שייך למימר שכלתה השליחות.

ו. בעל הדעה השלישית דשניהם יכולים לשאול הוא דעת החת"ס הנ"ל שפשוט בעיניו הדבר דשניהם יכולים לשאול השליח והבעה"ב, אלא אם השליח שואל על נדרו ומתחרט מעיקרא על מה דיהיב דעת' להפריש מצד זה ונעקר הנדר מעיקר' והדרה הכרי או עיסה לטבלי', א"כ חוזר ומפריש תרומה או חלה אחרת כי עדיין לא עשה שליחותו כלל דההפרשה ראשונה הוה כמעשה קוף בעלמא כיון דהמחשבה נעקרה מעיקרא והכרי עדיין בטבלו, משא"כ כשהבעה"ב מתחרט צריך הוא להתחרט על עיקור מה שנתן דעתו על דעתו של זה השליח ע"ז הוא מתחרט מעיקרו, וא"כ ממילא בטל שליחות קמיית' וצריך לחזור ולמנות שליח מחדש, ואף על גב דבעלמא אחר שנעשה השליחות תו לא מצי לבטל השליחות מ"מ בעושה שליח לידור עבורו דהיינו כעין הפרשת תרומה וחלה וקרבת וכדומה שעיקר השליחות הוא שמוסר לו דעתו שכל מה שידור השליח יהי' כאלו הוא נדרו, א"כ אם מתחרט על מה שמסר דעתו לזה השליח נתבטל המעשה מעיקרא ולא הוה אחר שנעשה המעשה כי הוה כדמעיקרא, ומהיות טוב שיתירו להם נדרם שניהם השליח והבעה"ב, עכ"ל.

ז. א.ה. לענ"ד יש לדון טובא בטענת החת"ס ושו"ת עונג יו"ט דכיון דע"י שאלה נעקר הנדר מעיקרו הדר הו"ל כדמעיקרא ולא כלתה שליחותו אלא הכל כדמעיקרא, ובהשקפה הראשונה היה נראה שאע"פ שחלות ההפרשה נעקרת למפרע ככל שאלה בנדר שהנדר נעקר למפרע, אך עצם המעשה של השליח לא נעקר, וכיון שכבר נעשה מעשה אם בא להפריש שוב צריך מינוי חדש.

שוב התבוננתי שנידון זה תלי בדברי הגמ' בגיטין ס"ג ע"ב: ההיא דהו קרו לה נפאתה אזול סהדי כתוב תפאתה אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב עשו עדים שליחותן מתקיף לה רב מי קאמר להו כתובו חספא והבו לה אלא אמר רבה ודאי אי כתוב סהדי גיטא מעליא ואבד עשו עדים שליחותן מתקיף לה רב נחמן מי קאמר להו כתבו ואנחוה בכיסיכו אלא אמר רב נחמן כותבין ונותנין אפילו מאה פעמים, ע"כ. ולכא' לפי מסקנת הגמרא מפורש כהעונג יו"ט והחת"ס.

אך יש לדחות דהתם השליחות היתה גם על הנתינה כמבואר בגמרא, וכל עוד לא נעשתה הנתינה לא נשלמה השליחות, משא"כ כאן השליחות היה על המעשה והמעשה נשלם, ומה שטענו שע"י השאלה התבטל המעשה למפרע, מלבד שיש לדון שהמעשה לא נתבטל רק החלות היוצא ממנו, עוד יש לתמוה דהא ע"ז גופא אנו דנים, דהא כל עוד לא נשאלו מודו כו"ע שפקעה השליחות, וא"כ נהי דאם היינו אומרים שיכול השליח להישאל היה מתבטל החלות למפרע והיה שייך לומר שהשליחות הראשונה קיימא כדמעיקרא, אבל השתא כשאנו דנים על השאלה עצמה אכתי קיימין במצב שכלתה השליחות ואיך יוכל להישאל, וצ"ע.

ח. יחדרינן לקמייתא, הנה כ"ז בשליח דעלמא, אבל לגבי אשה שיש

לה בעל הסכמת הפוסקים שגם לשיטות שרק המשלח יכול להישאל הכא גם האשה יכולה להישאל, אבע"א משום שיש לה דין בעלים ולא דין שליח, אבע"א משום דין זכין, עיי' בשו"ת באר יצחק הנ"ל והוסיף שכן מעשים שבכל יום, הובאו דבריו במשפטי ארץ פרק ו' הערה 39 עיי"ש, וכתב בשם ספר דרך אמונה פ"ד תרומות ציון הלכה ס"ק ת"צ שהנכון שהאשה תמנה את בעלה לשליח עבור השאלה והוא ישאל גם מדין בעלים וגם מדין שליח.

א.ה. מה שפשוט למרן בעל הבאר יצחק דמהני שאלה מדין זכין, לדידי קצת צ"ע, דהא קימ"ל ביר"ד סימן רכ"ח שאין עושים שליח על ההפרשה והנשאל צריך לבא לפני הב"ד, ומשמע שלא מהני שאלה מדין זכין כמו דלא מהני שאלה ע"י שליח. ולפ"ז למשנת"ב לעיל שהכרעת כמה מגדולי הפוסקים ובכללם מרן החזו"א ומרן האחייעזר שאשה אין לה דין בעלים רק דין שליח, וא"כ לפי דבריהם אין לנו לסמוך רק על הסברא השניה שכתב הבאר יצחק דמהני מדין זכין, וא"כ לפי מה שפקקנו בזה לכאורה בנידו"ד לא מהני כלל שאלה ע"י האשה, וצ"ע, אלא שיש לצרף את דעת העונג יו"ט והחת"ס דבכל גווי השליח נשאל].

ט. עתה נבוא לנידו"ד שהבת הפרישה בשליחות האם אבל האם נשאלה, ובפשוטו צ"ע אם בכה"ג מהני כלל השאלה של האשה, דהנה טעם המורה שהאשה [האם] תשאל ולא הבת, משום שחשש לסברת החזו"א והאחייעזר שבכל שליחות רק המשלח יכול להישאל ולא השליח, רק באשה שיש לה בעל י"א שיש לה דין בעלים, והכא הרי הבת שהפרישה ודאי אין לה דין בעלים, אבל לכאורה גם לאם אין דין בעלים, לא מיבעיא לפי הכרעת מרן החזו"א דכל הפרשת אשה שיש לה בעל היא מדין שליחות הבעל ולא מדין בעלים, אשר לפ"ז עיקר מינוי השליחות של האמא לבת אין זה אלא מדין שליח עושה שליח, ודאי השאלה שלה כמאן דליתא, אלא גם לסוברים שהפרשת אשה שיש לה בעל היא מדין בעלים, זהו במקום שהיא עשתה את מעשה ההפרשה, אבל אם מינתה את הבת להפריש צ"ע אם נוכל לומר בכה"ג דיש לה דין בעלים, די"ל דעד כאן אין לה דין בעלים רק למה שמפרישה בעצמה ולא למה שממנה אחרים, וצ"ע ג בכ"ז.

הנה בכ"ז היה מקום לסמוך על השאלה מדין זכין, שע"ז שנעשית שליח של בעלה היא ככל אדם זר ולא מדין בעלים, אך כבר פקקנו על סברא זו לעיל, נמצא דלא מיבעיא לפי הדעה הראשונה שרק בעל העיסה יכול להישאל לא חלה כלל השאלה וממילא גם ההפרשה השניה כמאן דליתא, אלא לכו"ע י"ל דלא מהני השאלה של האשה, וממילא כל הלחם טבול לחלה ואסור באכילה וגם התנור צריך הגעלה.

י. עוד יש לפקפק בנידו"ד דאת"ל שהשאלה של האשה חלה מ"מ ההפרשה השניה של הבת לא חלה, והוא לפי מה שכתב בשו"ת חתם סופר שם [יורה דעה סימן ש"כ] בענין העושה שליח לתרום או להפריש לו חלה, דפשוט בעיניו הדבר דשניהם יכולים לשאול השליח והבעה"ב, אך כתב שם שיש נפק"מ בין הבעלים לשליח, דאם השליח שואל על נדרו ומתחרט מעיקרא על מה דיהיב דעת' להפריש מצד זה ונעקר הנדר מעיקר' והדרה הכרי או עיסה לטבלי', א"כ חוזר ומפריש תרומה או חלה אחרת כי עדיין לא עשה שליחותו כלל דההפרשה ראשונה הוה כמעשה קוף בעלמא כיון דהמחשבה נעקרה מעיקרא והכרי עדיין בטבלו, משא"כ כשהבעה"ב מתחרט צריך הוא להתחרט על עיקור מה שנתן דעתו על דעתו של זה השליח, ע"ז הוא מתחרט מעיקרו, וא"כ ממילא בטל שליחות קמיית' וצריך לחזור ולמנות שליח מחדש, עיי"ש, וא"כ בנידו"ד שהבת חזרה והפרישה אחר שאלת אמה בלא מינוי חדש של האם ולא של האב בעל העיסה, לכאורה אין לבת דין שליח כלל, ולא חלה הפרשתה.

הרב אברהם זנגר

בירך על גרגיר ארבעס ולאחר הברכה נפל הגרגיר והתערב בתוך הקערה (ב)

בגליון הקודם כתבנו אודות המעשה המפליא שאירע בשלום זכר שהתקיים בליל שבת, הגישו שם קערות של ארבעס כנהוג, ונוכח שם רב קהילה ידועה ת"ח נשוא פנים, והנה לפתע קם הרב ממקומו ונטל קערה של ארבעס עמו, התיישב בירכתי החדר ופניו אל הקיר והתחיל לאכול מהקערה, אכל ואכל ללא הפסקה עד שסיים לאכול את כל הקערה, ויהי לפלא. [חכ"א המליץ על כך את ל' הפסוק בפרשת בא ל'א נשאר ארבה אחד...].

לאחר שסיים פנה לנוכחים וביאר את מעשיו, כי מתחלה נטל גרגיר אחד של ארבעס ובירך עליו בורא פרי האדמה, ואחר הברכה נפל הגרגיר מידו לתוך הקערה והתערב בשאר הגרגירים, וכיון שאינו יודע

עוסק באכילת הגרגיר שבירך עליו

ג] אכן נראה דלא הוי הפסק מטעם שלישי, מפני שהוא עוסק באכילת מה שבירך עליו, ואכילת כל הגרגירים היא כדי להגיע לאותו גרגיר שבירך עליו, ודינו כצורך האכילה דלא הוי הפסק (כגון האומר הבא מלח, ש"ע סי' קס"ז ס"ו), ואף שא"ז ממש צורך האכילה, מ"מ דינם שווה, דיסוד הדין הוא דכל היכא שעוסק באכילה שבירך עליה לא הוי הפסק, וה"נ בזה כל עיסוקו באכילת הגרגירים היא בשביל אכילת הגרגיר שבירך עליה.

הוראת הגר"ח הידועה בנטילת אתרוג ספק מורכב

ויש להביא מקור לסברא זו, דהנה ידועה הוראת הגר"ח במי שיש לו ב' אתרוגים, האחד כשר בודאי אבל אינו מהודר והשני מהודר אבל ספק מורכב, ואמר הגר"ח שיטול מקודם את המהודר ואח"כ את הכשר בודאי, מפני שאם יטול מקודם את הכשר כבר יצא יד"ח ולא שייך לקיים הידור לאחר שכבר יצא יד"ח גוף המצוה.

ד' רש"י בעירובין דספק מעשה מצוה הוא הפסק

והקשו למרן הגר"ז על הוראת אביו מדברי רש"י בעירובין הנ"ל שנקט דמעשה מצוה מסופק הוי הפסק, וא"כ גם לגבי אתרוג אם יטול מקודם את הספק מורכב נמצא דהוי ספק ברכה לבטלה משום הפסק ואיך יכול לברך.

אמנם באמת יש להקשות קושיא זו על עוד כמה מקומות שמצאנו בהלכה דעושים ב' מעשי מצוה מספק וא"ז נחשב הפסק לברכה;

א] כתב הש"ע (סי' ל"ד ס"ב) דיר"ש יניח ב' זוגות תפילין של רש"י ור"ת בזא"ז בלא הפסק בדיבור, והברכה תחול על התפילין הכשרות שביניהם. הרי דאין בזה חשש הפסק [כן הקשה בגליוני הש"ס בעירובין שם].

ב] בתקיעת שופר יש ספק באלו תקיעות יוצאים יד"ח, בתשר"ת או בתש"ת או בתר"ת כמבואר בש"ע (סי' תק"צ ס"ב), ואעפ"כ מברכים. ובתבואת שור (סי' י"ט סק"א) הוכיח מזה דמעשה מצוה בטעות שלא כדין אינו הפסק.

ג] יש ספק מתי מקיימים מצות מרור, אם באכילת המרור לבדו או בכורך, ואעפ"כ מברכים על המרור ואין חוששים להפסק באכילת המרור לבדו, (ועמדו בזה הפר"ח סי' תע"ה סוסק"א והט"ז סק"ז).

לחלק בין ב' קרבנות שהם ב' חיובי הפצא לשאר מצוות שהם חובת גברא

וכבר נודע ליישב, דכל דברי רש"י הם רק כשמתעסק במצוה אחרת בין הברכה לקיום המצוה, דשם יש לפניו ב' קרבנות, וכל קרבן יש לו חיוב ומצוה בפנ"ע של סמיכה, ומה שהוא עוסק בספק קיום מצות סמיכה של קרבן א' הוא הפסק גמור לגבי מצות הסמיכה של קרבן ב' (לפי צד הספק דקרבן א' אינו טעון סמיכה), משא"כ במצות ד' מינים דיש לו חובת גברא לקיים מצות ד' מינים והוא מתעסק בב' המעשים של הנטילה לצורך קיום חובתו, בזה לא הוי הפסק אף אם הנטילה הראשונה פסולה, כיון שהוא מתעסק במעשה זה לצורך קיום המצוה שעליה בירך, וכן במצות תפילין ושופר ומרור, בכלום יש רק מצוה אחת שעליה בירך ובה הוא עוסק. וה"נ לגבי אכילת הארבעה הוי הפסק עוסק בדבר אחד שעליו הוא בירך כמו שנתבאר.

לעבור על איסור קל בקום ועשה כדי להנצל מאיסור חמור למפרע בשב ואל תעשה

ב. לפו"ר נראה דלד' הש"ע לא חלה הברכה אלא כשאכל את הגרגיר שבירך עליו, וא"כ כל הגרגירים שאכל מקודם עבר עליהם באיסור אכילה בלא ברכה, [ולהלן נרחיב בענין זה]. ואם כנים הדברים יש לדון אם ראוי לעבור בקום ועשה על איסורי אכילה בלא ברכה כדי להנצל מאיסור ברכה לבטלה למפרע בשב ואל תעשה.

והנה פשוט דעליו לאכול לכה"פ גרגיר אחד של ארבעס, מאחר ולד' הרמ"א כך הוא הדין לכתחילה, וגם פוסקי ספרד האחרונים נקטו להלכה דלא כד' הש"ע בזה משום ספק ברכות להקל, אבל הנידון הוא לענין מי שאוכל את כל הקערה כדי לחוש לד' הש"ע, האם אכן יש בזה ריוח או הפסד.

מהו הגרגיר שבירך עליו לא היתה לו ברירה כי אם לאכול את כל הארבעס שבקערה כדי להנצל מהאיסור החמור של ברכה לבטלה, וסמך על טוב לבו של בעה"ב שבודאי מסכים במקרה כזה שיאכל את כל הקערה, ולכן נטל את הקערה כולה עמו לירכתי החדר, פן יטלו ממנה שאר הנוכחים ויעלה בידם הגרגיר שהוא בירך עליו וברכתו תהיה לבטלה.

והוסיף הרב הנ"ל דאמנם ד' הרמ"א (סי' ר"ו ס"ו) דאם עמד לאכול כמה פירות ונטל בידו אחד מהפירות ובירך עליו ולאחר הברכה נפל הפרי מידו ונאבד או נמאס, יכולה הברכה לחול על פרי אחר מהפירות שהיה בדעתו לאכול, ולפ"ז היה יכול לאכול גרגיר אחר של ארבעס מהקערה, שהרי בודאי היה בדעתו מתחילה לאכול כמות מסוימת של גרגירים ולא רק את הגרגיר שאחז בידו בשעת הברכה, אולם כיון שהוא ספרדי ונוהג כד' הש"ע לא היתה לו ברירה, כי לד' הש"ע שם אם לא היה אוכל את הגרגיר שבירך עליו לא היתה חלה הברכה על שאר הגרגירים אע"פ שהיתה דעתו לאוכלם בשעת הברכה (כמבואר בביאור הלכה שם) והיה נכשל באיסור ברכה לבטלה כאמור.

והנה בגליון הקודם ביררנו אם היה די בכך שיאכל גרגיר אחד מדין ספק דרבנן לקולא, וכן אם יש ביטול ברוב על הגרגיר שבירך עליו. ונברר עתה את שאר הנידונים שיעדנו לברר אם העצה הנ"ל נכונה.

אם אכילה הוי הפסק כשאינו מפסיק בדיבור

א. יש לדון אם אכילת שאר הגרגירים היא הפסק בין הברכה לאכילת הגרגיר שבירך עליו, וא"כ לא תועיל העצה לאכול את כל הקערה. ונראה לדון מג' טעמים דלא הוי הפסק;

א] בענין אכילה ושתייה אם הוי הפסק כשאינו מפסיק בדיבור, דעת המג"א (סי' ר"ט סק"ה, הובא במשנ"ב שם סק"ח) דלא הוי הפסק, אולם דעת הט"ז (סי' ר"ב סק"ו) דהוי הפסק, ועמד בזה הפמ"ג שם, [ובהגהות חת"ס (סי' ק"י) חידש לענין דין ברכה הסמוכה לחברתה דאפי' להריח הוי הפסק].

והנה העיר הגר"א גנחובסקי זצ"ל (בר אלמוגים סי' י"ט וסי' קנ"א) דהפמ"ג (סי' תע"ה א"א סק"ח) נקט בפשיטות דאם בירך על מצות מרור והפסיק באכילת מצוה לא הוי הפסק, וכתב דסותר לדברי הפמ"ג הנ"ל בד' הט"ז. ויש להוסיף דגם בפמ"ג (סי' ר"א מ"ז סק"ב) בסופו משמע דאכילה לא הוי הפסק לענין ברכת הנהנין.

אך מצאנו בהגהות מנחת פתים על הט"ז שם שכתב דדבריו אמורים רק בסוג הנאה אחרת, כגון אכילה הוי הפסק לשתייה, אבל אכילה לא הוי הפסק לאכילה, ולפ"ז אין סתירה בדברי הפמ"ג, וכן אין הכרח דהט"ז והמג"א חולקים, כי המג"א איירי בשתייה דלא הוי הפסק לשתייה, וחילוק זה מדוקדק בל' הט"ז שם שכתב 'דכאן [האכילה] הוה הנאה אחרת מן השתייה, על כן הוה הפסק'. ולפ"ז נמצא דבניד"ד לא הוי הפסק לכ"ע.

אמנם בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ד סי' ט"ז) כתב דהאוכל ב' מיני עוגות לקינוח בסוף הסעודה, והם ב' מיני פת הבאה בכיסנין [ממולא ונילוש] חייב לברך ממנ"פ בורא מיני מזונות כיון שאחד מהם בודאי פת הבאה בכיסנין, אך עליו לאכול משניהם בבת אחת, דאם אוכל בזא"ז שמא הראשון שאכל הוא פת גמור והוי הפסק בין הברכה לאכילת המין השני שהברכה חלה עליו. הרי שנקט להלכה דאכילה הוי הפסק לאכילה. [ואפשר דכוונתו רק לכתחילה אבל בדיעבד גם לדבריו אינו הפסק].

וע"ע בבר אלמוגים (סי' י"ט) שהביא מקורות רבים אם מעשה בלא דיבור הוי הפסק בין ברכה למצוה, ונקט שם דדין אכילה בלא דיבור תלוי בזה, וצ"ע בכ"ז.

צורך הברכה להציל אותה מברכה לבטלה

ב] י"ל מטעם אחר דלא הוי הפסק, משום דהוי צורך הברכה להציל אותה מספק ברכה לבטלה.

אך יש לפקפק בסברא זו, דבכל מקום מצאנו דצורך האכילה או המצוה שעליהם חלה הברכה לא חשיבי הפסק, אבל צורך הברכה שלא תהא לבטלה לא מצאנו דלא הוי הפסק. וידועים דברי רש"י (עירובין ג.) לגבי ב' קרבנות שנתערבו ואחת מהן טעונה תנופה וסמיכה ולא ידוע איזה מהן, וכתב רש"י דמספק 'תרוייהו בעו תנופת חזה ושוק וסמיכה, וליבי אומר דאינו מברך על התנופה ועל הסמיכה דלא להוי ברכה לבטלה', ונקטו הרבה אחרונים דכוונת רש"י משום הפסק, ולא אמרינן דלא הוי הפסק משום דהוי צורך הברכה כדי שלא תהא לבטלה, ובפשוטו נראה דהוי הפסק גם בדיעבד, (וע"ע קה"י ברכות סי'

ס"ז) מבואר דיש ג' דעות מהו פהבב"כ, וכולם בכלל הספק, ולפ"ז רק אם אכל את ג' המינים חייב לברך ממנ"פ בורא מיני מזונות.

1 ההתעוררות תשובה נקט בזה כד' האבן העוזר דלהלכה נקטינן דאחד מב' הדעות הללו נחשב בודאי פת הבאה בכיסנין, אבל בש"ע (סי' קס"ח

והט"ז אם מהני בדיעבד, אזי אם היינו דנים זאת כספיקא דדינא היה ראוי להעלות עולה רביעי, דאף שאסור להעלות בחול עולה רביעי, מ"מ אם העלו רביעי אין ברכותיו לבטלה, ועל כן עדיף להכנס לספק איסור קל להעלות רביעי, כדי להנצל מספק ברכות לבטלה של ב' העולים האחרים ע"ש. והנה שם הוא עובר על ספק איסור קל כדי להציל עצמו מספק ברכה לבטלה, וכ"ש בניד"ד שהוא מציל עצמו מודאי ברכה לבטלה.

אמנם מ"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל היה דן פעמים רבות בענין זה אם מותר להכנס לספק איסור קל בקום ועשה כדי לתקן ספק איסור חמור למפרע, והיה רגיל להביא ראיה לאיסור מדברי הפנים מאירות (ח"ב סוסי"א, מובא בפתי תשובה י"ד סי' רס"ו סק"ט ובמחצה"ש סי' של"א סק"י) שכתב דאם התחיל למול בשבת וקודם הפריעה ראה שיש לו ב' עורות זה על זה לא יפרע משום דהוי פלוגתת הפוסקים אם מילתו דוחה שבת, אע"פ שאם אינו פורע נמצא שחילל שבת בודאי בגוף המילה, הרי דאין היתר להכנס לספק איסור בקום ועשה כשע"ז יהא לו ספק תיקון על איסור דלמפרע.

וראיה דומה נראה להביא ממשמעות דברי הגרע"א (שבת קלג:): דמוהל שהתחיל למול בשבת סמוך לביה"ש והגיע בין השמשות ועדיין לא פרע אסור לו לפרוע משום ספק ביטול מ"ע דמילה דשמה הוי לילה, אע"פ שאם אינו פורע נמצא שחילל שבת בודאי בגוף המילה ע"ש, הרי דאסור לאדם להכניס עצמו לספק ביטול מילה בקו"ע כדי לתקן החילול שבת דלמפרע שלא יהא ודאי חילול שבת. ויש עוד ראיות רבות בענין זה, וצ"ע בכ"ז.

עצה לברך שנית על מאכל אחר

והנה אם אמנם יש כאן איסור אכילה בלא ברכה, נראה דיש עצה לדבר, שירמוז לאדם אחר שיוציא אותו בברכה, ואם אין אדם אחר יוכל בעצמו לברך על מין אחר שלא היה בדעתו לאוכלו ויפטור את הארבעס, ולא הוי הפסק כי הוא צורך האכילה.

[העצה הראשונה לשמוע הברכה מאחר הבאנו בגליון הקודם אודות מרן הגר"ל שליט"א שנהג כן בעובדא שבירך על לחם משנה ע"ד לאכול אחד מהם בלבד ונתערבו לאחר הברכה, והעצה השנייה לברך בעצמו כתב בספר בר אלמוגים (עמ' תרמ"ז), והוכיח מדברי הגרע"א בגליון השר"ע סי' ר"ט דלא הוי הפסק. והנה בכתבי הגר"מ ועקנין שליט"א הביא מכתב מהגרא"ד אויערבאך גאב"ד טבריה זצ"ל שטען על ב' העצות הללו, דאם יעשה כן לשמוע שוב ברכה מאחר או לברך בעצמו, מאחר וברכה זו חלה על החלה השנייה תפטור ג"כ את החלה הראשונה וברכתו הראשונה תהיה לבטלה, אבל לפו"ר נראה פשוט דאין מקום כלל לברכה השנייה לחול על מה שבירך כבר את הברכה הראשונה, וכ"כ הגר"מ ועקנין שם, ואכמ"ל].

ויש להדגיש דעצה זו היא רק כדי שלא יעבור על איסור אכילה בלא ברכה, אבל אין בזה תועלת להציל את הברכה הראשונה שלא תהיה ברכה לבטלה, ועדיין הוא צריך לאכול את כל הקערה.

אכל לבסוף את הפרי שבירך עליו האם פוטרת הברכה למפרע את כל מה שאכל מתחילה

ג. מה שכתבנו לד' השר"ע לא חלה הברכה אלא כשאכל את הגרגיר שבירך עליו, וא"כ כל הגרגירים שאכל מקודם עבר עליהם באיסור אכילה בלא ברכה, הנה באמת אף שלפי הסברא הפשוטה נראה כן, מ"מ נראה להביא ראיות ברורות דכל שאכל לבסוף את הגרגיר שבירך עליו הועילה ברכתו למפרע לכל הגרגירים שאכל מתחילה.

א. הפוסקים השוו דין ברכה על קריאת התורה לדין ברכת הנהנין, דכשם שאם בירך על פרי ונפל מידו ונוטל פרי אחר עליו לברך שנית, ה"ה מי שבירך על הקריאה ונתברר שהראו לו לפני הברכה פרשה אחרת, עליו לברך שנית, אולם כתב בשו"ת מב"ט (ח"א סי' רכ"ד) בשם ספר תיקון יששכר דאם הראו לו את המשך הפרשה ובהמשך הקריאה יקרא את מה שהראו לו יצא יד"ח בברכתו אע"פ שלא כיוון בברכתו על תחילת הקריאה, וטעם הדבר כתב המב"ט ז"ל; ו'לא דמי לאותו שנפל מידו דצריך לחזור ולברך כמו שכתב הרמב"ם ז"ל פ"ד, דהתם מה שברך עליו ליתיה ומה שהוא חוזר ואוכל אינו חובה עליו ולהכי צריך לחזור ולברך, והכא הרי הוא קורא גם כן מה שהראו לו,

כדי לתקן איסור חמור שכבר נעשה].

ב. אך יש להעיר על דבריו, דגם לענין איסור טעימה קודם קידוש משמע מדברי האחרונים דיטעם כדי להנצל מברכה לבטלה (עי' לי הגר"ז סי' רע"א סט"ו, דעת תורה למהרש"ם סי' רע"ג ס"ה), וכן מבוואר בדברי חד מקמאי בספר הבתים (העתיקו הברכי"ם סי' רע"א בשו"ת ברכה), ובקידוש אין היתר של התחיל בהיתר, וצ"ע.

יש לפנינו מזונות ותפוח ואינו זוכר על מה בירך

והנה ראיתי בכתבי הגר"מ ועקנין שליט"א (והובא גם בספר בר אלמוגים עמ' תר"א) ששלח לשאל את הגרש"ז אויערבאך זצ"ל איך הדין במי שיש לפניו מזונות ותפוח ובירך על אחד מהם ואינו זוכר על מה בירך דלכאור' אינו יכול לאכול כלום ולא אמרינן בזה דין ספק ברכות להקל משום דהוי איקבע איסורא (עי' בגליון הקודם מש"כ בענין זה), ושאל האם מותר לו לברך שהכל ולהתכוין לפטור בזה את מה שלא בירך עליו (המזונות או התפוח) ואז יאכל את שניהם יחד, דשהכל פוטרי בדיעבד כל דבר (ולא הוי הפסק כי הוא צורך האכילה), והשיב הגרש"ז דאסור לברך ברכה של בדיעבד כדי לתקן לעצמו עבירה שעשה, עכ"ד.

והגאון הנ"ל העיר ע"ז מדברי הרמ"א (סי' רע"א ס"ה) דמי שבירך המוציא קודם הבדלה וזכר שלא הבדיל יטעם מעט ואח"כ יבדיל, וביאר הא"ר (סק"ד) דעדיף לעבור על איסור קל של אכילה קודם הבדלה משיהא לו איסור חמור של ברכה לבטלה.

אלא דהנה ידוע מה שדנו האחרונים לגבי מי שבירך על מאכל בתענית ציבור וקודם שאכל נזכר מהתענית, האם רשאי לעבור על איסור אכילה של התענית כדי להנצל מברכה לבטלה, ורבים מהפוסקים הכריעו לאיסור², וכן מי שבירך על אכילת איסור ונודע לו לאחר הברכה כתבו הפוסקים דאסור לו לטעום מן האיסור כדי להנצל מברכה לבטלה ואפי' אם הוא איסור דרבנן, ואפי' מי שבירך על מאכל מוקצה בשבת כתב המש"ב (סי' תקט"ו סק"ה) שלא יאכל (אע"פ שאי"ז בגדר מאכלות אסורות), וכן אם בירך על מאכל חלבי בסוף סעודה בשירת כתבו הפוסקים שלא יאכל (עי' בדי השלחן סי' פ"ט ס"א בביאורים, ובספר שערי הברכה פ"ג ס"כ ליקט כל דברי הפוסקים בזה), ובשו"ת שבת הלוי (ח"ד סי' כ') הוסיף בשם ספר אור חדש שהובא בשד"ח, דאפי' אם רק נתעורר לו איזה חשש איסור, ואפי' חומרא שיש לה עכ"פ מקור, אינו מחויב להכניס עצמו לחשש איסור בקום ועשה כדי להנצל מאיסור ברכה לבטלה.

ולפ"ז צ"ב מאי שנא לענין איסור טעימה קודם הבדלה שכתב הרמ"א דיטעם כדי להנצל מברכה לבטלה. וביאר בשבת הלוי שם דאיסור אכילה לפני הבדלה שאני, דהא אם התחיל בהיתר מותר להמשיך באכילה לכתחלה, הרי שאי"ז איסור בעצם, וא"כ "ל דבהכ"ג שכבר בירך יש לדונו כהתחיל בהיתר משום איסור ברכה לבטלה ושוב אין כאן איסור אכילה כלל, משא"כ כשהוא איסור אכילה בעצם אפי' אם הוא רק חומרא אינו מחויב לעבור עליו בקום ועשה כדי להנצל מברכה לבטלה, עכ"ת. ד. וכ"כ בכף החיים (סי' רע"א סק"ט) בשם ספר יפה ללב. ולפ"ז מבוארת גם הוראת הגרש"ז א"ה הנ"ל³. [והארכנו עוד בענין זה במק"א, וע"ע ספר מעדני כהן ח"ח סי' כ"ד].

ועולה לפ"ז דאין לאכול בלי ברכה כדי להנצל מאיסור ברכה לבטלה. וביותר י"ל בניד"ד, דאיסורים רבים של אכילה בלא ברכה (באכילת גרגירים רבים) חמורים יותר מאיסור אחד של ברכה לבטלה, לפ"ד הר"ן (המובא במשנ"ב סי' שכ"ח סק"ט) שכתב לענין דין הקל הקל תחילה בפק"ג, דלעבור על איסור לאו כמה פעמים חמור יותר מלעבור פעם אחת על איסור כרת.

לעבור על ספק איסור קל כדי להנצל מאיסור חמור

אך יש לדון דבניד"ד אין כאן ודאי איסור אלא רק ספק איסור, שהרי יתכן שהגרגיר הראשון שאוכל הוא הגרגיר שבירך עליו, [וזו תלוי במה שנתבאר בגליון הקודם אם יש על כל גרגיר בפנ"ע דין 'כל דפריש מרובא פריש' והרי זה נידון כודאי דאי"ז הגרגיר שבירך עליו, או דלא חל בזה דין רוב משום דהוי קבוע], וא"כ י"ל דמותר לאכול מספק כדי להנצל מברכה לבטלה, מתרי טעמי;

א. נתבאר בגליון הקודם שיש להוכיח מכמה דוכתי יסוד גדול בגדר תקנת ברכות הנהנין, דכל הישא דאסרו עליו לברך משום חשש ברכה לבטלה לא אסרו עליו לאכול בלי ברכה, דאיסור האכילה וחובת הברכה מתלי תלי במה שמותר לו לברך ואין בזה חשש ברכה לבטלה.

ב. י"ל דמותר לעבור על ספק איסור קל כדי להציל עצמו מאיסור חמור של ברכה לבטלה.

ונראה להביא ראיה לזה מדברי שו"ת רעק"א (תנינא סוסי"א א') שצייד דאם לא עלו לתורה ג' עולים אלא רק ב' עולים ברכותיהם לבטלה, ולפ"ז כתב דאם עלה בתענית ציבור מי שאינו מתענה דנחלקו המג"א

² עי' שערי תשובה (ריש סי' תקס"ח) שהביא פלוגתא בזה, והמהרש"ם בדעת תורה שם וכן בערוך השלחן (סי' וכן החיים (סקט"ז) הסיקו להלכה דאסור לו לאכול ויאמר בשכמ"ל, וכן נמצא בספר חסידים (דפוס ברלין סי' תתת"מ), וכן הורו הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פס"ז) ושו"ת אור לציון (ח"ג פ"א ס"ה). [והאר"ק בזה טובא בשו"ת מכתב לחזקיהו סי' ה' לבעל השו"ת (נפס בשו"ת ח"י), ועיקר הנידון הוא אם לחוש לד' הרמב"ם דאיסור ברכה לבטלה הוא מדאו', וכן אם מותר לעשות איסור קל בקום ועשה

היכ"ת שאדם בירך על ב' פירות ואם לא יאכלם בב"א ברכתו לבטלה

בספר משברי ים (תפלה וברכות סי' ו') ואגן הסהר (ח"ג עמ' 296) כתב חידה, היאך יתכן שאדם בירך ברכת העץ על ב' פירות ואם לא יכניסם לתוך פיו בבת אחת יכשל באיסור אכילה בלא ברכה. וכתב בשם הגר"א גנחובסקי זצ"ל, כגון אם בירך העץ על רימון ושזיף, וכבר אכל רימון בשנה זו אבל עדיין לא אכל שזיף, ונטל את הרימון ובירך העץ ושהחיינו, הנה אם יאכל את הרימון תחילה נמצא דברכת שהחיינו היא הפסק וברכתו לבטלה, ואם יאכל השזיף תחילה נמצא שאכלו בלא ברכה לד' השו"ע, [א.ה. ולכאור' גם בכה"ג ברכתו לבטלה משום הפסק], והעצה היא לאכול משניהם בבת אחת.

אמנם לפי מה שהוכחנו מדברי הפוסקים עולה דגם לד' השו"ע יכול לאכול את השזיף תחילה ואח"כ יאכל את הרימון, אולם עליו להזהר שלא להפסיק ביניהם בדיבור כמבואר.

והנה יש מקום לדון דבכל גווני ברכתו לבטלה לד' השו"ע, ואפי' אם יאכל את שניהם בב"א, כי סו"ס ברכת שהחיינו היא הפסק לגבי הברכה שבירך על הרימון, שהרי לפי מה שנתבאר אם יש הפסק בין הברכה לאכילת הפרי שבירך עליו ברכתו לבטלה לד' השו"ע אף אם לא היה הפסק בין הברכה לאכילת הפרי השני.

אולם מסתבר דא"י נחשב הפסק, כי הוא מענינא, מאחר וברכת העץ פוטרת גם את השזיף, וכעין מה שמצאנו בגמ' (פסחים נד.) 'אע"פ שרבי מפזרן חוזר וסודרן על הכוס כדי להוציא בניו ובני ביתו', כלומר אף שכבר בירך על בשמים ונר קודם ההבדלה חוזר ומברך עליהם בהבדלה בשביל בני ביתו (וכ"ה במשנ"ב סי' רצ"ז סק"ג), הרי דאף שלגבי עצמו ברכות אלו אינן מענין ההבדלה מ"מ א"י הפסק בין ברכת הגפן לשתיית הכוס מחמת שמוציא בהם את בני ביתו היוצאים ממנו בהבדלתו, וע"ש בריטב"א, והאריך ביסוד זה בספר שלמי תודה (סוכות סי' י"ט עמ' רמ"ו).

אכל את רוב הקערה האם יש להכריע מדין רוב שאכל את הגרגיר שבירך עליו

ד. יש לדון האם היה עליו לאכול את כל הקערה, או דלאחר שאכל את רוב הקערה יש להכריע מדין 'הלך אחר הרוב' דבדואי כבר אכל את הגרגיר שבירך עליו.

ונראה פשוט דלא שייך בזה דין רוב כלל, כי הנידון אינו על הגרגיר שבירך עליו היכן הוא [כדי שנתלה שהוא נמצא ברוב הגרגירים שנאכלו על ידו], אלא הנידון הוא על הגרגירים שאכל, האם אחד מהם הוא הגרגיר שבירך עליו, ונידון זה הוא על כל גרגיר בפנ"ע, וצירוף כל הגרגירים ביחד אינו גורם דין רוב, והרי זה דומה לפולמוס הידוע אודות כשרות החלב בזמנינו, דחלב טריפה אסור בשתיה, ומה שמוותר לשתות חלב פרה ואין חוששין שמא היא טריפה הוא מכח דין רוב, דרוב בהמות אינן טריפות, אולם בזמנינו החלב מגיע ממפעל ומערבים שם חלב ממאות פרות בתוך דודי ענק, ומאחר שיש מיעוט בהמות טריפות יש להניח בודאות שחלב מהחלב שבודד הוא חלב טריפה, ומדרבנן מין במינו אינו בטל אלא בשישים, ועיקר הנידון בזה הוא אם דיינינו על כל פרה ופרה בפני עצמה, וכיון שעל כל אחת יש הכרעה של רוב שאיננה טריפה, אזי כל החלב בחזקת היתר, או שאחר שנתערב חלב של מאה פרות ביחד דיינינו על כל הפרות הללו כאחד, ובזה יש רוב להיפך, דרוב הקבוצות בעולם של מאה פרות יש ביניהם מיעוט טריפות. ומבואר להדיא ברמ"א (יר"ד סי' פ"א ס"ב) דששים בהמות בעדר שחלבו אותן ועירבו את כל החלב יחד מותר לשתותו, והביאור הוא דאין שום צירוף בין הפרות כדי שנדון על כולם יחד, והנידון הוא על כל פרה בפנ"ע, ואכמ"ל.

⁵ ויש להעיר, דלפי המבואר בדברי המב"ט ותיקון יששכר צ"ע מש"כ במשנ"ב (סי' קל"ז סק"ג) דאם אחד קרא רק ב' פסוקים והעולה אחריו כבר בירך על הקריאה ונזכרו 'יש לו להתחיל ממקום שהתחיל זה שלפניו [דהיינו אף שני הפסוקים הקודמים] ויסיים עוד פסוק ויברך לאחריו [וי"א שמלבד שני פסוקים הקודמים יקרא עוד שלשה פסוקים] על"ל, ובשעה"צ כתב דדעת הי"א הוא השערי אפרים (שער' ז' ס"ד) וטעמו לפי שלא כיוון בברכתו על השני פסוקים הראשונים ולכן לא עולים לו בחשבון, עכ"ד. וע"ש בשערי אפרים שכתב דמ"מ ב' פסוקים אלו לא חשיבי הפסק בין הברכה לקריאה אע"פ שהברכה לא עלתה להם כלל. והנה לפי"ר נראה דלפי"ד המב"ט ותיקון יששכר הברכה עלתה להם למפרע, ונראה דזהו טעמם של הא"ר ודה"ח (הדעה הראשונה במשנ"ב). ואולי י"ל דס"ל לשערי אפרים דהתם גרע, דהוא בגדר נמלך, כי מעיקרא היה סבור שכבר קראו פסוקים אלו כדון.

ומשמעות דבריו דכל שאוכל לבסוף את הפרי שבירך עליו, פוטרת הברכה למפרע גם את מה שיאכל תחילה, וה"ה בקריה"ת כל שיקרא לבסוף מה שבירך עליו, פוטרת הברכה למפרע גם מה שקרא תחילה.

וכ"כ להדיא בתיקון יששכר שם, וז"ל; 'איכא למידק בה (בדין השו"ע סי' ר"ו ס"ו) דוקא כשנפל ונשרף או שטפו נהר שנאבד לגמרי ושוב אינו לפניו כלל הוא דקאמר התם דצריך לברך שנית על האחר, שהעיקר שנאמרה עליו הברכה לפטור השאר נאבד, הא כשעדיין הוא בידו וקיים לפניו שלא נאבד כגון שאחר שברך עליו קודם שיאכלנו תלה עיניו באחר מאותו מין שהיו לפניו שיאכלנו תחלה קודם לזה שבירך עליו ואח"כ את זה שבירך עליו, אעפ"י שלכתחילה אין לו לעשות כן נראה שאין צריך לברך שנית עליו ודי לו בברכה ראשונה' וכו' עכ"ל. ומשמע להדיא מדבריו דכל שאכל לבסוף את הפרי שבירך עליו פטרה הברכה למפרע את כל הפירות שאכל מתחילה.⁵

[ב] בדומה לזה מצאנו בט"ז (סי' ר"ב סק"ו) לענין דין עיקר וטפל דמבואר ברמ"א שהאוכל טפל קודם העיקר מברך עליו בפנ"ע, והקשה ה"ט"ז למה לא יוכל לברך על העיקר קודם שיאכל את הטפל ולא יפסיק בדיבור בין אכילת הטפל לאכילת העיקר והברכה תחול על העיקר שיאכל לאחריו ופטור למפרע את הטפל, ות"י דאף אם אינו מפסיק בדיבור מ"מ אכילת הטפל בעצמה חשיבא הפסק ע"ש. הרי שנקט דלולי דין הפסק היה אפשר לברך על העיקר ולפטור למפרע את הטפל.

וביאור דין זה דהברכה פוטרת למפרע, נראה לומר דאף שחלות הברכה היא רק על הפרי שהיה דעתו עליו בשעת הברכה, מ"מ הברכה פוטרת את כל האכילה כולה, וכל מה שאכל בהמשך אחד נחשב הכל אכילה אחת.

אם יש דין הפסק בדיבור קודם שאכל את הפרי שבירך עליו

והנה בספר בר אלמוגים (סי' ל' עמ' קפ"ט) דן בזה מסברא, איך הדין אם יאכל לבסוף את הפרי שבירך עליו, וכתב דאם נימא דבכה"ג פוטור למפרע את כל מה שאכל מתחילה, י"ל דיכול להפסיק בדיבור לאחר תחילת האכילה אף אם עדיין לא אכל את הפרי שבירך עליו, כי סו"ס הברכה פוטרת גם את תחילת האכילה ושוב אין כאן הפסק. ולפי"ז בניד"ד יכול היה אותו ת"ח לבאר את מעשיו לפני הציבור מיד לאחר אכילת גרגיר אחד ולא היה צריך להמתין עד שיסיים את כל הקערה.

אולם מדברי ה"ט"ז הנ"ל מוכח דאין הדברים תלויים בז"ז, דאע"פ שהברכה פוטרת את כל האכילה מתחילתה, מ"מ חלות הברכה היא רק על הפרי שיאכל אח"כ, ולכן צריך שלא יהא הפסק בין הברכה לפרי שבירך עליו.

בירך על לחם משנה ונתברר שהחלה שעומד לבצוע אינה מעושרת

והנה בספר בר אלמוגים (סי' קל"א) דן אודות מעשה באחד שבירך המוציא בשבת על לחם משנה של חלה ומצה ודעתו היתה לאכול תחילה את החלה ואח"כ יאכלו גם את המצה, ולאחר הברכה נתברר שלא הפרישו תרו"מ מהחלה, וכתב הגר"א גנחובסקי זצ"ל דלד' השו"ע לא יוכל לאכול מהמצה תחילה ובע"כ יצטרך להפריש תרו"מ מחלה קודם שיאכלנו (ויכול להפריש בשבת כי עשה תנאי מע"ש), ובדיעבד א"י הפסק כיון שהוא לצורך האכילה, [והוסיף דגם לד' הרמ"א ראוי לעשות כן, כי גם הרמ"א לא הכריע בתורת ודאי דלא כהשו"ע אלא רק משום ספק ברכות להקל].

והנה לפי מה שהוכחנו מדברי הפוסקים עולה דגם לד' השו"ע יכול לאכול מהמצה תחילה ואח"כ יאכל מהחלה, אבל מ"מ אין בזה תועלת, כי לפי האמור יש דין הפסק בין הברכה לאכילת הפרי שבירך עליו, וא"כ עדיין יהא זה הפסק לכתחילה להפריש תרו"מ בדיבור.

⁴ והנה בתה"ד (סי' ר"ו סק"ה) נקט דעיקר חילוקו של המב"ט הוא אם הפרי שבירך עליו נמצא בעולם, וכל המב"ט 'דהתם מה שבירך עליו ליתיה', דרק אם הפרי נאבד או נמאס בטלה ברכתו, אבל אם הפרי בעולם לא בטלה ברכתו, ועל כן יכולה לחול על פרי אחר אף אם לא יאכל את הפרי שבירך עליו, והוא חידוש עצום, וכן צידד הא"ר סו"ס"י ר"ו, וכן משמע מדבריו בס"י ק"מ סק"ה.

אך גם לדבריהם נראה דהחילוק דידן אמת, דכל שאכל לבסוף את הפרי שבירך עליו חלה הברכה למפרע על כל הפירות, כי כך מבואר להדיא בל' המב"ט 'והכא הרי הוא קורא גם כן מה שהראו לו'. ולולי דברי הא"ר והתה"ד היה נראה דזהו כל חילוקו של המב"ט, דבפשוטו לא נראה שכתב ב' חילוקים נפרדים, אלא מש"כ 'דהתם מה שבירך עליו ליתיה' כוונתו דלכן אינו עומד לאוכלו לבסוף וכמו שנתבאר. וכן מפורש בתיקון יששכר כמו שיבואר להלן.

פירות שספק מתי חנטו אם אפשר לעשר מאחד על חבירו

הנה יום ה' בשבוע זה הוא ט"ו בשבט - ר"ה לאילנות, ואע"פ שגם השנה שעברה [תשפ"ג] וגם שנה זו [תשפ"ד] הן שנות מעשר שני, מ"מ נפקא מינה לענין שאין מעשרין משנה על חבירתה, ופירות האילן שחנטו קודם ט"ו בשבט ושחנטו מט"ו ואילך אין מעשרים מאלו על אלו.

ויש לעיין בפירות שספק על כל אחד מהם אם חנט קודם ט"ו בשבט או אחריו דשמה מן הדין רשאי להפריש מאחד על חבירו, דהלא תר"מ בזה"ז מדרבנן ותרומת פירות מדרבנן וכלל גדול בידינו ספיקא דרבנן לקולא.

ספק בתרו"מ דרבנן לקולא או לחומרא

והנה איתא בש"ע (י"ד שלא ס"א) בשותפות ישראל ונכרי שבשל תורה אין ברירה וטבל וחולין מעורבים בחלקו של נכרי, ומסיק 'ונראה לי' דהאינדא דתר"מ מדבריהם חלק הנכרי פטור מכלום, והרי יסוד החילוק בין דאורייתא לדרבנן לענין ברירה משמע בכסף משנה (פ"ג מגיושין ה"א) דהוא מספק וספיקא דרבנן לקולא, הרי דספק תר"מ בזה"ז לקולא.

ומאיך במשנה למלך (פ"ז מתרומות ה"ז) האריך בראיות דתרומה בזה"ז אף שהיא דרבנן דינה כשל תורה ממש לכל ספיקותיה, דתקנה קבועה היתה לעשותה כשל תורה, אמנם בתרומת פירות דרבנן יעוי"ש דאזלינן לקולא אם לא משום גזירה שמא יבואו להקל גם בתרומה דאורייתא, וא"כ בזה"ז דליכא תרומה דאורייתא שמא בתרומת פירות ספיקא לקולא, ולא גזרינן אטו תרומה בזה"ז.

והחזו"א (מעשרות סי' ז' סקט"ז) כתב לענין ספק בתרו"מ דרבנן דלא מקילינן בה משום ספיקא דרבנן, אי משום דאיכא חזקת איסור טבל, אי משום דה"ל דבר שיש לו מתירין בהפרשה.

לעשר מירק הנלקט בביהש"מ של כניסת ר"ה על הנלקט קודם שקיעה"ח

והנה ירק ר"ה שלו באחד בתשרי ואזלינן ביה בתר לקיטה, וז"ל הרמב"ם (פ"ה מתרומות ה"א): ליקט ירק ערב ר"ה עד שלא באה השמש וחזר וליקט אחר שבאה השמש, אין תורמין מזה על זה, שזה חדש וזה ישן, וכתב בדרך אמונה (ס"ק כ"ב) דאחר שבאה השמש היינו אחר השקיעה, ואע"ג שהוא ביהש"מ אין תורמין על של קודם השקיעה, דהוי ספק דאורייתא, ובצהה"ל (ס"ק ר"ב) כתב דאפילו בזה"ז או במעשרות דרבנן צ"ע אם יש להקל בזה, כיון שאם נקיל יוכלו לעשר ממנו גם על מה שנלקט לפני השקיעה וגם על מה שנלקט אחר צאה"כ, והוי תרי קולי דסתרי דלא מקילינן גם בדרבנן, ומוכרחים להחמיר בשתייהן כמש"כ הר"ן בפסחים ק"ח א', ועיין משנה למלך פ"א ממגילה ה"א, וצ"ע, ע"כ.

אמנם הנה בספיקא דביהש"מ גופא תלמוד ערוך הוא דאזלינן לקולא בדרבנן אע"ג דמשכחת לה נמי קולא לאיך גיסא, והוא בשבת (ל"ד א') ועירובין (ע"ו א') באמרו לו שנים צא וערב עלינו, לאחד עירב עליו מבעוד יום ולאחד עירב עליו ביהש"מ, זה שעירב עליו מבעו"י נאכל עירובו ביהש"מ, וזה שעירב עליו ביהש"מ נאכל עירובו משחשיכה, דשניהם קנו עירוב, ומשום דביהש"מ ספיקא הוא וספיקא דרבנן לקולא, והא התם נמי משכחת לה תרי קולי דסתרי אהדדי אפילו בחד גברא, שבשבת זו עירב מבעו"י ונאכל העירוב בביהש"מ, ובשבת אחרת עירב בביהש"מ ונאכל משחשיכה, ואפ"ה מקילינן בשבת זו דביהש"מ ליליא ובשבת האחרת דביהש"מ יממא, וכבר עמד בחידושי רעק"א (לביצה שם ולעירובין י"ח) שמשוגיא זו קשה למש"כ התוס' דביצה דהיכא דלכל אחד ואחד יש קולא וחומרא מכל צד עבדינן לחומרא, יעוי"ש, ולכאוי' הוא הדין לירקות הנלקטים בביהש"מ של כניסת ר"ה, שיוכל לעשר מן האחד על הנלקט קודם שקיעה"ח ומן האחר על הנלקט אחר צאה"כ.

ספק מתי חנטו אם אפשר לעשר מזה על זה משום ספק ספיקא

עוד יש לעיין בפירות שספק על כל אחד מהם אם חנט קודם ט"ו בשבט או אחריו, שגם אם מאיזה טעם אי אפשר לעשר מאחד על חבירו משום שתא דספיקא דרבנן לקולא כנ"ל, מ"מ לכאוי' האיכא

ספק ספיקא להיתר, דשמה שניהם מן החדש שחנטו אחר ט"ו בשבט, ושמה שניהם מן הישן.

והנה כתב בצהה"ל (ס"ק רל"ט) דאפילו נלקטו שני הירקות בזמן ביהש"מ בזאח"ז אין לעשר מזה על זה, דשמה ביהש"מ יש בו מן היום ומן הלילה והראשון נלקט בשנה שעברה והשני בשנה זו. וגם בזה יש לדון משום ס"ס, דשמה שניהם נלקטו ביום ושמה שניהם בלילה.

שו"ר בתשובת הגרעק"א (קמא סי' ו' בהשמה) כע"ז, גבי מתני' דדמאי (פ"ה מ"ה) בלוקח מן העני שמעשר מכל אחד ואחד, ויקשה דלמה לא יעשר מאחד על כולם מטעם ס"ס, דשמה כולם מעושרים כבר ופטורים ושמה כולם אינם מעושרים ומפריש מן החיוב על החיוב, וכתב שהיא ראייה למש"כ הרא"ם בביאורו על הסמ"ג (הל' מגילה) לענין טומטום שאינו מוציא טומטום בקריאת המגילה מטעם דשמה השומע זכר והמוציא נקיבה, וכתב הרא"ם דאין כאן ס"ס ספק זכר ספק נקיבה ואת"ל נקיבה אימור גם היוצא נקיבה, דס"ס בתרי גופי לא אמרינן, ע"כ, והכא נמי בירקות שנלקטו בביהש"מ של כניסת ר"ה ובפירות שספק אם חנטו קודם ט"ו בשבט או אחריו תרי גופי נינהו ולא אמרינן בהו ס"ס.

פלוגת המוצל מאש והגרעק"א בשני צדדים שעניינם אחד

זאת ועוד, דאת"ל נמי דאמרינן ס"ס גם בתרי גופי, מ"מ מתר"ד הגרעק"א (שם) יש ללמוד דלאו ס"ס מעליא הוא כלל, שהביא למהר"י אלפאנדרי בספר מוצל מאש (סי' ג') שעמד בדין ספיקי ממזר שאסורים לבוא זה בזה דלישתרי משום ס"ס, ספק אם ממזר הוא או לאו, ואת"ל שהוא ממזר שמא גם היא ממזרת, ושמע מינה דס"ס בתרי גופי לא אמרינן כמש"כ הרא"ם, אך כתב לדחות דשאני התם דאיכא נמי ס"ס לחומרא, שמא הוא כשר והיא ממזרת ואת"ל שהוא ממזר שמא היא כשרה, ומהאי טעמא לא אזלינן בתר הס"ס לקולא.

וכתב על זה הגרעק"א בזה"ל: ובמחכ"ז ז"א, דלקולא הוי שפיר ס"ס, ספק שניהם ממזרים וספק שניהם כשרים, ואין כאן איסור רק בחד צד שהאחד ממזר ואחד כשר, וזהו לא מיקרי שני ספיקות שמא הוא ממזר והיא כשרה או להיפוך, דהא מ"מ הכל רק חד ביאת ממזר בקהל ה', וא"כ הוי חד צד לאיסור דהיינו דאחד מהם ממזר ואחד מהם כשר, ושני צדדים להתירא דשמה שניהם ממזרים או שניהם כשרים, ע"כ. ולכאוי' ביאורו, שהצדדים שמא הוא כשר והיא ממזרת ושמה הוא ממזר והיא כשרה, בתרוייהו שם האיסור אחד - ביאת ממזר בקהל ה', ומה לי הוא ממזר ומה לי היא ממזרת, אבל הצדדים שמא שניהם כשרים ושמה שניהם ממזרים הם שני צדדי היתר חלוקים - שאם הם כשרים אין כאן ביאת ממזר ואם שניהם ממזרים אין כאן קהל.

והשתא בפירות שספק מתי חנטו ניחזי אנו, שלדעת המוצל מאש לא נוכל להתיר להפריש מאחד על חבירו, כיון דיש גם ס"ס לחומרא, שמא התרומה חדש והשיריים ישן ושמה התרומה ישן והשיריים חדש. ואילו לדעת הגרעק"א אמנם שני צדדים אלו אחד הם - שהתרומה והשיריים חדש וישן שאין תורמים מזה על זה, אך גם בס"ס לקולא כן הוא, שאין חילוק מהותי בין אם שניהם מן החדש לשניהם מן הישן, והכל אחד שהתרומה והשיריים משנה אחת, ונמצא שלדעת המוצל מאש יש ס"ס להיתר וכנגדו יש גם ס"ס לאיסור, ולדעת הגרעק"א יש רק צד אחד להיתר וצד אחד לאיסור.

ישן וחדש כשני מינים או שני חיובים

אמנם שמא י"ל דלעולם כן יש כאן מקום להיתר מכח ס"ס [אי לא מש"כ הרא"ם דלא אמרינן ס"ס בתרי גופי], ובהקדם מה דיש לחקור ביסוד הדין דאין מפרישים משנה על חבירתה, אם היינו משום לתא דמין על שאינו מינו, שגידולי כל שנה כמין לעצמו וישן וחדש כשני מינים, או משום לתא דמן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב, שכמו ששנות ג'ו חלוקות משאר שנים להתחייב במע"ע, גם בשנות אבד"ה כל שנה הוא מחייב לעצמו, והתורם משנה אחת ביראתה כתורם מן הפטור על החיוב ומן החיוב על הפטור, דחיוב השנה הראשונה ליתיה בשניה וכן להיפך, [ובמק"א צידדנו במקורות לשני הצדדים].

ומעתה מה שנתבאר דשמה שניהם מן החדש ושמה שניהם מן הישן חד צד הוא לקולא, אכן כן הוא להך גיסא דמשנה אחת ביראתה משום דה"ל כשני מינים, וא"כ כל ששניהם משנה אחת וכמין אחד מה לי חדש מה לי ישן, אבל לאיך גיסא דמשנה אחת ביראתה מצד שהם חיובים מוחלקים, א"כ לכאוי' יש כאן ס"ס מעליא להיתר משני צדדים, שכל אחד מן הפירות שמא משנה ראשונה הוא ופטור לגמרי מחיובא דשנה שניה, ואת"ל נמי שהוא משנה שניה שמא גם הפרי האחר כמותו והותרו בהפרשה, וכן איכא כלפי החיוב דשנה ראשונה דשמה פטור ממנה לגמרי ושמה שניהם חייבים בה ופטור זה את זה, הרי ס"ס משני צדדים חלוקים לקולא.

שכתב וז"ל צוה שיאכלו ג' סעודות בשבת ע"כ, ומבואר דהוא מהתורה, וכן מצינו בלבוש סי' רצ"א דנקט דמצות ג' סעודות בשבת היא מהתורה, מיהו הא"ר שם פליג וכתב דהוי רק מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא וכ"כ בתשו' מהר"ל.

פלוגת ה"ט"ז והמג"א אם לחם משנה מהתורה

עוד מצינו בדברי ה"ט"ז [סוס"י תרע"ח] דכתב בפשיטות דג' סעודות מהתורה, והוסיף וז"ל דהא לחם משנה לכו"ע דאורייתא כדאמר ר' אבא בפ' כל כתבי דכתיב לחם משנה, ושלוש סעודות ג"כ דאורייתא, ופת בעינן כדאיתא בסי' עד"ר וא"כ כל שכן שהוא קודם לנר חנוכה שאינו אלא מדרבנן עכ"ד. וחזינן דה"ט"ז נקט בפשיטות דב' המצות כלומר לחם משנה, וג' סעודות תרויהו מן התורה, מיהו בדברי היראים לא נזכר דין 'לחם משנה' מהתורה, אלא ג' סעודות בלבד.

והנה ה"ט"ז חידש דלחם משנה מהתורה ולפיכך כתב דלחם משנה קודם לין דקידוש, ועי' גם בערוך השלחן [סי' עד"ר ס"א] דכתב דלחם משנה הוי דאורייתא ולא אסמכתא, מיהו הפמ"ג [סי' רע"א אש"א סק"ג] והשער הציון [סי' רע"א סק"א] כתבו דדעת המג"א אינו כן דיעוי' במג"א [סי' ר"ד סק"ג] דכתב בזה"ל אע"ג שצריך לכל סעודה ככר שלם ולחם משנה מכל מקום אינו חובה כ"כ ע"ש, ונראה מדבריו דאפי' מדרבנן אינו חיוב גמור והוא חידוש גדול דהא בגמ' איתא 'חייב אדם' ויל"ע, וכאמור הפמ"ג והמשנ"ב נקטו לדינא כהמג"א דזיין לקידוש קודם ללחם משנה, וכן מצינו במחצה"ש והתו"ש סי' רע"א דזיין קודם ללחם משנה.

ויש לציין דהגר"ז [סי' רע"א ס"ח] כתב דפת לחם משנה קודמת לין של קידוש הלילה, והוסיף בקר"א וז"ל אף שבמג"א סי' רנ"ד מבואר דאינו חובה כ"כ מכל מקום כאן יש להורות כה"ט"ז הואיל ואפשר לקדש על הפת, ואפשר דאף המג"א מודה בהא דעכ"פ לחם משנה יש לו אסמכתא מדאורייתא, משא"כ בלין שלא נזכר בתורה עכ"ד.

ד' המנחת יעקב דמה"ת סגי בלחם שלם ומחצה

עוד יש לציין לשיטה אמצעית בגדר חיוב לחם משנה דיעוי' בשו"ת חת"ס [או"ח סי' מ"ו] דהביא מהמנחת יעקב בסוף ספר תורת חטאת סי' י"ב שכתב דמדאורייתא סגי בחדא ופלגא, והא דצריך שני שלמים זה הוי דרבנן, וביאר שם דלחם משנה אפשר לפרש גם בחדא ופלגא כמו שמצינו בגמ' ריש ברכות דאשמורה ופלג אנמי אשמורות קרי ליה, מיהו החת"ס העיר ע"ד דבקרא כתיב לחם משנה שני העומר לאחד, היתכן לומר שני העומר חדא ופלגא, וכתב ליישב עפ"י מה שביאר בחי' תורה דמשו"ה רצו ללקוט אי לאו דא"ל משה אכלוהו היום משום דסעודת שבת בעי שיעורא רבה וכו' ובליל שבת אכלו יותר ולא נשתייר להם די' ב' סעודות וכע"ז מצינו בדעת זקנים עה"ת וא"כ לא הוה לחם משנה אלא חדא ופלגא, מיהו סיים החת"ס אלא שאלו דברי אגדה הם ואין לסמוך עליהם לדינא ועל כן צ"ע. מיהו יש לציין דכבר מצינו בתשו' הגאונים סי' רפ"ז כדברי המנח"י יעו"ש.

חיוב פת מהתורה או מיני תרגימא

עוד מצינו ביראים שם דכתב בכל מילי לא נפיק ידי חובתיה בסעודתא דשבתא כי אם בנהמא דבעינן מידי דמחייב עליה ברכת המזון דאמרינן בברכות וכו' וטעמא דהווא קרא דמפקינן מיניה ג' סעודות אלחם קאי דכתיב 'הוא הלחם אשר נתן ד' לכם לאכלה' וברכת המזון לחם כתיב וכו' ע"ש. ונראה מדבריו דיש חיוב פת מהתורה בכל הג' סעודות וע"ע בתועפות ראם שם.

מאיך מצינו ברמב"ן והרשב"א דכתבו בשם יש אומרים דג' סעודות יכול לעשותן במיני תרגימא.

אולם לענין דינא מצינו בשו"ע והפוסקים דחילקו בין הב' סעודות ראשונות דצריך לעשותן בפת וכמש"כ השו"ע [סי' עד"ר ס"ד] סעודה זו ושל שחרית אי אפשר לעשותם בלא פת, אבל בסעודה ג' כתב השו"ע [סי' רצ"א ס"ה] צריך לעשותה בפת, וי"א שיכול לעשותה בכל מאכל העשוי מאחד מחמשת מיני דגן, וי"א שיכול לעשותה בדברים שמלפתים בהם הפת כבשר ודגים אבל לא בפירות, וי"א דאפי' בפירות יכול לעשותה, וסברא ראשונה עיקר שצריך לעשותה בפת אלא א"כ הוא שבע ביותר ע"ש, וחזינן דלכמה שיטות יש חילוק בין סעודה ג' דאין חיוב לעשותה בפת ובין ב' סעודות ראשונות דחייב לעשותם בפת דוקא, ובטעם החילוק יעוי' במשנ"ב [סי' עד"ר סק"ט] דבאלו שתי סעודות מודו כולי עלמא דהם עיקר כבוד השבת.

מיהו כאמור היראים כתב כיון דלפינן מאכילת המן א"כ בעינן לחם בכל הג' סעודות, וכ"כ הטור סי' רצ"א בשם הר"י דכיון דלפינן מג' פעמים דכתיבי גבי מן צריך לעשותה בפת, וצריך ליישב שיטת הסוברים דיוצאים במיני תרגימא דהא ילפינן מן המן דהיה לחם.

ואילו לחומרא ליכא ס"ס אפילו לדעת המוצל מאש, דכלפי חיוב כל שנה יש רק צד אחד לאיסור על כל פרי בפני עצמו, דשמא התרומה משנה ראשונה ומחוייבת בחיובא דישן והשיריים חדש ופטורים מחיוב זה, וה"ל מפרש מן החיוב על הפטור, אבל אם להיפך שהתרומה חדש והשיריים ישן אינה סיבה לאיסור התרומה מצד חיובא דשנה ראשונה, דהא אדרבה לא נתחייבה בו כלל, ונמצא ס"ס מעליא משני צדדים להיתר וחד צד לאיסור, וצריך למש"כ הרא"ם דלא אמרינן ס"ס בתרי גופי.

מסקנת הדברים

[א] ספק בתר"מ בזה"ז, בש"ע משמע דאזלינן לקולא, ובמשנה למלך כתב דתרומה בזה"ז עשאוה כשל תורה, אמנם בתרומת פירות בזה"ז שמא גם לדבריו ספיקא לקולא, ובחזו"א כתב לחומרא אי משום חזקת טבל אי משום דה"ל דבר שיש לו מתירין.

[ב] ונפקא מינה לפירות שספק אם חנטו קודם ט"ו בשבט או אחריו, אם מן הדין רשאי להפריש מאחד על חיברו.

[ג] ירק הנלקט בביהש"מ של כניסת ר"ה, דן בדרך אמונה אם יוכל לעשר ממנו על הנלקט קודם שקיעה"ח משום ספיקא דרבנן לקולא, דשמא כיון שמשפק גם יוכל לעשר ממנו על הנלקט אחר צאה"כ וה"ל תרתי דסתרי ממילא אזלינן לחומרא. אמנם בספיקא דביהש"מ גופא יש להוכיח דלא חיישינן לתרי קולי דסתרי אהדדי כמש"כ הגרעק"א.

[ד] שני ירקות שנלקטו בזמן ביהש"מ בזה אחר זה, כתב בדרך אמונה דאין לעשר מזה על זה, שמא לקיטת הראשון בחלק היום והשני בחלק הלילה. ואע"ג דלכא"ו איכא ס"ס להיתר, שמא שניהם נלקטו ביום ושמא שניהם בלילה, כבר כתב הגרעק"א להוכיח מכע"ז דלא אמרינן ס"ס בתרי גופי. וה"ה לפירות שספק מתי חנטו דאין לדון משום ס"ס שמא שניהם מן החדש ושמא שניהם מן הישן.

[ה] זאת ועוד שנחלקו המוצל מאש והגרעק"א בשני צדדים שעניינם אחד, ובפירות שספק מתי חנטו לדעת המוצל מאש יש גם ס"ס לחומרא, ולדעת הגרעק"א חשיב רק צד אחד לקולא.

[ו] יש לחקור במה שאין מפורשים משנה על חבירתה אם הוא משום לתא דמין על שאינו מינו או משום לתא דמן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב, ולהך גיסא שכל שנה הוא מחייב לעצמו שפיר יש כאן ס"ס מעליא להיתר משני צדדים כמבואר בפנים, אי לאו דלא אמרינן ס"ס בתרי גופי.

הרב שמואל דרזי

מצות לחם משנה וג' סעודות בשבת מהתורה או מדרבנן

בגמ' שבת קי"ז: איתא אמר רבי אבא בשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות דכתיב לחם משנה, אמר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא דנקט תרתי ובצע חדא אמר לקטו כתיב, רבי זירא הוה בצע אכולה שירותיה וכו' ופי' רש"י דהיה בוצע פרוסה גדולה ודי לו בה לאותה סעודה ולכבוד השבת, מיהו הרשב"א פי' דהיה בוצע על כל הככרות, ויעוי' בסי' עד"ר דהב"ח המהרש"ל והגר"א פסקו כהרשב"א דצריך לבצוע על ב' הככרות.

עוד איתא בגמ' שם ת"ר כמה סעודות חייב אדם לאכול בשבת שלש, רבי חידקא אומר ארבע א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לד' היום לא תמצאהו בשדה רבי חדקא סבר הני תלתא לבר מאורתא ורבנן סברי בהדי דאורתא וכו' אלא מחוורתא מתני' דלא כרבי חידקא ע"ש.

[וכתב הרשב"א בשם הבה"ג דאין חיוב סעודות אלו להיותן בשחרית ובמנחה אלא אפי' מפסיק באמצע סעודתו בברכת המזון וחוזר ואוכל שפיר דמי. עוד כתב הרשב"א וכן יש שאומרים שאפי' עביד אותן שלש סעודות במיני תרגימא שפיר דמי].

והמתבאר מסוגיית הגמ' דלמדו ב' מצוות מאכילת המן במדבר, מצות לחם משנה, ומצות ג' סעודות בשבת, ויש לדון אם דרשה גמורה היא וב' מצוות אלו הם מדאורייתא או דילמא רק מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, ושמא יש חילוק בין דין לחם משנה למצות ג' סעודות, ומצינו פלוגתא דרבנותא בב' מצוות אלו ויש כמה נפק"מ וחילוקים לדינא וכמש"ת.

דברי היראים דג' סעודות מהתורה

ותחילה יש להקדים ולציין לדברי היראים [עמוד אכילות סי' צ"ב]

תירוץ של הרמ"א ד'לחם' לאו דוקא פת

והנה המרדכי בשבת פ' כל כתבי [סי' שצ"ז] הביא דברי היראים דאף סעודה שלישית חייב לעשותה על פת דחייב עליה ברכת המזון דכתיב 'הוא הלחם' וכו' ובהגהה שם הקשה דלמה הוצרך ללמוד מלחם דברכת המזון תיפול דכתיב להדיא בקרא 'לחם', והשיב שם הרמ"א דכל הסעודה נקראת על שם לחם וידוע כי המן לא היה בצורת פת דוקא, לכך הוצרך לומר דבעינן דבר שמברכין עליו ברכת המזון שהוא פת עצמו ולא מיני תרגימא הנעשים מה' מינים אע"ג דמיזן זייני, ומפרש הטעם דמאחר דמצינו דגבי ברכת המזון הלחם שנאמר שם הוא פת עצמו ה"ה לגבי לחם דג' סעודות, וסיים שם בה"ל ועל כרחך אתה צריך לומר כן שהרי איכא למד"א יוצאים בסעודה שלישית במיני תרגימא א"כ ש"מ דלחם האמור בקרא לאו דוקא, והוא מבואר ממורי מהר"ר משה איסרליש עכ"ד. ומיושב שפיר דעת הסוברים דיוצאין במיני תרגימא.

פלוגתא דרבוותא בדין לחם משנה בסעודה ג'

עוד מצינו פלוגתא בדין לחם משנה בסעודה ג' דיעוי' בטור סי' רצ"א דהביא מהרמב"ם והרא"ש דגם בסעודה שלישית בוצע על שתי ככרות, מיהו כתב וז"ל ואיתא בירושלמי במכילתא דבסעודה שלישית צריך לפחות ככר אחד שלם משום דביום ששי ירד לכל אחד שני עומרים ומכל עומר עשו שתי ככרות הרי ארבע לשני עומרים, אכל אחד בערב שבת ואחד בליל שבת ואחד בבוקר הרי נשאר לו אחד שלם לסעודה שלישית ע"כ, ויעוי' בב"י דכמה ראשונים כתבו שגם בסעודה שלישית צריך לחם משנה, וכ"כ הרב המגיד בשם גאון שכל זמן שהוא סועד בשבת צריך לבצוע על שתי ככרות. ולדינא השו"ע ס"ד כתב דצריך לבצוע על שתי ככרות, הגה ואם סועד הרבה פעמים בשבת צריך לכל סעודה שתי ככרות, ולפחות לא יהיה לו בסעודה שלישית פחות מככר אחד שלם, ומזה פשט המנהג להקל לבצוע בסעודה שלישית רק בככר אחד שלם אבל יש להחמיר ליקח שנים ע"כ, והמשנ"ב הוסיף דכן ראוי לנהוג לכתחילה כי הסברא הראשונה היא העיקר.

מיהו כאמור צריך ליישב קושיית הירושלמי דכיון דילפינן ממן שהיה ב' עומרים ומכל עומר היו מכינים ב' לחמים א"כ אחר סעודה של שחרית נמצא דלא נשתיירו ב' לחמים.

הקושיה העצומה לד' הרשב"א דבוצעין ב' ככרות

עוד יש להקשות קו' עצומה לשיטת הרשב"א ודעימיה דמפרשים בברכות ל"ט: הא דרב זירא הוה בצע אכולה שירותא דהיה בוצע שני הלחמים דהכי דין דלחם משנה, וא"כ תקשי כיון דמשני עומרים לא היו עושים רק ד' ככרות ואכלו אחד בער"ש ונשארו לשבת רק ג' ככרות ואם היו בוצעים שני ככרות בליל שבת א"כ לא היה נשאר לשחרית רק ככר אחד, וכן הקשה בשו"ת רבי ידידיה טיאה וי"ל [בנו של הקרבן נתנאל] סי' כ"ו והעולה מדבריו שם דעל כרחך צריך ליישב דהיו עושים מב' עומרים יותר מד' ככרות, וא"כ יש ליישב קו' הירושלמי דגם בסעודה ג' בעינן לחם משנה ע"ש.

התירוץ הנפלא של הדעת זקנים

והנה מצינו יישוב נפלא בדעת זקנים מבעלי התוס' עה"ת [בפ' בשלח פט"ז פכ"ב] שכתב עה"פ ויהי ביום הששי וגו' שני העומר לאחד, וז"ל וכל ימות השנה היו עושין מן העומר שני לחמים, וא"כ ביום הששי היו עושין משני העומר לאחד ארבעה לחמים, וביום הששי אוכלין מהן אחד ונשאר שלושה והיה להם לעשות משנה לערב, בהכנסת שבת אוכלין אחד כי דרך שלהם לאכול לחם לכל סעודה, ונשארו לשבת שני לחמים והיו להם לחם משנה, וזה ראייה שאין בוצעין בשני ככרות במנחה בשבת. אמנם ראיתי מהרב רבי מרינון שהיה בוצע בשני ככרות במנחה בשבת, וקבלתי מהרב רבי אברהם, וראיה מדאיתא התם [תנחומא ישן כ"ד] 'ראו כי ד' נתן לכם השבת' אמר רבי יצחק אתם יאמרו אליכם אומות העולם למה אתם משמרים את השבת, השיבו להם ראו הנס שבכל יום היה יורד לישראל מן פרידה אחת ובשבת שתי פרידות, פירוש כפולות, כלומר שכל סעודה שיורדת בשביל שבת יורדת כפולה בלחמה. וכך היו עושין ביום הששי שחרית היו עושין מחצי העומר לחם אחד, וכשבאין לאפות העומר והיינו משני העומר לאחד בשביל שבת היה כל חצי העומר נכפל לשני לחמים, הרי לך ששה לחמים מעומר וחצי, ובכל השלשה סעודות היו אוכלין שני לחמים כי דרך לאכול בשבת יותר מסעודות של חול מפני נשמה יתירה, ולפי זה תמצא שהיה להם בשבת במנחה שני ככרות, והילכך יש לנהוג לבצוע משני ככרות גם במנחה, אבל קידוש ליכא דאפי' שבת שחרית לא מקדשין אי לאו יתר מאת יום השבת' כדמסיק במסכת פסחים [ק"ו:] עכ"ל.

והנה הדעת זקנים תירץ בדבריו קושיית הטור בשם הירושלמי דלמה בעינן לחם משנה בסעודה שלישית, דלכאור' לא נשתייר אלא לחם אחד ולזה תירץ דהיה נס מיוחד שמכל חצי עומר נעשו ב' לחמים, ולפ"ז מיושב שפיר הקו' העצומה שהקשה רבי ידידיה וי"ל בנו של הקרבן נתנאל על שיטת הרשב"א ודעימיה דס"ל דבכל סעודה בוצעין על ב' ככרות וא"כ נמצא דאפי' בסעודת שחרית של שבת לא נשתייר אלא לחם אחד, והתירוץ הוא דבכל סעודה היו ב' ככרות ובאמת היו בוצעין את שתייהם דהיו ו' ככרות לשבת שתיים לכל סעודה כמש"כ הדעת זקנים.

ביישוב הקו' ביו"ט שבער"ש למה אין ג' ככרות

עוד יש ליישב לפ"ז קו' נוספת שהקשו האחרונים דבכל יו"ט שחל סמוך לשבת היה צריך ליקח ג' ככרות בכל סעודה כיון דבערב יו"ט היה יורד מן ג' עומרים לאחד דהיה יורד גם בשביל יו"ט וגם בשביל שבת, אולם לפי הדעת זקנים יש ליישב דעיקר דין לחם משנה נתקן על הנס שהיה ב' ככרות לכל סעודה במקום כיכר אחד שהיה מחצי עומר בכל השבוע, ובנס זה אין חילוק בין שבת ליו"ט הסמוך לשבת.

בביאור הנס לפי הדעת זקנים ריבוי בשעת אפיה

מיהו בעיקר דברי הדע"ז יש להוסיף דהרי השיעור בכמות הלחם לא נשתנה בין שבת לימות החול דבכל יום היו לוקטים עומר אחד ובערב שבת שני עומרים, ושמה הנס היה באיכות הפת והשביעה מרבע העומר כשיעור שביעה מחצי עומר בשאר ימות השבוע אולם מדברי הדעת זקנים נראה דהיה כאן ריבוי גם בכמות, ובהכרח צריך לפרש דהנס היה לאחר הלקיטה כשבאין לאפות היה נכפל כל חצי עומר לב' לחמים כלשונו של הדעת זקנים ואולי הוא כעין ברכה שבעיסה וזהו שאמר הכתוב 'ראו כי ד' נתן לכם השבת' דהיה הדבר ניכר וגלוי לעין כל דנעשו שיעור של ב' לחמים לכל סעודה, עוד יש לציין דנס זה נמי היה ביום הששי אלא דהנס היה במן המיוחד לשבת ולפ"ז יתפרש 'ראו כי ד' נתן לכם השבת' דכבר ביום הששי היו רואים הנס, כמו לפי פשוטו של מקרא בנס ירידת שתי העומר ביום הששי, והדברים נפלאים.

ויברך את יום השביעי' שבת ולא יו"ט

ויש להוסיף עוד דבפרשת 'ויכולו השמים וגו' ויברך ויקדש' ודרשו חז"ל דברכו במן שהיה יורד בער"ש לחם משנה וקדשו במה שלא ירד המן בשבת, ובפשוטו צ"ב מה הברכה המיוחדת של שבת דלפ"ר ביום ששי ירד מן כשיעור של ב' ימים ואין כאן ריבוי וברכה של שבת, אולם לפ"ד הדעת זקנים הדברים מבוארים היטב דהברכה של שבת דהחצי עומר של כל סעודה נהפך ללחם משנה ואין לך ריבוי ברכה גדולה מזו.

עוד יש להוסיף לפ"ז דהנה הראשונים האריכו לדון אם ביו"ט בעינן נמי לחם משנה דמסתמא לא היה המן יורד בו כמו בשבת, וכן איתא במכילתא 'וביום השביעי שבת לא יהיה בו' לא בא הכתוב אלא לרבות יום כפור ויו"ט, אולם מאידך בפרשת ויכולו נראה דויברך ויקדש קאי רק על יום השבת, וכמו שאומרים בתפילה וברכתו מכל הימים ואי נימא ד'ויברך' קאי על לחם משנה של ער"ש א"כ גם בימים טובים איכא ברכה זו, ויעוי' בפ"י החזקוני בבראשית שם שהעיר בזה, אולם לפ"ד הדע"ז יש לדון וליישב דהברכה המיוחדת שחצי עומר נהפך בשעת אפיה לב' לחמים זה לא היה נוהג אלא בשבת ולא בשאר ימים טובים ולפיכך י"ל דביו"ט לא בעינן לחם משנה אע"פ שלא היה יורד בו המן וי"ל ע"ש.

סעודת שבת וקידוש מבעו"י

כתב השו"ע [סי' רס"ח ס"ב] מפלג המנחה יכול להדליק ולקבל שבת בתפילת ערבית ולאכול מיד, ועיין במשנ"ב דכתב הטעם דכיון דקיבל עליו שבת והוסיף מחול על הקודש נחשב כשבת לענין זה דיכול לקדש ולאכול מיד. והנה נחלקו הפוסקים אם יוכל לגמור הסעודה מבעו"י או דמחוייב לאכול כזית בלילה, דהמג"א [שם סוסק"א] והט"ז [סוס"י רצ"א] כתבו דמדינא יוכל לגמור הסעודה מבעו"י, מיהו המג"א הביא מספר חסידים [סי' רס"ט] דצריך שיאכל לאחר צאת הכוכבים כדי שיעור שיברך ברכת המזון כי איך יעלה לג' סעודות מה שבעוד יום אכל עכ"ד הס"ח. ויעוי' בא"ר והתו"ש דהביאו קו' העולת שבת דהא תוספת שבת דאורייתא וכיון דקיבל שבת מבעו"י אותו התוספת הוי שבת ונמצא שסעד בשבת, ותירצו הא"ר והתו"ש דג' סעודות נפקא לן מתלתא היום דכתיבי בקרא, ולכך בעי שהסעודה תהיה בעיצומו של יום ע"ש.

החילוק בין קידוש מבעו"י לסעודה

ועדיין יש להקשות דמאי שנא מקידוש היום דאורייתא דילפינן מקרא

מקיים ג' סעודות בשבת כי אם לא יאכל סעודה בלילה כאשר נכנס שבת א"כ יש כאן חסרון שכן דרך האדם שיאכל סעודה בלילה כאשר יכנס שבת וכו' ואין ראוי שיהיה חסרון בשבת עכת"ד. ולפי"ז נראה נמי דבעינן סעודה בלילה בעיצומו של יום דוקא ולא בתוספת שבת דזה נראה כחסרון בעיצומו של יום.

לענין דינא בסעודה מבעו"י

והנה לדינא כתב המשנ"ב [סי' רס"ז סק"ה] במי שקידש ועשה סעודת השבת מבעו"י דלדעת המג"א והט"ז יוכל לגמור סעודתו מבעו"י, ויש חולקין וסוברין שיזהר למשוך סעודתו עד הלילה ויאכל כזית בלילה, וטעמם דכיון דהשלש סעודות ילפינן ממה דכתיב אכלוהו היום וגו' בעינן שיקיים אותם ביום השבת עצמו, ולכתחילה נכון לחוש לדבריהם עכ"ד.

עוד יש להוסיף דלפ"ר הא קי"ל דשיעור סעודת שבת הוא מעט יותר מכביצה פת וא"כ למה כתב המשנ"ב דסגי בשיעור אכילת כזית בלילה, והתירוץ לזה נראה דכיון דילפינן מאכילת המן דכתיב 'אכלוהו היום' ושיעור אכילה מהתורה הוא בכזית, וא"כ באכילת המן גופיה היה סגי בשיעור כזית, ושיעור כביצה ועוד הוא רק מדרבנן לכו"ע ולפיכך אי"צ להחמיר לאכול יותר. [מיהו יל"ד באופ"א דכיון דאוכל הכזית בתוך סעודת קבע סגי בהכי לאחשוביה כסעודת קבע כאכילת כביצה ועוד ויל"ע].

הנפק"מ לענין שיעור סעודה ודין הכונה

והנה לפ"ר יש נפק"מ גדולה בין השיטות דלעיל אם חיוב ג' סעודות מהתורה או מדרבנן לפי מה שנחלקו גדולי הפוסקים בשיעורי כזית וכביצה אם צריך לחוש דנתקטנו השיעורים שבימינו למחצה וכתב המשנ"ב בסי' תפ"ו דבשיעורין של תורה צריך להחמיר וא"כ לפי"ז לכאורה היה צריך לאכול שיעור ב' ביצים ומעט יותר ויש נפק"מ רבתי לדינא לשיטת היראים ודעימיה דחיוב ג' סעודות מהתורה ולפ"ר לא נזכר דבר זה הן בספר משנ"ב והן באחרוני פוסקי דורינו, אולם לפי האמור יש ליישב דלשיטת היראים החיוב מהתורה הוא שיעור אכילת כזית ולא כביצה כלשון הפסוק 'אכלוהו היום', ושיעור סעודת קבע זהו חיוב דרבנן לכו"ע, וכן יש לרקדק מדברי המשנ"ב והאחרונים שהזהירו רק על אכילת כזית בלילה ויל"ע בדברים.

אולם נראה להעיר לדינא דעיקר הנפק"מ אם חיוב ג' סעודות מהתורה או מדרבנן הוא לענין דין כונה במצוות שהיא לעיכובא, וכמו שמצינו במשנ"ב והאחרונים שהעירו על"ד המג"א בדין קידוש על הכוס דלכאורה אינו יוצא יד"ח קידוש בתפילה כיון שאינו מתכוין, וא"כ כיון דאיכא פלוגתא במצות סעודת שבת אם היא מהתורה או מדרבנן ראוי לידע שיש סוברים דהוא מהתורה ולכיון לצאת המצוה כתיקונה כעין הכונה בתקיעות דמיושב ומעומד. ולא באתי אלא לעורר לב המעיינים לעיין בניסי המן והדינים היוצאים ממנו כמו שדרשו עה"פ דראו כי ד' נתן לכם השבת'.

הרב אליסף פרלמן

המתארח בשבת ורוצה לעשות תנאי הפרשה על מאכלו בשבת (ב)

א] הרמב"ם בפכ"ג הל' שבת ה"ט כתב ואין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת מפני שנראה כמתקן דבר שלא היה מתוקן עכ"ל ובהלכה יד' כתב אין דנין בשבת וכו' ואין מגביהין תרומות ומעשרות שזה דומה למקדיש אותן פירות שהפריש, ועוד מפני שהוא כמתקן אותן בשבת, עכ"ל וכן פסק השו"ע סי' של"ט ס"ד דאין מפרישין בשבת תרומות ומעשרות, והמשנ"ב ס"ק כ"ה כתב את הטעמים כדברי הרמב"ם הנ"ל, ובספר שש"כ פי"א הי"ח כתב דאם אינו יכול להפריש תרומ"מ מערב שבת יכול להתנות על ההפרשה מערב שבת כדי שיהא רשאי להפרישם בשבת, וציינן בזה לחזו"א סי' ט' מהלכות דמאי.

ויסוד הדין מבואר במשנה מסכת דמאי פ"ז מ"א המזמין את חברו שיאכל אצלו והוא אינו מאמינו על המעשרות אומר מערב שבת מה שאני עתיד להפריש מחר הרי הוא מעשר וכו' ע"כ, והירושלמי שם ביאר דכאשר הוא דמאי מותר לו לעשות כן אפילו אם הדמאי אינו ברשותו, אבל בטבל ודאי לא מהני אלא כאשר הוא ברשותו מעיקרא.

והך חסרון של אינו ברשותו לגבי החלת חלויות נפסק להלכה, דהנה כתב השו"ע סי' ר"ט ס"ד אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, וכו' ויכול לחזור בו אפילו אחר שתלד הפרה או השפחה ואחר שגדלו פירות האילן ובאו לעולם. עכ"ל ושם בסעיף ה' כתב דבר שבא לעולם,

דזכור את יום השבת לקדשו' ובזה שפיר נפיק ידי חובתו בקידוש מבעו"י, אע"ג דכתיב 'יום השבת', וא"כ גם לענין מצות אכילה נימא דמקרי 'היום' ע"י תוספת שבת, ומצינו בב"ח שהרגיש בקו' זו וכתב ליישב כדלהלן.

והנה יש לציין דכדברי הספר חסידים מצינו גם בב"ח סי' תע"ב דכתב שם דמה שמצינו בליל פסח דלא יאכל קודם שתחשך כוונתם להתחלת הסעודה בפסח אינה אלא בלילה, אבל גמר הסעודה אף בשאר ערבי שבתות וערבי יו"ט צריך שתהיה בלילה, דהא עיקר החיוב של הסעודה מדרשה דתלתא היום חדא דאורתא, וא"כ אינו יוצא ידי חיוב סעודה אלא א"כ אכלה בלילה, וכשמפסיק מאכילתו קודם שקידש היום ודאי לא יצא ידי חובתו, ולא דמי לקידוש שיכול להוסיף מחול על הקודש כדאמר בפ' תפילת השחר [ברכות כ"ז:]: דשאני קידוש דקאי על השבת ויכול להוסיף על קדושתו, משא"כ באכילה דצריך שתהיה בלילה עכ"פ, כ"כ מהר"ל מפראג ז"ל ודבריו נכונים עכ"ד.

והעולה מדברי הב"ח דקידוש שייך לקדושת השבת ולפיכך יכול לקדש בזמן תוספת שבת, משא"כ מצות אכילה דתליא בעיצומו של יום השביעי ולזה לא מהני תוספת שבת להפוך ולהקדים ביאת יום השביעי וזה תלוי בצאת הכוכבים בלבד.

ויש להוסיף עוד דלגבי קידוש לא כתיב זכור את 'היום' הזה לקדשו אלא כתיב בסתמא 'יום השבת' ומצינו דמצות הזכירה היא בכל ימות השבוע וכמש"כ הרמב"ן ועוד ראשונים, ולפיכך גם לענין מצות הקידוש מצינו לפרש דהקידוש בזמן שיש תוספת קדושת השבת, ויעו"י גם ברש"י פסחים ק"ו. אהא דאמרין זכרהו על היין בכניסתו ופי' שם דכתיב 'קדשו משמע משעה שמתקדש היום' וחזינן דלא ילפינן כלל מתיבת 'יום השבת' דזה שפיר מצינו לפרש דזוכרהו גא קודם השבת, ולפי"ז מיישב דלא דמי למצות אכילה דילפינן מדכתיב 'אכלוהו היום' והיינו בעיצומו של יום דוקא.

היאך מקדשין מבעו"י למ"ד תוספת שבת דרבנן

מיהו יש להקשות לאידך גיסא דהיאך יוצאין יד"ח קידוש בזמן תוספת שבת, דהניחא לדעת רוב הראשונים דס"ל דתוספת שבת מדאורייתא, אבל לשיטת הרמב"ם דאין מצות תוספת מהתורה אלא ביום הכפורים בלבד א"כ תקשי היאך יכול לקדש מבעו"י.

והתירוץ לזה מצינו בדברי הרמב"ם גופיה שכתב בהל' שבת [פכ"ט הי"א] יש לו לאדם לקדש על הכוס ערב שבת מבעו"י אע"פ שלא נכנסה השבת וכו' שמצות זכירה לאמרה בין בשעת כניסתו ויצאתו בין קודם לשעה זו במעט ע"כ, וחזינן דאין המצוה לזכור בעיצומו של יום דוקא, משא"כ באכילת המן דכתיב אכלוהו 'היום' בה"א הידיעה והוא מורה על עיצומו של יום.

עוד מצינו בדברי המרדכי ביישוב הקו' היאך יוצאים יד"ח קידוש מבעו"י להסוברים דתוספת שבת מדרבנן, דיעו"י במרדכי מגילה פ"ב דכתב דאף למד"א תוספת שבת דרבנן יוצא משחשיכה בקידוש זה שעשה מבעו"י כיון שבשעה שמקדש יבוא אח"כ לידי חיוב דאורייתא, משא"כ נשים בברכת המזון דאי נימא דאינם חייבות מהתורה לעולם לא יבואו לידי חיוב ולפיכך אינם מוציאות לאנשים כדאיתא בברכות כ': ע"ש, והר"ד במג"א [סי' רס"ז סק"א] והקשה שם וצ"ע דהא קטן אינו מוציא הגדול כמש"כ סי' קפ"ו ואע"ג שיבוא אח"כ לידי חיוב דאורייתא ע"ש, ויעו"י באחרונים ובגליון חכמת שלמה כתב ליישב דבשבת לא חשיב מחוסר זמן דלכמה דברים הלילה הולך אחר היום משא"כ בקטן, ויעו"ע בדברי הדרכי משה והרמ"א [סי' נ"ג ס"י] דהביא מהמהר"ל לענין קטן שהגדיל בליל שבת דלא יהא ש"ץ בתפילת ערבית של שבת מפני שמתפללין מבעו"י ועדיין הוא קטן. [ולפ"ר אינו עולה בקנה אחד עם המרדכי וגם לתירוץ של החכמת שלמה אינו מיישוב, מיהו יש מקום לחלק דרך לענין מילי דשבת מצינו לומר דהלילה הולך אחר היום לתוספת שבת וקידוש אבל לענין י"ג שנים אין שייכות בין הלילה ליום שלפניו ודו"ק].

דברי המהר"ל דבעינן שלא יהיה חסרון בשבת

והנה כאמור מצינו פלוגתא בדברי הפוסקים אם יוצאים יד"ח סעודת שבת באכילה מבעו"י דהספר חסידים המהר"ל מפראג והב"ח נקטו דאין יוצאין והטעם נתבאר משום דילפינן ממן דכתיב 'אכלוהו היום' ובעינן עיצומו של יום, מיהו יש לציין דמצינו טעם נוסף בעיקר מצות סעודה בשבת בדברי המהר"ל בספרו באר הגולה באר השני [ר"ב:]: וז"ל יש טעם כי השבת הוא שד' יתברך ברא העולם והשלים אותו, לכך צוה ד' יתברך שישבות האדם ביום הזה ששבת ד' יתברך ממלאכתו והשלים אותו, ולא יאמר אף כי השלים העולם הוא עולם חסר בדבר מה, ועל זה בא עונג שבת לומר כי ד' יתברך השלים העולם ולא נמצא חסרון כלל רק הכל בעונג והשלמה, ומפני כך ראוי שיהיה

דבירו הוא, וז"ל הקובץ הערות סי' ס"ה ס"ו בחידושי רעק"א תמה, דאי נימא דיכול לתרום משלו על של חבירו, א"כ מצי עביד השתא, ולא הוי דבר שלב"ל. עכ"ד.

ובכתבי הגר"ח שם תי' וז"ל והנה הא דתורם משלו על של חברו הוא מדין שליחות דזכין לאדם וכו' ונעשה שלוחו של בעל הכרי, ולא קשה קושית הגרע"א דהדין דבירו משוי שיוכל לעשות קנין על דבר שלא בא לעולם דוקא היכא דאותו המעשה ואותו הקנין יכול עכשיו לעשות, והכא מה שיוכל לתרום הוא מדין שליחות ואין הוא בעל המעשה, וכשהוא תורם מדין דבר שלא בא לעולם הוא בעל הקנין ואין שייך לזה דין דבירו שיועיל שהוא יכול לעשות קנין.

וביותר כתב שם הגר"ח עוד, דהנה יש ראשונים דס"ל דבתורם משלו על של חברו סגי בנתינת רשות בלא שליחות, וכתב הגר"ח דגם לשיטתם עדיין יש לחלק, דאין הקנינים שוים, אחרי שצריך לנתינת רשות, וובתורמה שלו אין צריך לנתינת רשות, ובירו אין שייך רק היכא דאותו הקנין ממש יכול לעשות עכשיו, ולא היכא דהקנינים הם באופנים אחרים עכ"ד שם.

ובחז"א דמאי סי' ט' אות יז' גם כן תירץ על דרך זה דהפרשה זו שיהיה הוא בעל הכרי אין בידו עכשיו, מה דומה לזו ראובן שאמר לשמעון הוי שליח להקנות שדה שלי ללוי במתנה, והלך שמעון ואמר ללוי שדה זו כשאקחנה מראובן נתונה לך במתנה, וכו' ונתרצה ראובן ומכרה לו, דמצי שמעון לחזור ממתנתו מדין אין אדם מקנה דשלב"ל ולא חשיב מה שבידו להקנות ללוי בשליחות ראובן דין בידו לסלק חסרון דבר שלב"ל, עכ"ד, ועייש עוד.

והנה מדברי רעק"א שלא חש להנך תירוצים נראה דס"ל דמהני הא דהוי בידו אפי' בתורת שליח בשביל שלא יהא כאן חסרון של דשלב"ל, ואע"ג דשביל זה נשאר הרעק"א בקושיא הא מיהת דנראה דזוהי שיטתו דמהני בהכי, וא"כ הנידון דידן תליא במחלו' הרעק"א והאחרונים דלפי רעק"א מהני בזה, אכן צ"ע בסברא על דברי רעק"א וכמו שתירצו כל האחרונים הנ"ל.

[ד] והנראה לחלק בזה ולומר דגם לפי דברי רעק"א הרי בנידון דידן לא יחייב, ובהקדם, דהנה הרעק"א הקשה שם עוד קושיא וז"ל ובהר"ש (פ"ד משנה ד' דמאי) הקשה אמאי לא היה ר' ינאי קורא שם על חלק שלו לחוד, ויפריש בשבת, ולמה לו לתרום שלא מן המוקף, ותירץ דבודאי (שאינו דמאי) אינו מתנה על מה שביד חבירו כדאיתא בירושלמי. וגם זה תימא בעיני, דהא טעמא דירושלמי משום אין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו, והרי ר' ינאי סובר אדם מקדיש דבר שלב"ל, עכ"ל.

וכתב החזו"א שם וז"ל ותימא על תמיהתו הלא בתנאו הוא עושה עכשיו ואף למ"ד אדם מקנה דשלב"ל אי אפשר לו שיחול מעכשיו אלא שהתנאי מתירו להפרישו בשבת ושפיר י"ל דלא מהני תנאי בודאי אלא בדבר שבידו לעשות החלות מע"ש אבל לא בדבר שאינו ברשותו עכשיו, עכ"ל, והנראה לבאר דקושית הרעק"א היתה להקשות דיהא בידו להפריש לשבת בלא תנאי, דס"ל דליכא חסרון שהחלות יחול בשבת וכל החסרון הוא כאשר העשיה היא בשבת.

ומעתה נראה לבאר גם את קושיתו השניה של הרעק"א על דרך זה, במה שהקשה דמכיון דאדם מפריש משלו על של חברו על כן הרי זה בידו, והיינו למאי דס"ל דאכן בעיקר הדבר רבי ינאי היה מפריש על שבת באופן שהחלות יחול בשבת דס"ל לרבי ינאי דאדם מקנה דשלב"ל, ורק מאיזה טעם רבנן אסרו בלא עשית תנאי, ועל זה יועיל מה שבידו להפריש על של חברו בשביל להתיר את ההפרשה למחר מדין דשלב"ל, והביאור י"ל דתו לא מחזי כמתקן למחר במה שמחיל את התיקון בשבת.

נמצא דבכאן לא הקשה רעק"א בעצם הבידו שייצר לי כח הפרשה על הדשלב"ל שבא למחר, דלזה אין צריך לפי רבי ינאי דס"ל אדם מקנה דשלב"ל, אלא שרבנן אסרו להפריש על שבת והתירו ע"י תנאי שמפריש בע"ש, וא"כ בזה שפיר היה ביד רבי ינאי לעשות ההיתר הפרשה על ידי דבירו להפריש על של חברו, אבל עצם מה שאין כאן חסרון של אינו ברשותו היינו משום דיכול להפריש על דשלב"ל.

ומתבאר בזה דלמ"ד דס"ל דליכא להקדיש דשלב"ל א"כ בזה גם רעק"א מודה דליכא היתר ע"י מה שבידו להפריש עתה על של חברו דהא כיון דאין זה הפרשה בתורת שלו אין זה מתיר את ההפרשה בתורת שלו של מחר, ורק מאחר דלרבי ינאי במילא אדם יכול להפריש על דשלב"ל אלא שהוא אסור מדיני שבת להפריש על למחר, אע"ג דהתקשה בזה רעק"א מהו האיסור, אמנם כיון שבפועל נאסר ס"ל דעכ"פ יועיל לעשות תנאי אפי' בטבל ודאי ע"י מה שבידו להפריש על של חברו ויפריש ויקיים התנאי ואח"כ יוכל להפריש על שלמחר, דכבר יש לו את היתר התנאי מה שהפריש בע"ש.

אלא שאינו ברשותו, דינו כדבר שלא בא לעולם, שלא קנה, ויכול כל אחד מהם לחזור בו, עכ"ל. וא"כ מבואר דהכא נמי כיון דלא זכה באוכל שהוא של המארח אע"ג שיזכה בו למחר אינו יכול להחיל עליו חלות תר"מ מע"ש והוי כדשלב"ל.

ונתבאר מהירו' הנ"ל דאין התנאי מועיל אלא כאשר הפירות ברשותו, ועל דרך זה כתב שם בשש"כ אות כ"ו וז"ל תנאים אלה, שלפיהם רשאי אדם להפריש תרומות ומעשרות וחלה בשבת ובי"ט, או הפרשה זו שע"י ברירה, אינם תופשים אלא בפירות שלו ולפיכך אין התניית תנאים אלה, או הפרשה זו ע"י ברירה מועילים למי שמוזמן לסעוד בשבת או בי"ט על שולחנו של החשוד על אי הפרשת תרומות ומעשרות וחלה, עכ"ד וכונת הדברים הוא למקום דאיכא חשש של טבל ודאי, וכמו שהבאנו מדברי הירושלמי דבכה"ג אין תקנה אלא כאשר הדבר ברשותו.

ובספר כשרות המזון להרה"ג משה ויא שליט"א בשער ד' פ"ב ה"ו כתב וז"ל התנאי שמתנים בערב שבת, מועיל לגבי פירות השייכים לו בשעת אמירת נוסח התנאי, לכן אורח הרוצה להפריש מהמנות שיוגשו לו בשבת, צריך לבקש מבעל הבית בערב שבת, שיקנה לו את המאכלים או שימנה אותו כשליח להפריש מהם במקומו תרומות ומעשרות, עכ"ד שם.

[ב] והנה במה שכתב הפתרון באופן שיבקש מבעל הבית שימנה אותו כשליח להפריש במקומו את המאכלים, הבאנו במאמר הקודם בשבוע שעבר לדון בזה, דהנה בפשוטו הכונה דע"כ יהא לו את ההיתר שהתירו חז"ל לסמוך על התנאי מע"ש שהרי בידו להפרישו כבר מע"ש, והנה בפשטות אימתית הוא יסמוך על תנאי ויעשה את ההפרשה, הרי זה בשבת מתי שהוא יברור את מאכלו, ובאותה שעה הוא כבר זוכה בו ממש ומפרישו בדין שלו, וסומך על התנאי שעשה מערב שבת.

ונמצא דחלוקה הוא שעת עשיית התנאי משעת ההפרשה דאילו בשעת עשיית התנאי הוא עושה זאת מחמת כוחו כשליח בעה"ב שיכול להפריש על של בעה"ב, אבל למחר הוא בא להפריש משלו, ואשר יש לדון אם בכה"ג מועיל לו לעשות היתר תנאי, שהרי מאחר דבשעת ההפרשה אינו מפרישו אלא משלו והרי כלפי זה הוא היה מאתמול בדין דבר שאינו ברשותו, והוא חושש לטבל ודאי שאין בו תנאי להפריש על דבר שאינו ברשותו, ושוב לא יחייב לו גם להיות שליח של בעה"ב על שעה זו.

ויסוד הנידון בזה הוא בגדר הדין שכל דבר שהוא בידו אין בו חסרון של דבר לא בא לעולם וכמו שמבואר בשו"ע יו"ד סי' של"א סעיף נ"ה וז"ל אין תורמין מהמחובר על התלוש ולא מן התלוש על המחובר, ואם תרם, פא אין תרומתו תרומה. אבל אם אמר פירות ערוגה זו תלושים יהיו תרומה על פירות ערוגה זה לכשיתלשו, ונתלשו, דבריו קיימין. והוא שהביאו שניהם שלישי בעת שאמר. עכ"ל וכתב הש"ך שם ס"ק פ"ב ונתלשו דבריו קיימין - דהואיל ובידו לתלוש אינו מחוסר מעשה. עכ"ל.

ומעתה יש לדון שמה לענין ההיתר תנאי מועיל עכ"פ מה שהיה בידו להפריש בערב שבת על אותו מאכל, ולא אכפ"ל מה שלמחר תורת הפרשה צריכה להיות מבעלות אחרת, דסו"ס כיון שהדבר בידו להפריש אין בו חסרון של אינו ברשותו ויהי גם כלפי הבעלות שמתחדשת למחר, ואי נקטינן הכי א"כ בודאי יועיל גם ע"י היתר תנאי דכל היכא שבידו להפריש עכשיו על מחר שפיר יש בו טעם לעשות בו נמי היתר תנאי.

[ג] ולכא' מצינו דהנידון זה שנחלקו בו האחרונים, דהנה בגמ' יבמות דף צג. איתא דברי רב נחמן בר יצחק דר' ינאי ס"ל אדם מקנה דשלב"ל ולמד כן ממעשה דר' ינאי, וכך איתא בגמ' שם דרבי ינאי הוה ליה אריסא דהוה מייתי ליה כנתא דפירי כל מעלי שבתא, ההוא יומא נגה ליה ולא אתא, שקל עשר מפירי דביתיה עלייהו; אתא לקמיה דרבי חייא, א"ל שפיר עבדת, דתניא למען תלמד ליראה את ה' אלקיך כל הימים - אלו שבתות ויר"ט; וכו' ע"כ בגמ'.

ובחי' רעק"א שם כתב תימא מה מבעי בנדריים פרק אין בין המודר (דף ל"ז) בתורם משלו על של חבירו אם צריך דעת, הא נפשט מדר"נ בר' יצחק. מדחשיב לר' ינאי דס"ל אדם מקנה דבר שלא ב"ל, ואם איתא דא"צ גם עתה יכול לתרום אף שעדיין אינם שלו ולא מקרי דבר שלב"ל. וביותר דהרמב"ם פוסק דא"צ דעת, ובריטב"א קידושין (והביאו ג"כ המ"ל) כתב דהוא אבעי' דאיפשטא דא"צ דעת. עכ"ל רעק"א.

ובביאור קושיתו אפשר היה ללמוד בפשוטו דקושיתו היא דעל כן היה לרבי ינאי להפריש משלו לאלתר ולא להמתין כלל להיתר הפרשה בשבת, אמנם בכתבי הגר"ח שם יבמות צ"ג ד"ה 'שמעתי' וכן בקובץ הערות ביארו קושיתו דעל כן יש לו היתר הפרשה בשבת כיון

תוספת שבת

זמני הדלק"נ שבת פרשת בשלח
 ירושלים: 4:32 מוקדם: 4:22
 בני ברק: 4:46 מוקדם: 4:36
 מודיעין עילית: 4:41 מוקדם: 4:31
 חיפה: 4:38 מוקדם: 4:28
 טבריה: 4:34 מוקדם: 4:24

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

פרשת בשלח הוכרזה ע"י מרן החפץ חיים זיע"א לשבת חיזוק תוספת שבת,

שבת יעמוד לימינם לעתיד לבוא להגן עליהם מכל רע ולזכות לחזות בנעם ה' וכמה צריכין לשמוח אותן האנשים שזוכין לעסוק בענין קדוש כזה, ומה נכון הוא שיתקבצו תמיד לטכס עצה איך להתנהג שלא ירפו ידיהם מזה כי בעו"ה גדול כח היצר בזה וטוב שיעשו חיזוק למצוה זו. וכעין שמצינו במסכת ר"ה כ"ג: שהיה עושה רבן גמליאל סעודות גדולות לעידי החודש כדי שיהיו רגילין לבוא וייתדו לזה את פרשת בשלח שבה התחילה התורה לזרוז לענין שבת ...

וכך כתב מרן החפץ חיים זיע"א בספרו שם עולם פרק ו': ...וראיתי באיזה קהילות קדושות שנתסדו אצלם חבורות הנקראות בשם מזהירי שבת, והם מסבבין ברחובות ושווקים על דבר סגירת החנויות ועל הדלקת הנרות שיהיה בזמנם וכן על דבר הטמנת התבשילים על מחרת שישגיחו שלא יתאחרו בזה וכן יסבבו בבתי מרחצאות לזרזם שיצאו מבעוד יום וכיו"ב. וכמה גדול זכות האנשים האלו כי הם מזכים רבים במצוה קדושה כזו ועליהם אמר הכתוב ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד ובודאי זכות

ביאור בתפילת מוסף שבה אומרים "אז מסיני נצטוו עליה" והרי שבת ניתנה במרה לפני הר סיני? ובו יבואר הטעם שברית מילה ביום השמיני ושלא מקריבים קרבן לפני יום השמיני של הקרבן, כיוון שה' רצה שיעבור עליהם שבת, שיראו פני המטרונא תחילה...

כבר נצטוו במרה שהיה לפני קבלת התורה, ובב"י ובדרישה תירצו שהכוונה "אז מסיני" לפני סיני, וז"ל: אז מסיני קודם שבאו ישראל לסיני במצרים ובמרה ומצינו אז שהוא לשון הקדמה קודם מפעליו מאז, ע"ש.

ולגבי מילת קטן שזוהו דוקא ביום השמיני ללידתו, הביא הט"ז בשם מדרש רבה (אמור כ"ז): רב לוי אמר משל למלך שגזר ואמר כל אכסנאין שיש כאן לא יראו פני עד שיראו פני המטרונא (המלכה) תחילה, כך אמר הקב"ה לא תביאו לפני קרבן עד שתעבור עליו שבת שאין ז' ימים בלא שבת, ואין מילה בלא שבת, (ט"ז יו"ד רס"ה י"ג, על דברי הרמ"א לעשיית שלום זכר, ועיין בבן יהודע שמקשר המעשה הזה מהדף היומי לט"ו בשבט), והמקור לזה בגמ' ב"ק דף פ. ומהתרומת הדשן (רס"ט) לגבי רב שמואל ורב אסי שהזדמנו לבי ישוע הבן וביאר התרומה"ד שעושים השמחה וההודאה לה' בליל שבת לאחר שנולד בן שאז הכל בבתיהם, ע"ש.

הטור כתב בסי' רפ"ו: ובאשכנז נוהגין לומר 'תקנת שבת רצית קרבנותיה וכו'" וזה מיוסד לפי א' ב' מהסוף להתחלה וזה מרמז לגאולה, ויש בה כ"א תיבות עד המילים אז מסיני נצטוו עליה, כנגד הפסוקים שמתחילים "ביום השבת, ועולת שבת" שיש בהם כ"א תיבות (במדבר כח ט' י'). ואומרים רצית קרבנותיה בשביל שצריכין בהקרבנתם לחלל עליהם שבת, תקנו לומר רצית קרבנותיה, שאפי' שיש בהקרבנתן חילול שבת "רצית קרבנותיה" עכ"ל,

ובבית יוסף ביאר ביאור נוסף, שהכוונה שהרי אין מקריבין קרבן לפני יום השמיני והסיבה שיעבור על הקרבן יום השבת, וזהו רצית שיהיה שבת על הקרבנות, ועוד ביאור, שאין בשבת קרבן שעיר לכפר כשאר המועדות ולכן רצית קרבנותיה, שכל הקרבנות מובאים לרצון ולא הוצרכו לכפרה.

ואפ"ל שזה כוונת התפילה "אז מסיני נצטוו עליה", שהכוונה למצוות הקרבנות שזה התחדש בסיני אבל כללית מצוות שבת

דברי הלבוש שכיון ששבת ניתנה במרה לכן אפ"ל עליה שניתנה באהבה משא"כ יו"ט ושאר מצוות שבאו ע"י כפיית הר כגיגית לא ניתנו באהבה.

ובהגהות מוהר"א אזולאי שאל שהרי גם פסח ניתן במצרים ולא בהר סיני, ותירץ שהקרבנות נתחדשו בסיני, וגם משום לא פלוג ברגלים, וביאר שהטעם שאומרים בתפילת יו"ט "באהבה" מקרא קודש, שסו"ס כיון שאוכלים ביו"ט ויש מצוה זה באהבה, אבל במקדש ומצוות ביטול מלאכה רק שבת קיבלו באהבה (ע"ש) [ועיין לבוש בהלכ' פסח ריש סי' תפ"ז, שביאר יותר שעל כללות יו"ט אומרים באהבה ועל פרטי יו"ט לא אומרים, ולכן בתחילת מוסף מוזכר באהבה גם ביו"ט, משא"כ לאחר שמזכירים שם החג (לא אומרים) שבהתחלה רצו לקבל הכל באהבה ורק כשראו את האש הגדולה התחרטו ואז הוצרכו לכפיית הר כגיגית, ע"ש].

וכתב הלבוש בסי' קפ"ח סעיף ו' לגבי השוכח רצה בברהמ"ז בשבת ונזכר לפני שהתחיל האל אבינו רועינו, שיאמר "שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית", שבשבת מזכיר שניתן באהבה, משא"כ ביו"ט למי ששכח יעלה ויבוא ונזכר לפני שהתחיל האל אבינו רועינו, הברכה "אשר נתן ימים טובים לישראל לששון ולשמחה", ולא מוזכר ביו"ט באהבה, והטעם כתב הלבוש: ששבת נצטוו במרה וקבלוה באהבה, ושאר המצוות שקיבלו בסיני לא קיבלו באהבה שהרי לא קיבלו התורה בסיני עד שכפה עליהם הר כגיגית ומצוות יו"ט בכללם, לכך אין אומרים ביו"ט באהבה.

דברי הטור בענין ללמוד לאחר תפילת מוסף קודם סעודת שבת

כל שבת פרק אחר, וי"א שהכוונה לפרקי אבות וכסי' רצ"ב, וי"א אפי' סתם פרק משניות (ע"ש) רואים שיש ענין ללמוד לאחר

ולאחר מוסף כתב הטור: ונוהגין לומר בספרד משנת פרק אחד, ומבאר הב"ח שהכוונה ללמוד פרק משניות ממסכת שבת כסדר

ומצוה מהמובחר להשלים עם הציבור דוקא לא לפניו ולא לאחריו,

ובדרכי משה כתב בשם האו"ז שנוהגים להשלימה קודם כניסה לבית הכנסת שחרית בשבת, וכן מוכיח הב"ח מהטור שגם בער"ש זה מצוה לכתחילה להשלים שנים מקרא, והעיקר שיהיה לפני הסעודה בבוקר, ורק למרדכי הזמן אחרי מוסף (ע"ש).

מוסף לפני הסעודה, וכידוע החזו"א הקפיד לסיים אז השנים מקרא, (ואפי' שקרא כל יום מעט, משנ"ב דרשו) שזהו זמנה שאז נקרא שמסיים עם הציבור

וכדברי המרדכי המובאים בב"ח להלכה בסי' רפ"ה, שכתב הב"ח: אבל במרדכי מוכח שמצוה מהמובחר לשנים מקרא דוקא בשבת בבוקר וקודם אכילה דבאותה שעה משלימין הציבור

מעשה על הנהגת הערוך השולחן בקהילתו: לקבל שבת מוקדם מפלג המנחה!

בערב שבת הבא, שוב בא רבי יחיאל מיכל לבית המדרש בפלג המנחה - ובית המדרש היה ריק. הוא התפלל בציבור עם נערים שהגיעו למצוות, ובעצמו ירד לפני התיבה, וקיבל שבת עם אותם נערים, אבל לאחר מכן לא זז ממקומו. וכאשר הציבור התכנס לתפילת מנחה ולקבלת שבת, רבי יחיאל מיכל לא הניח לאיש לעבור לפני התיבה. כאן - קרא הרב בכל תוקף - אני בעל הבית, וכבר התפללנו בציבור, מי שהתאחר יתפלל ביחידות.

ובסופו של דבר, רבי יחיאל מיכל ניצח את קהל עדתו, ועד הזמן האחרון היו נוהגים בעיר נובהרודוק לקבל שבת בערב שבת מבעוד יום, להתפלל ערבית, ולסעוד סעודת שבת, בשעה שהחמה עדיין בראש האילנות, והיו רגילים בסביבות נובהרודוק לומר: בשעה שכל העיירות בליטא אומרות "לכו נרננה", הרי בובהרודוק אומרים "לכו לישון", וקראו כבר קריאת שמע שעל המיטה!

והטעים את מנהגו להקדים את קבלת השבת מבעוד יום, וכך היה אומר: כיוון שבובהרודוק אין מסילות ברזל, ורק במרחק כמה פרסאות ישנה תחנת עגלונים, ועגלונים נובהרודוק היו נוסעים בכל יום פעמים אחדות מכאן לשם ומשם לכאן, כדי להוביל נוסעים, ואם היו מקבלים את השבת בובהרודוק סמוך לשקיעת החמה, כמו שרגילים בשאר הערים והעיירות, כי אז היה העגלון האחרון בא מנאווא-יעלנע לובהרודוק לאחר כניסת חשכת. עכשיו כשהנהגתי לקבל שבת לאחר פלג המנחה, הרי העגלון האחרון בא עוד קודם שקיעת החמה! (מתוך הספר "מדור דור" עמ' 106).

סיפור שמספרים על הנהגת מרן הג"ר יחיאל מיכל עפשטיין זצוק"ל בעל הספר "ערוך השולחן" בענין קבלת שבת מבעוד יום בפלג המנחה,

עוד בשבוע הראשון לרבנותו בעיר נובהרודוק, רצה רבי יחיאל מיכל זצ"ל להנהיג את קבלת שבת בערב שבת מבעוד יום, וציווה לשמשו להכריז ולהודיע, כי זמן קבלת שבת יהיה בשעה פלונית, בפלג המנחה.

זקני העיר וחכמיה, התחילו מרעישים עולמות: הא כיצד? נובהרודוק, הרי היא עיר ואם בישראל, גאוני ישראל ישבו על כסא רבנותה, גם בני העיר, רובם ככולם יודעים את הדין וההלכה, ונוהגים תמיד לקבל את השבת לאחר שקיעת החמה, ופתאום בא רב חדש, שעדיין איננו "בן חמישים לעיצה" (הוא היה אז בן 45), והוא כבר רוצה לשנות ממנהג אבותינו.

הגיע ערב שבת, ורבי יחיאל מיכל רבה החדש של נובהרודוק, בא לבית המדרש לפני פלג המנחה והתכוונן לקבלת שבת באותה שעה שהכריז עליה, אבל בית המדרש היה ריק לגמרי. אף אחד מבני העיר לא בא עדיין להתפלל. החליט רבי יחיאל מיכל לצרף למניין נערים, שזה עתה הגיעו לבר מצוה, קיבל שבת, התפלל ערבית, וחזר לביתו. בלכתו ברחוב ראה את בני העיר שהם עדיין טרודים בהכנות לכבוד שבת. הוא הקדים לברך אותם בברכת שבת-שלום, והם החזירו לו בשפה רפה ובקצת תרעומת. כשהגיע לביתו עדיין היתה החמה מציצה מראש האילנות. הוא היסב לשולחן עם בני ביתו, ובאותו הזמן בבית המדרש התכנס הציבור להתפלל מנחה, ואחרי כן לקבל שבת.

השבת ניתנה מהמצוות הראשונות וכנגד 'עבודת הפרך במצרים', ולכן נאסרו בשבת דוקא ל"ט מלאכות

הראשונה שלאחר קריעת ים סוף, ובמרה נתן לנו הקב"ה את השבת. הנה ראו מה אומרים התוספות במסכת פסחים (דף ק"ז ע"ב), מדוע קבעו את השבת "זכר ליציאת מצרים". מביאים שם התוספות בשם המדרש: "לפי שבמצרים עבדו בהם בישראל בפרך, ו'פרך' באותיות א"ת ב"ש - 'וג'ל' -] האות פ' מתחלפת עם ו', האות ר' מתחלפת עם ג' והאות כ' מתחלפת עם ל', וג'ל - זה מנין ל"ט, שהם מלאכות ארבעים חסר אחת, וכאשר נגאלו ממצרים הזהירם על השבת לשבות מאותן ל"ט מלאכות."

היינו, שבמצרים, כאשר היינו עבדים לפרעה, עבדנו את כל הל"ט אבות מלאכה, ובשבת הראשונה לאחר הגאולה, כאשר הגענו למרה, אמר הקב"ה: שוב אינכם עבדים של פרעה אלא עבדים שלי, ומעתה כל מה שעבדתם במצרים, לא תעבדו אצלי בשבת. ה'עמק הבכא' שהיה במצרים הפך לנו ל'מעין עולם הבא'!

בשבת יש ל"ט מלאכות שאסור לעשותן. ומדוע יש ל"ט מלאכות, לא פחות ולא יותר? כיוון שהרי כלל ישראל עבדו במצרים עבודת פרך, ולאחר יציאת מצרים קיבלו, בין שאר המצוות, גם את השבת, כפי שאומרת התורה כאשר הגיעו למרה (שמות טו, כה): "שם שם לו חוק ומשפט ושם ניסהו". ופירש רש"י: "במרה ניתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, שבת ופרה אדמה ודינין".

ומתי עם ישראל הגיע למרה? הבה ונעשה חשבון. "שבת הגדול" היה ארבעה ימים לפני שחיטת קרבן פסח. אם כן את קרבן הפסח שחטו ביום רביעי ואת הפסח חגגו ביום רביעי בלילה. ולמחרת, ביום חמישי, עם ישראל יצאו ממצרים. וביום רביעי לאחר מכן, היה שביעי של פסח, בו עם ישראל חצו את ים סוף. ואז נאמר: "וילכו שלושת ימים במדבר ולא מצאו מים" עד שהגיעו למרה. הרי שהגיעו למרה בשבת. וזו היתה השבת

בין אדם לחבירו

אדם

גליון חודשי להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו והאיך קיומם למעשה

גליון מספר 30

דיני לשון הרע על עוברי עבירה (בזמנינו)

חודש שבט תשפ"ד

שזה ודאי עבירה ע"פ התורה. ג, שלא יגדיל את העוולה יותר ממה שהיא. ד, שיכוין לתועלת דהיינו כדי שיתרחקו בני אדם מדרך רשע, ולא יכוין כדי לגנותו. ה, אסור לגנותו בסתר ובפניו להחניף לו, אלא יספר בפרסום. (כ"ד ס"ז ובמ"ח סק"ב). ומצווה להוכיחו אם אפשר שיקבל תוכחתו, ויש לעיין אם מחויב להוכיחו תחילה. (כן נסתפק הח"ח כ"י סק"ל ובסי' תרי"ח ס"ב ביאורה"ל ד"ה אבל).

אבל אם ראה שעבר בעבירות שבין אדם לחבירו, באופן שהעבירה אינה ברורה ויש מקום לטעות ולחשוב שאולי אין זה עבירה, אף שעשה כן כמה פעמים, אסור לדבר עליו לשה"ר. (כ"ד סק"ג וכ"י סק"ט).

ואם ראה שיש בו מידות מגונות, כגון גאווה או כעס ושאר מידות מגונות, אף אם נוהג כך בקביעות, אסור לדבר עליו, משום שצריך לתלות אולי אינו יודע חומר איסורן של מידות אלו, וכמו שרואים שהרבה אנשים אינם מחזיקים את המידות הרעות האלו לאיסור גדול כ"כ כמו שהם לפי האמת, ואפשר שאם היה יודע את חומר איסורן, היה מתחזק שלא לעבור עליהן. (כ"ד ס"ט). וה"ה אדם המתרשל מללמוד תורה, משום שגם בזה הרבה אנשים אינם יודעים שהוא חיוב גמור, וא"כ הוא שוגג. (שם סק"ו).

ונראה שבזמנינו דין זה אינו מצוי כ"כ, שיהיה אדם שיעבור בעבירה בקביעות במזיד (שאינו לו תירוץ על כך), ואף שישנם אנשים שומרי תורה ומצוות שעוברים על עבירות מסוימות בקביעות, נראה דבדרך כלל דינם כשוגג לענין זה, או כתינוקות שנשבו (שיבואר דינם להלן).

דין אפיקורס ומבזה ת"ח

אפיקורס נקרא מי שאינו מאמין באחר מ"י עיקרים (רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ו ומשנ"ב ס"י קכ"ו סק"ב). או הכופר בתורה שבכתב ואפילו בפסוק אחד, או הכופר בתורה שבע"פ או בק"ו או גזירה שווה או אפילו בדקדוק אחד. (ח"ח כ"ח ס"ו). ומצווה לדבר עליהם לשה"ר ולגנותם בכל מה שרואה או שומע עליו, ורק אם שמע ממנו בעצמו את דברי האפיקורסות. או שהוא מוחזק כך בעיר. (כ"ח ס"ו).

עבירה והתרה בו ולא חזר הר"י מצוה לשנוא עד שיעשה תשובה ויחזור מרשעו. וסתימת דבריו משמע דגם בעבירה מפורסמת אין היתר לשנוא אם לא הוכיחו תחילה. (אולם הח"ח פירש דהרמב"ם איירי בעבירה שאינה מפורסמת). וכן משמע בהגהות מימוניות (דעות פ"ו ה"ג). וכן פסק בשו"ת מהר"ם לובלין (סי"ג) ע"פ ההגהות מימוני. וכ"כ הנצי"ב (שאלות פ"י וישב) בדעת ההג"מ והסמ"ג, והחזו"א פסק כן לדינא (יו"ד סו"ס ב) ע"פ דעת ההג"מ, וכ"כ בשו"ת בית יצחק (אבה"ע ח"א ס"י סק"ב) ובספר טל תורה (להגרי"מ אריק פסחים ק"יג). בדעת הרמב"ם, דגם בעבירה מפורסמת אסור לשנוא קודם תוכחה.

עוד ילח"ק בזה בדעת הח"ח, ממה שכתב במשנ"ב סימן קנ"ו סק"ד 'מצווה על כל אדם לאהוב כל אחד מישראל וכו', אבל אדם רשע שראה אותו שעבר עבירה המפורסמת בישראל ולא קיבל תוכחה מצווה לשנאו. ומשמע דאין היתר לשנוא אלא כשעבר עבירה מפורסמת וגם הוכיחו, וצ"ע דלכא"י זה לא כמש"כ בח"ח ובהג"ה חסד. וצריך לפרש דברי המשנ"ב, דכוונתו לומר דמותר לשנוא, או היכא שעבר עבירה המפורסמת או כשלא קבל תוכחה אף בעבירה שאינה מפורסמת.

כתב בח"ח (הקדמה) שהיצר הרע מטעה את האדם לחשוב שהאיש שהוא מספר עליו, הוא רשע או בעל מחלוקת וכד' ולכן מותר או אפילו מצווה לדבר עליו לשה"ר.

והנה ענין לשה"ר על רשעים ועוברי עבירה, הוא ענין סבוך בפרט בימינו, שישנם אנשים המחשיבים עצמם לשומרי מצוות העוברים בעבירות חמורות, ויש יהודים שאינם שומרי תורה ומצוות כלל. **יש המתירים לעצמם לדבר לשה"ר על אדם שלדעתם אינו בכלל 'עמיתך' או שלדעתם הוא בכלל 'אפיקורס' וכד', אולם המעין בפוסקים רואה שאין הדבר פשוט כלל, ונשתדל לבאר עיקרי הדינים בקצרה, בתפילה לה' שלא נכשל בדבר הלכה.**

עובר עבירות שאינם מפורסמות

הרואה אדם (בינוני) שעבר עבירה שאינה מפורסמת - אפילו ראה שעבר על כך כמה פעמים, אינו יוצא ע"יז מכלל עמיתך, ולכן אסור לשנאתו או לדבר עליו לשה"ר, אלא מצווה לדונו לזכות (כגון שחשב שאין זה איסור ממש, אלא רק חומרא ומידה טובה וכד'). (כ"ד ס"ג) וכן צריך להוכיחו (שם במ"ח סק"א).

כשהתרה בו מקודם או כשעבר עבירה מפורסמת

הרואה אדם שעבר פעם אחת עבירה במזיד (ואינו אדם שפרק מעליו עול מצוות, אלא דבדרך כלל נזהר מחטאים) - כגון שעבר עבירה שאינה מפורסמת והתרה בו מקודם שזה עבירה, או עבירה מפורסמת (כביאת עריות או אכילת דברים אסורים וכיו"ב) אף שלא התרה בו מקודם, אסור לספר עליו לשה"ר, וכן אסור להלבין פניו, אלא צריך להוכיחו על כך בינו לבין עצמו (שם ס"ד).

אדם שאינו נזהר מעבירה אחת ידועה

אדם שאינו נזהר בקביעות אפילו רק מעבירה אחת הידועה לכל, נקרא 'מומר לתאבון', ודינו שמותר לספר עליו לשה"ר ולהכלימו, וצריך לשפוט את מעשיו לצד החוב, **ורק בתנאים דלהלן: א**, שראה בעצמו שעבר את העבירה, ולא ע"י שמיעה מאחרים. **ב**, שיתבונן

¹ ומ"מ מצווה לשנאתו משום שאינו בכלל 'אחיד' לענין איסור לא תשנא, אולם הוא עדיין בכלל אחיד לענין שאסור להרע לו, משום שאולי חזר בתשובה על כך. (שם סק"ד). ויש להסתפק האם מה שמותר לשנאתו זה רק מחמת העבירה עצמה, או דכיון שהוא רשע מותר לשנאתו אף מחמת דברים אחרים. ונחלקו בזה הפוסקים, בתומים (סימן ז ס"ז) כתב דכיון שראוה עובר דבר עבירה, הותר לו הרצועה ומותר לשנאתו גם מצד שהרע לו בעיני עולם הזה. אולם בדברות משה (בימי פ"ב הערה עז) כתב שאסור לשנאתו שנתנה אחרת שלא מחמת העבירה. וברבינו יונה (משלי פכ"ד פסוק י"ז וי"ח, ואבות ד, י"ט) כתב בהרי"א דאסור לשנא את הרשעים שלא מחמת העבירה.

ויש שהבינו ממש"כ הח"ח (כ"ד סק"ד) דהא דמותר לשנוא את העובר עבירה משום שהוא יצא מכלל עמיתך לענין איסור שנאה. דמשמע לפ"יז דמותר לשנאתו אף שלא מחמת העבירה. [ונה ע"פ מש"כ באהבת חסד (פ"ד) דלא קימ"ל כתוס' בפסחים דלא הותר לשנאתו שנאה גמורה, אלא כתוס' בב"מ שלא חילקו בזה]. אולם נראה דברבינו יונה מוכח לא כן, דכתב שאסור לשנאתו מחמת דברים אחרים, ואפ"ה כתב (משלי יא, ה) 'ומה שכתוב לא תשנא את אחיד בלבד, אין הרשע בכלל אחיד'. ומוכח שדיק שיוצא מכלל עמיתך רק לענין איסור שנאה מחמת העבירה. ונראה שכן יש לנקוט לדינא, שאסור לשנוא מחמת דברים אחרים. עוד יש לציין בעיקר מש"כ הח"ח שאם עבר במזיד עבירה מפורסמת, מותר לשנאתו אף שלא הוכיחו מקודם, באמת אין דבר זה מוסכם, דהנה ברמב"ם (הל' רוצח ושמירת הנפש פ"יג ה"יז) כתב 'השונא שנאמר בתורה הוא מישראל וכו', אמרו חכמים כגון שראה לבדו שעבר

בין אדם לחבירו

אדם

בליון חודשי להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו והאיך קיומם למעשה

כתב הב"י (יו"ד סי' קנ"ח) בשם הר"ן **דהמבזה ת"ח או מבזה חבירו בפני ת"ח**, דינו כאפיקורס לענין דמורידין ולא מעלין. (ובשו"ע לא הביאו). וכן פסק הש"ך (סק"י) והחכמ"א (כלל ק"ד סי"ג). וכן משמע לכא' דעת הח"ח (עש"ן ה') וכמו שמבאר בהערה². [אולם הלח"מ (פ"ג מתשובה ה"ז) כתב בדעת הרמב"ם דהמבזה ת"ח אין לו את כל החומרא כמו אפיקורס. ודעת הגר"ז (נזקין גוף ופש סק"ד) דאינו כאפיקורס לענין דין מורידין. וצ"ע אם ה"ה לענין דאסור לדבר עליו לשוה"ר].

והנה אף שהפוסקים דנו בכללות דינם של החילונים, אולם באמת אין הכוונה בזה שכולם דינם שווה, וכמשי"כ החזו"א (שם) **ובאמת צריך לדון על כל איש ואיש בפרט**.
וכשהמדובר הוא על אותם שהם שונאי הדת המסיתים נגד התורה והמצוות, יש צד יותר לומר דאין דינם כתינוקות שנשבו, ובפרט לדבר כנגד מעשיהם הרעים כשכוונתו לשם שמים, פעמים רבות יש אף מצווה בדיבורים אלו, והנכון בכל מקרה לשאול לחכם.

דין חילונים בזמנינו

והנה הח"ח (כ"ח סי"ד) בשם הפוסקים 'דכל תלמיד חכם הוא לפי הדור, ואפילו בזמננו אם הוא רק ראוי להורות ויגע בתורה נקרא תלמיד חכם, והמבזה אותו אפילו בדברים בעלמא ואפילו שלא בפניו עון פלילי הוא וחייב נדוי על זה'. ומ"מ נראה דלא ברור שיהיה מותר לשנוא או לדבר לשוה"ר על המבזה ת"ח בזמנינו, עיין הטעם בהערה³.

הנה חילונים בזמנינו רובם מחללי שבת בפהרסיא, ולפי הנתבאר צריך לצאת לכא' שאדם שאינו נמנע מחילול שבת אף בפני אדם גדול, דינו כמומר (דנחשב כגוי לכל דבר) ומותר לדבר עליו לשוה"ר.
אולם ידוע מה שדנו הפוסקים האם דינם כישראל משום שיש להחשיבם כתינוקות שנשבו, ונדון זה יש בו אריכות דברים גדולה בדברי האחרונים והפוסקים, ואין בכדי הגליון להרחיב בזה, גם ודאי שאין בכוחנו להכריע בנדון זה, ולא באנו כאן אלא לתמצת את הצדדים והשיטות, ונביא את השיטות בהערה⁴.

ולענין להתפלל לשלומם והצלתם, לכא' זה תלוי בנדון זה, ונראה **דיותר טוב להוסיף ולהתפלל גם שיחזרו בתשובה שלימה בקרוב**.

² שכתב 'המספר לשוה"ר על ת"ח, כמה פעמים בא עי"ז לאיסור החמור דמבזה ת"ח שנכנס בכלל אפיקורס על פי דין'. אולם קצ"ע בכלל ח ס"ה שכתב ואפיקורס נקרא הכופר בתורה ובנבואה מישראל בין בתורה שבכתב ובין בתורה שבע"פ וכו', ולא הזכיר את המבזה ת"ח. ואפשר שזה נכלל בכופר בתורה שבע"פ, כיון שמולול במסרי התורה.

³ כיון דבמצויאות בזמנינו אדם שומר תו"מ המבזה ת"ח, פעמים רבות אין דינו כאפיקורס משום שנחשב 'יוג', שהוא סבור שמותר לבזותו משום שאינו במפלגה שלו, או שמתנהג בצורה שלדעתו מכריחה שאינו ת"ח וכד', או שסבור שיש בזה היתר לתועלת, ואף שבודאי שהוא טועה ועונשו חמור עד מאוד, מ"מ כיון שהוא שונג אין דינו כאפיקורס. וכ"כ בתשובות והנהגות (ח"ב סי' תיט) שאף אדם שומר תו"מ המתחנף ומעזי פנים ומבזה ת"ח, יש לחוש ולתלות שאין זה מפני רשעותו, אלא מפני שלא זכה לאמונה בהשי"ת ותורתו כראוי, ועי"ז הגיע לקלקול זה, וא"כ דינו כתינוק שנשבה. ולפ"ז לכא' אין היתר לשנוא או לדבר לשוה"ר על אדם המבזה ת"ח, אלא א"כ יודע בבירור שעושה כן במזיד בלי הוראת היתר. וטוב לשאול לחכם בכל מקרה לגופו.

⁴ הנה החזו"א (יו"ד סי' א' סק"ו וע"ע סי' ב' סק"ח) כתב לענין החילונים שהיו בזמנו, יוכמו"כ אותן שאבותיו פירשו מדרכי הציבור, והוא נתגדל ללא תורה, דינו כישראל לכל דבר. ומבואר דעתו דכיון שהם נתגדלו ללא תורה דינם כישראל לכל דבר. [ולא ברור האם דעתו אף לקולא דדינם כישראל, או רק לחומרא]. וכ"ד הגר"י שפירא זצ"ל (דעת יהודה). ובחוט שני (שבת פרק מ) נקט שכן הוא ג"כ לענין חילונים בני זמנינו שיש להחמיר לדונם כתינוקות שנשבו. וכן מטו משמיה דהגר"ח זצ"ל. ובסי' טעם ודעת (ח"ב עמ' קסג) הביא עובדא מהגאון מטשביץ שאמר שיש לחוש שהם תינוקות שנשבו. וכן נראה שהסכים במנח"י (ח"ה סל"ד סק"ז).

אולם דעת הגר"י דמסתבר שאין דינם כתינוקות שנשבו, כיון שהם יודעים שיש 'שבת' ויש שומרי שבת, וא"כ מוטל עליו לחקור אחר האמת. [וכסברא זו כתב באג"מ (אה"ע) ח"ד סו"ס (ני"ט)]. וכן נוטה דעת הגר"שז"א (ב"ס בינה דעת עמי תשמה, הובא מכתבו של הגר"י בננצל ששמו ממנו שאין דינם כתינוקות שנשבו. ועי"ע במנח"ש ח"ב ס"ד סק"י) ובשולחן שלמה סי' תקי"ב, ויש מביאים בשמו דמ"מ לדינא חשש לחומרא דדינם כתינוקות שנשבו. ודעת הגר"י וואזנר נוטה דאין דינם כתינוקות שנשבו, אולם למעשה חשש בזה לחומרא. (עיין ח"ט סי' קצ"ח שכתב דקשה ליתן להם דינם תינוקות שנשבו. וכן צידד בח"י סי' ס"ה. ובח"י סי' קע"ב נשאר

והנה אף שהפוסקים דנו בכללות דינם של החילונים, אולם באמת אין הכוונה בזה שכולם דינם שווה, וכמשי"כ החזו"א (שם) **ובאמת צריך לדון על כל איש ואיש בפרט**.

וכשהמדובר הוא על אותם שהם שונאי הדת המסיתים נגד התורה והמצוות, יש צד יותר לומר דאין דינם כתינוקות שנשבו, ובפרט לדבר כנגד מעשיהם הרעים כשכוונתו לשם שמים, פעמים רבות יש אף מצווה בדיבורים אלו, והנכון בכל מקרה לשאול לחכם.

ויש לציין בזה מה שכתב בשמירת הלשון (שער התבונה פט"ז) שלפעמים היצר מפתה את האדם לדבר גנאי על אדם מסוים, משום שאפשר שיש מצווה לגנותו ועי"ז יזכה לעולם הבא, **אולם באמת כל שאין ברור שמותר לגנות אדם זה, צריך לנקוט מספק ב'שב ואל תעשה', ועי"ז ודאי ינצל עכ"פ מדין של מעלה**, כי אפילו אם באמת לא היה הדין עמו, וישאלוהו למעלה מדוע לא גינית אותו, והלא היה בדבר זה צד מצוה, ישיב שמכיון שהיה אצלו דבר זה בספק, לכן היה אצלו בגדר שב ואל תעשה, משא"כ אם כן יגנה אותו, מה יעשה אח"כ אם יתברר שבאמת היה בזה איסור. עכת"ד.

ומ"מ צריך שימת לב, שכל זה לענין לגנות ולשנוא את עוברי העבירה, אבל פשוט שצריך להיזהר להתרחק מהם, כדי שלא להיות מושפע מהם לרעה ח"ו, וכמשי"כ הרמב"ם (דעות ריש פ"ו) 'דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעו וחבירו... לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים... ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כדי שלא ילמוד ממעשיהם'.

הצטרפות לקבלת העלון מידי חודש במייל T089113355@gmail.com
מותר ומצווה להפיץ ולצלם. להערות ולתרומות טל' 089113355

בצ"ע. ובח"ח סי' קס"ה כתב דדינם כתינוקות שנשבו, וכן משמע קצת בח"א סי' כ, ובח"ג סכ"א כתב שזה ספק. ובשו"ת אז נדברו (ח"ט סני"ה) נוקט לעיקר דאינם תינוק שנשבו (כ"פ לחומרא).

והנה בשטת הגר"שז"א הסובר דאין דינם כתינוקות שנשבו, בסי' הלכות יום ביום (שבת סוף ח"ב) כתב דדעתו היתה לדינא דרוב החילונים בזמנינו אין דינם כתינוקות שנשבו. וכ"כ בסי' משנת ישראל בשם הגר"י אורעבך שליט"א. אולם בסי' פניני תפילה (עמ' קכט) מובא בשם הגר"שז"א שאמר 'איני חולק על החזו"א, רק אומר שדבריו הם חידוש, אבל הוא קבע כד, ונשאר עכ"פ ספק'.

ולדינא נקטו הרבה פוסקים שמספק עלינו להחמיר ולחוש דדינם כתינוקות שנשבו, וכדמשמע דעת הגר"י וואזנר הנ"ל, וכ"כ בתשובות והנהגות (ח"ג סי' תעח) וכ"כ בקונטרס שמירת הלשון כהלכתה (פ"א) בשם כמה גדולי הפוסקים. ולפ"ז אסור לדבר עליהם לשוה"ר. עוד כתב בתשובות והנהגות (שם) שאדם שמתרגל לדבר לשוה"ר על עוברי עבירה (אף שאין דינם כתינוקות שנשבו) בלי כוונה לתועלת, זה יגרום לו להתרגל לספר לה"ר ונעשה טעב לדבר גם על אנשים שאסור לספר עליהם.

ויש לדון לענין מי שישנה ופירשי ר"ל ונעשה מחלל שבת בפהרסיא, האם גם אותו אפשר להחשיב כתינוק שנשבה, ויש סוברים דגם אותם פעמים רבות אפשר להחשיב כאנוסים קצת, מחמת שלא הכירו את דרך התורה באמת, ובפרט אלו שנשרו בגיל צעיר, ומי"מ קשה לקבוע כללים בזה, ותלוי בכל אחד ואחד בפני"ע, ויש לשאול לחכם.

ולענין לדבר דיבורי גנאי (שלא לתועלת) על אותם המדיחים נגד התורה והמצוות, בשם הגר"שז"א מובא (שם) דבמסית ומדיח גמ החזו"א מודה דאינו נחשב תינוק שנשבה, כיון שאם אינו יודע מה זה שבת על מה הוא מסית. אולם בסי' שערי אברהם כתב בשם הגר"ח"ק שהחזו"א אמר בזמנו על אחד מראשי הציונים, שהוא ודאי יש לו דין רשע, אבל זולתו כולם ספק אנוסים.

מחשבה קצרה על הדף

הרב יחזקאל הרטמן

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

בבא קמא דף עב

דלא אכלי בישראל דתורא

רב נחמן הסביר מדוע אמש טעה בדין, משום "דלא אכלי בישראל דתורא". רש"י מבאר שהפירוש הוא 'לא דקדקתי בטעמו של דבר'. תוס' לומדים כפשוטו שהיה שרוי בתענית.

הפרי צדיק (פרשת ראה אות ה) כתב ששני הפירושים חד הם. שע"י שאדם אוכל בשר יש לו חיות וכוח לעיין בטעמי תורה. וכן כתוב בגמ' בעירובין שע"י שתיית רביעית יין נעשית דעתו צלולה.

בספר עת האוכל (אות א) לרבי צדוק הכהן, מבאר שכאשר הת"ח אוכל כראוי, הוא מקבל חיות מהמאכל שעל ידו יכול להוסיף חכמה ודעת. אך אם אוכל אכילה גסה, נגרם לו טמטום הלב והמוח.

ויציין לליקוטי מוהר"ן (יז, ג) שהקליפות רוצות לינק מהאדם חיות ע"י מאכלו. אם אדם אינו אוכל כלל, הקליפות רעבות ומבלבלות את דעתו. אם אוכל יותר מדי, הקליפות מקבלות כוח מרובה ואז הן משתלטות עליו. על כן יש לאכול קמעא, ועי"ז יסיר מעליו כל הדאגות והטרדות ויהיה פנוי ללימוד התורה.

במידה מסוימת, דברי רבי צדוק ורבי נחמן מנוגדים זה מזה. שכן לרבי נחמן האכילה נותנת כח לקליפות ואז הן מניחות לאדם, ולדברי רבי צדוק המאכל עצמו מביא חיות לאדם.

עכ"פ הכל עולה למקום אחד, שאכילה במידה נכונה מסייעת לאדם לעסק התורה ביישוב הדעת.

רבי צדוק (צדקת הצדיק אות רטז) מוסיף נקודה נפלאה. הקב"ה מחדש בכל יום מעשה בראשית, וכשם שהעולם מתחדש כל יום, כך התורה מתחדשת כל יום, שהרי המערכות מקבילות - "אסתכל באורייתא וברא עלמא".

כשהקב"ה משפיע חיות חדשה לעולם, והאדם מתחבר לאותה חיות באופן נכון, ממילא הוא יכול לחדש חידו"ת. וזה שאמרו (מכילתא ר"פ בשלה) "לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן", והיינו שבאכילתם את המן הם קלטו את החידוש של מעשה בראשית שהיה באותו זמן (שהתגשם בתוך המן), ובכך היה בידם להתחדש בתורה ולקבל אותה בסיני. וזה הפירוש בכך שת"ח שאוכל בשר, פירוש שמתחבר למעשה בראשית שנינים לו עתה, יש בידו לעמוד על אמיתה של תורה.

בספר התניא (אגה"ק פרק כ) מבאר עוד שכידוע יש ד' דרגות בעולם: מדבר, חי, צומח, דומם. כדי להתחבר למקום הגבוה ברוחנית, צריך 'אור חוזר' שמגיע מתחתית העולם עד שעולה לנקודה הרוחנית הגבוהה ביותר. ועל כן: החי אוכל צומח, שלוקח דבר תחתון ממנו ומעלה אותו להיות חי. אדם אוכל בהמות וצמחים, ובכך נוצרת תנועה של עלייה. ובזה מבאר את הגמ' כאן, שע"י שאוכלים בשר, ובכך נוטלים את המדרגות התחתונות ומעלים אותן למדרגת אדם, עי"ז אדם יכול להתחבר לדרגות הגבוהות בתורה.

דף עג

תוך כדי דיבור

מבואר בסוגיין שיש שתי דרגות ב"תוך כדי דיבור": (א) כדי שאילת רב לתלמיד ('שלום עליך'). (ב) כדי שאילת רב ('שלום עליך רבי ומורי').

עסקנו בסוגיית 'תוך כדי דיבור' בנדרים דף פ"ז, ובנזיר דף כ"א, ונשוב ונשנה פרק זה בתוספת דברים ע"פ סוגייתנו.

הר"ן בנדרים מבאר את ענין תוכ"ד כדיבור, שאדם אינו גומר דעתו אלא אחרי תוכ"ד, ועל כן יכול לחזור בו כל שלא עבר זמן זה. האחרונים מקשים על הר"ן מכך שהגמ' בנדרים מביאה את דין תוכ"ד גם לענין קריעה על מת, ושם אין שייך ענין גמירות דעת.

על כן מבאר הגר"ש שקאפ (שערי יושר ה, כב) שדברים שנעשו בתוך כדי דיבור נחשבים כאילו נעשו בבת אחת, והיינו שפרק זמן זה הוא כביכול יחידת הזמן הקטנה ביותר.

ביאור זה מתחבר היטב לעניני מחשבה, וכפי ששמעתי ממו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל פעמים רבות. דהנה ידוע שבעשרה מאמרות נברא העולם, והמאמר הראשון הוא "בראשית". מה נברא במאמר זה? ואיתא בגר"א (אדרת אליהו בראשית א, א) שבמאמר זה נברא הזמן. זה גם ביאור המילה 'בראשית' דהיינו התחלה, שבבריאת הזמן נוצר המושג של 'התחלה'.

וביתר עומק: כיון שכל הבריאה נבראה ע"י דיבורו של הקב"ה - 'שהכל נהיה בדברו', הרי מחוייב שיהיה 'זמן', שכן דיבור נזקק לזמן. אם אין זמן לא שייך לקשר את ההברות זו עם זו ולייצר תוכן. וזה החילוק בין דיבור לראייה: בראייה תופסים הכל ביחד, ובדיבור יש צירוף של הברות שהאוזן מצרפת אותן בזו אחר זו למשמעות שלימה. דיבור הוא גילוי של תהליך.

העולם כולו הוא גילוי של דיבור ה'. כלומר: גילוי של תהליך. כל ענינו של העולם הוא להביא להתקיימות מהלך שיש בו תחילה, אמצע, סוף. והוא מה שאמרו בזוהר (ח"ג דף צד ע"ב) מדוע נאמר "כי ששת ימים עשה ה'", והול"ל כי "בששת ימים", אלא שעצם המציאות של 'ששת ימים', היינו סדר הזמן, גם הוא חלק מהבריאה (ועי' שו"ת הרשב"א ח"א ס' תכד). כל צורת הגילוי של הבריאה היא ע"י דיבור שמגלה תהליכים.

וזו הסיבה שכל החפצים בעולם נקראים "דבר", שהוא מלשון דיבור. כי כל דבר הוא גילוי של דיבורו ית'.

מעתה מובן שיחידת זמן הקטנה ביותר היא הדיבור הקטן ביותר. מאחר והעולם הוא דיבור, הפרודות של הזמן שייכות לדיבור.

ונשוב לסוגיין, שנחלקו אם 'תוך כדי דיבור' הוא כשאיילת תלמיד לרב או רב לתלמיד. ונראה כך, כיון שכל העולם הוא גילוי דיבור ה', יש ב' בחינות בדבר: הא' גילוי הקב"ה מלמעלה, שמדבר את דבריו ומגיע למטה. והוא בחינת 'שאלת רב לתלמיד'. הב' שבני אדם שומעים את הדיבור, ובאמצעות מעשיהם הטובים מגלים את דיבורו הנעלם של הקב"ה, ומוציאים אותו מן הכח אל הפועל. והוא בחינת 'שאלת תלמיד לרב'.

וזהו הדיון, כשאנו מבינים שהעולם הוא גילוי של דיבורים, האם מתמקדים בדיבור שמגיע מלמעלה או בדיבור שמתגלה בפועל ע"י בני האדם ובוקע ועולה מלמטה.

דף עד

שן ועין, טבי עבר ר"ג

היתה הו"א בגמ' שאם הרב הפיל את עין ושן עבדו גם יחד, יצא העבד לחירות מכוח שניהם, ולא ישלם לו הרב מאומה. וקמ"ל מדרשת הפסוק שהעבד יצא בעינו או בשינו, ועל האבר הנוסף הרב צריך לשלם את דמיו.

אך עדיין קשה, דהרי אנו יודעים שבתשובה מאהבה הזדונות נעשין כזכויות, ומה נימא אז. אלא דהחיד"א עצמו (שם) מביא שכשישראל מתנהגים כבנים אין חשש של "מודה בקנס ואח"כ באו עדים", לפי שאותם עדים הם שלוחי הקב"ה שמעידים נגד האדם, אך אם האדם הוא בגדר "בן", אין אב מעיד על בנו. בתשובה מאהבה נחשב האדם בן למקום, ואז אין כאן כלל עדים. רק כשהאדם מוגדר בדרגת 'עבד', אז יש עדים שעומדים כנגדו, והפתרון הוא "מודה בקנס" בצירוף העובדה שזו "הודאה המחייבת" מפני שהזדונות נעשין רק כשגגות.

דף עו

כל העומד להיעשות כעשוי דמי

אליבא דר"ש, כל העומד לזרוק כזרוק דמי, וכל העומד להיפדות כפדוי דמי.

רבי יוסף ענגיל בספרו בית האוצר (מערכת א כלל כז) מבאר את העקרון הזה, ע"פ מה שכתבו התוס' בסוגיין, דאימתי אומרים "כל העומד", רק כשהדבר הוא מצוה להעשות. וביאור הדבר הוא: "דהמחשבה ורצון לעשות המצוה עומדים במקום העשיה, וחשיבי מעשה, אלא דלא מחשיב ר"ש את המחשבה לגמרי כמעשה כי אם בצד מה, והיינו שכאשר המעשה עומדת להעשות ואין חסר רק העשיה בפועל, אז הוא שיש כח אל המחשבה להחשב במקום המעשה, משא"כ אם אין המעשה עומדת להעשות כלל, לא אלים כח המחשבה שתעמוד במקום המעשה כולה ותחשב כעשויה".

והדברים מתחברים היטב למה שכתב המהר"ל בקידושין (מ, א) אהא דאיתא שם "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה וכו', מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה", שהקשו המפרשים דנמצא שורת הדין לוקה, דמאי שנא מחשבה טובה ממחשבה רעה. וביאר המהר"ל שבמחשבה טובה יש סיוע ממעל והמעשה ראוי להעשות, על כן המחשבה נידונית כאילו כבר נעשתה. משא"כ לגבי עבירה שהמעשה לא אמור להעשות ואין הקב"ה חפץ בו, אין המחשבה תופסת.

והן הן דברי הבית האוצר, שמחשבה פועלת במקום שהדבר אמור להיעשות.

דף עז

מיתת צדיקים – והתוספות שנכתבו בדם

"פרה מיטמאה טומאת אוכלין הואיל והיתה לה שעת הכושר". והיינו שכיון שבתחילה היתה עומדת להיפדות.

בספר עטרת ישועה (פרשת חוקת) מבאר, דהנה אמרו חז"ל למה נסמכה פרשת מרים לפרשת פרה אדומה, לומר לך מה פרה אדומה מכפרת אף מיתת צדיקים מכפרת.

פרה אדומה מביאה לעולם שני דברים: א) כח התורה, כמו שנאמר "זאת חוקת התורה", וכל קניני התורה נלמדים מפרשת פרה. ב) הפרה מביאה את השפעת העשירות והממון לעולם. הרמז הוא שפרה מטמאה את הטהורים ומטהרת את הטמאים. ה'טהרה' הוא כוח התורה, וה'טומאה' הוא כוח הממון.

כשחז"ל משווים בין מיתת צדיקים לפרה, הרי שהשוואה היא בהני תרתי: הילולת הצדיק מביאה לעולם קדושה גדולה וכן שפע ממון ופרנסה.

הנה איתא בילקוט שמעוני (פרשת משפטים רמז שלט, בשם מדרש רבה): "מה טעם העבד יוצא בשן ועין, משום דכתיב וירא חם אבי כנען ויגד לשני אחיו בחוץ". הגר"א (אמרי נעם ברכות ה, א) מבאר יותר: "שהעבדות בא מכח קללת חם. ושם היה ב' דברים, א' וירא חם שהוא בעין, והב' הוא ויגד לאחיו שגמר דיבור הוא בשן, ולכך מן הדין היה שהעבד יוצא בשן ועין דוקא בתרווייהו, אלא שהקב"ה עושה חסד שהעבד יוצא באחד מהן".

ובזה מובנת ההו"א של הגמ' כאן, שכאשר הוציא האדון שן ועין, הרי העבד ייצא ע"י שניהם - שהרי כך היה צריך להיות מעיקרא.

ומדוקדק הדבר בילקוט שמעוני שם, שכן קודם הקטע שהבאנו, מעתיק הילקוט את הגמ' כאן. ומשמע שהדברים שייכים זה לזה וכנ"ל.

בסוף הדף מובא מעשה שר"ג סימא את עין טבי עבדו והיה שמח שמחה גדולה שבכך יכול להוציא את טבי לחירות. הבן יהודע מביא מהחיד"א (דבש לפי) בשם הרמ"ז שטבי היה גלגול של חם, והוא בירר את הטוב שבו ולכך נקרא טבי. ומוסיף החיד"א "כי טבי הוא ק' עם הכולל, וזה הק' נכנס באמצע אותיות חם והיה חכס, וכך אמר ר"ג כי טבי היה ת"ח". ומבאר הבן יהודע, כיון שטבי הוא גלגול של חם, וחטאו של חם היה שראה את ערוות אביו, על כן טבי נענש באיבוד עינו. וזה גם רמזו בלשון 'טבי' אותיות 'יבט' מלשון הבטה, שבא לתקן את ההבטה של חם.

ועולה שיש קשר בין שני הענינים שמופיעים בדף דידן, ששן ועין הם העונש של חם, וטבי שהוא גלגולו בא לתקן דבר זה.

ואולי יש להוסיף שעל כן טבי לבסוף לא יצא לחירות, משום שהתיקון של חם צריך להיות שן ועין, ואף שבכל עבד יש חסד של הקב"ה שלא ייצא בשניהם, אצל טבי עצמו שהיה גלגול של חם, לא הספיק הדבר ולא הושלם בעיני בלבד.

דף עה

מודה בקנס חלק ב'

לרב מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור, לשמואל חייב.

דיברנו על סוגיא זו לעיל בדף ס"ד, והבאנו מהרמ"ע מפאנו, שההקבלה ל'מודה בקנס' היא כשאדם עושה תשובה ומתוודה על חטאו, ובכך נפטור.

והבאנו את התימה, מה מועיל שאדם מודה בחטאו, הרי בב"ד של מעלה יש עדים שמעידים עליו, ולשמואל אין ההודאה פוטרת. והבאנו מהרמ"ע וכן איתא בשם ר"פ מקורין שזה הפירוש בפסוק "מי יחיה משומו א-ל" שהוא אותיות "שמואל", דמי יכול לעמוד בשיטת שמואל. ועל דרך זה איתא בשם ר"ב מפשיסחא על הפסוק "וסלחת לעוונתי כי רב הוא", היינו משום שהלכה כרב דמודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור.

ועתה נוסיף דברים בגו. הנה בסוגיין אומר ר' יוחנן דאף שהמודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור, היינו דוקא כשההודאה מחייבת אותו בקרן, שרק אם מתחייב במשהו מועילה ההודאה. והחיד"א (דברים אחדים דרוש ז לשבת תשובה) מציין לספר יפה ענף על המד"ר, ובהקדמת המביא לבית הדפוס מביא יישוב בשם הגאון רבי אברהם ברוידא מפראג: איתא בגמ' ביומא (פ, ב) "נושא עוון ועובר על פשע, כך אמר משה, בשעה שישאל חוטאין לפניך עשה להם זדונות כשגגות". ולכאן תמוה מדוע לא התפלל משה שייעשו הזדונות כזכויות. אלא, שאם יהיו זדונות כזכויות לא יועיל הוידוי שהרי ההודאה אינה מחייבתו כלל, וכדי שתהיה "הודאה המחייבת", ביקש משה שיחשבו כחוטא בשוגג ועי"ז יהיה הדבר מקביל למודה בקנס שמתחייב בקרן.

נפשיה בכבש או עוף, אבל באתרוג מהודר, יש לו דמים ויכול למכרו, ואף שעילוי הדמים הוא מחמת ההידור, מה אכפת לן, סוף סוף האתרוג שווה ממוון רב, ובוודאי שהגנב צריך להחזיר לו כפי ערך האתרוג המהודר. וכן כתב במל"מ (מעשה הקרבנות פט"ז).

חילוק נוסף מובא בשואל ומשיב (ה"ג סי' לג), ונוסיף מעט נופך על דבריו. ענין הקרבנות הוא שכביכול הקרבן הוא 'צורך גבוה', וכמו שנאמר "קרבני לחמי לאישי", הרי שהקרבן הוא בבחינת הלחם של מעלה. ואמרו חז"ל "נחת רוח הוא לפני שאמרתי ונעשה רצוני". מעתה, אם התורה אומרת שאפשר לצאת ידי חובת הנדר בכבש ועוף, הרי בכך מתקיים נחת רוח שנעשה רצון ה'. משא"כ במצוות יש דין של 'זה ק-לי ואנוהו', לאמור שיש דרגות שונות בקיום המצוה. ככל שאדם מוסיף בהידור ונוי המצוה, כך יש כאן יותר מצוה. ובפרט באתרוג שנאמר בו 'הדר'. מעתה, אדם הגונב אתרוג מחבירו, טוען כנגדו הבעלים שהוא רוצה לקיים מצוה ברמה גבוהה. אולם בקרבנות עיקר הדבר הוא "אמרתי ונעשה רצוני", כל שהקב"ה מתרצה בבהמה אחרת, הרי נתקיים עיקר 'צורך גבוה', ומה לי באיזו בהמה נעשה הדבר.

דף עט

גנב וגזלן

"מפני מה החמירה תורה בגנב יותר מגזלן, זה השווה כבוד עבד לכבוד קונו, וזה לא השווה כבוד עבד לכבוד קונו. משל לשני בני"א שעשו משתה בעיר וכו'".

המפרשים מתקשים וכי באמת הגזלן עדיף מגנב, הרי יש קפיידא שלא לעשות עבירות בגלוי, וא"כ, הגזלן שחטא בפרהסיא יש בדבר תוספת חטא. המהר"ל (חי' אגדות) מביא את הגמ' (קידושין מ, א) שאדם הרואה שיצרו מתגבר עליו ילבש שחורים ויילך למקום שאין מכירים אותו, כדי שלא יחלל שם שמים בפרהסיא.

ומיישב המהר"ל ע"פ יסודו שמובא בכמה מקומות, שבזיון הוא הרבה יותר חמור מחוסר כבוד. וזהו המשל כאן, אדם שאינו מזמין אף אחד לסעודה, אמנם לא כיבד את המלך, אך גם לא ביזה אותו. אך מי שהזמין אחרים ולא את המלך, יש כאן בזיון. ועל כן אדם שמתגבר עליו יצרו ואינו מצליח להכניע אותו, מורים לו לעשות את העבירה בסתר. אך אדם שמחשיב בני אדם יותר מהקב"ה, זה זלזול במלך ועל כך החמירה התורה.

הסבר נוסף איתא בדברי הגרי"ז (סטנסיל פרשת כי תצא). גזלן הוא אדם שאינו מחושבן. הוא רואה דבר נחמד ומייד גוזלו וחוטפו. אבל גנב הרי עושה את המעשה דוקא בלילה, ורואים מכך שהוא אדם שמחשב דרכו. ומעתה, אם כבר הוא פועל עם חשבונות, מדוע אינו מחשיב את הקב"ה. יש כנגדו טענה על מה שאינו מפחד מה'. ואילו הגזלן אינו חושב על כלום, ואין עליו טענה גדולה.

ובזה מבאר הגרי"ז את הטענה הגדולה על עמלק. שאר האומות נלחמו בישראל מתוך פחד ודחף הישרדות. אך עמלק לא התנפל על ישראל בלי חשבון, אלא עשה חשבון ומצא זמן שישראל היה "עייף ויגע", וחשב שזה הזמן להשמידם, ומכיון שעשה חשבון ואת השי"ת לא הכניס כלל בחשבון, הרי הוא "ולא ירא אלקים". לעומת זאת עמים אחרים לא עשו כלל חשבונות והתביעה עליהם פחותה.

ויש לשאול, צדיק שנמצא ברום מעלתו בשמי מרומים, כיצד הוא שייך לעניני ממוון, וכיצד הוא נעשה צינור להשפעה חומרית? על זה מגיע מה שנאמר בסוגיין "פרה מיטמאה טומאת אוכלין", כלומר יש לה שייכות לענינים גשמיים, וכל כך למה? "הואיל והיתה לה שעת הכושר", כלומר היה לה זמן שהיתה שייכת לחומר. וכך הצדיק מפני שהיה חי בעוה"ז ואז היתה לו שייכות לעניני הממוון, על כן גם כאשר חוסה בצל כנפי השכינה, נמשכת דרכו השפעה של שפע חומרי.

בספר דברי תורה לבעל המנחת אלעזר ממונקאטש (מהדו' תמינאה אות לא) מביא מה דאיתא בגמ' במגילה (ג, א) שכשיהושע היה במלחמת העי הגיע המלאך ותבע אותו מדוע לא עסקו ישראל בתורה בלילה, מיד וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק, שלן בעומקה של הלכה. וזה חידוש גדול, שכן היה נראה לפי דעתנו שחייילים שנלחמים במשך היום, לפחות בלילה הם ינוחו. אך קמ"ל שכדי להלחם וכדי להעמיד את כל המהלך של החיים, צריך האדם להיות עמל בתורה.

ומביא גם דברי רש"י בסוכה (מד, א) בשם סדר עולם על הכתוב (מלכים ב כד, טז) "הכל גבורים עושי מלחמה", וכי מה גבורה עושין בני"א הנתונים בשלשלאות של ברזל, אלא שגבורים היו במלחמתה של תורה וכו'. ועדיין קשה דהיאך היו אז יכולים לעסוק במלחמתה של תורה דהיינו פלפולים ובידורים עמוקים, ואיך כיוונו דעתם ומוחם, אם היו קשורים בשלשלאות של ברזל. אלא ודאי בעל כרחך, דגם בהיותם קשורים בכבלי ברזל, היו עסוקים בעיון במלחמתה של תורה.

ומסיים "והנה שמעתי בילדותי, מתלמידי חכמים חסידי עליון, מתלמידי זקני הגאון הקדוש מדינוב זי"ע בעל בני יששכר, שאמר, שמקובל אצלו כי רבותינו הק' בעלי התוס' זי"ע, אשר רובם מגדוליהם נהרגו עקה"ש כנודע, ובהיותם במאסר, וידעו כי למחר יקראו אותם לפני שוביהם הרשעים, ואם לא יודו לעבודתם אז יהרגום מיד, ואעפ"כ, בלילה שלפניו עסקו וכתבו חידושי תוספות הארוכים בפרק מרובה במסכת ב"ק". הוא לא מפרט באלו תוספותים, אך באמת התוס' הארוך ביותר בפרק הוא בעמוד זה. הרי שבעת מסירת נפשם עקה"ש הם עוסקים במלחמתה של תורה בעומק עיונה. כך היתה מיתת צדיקים של בעלי התוס'.

אלו שתי נקודות שהצטרפו בדף זה לענין מיתת צדיקים: ההשפעה של מיתתם לעולם, וצורת ה'מיתת צדיקים' שבאה מתוך העמילות בתורה.

דף עה

השבת אתרוג מהודר

מי שאמר הרי עלי עולה, הפריש שור לנדרו, ונגנב ממנו. למסקנת הגמ' יכול הגנב להשיב כל דבר שיכול על ידו להתקיים הנדר (כגון כבש או עוף), אף שאין בזה קיום של מצוה מן המובחר.

בשו"ת מהר"ם מינץ (סי' קיג) דן במי שגנב אתרוג מהודר מתבירו, האם יכול להשיב לו אתרוג פשוט הכשר לקיום המצוה, או שעליו להשיב אתרוג מהודר.

ומביא ראייה מהגמ' כאן שהגנב יכול להחזיר כבש או עוף ואין צריך להחזיר שור שהוא מצוה מן המובחר, כך באתרוג יכול להשיב לו אתרוג פשוט.

החכם צבי (סי' קכ) משיג על הוכחתו, דשאני קרבן שאינו יכול למכרו כדאמרינן בפסחים (פט, ב) "המוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום", וכיון דאינה בת דמים כלל, א"א לחייבו מטעם שיווי העולה אלא מטעם שהוא חייב לצאת ידי חובתו שקיבל עליו להקריב עולה, ושפיר פטר

לדעת חכמה

1. איזה בהמה התנה יהושע שתוכל לדעות ביער של אחי"ם?
א' רק בהמה דקה ביער גם.
ב' גם בהמה גסה ביער גם.
ג' בהמה דקה בכל יער, אך גסה ביער גם.
2. כיצד שמך חיוב נזק?
א' כאילו הוא עבד הנגזר בשוק כמה היה שוה וכמה הוא מאת.
ב' לשי שווי החובל עצמו.
ג' מחלוקת.
3. למי שייך נזק של תעוק?
א' לתעוק.
ב' לאב.
ג' המזיק פסוד.
4. באיזה אופן מסתפקת הגמרא האם יש חיוב בנזק?
א' במגל מן הגב חביש.
ב' במבייש ישן זנות.
ג' במבייש שמתה.

שאלה מדברי התוס'

למי מותר לדוג בימה של טבריה?
א' אסור לכל אדם.
ב' קלע מותר רק לבעלים וחכה מותרת לכל אדם.
ג' מוכנות וישות מותר רק לבעלים, וחכה מותר לכולם, וקלע אסור לסלם.

לפינו ישאל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

מבחן שבועי בדף היומי

1. מדוע הרבו בעלי בתים בגליל העליון?
א' מפני שהרע בהמותיהם ביערות והיו מעבירים אותם בשדה של אחרים.
ב' מפני שדנו דיני ממונות כידור.
ג' שחזו והתלוצצו וכוונות.
2. מה הותר בגמרא (ב"ק פ:) לעשות בחלקה בית מנברי בארץ ישראל?
א' לעשות קוק.
ב' לומר לנכרי לכתוב שטר.
ג' לנער את שער הבית.
3. בחלקן של מי חיתה ימה של טבריה?
א' ובלון.
ב' פתל.
ג' לא נחלקה לשבטים.
4. איזה דין נאמר דווקא בירושלים?
א' שלא להציג זדים והואטראות לרשות הרבים.
ב' שבתים לא ירלו תרנגולים.
ג' שאסור לגדל תורים.
5. איזה מרחק צריך להרחיק שונך מהעיר?
א' חמישים אמה.
ב' אלפים אמה.
ג' שלושים רים.
6. אלו דברים דנים בבבל?
א' נזק של חבלה ולא עני רמזי שחם וכוונת.
ב' אדם שהזיק שור.
ג' שן חבל.
7. כיצד שמים צער במקום שיש גם נזק?
א' כמה אדם שגורה המלכות לקטוע ידו בסייף נזק לשלם כדי שיקטעה בסם.
ב' כמה אדם שגורה המלכות לקטוע את ידו בסם נזק לקבל כדי שיקטעה בסייף.
ג' כמה אדם נזק לקבל כדי שיקטעו לו יד שאינה ראויה לטלאכה.
8. האם החובל יכול לבקש ממון בשביל לרפא את עצמו?
א' לא.
ב' כן.
ג' אם הוא קטין שלא יתבע עוד ממון יכול.
9. מה הכונה שבת הפזורה מדימים?
א' הכוונה על ידו וציטתה ואין סופה לחזור.
ב' הכוונה על ידו וציטתה וסופה לחזור.
ג' הכוונה בפתח רגליו האיש יכול להיות אפילו שומע קישואים.
10. באיזה אופן החובל כתבירו ועשה חבורה פסוד מתשלוטין?
א' רק בשבת.
ב' גם ביום הכישרים.
ג' גם ביום שבת.

לפינו יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

ניתן לעשות את המבחנים:
 בטל: 0737-289-669
 בעמדות 'דריים פנחס' (לדעת)
 במייל: 7692282@gmail.com

ניתן לקבל את הסיכומים והתמבחים:
 במייל: 7692282@gmail.com
 בפקס: 0799-414-144

בנקודות הפצה למחנה: 0737-289-669 שולוח 4

הערכת המבחנים שתהיה מיום שישי בבוקר עד יום שני בבליה

הנרצות בכל שבוע:

פרס ראשון על 500 שב במחזון.
פרס שני זיכוי 400 שב ב'יפה נוף'

פרס שלישי: 10 זוכים בזיכוי 120 שב ביפה נוף'

משנה ברורה
מסימן ר' סעיף ב' עד סימן ר"ב סוף סעיף ד'

מי שעונה לזימון ואח"כ ממשיך לאכול, עד מתי מפסיק מסעודתו?
א' עד שסיימו לומר ברוך שאכלנו משלו.
ב' לשו"ע עד שסיימו לומר ברוך שאכלנו משלו, ולרמ"א עד הזן את הכל.
ג' לשו"ע עד הזן את הכל, ולרמ"א עד שסיימו ברכת המזון.

מי יזמן, בעל הבית או האורח?
א' האורח, ואם בעל הבית רוצה הוא יכול לזמן בעצמו.
ב' דווקא האורח.
ג' דווקא בעל הבית אא"כ האורח גדול ממנו.

מתי מצוה לתת לכהן לזמן?
א' תמיד.
ב' מצוה לתת לכהן לזמן, אא"כ הישראל חכם והכהן עם הארץ שאז אין להקדימו בגלל הכהונה.
ג' המצוה היא רק כשהכהן תלמיד חכם.

כיצד ינהג מי שנותנים לו לזמן?
א' ראוי לסרב מצד ענוה.
ב' אסור לסרב אפילו בלי כוס.
ג' אם מזמנים על הכוס אין לסרב, וגם בלי כוס אין נכון לסרב.

פרי שהוא מר ואינו ראוי לאכילה כלל בגלל שלא גדל מספיק, ובישלו ומיתקו ע"י האור, מה מברך עליו?
א' אינו מברך כלל.
ב' בורא פרי העץ.
ג' שהכל נהיה בדברו.

גרעינים מתוקים שאוכל אותם אחרי הפרי, האם צריך לברך עליהם שהכל?
א' כן.
ב' לא.
ג' לפי השולחן ערוך צריך, ולפי מה שכתבו הרבה אחרונים אין צריך.

שמן זית ששתאו כמות שהוא, מה מברך עליו?
א' בורא פרי העץ.
ב' שהכל נהיה בדברו.
ג' אינו מברך כלל.

שם עולם
פ"ז "ומה שאמר הכתוב" עד פרק ט' "והמצות עשה"

מדוע אמר הכתוב "ובחרו באשר חפצתי" על ענין עשית חסד, ולא אמר ועשו אשר חפצתי?
א' להורות שהאדם צריך לעשות חסד מתוך רצון ובחירה, ולא מתוך הכרח למלא חובו.
ב' להורות שהחסד טוב מבנים ומבנות' רק כאשר ידבק בדרך זו כל ימיו.
ג' להורות שאם אין לו יכולת לעשות זאת בעצמו, יבחר אדם אחר שיעשה חסד משלו.

אלו דברים מנה רבינו (שם עולם פרק ח') שהם מועילים ללידת בנים ובנות ממש?
א' צדקה, חסד, ומשפט (לשמור על עצמו מממון חבריו).
ב' תורה, וחסד.
ג' חסד בעיקר לבני אדם שאין להם בנים, ושמירה מיוחדת שלא להכשל בעוונות שיש בהם כרת.

ניתן לשמוע שיעורים על פרה"ש ש"ק ומועדים,
משנ"ב, ספרי מוסר ועוד
בטלפון 03-6171132

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל: 0737-289-669 | כעבודות 'זורים פלוס' (לדעת) | במייל: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:
במייל: 7692282@gmail.com | בטקסט: 0799-414-144 | במקורות הפצה חסונה: 099-999-000 | זמני עמוד 4
מערכת המבחנים פתוחה חיים שישי בבוקר עד יום שני בלילה | הגרלות בכל שבוע
על 500 ₪ במוזמן, וכן זיכוי 400 ₪ ב"פיה נוף", ועוד 10 זוכים בזיכוי 120 ₪ ב"פיה נוף

מבחן 1 י"א עד י"ז שבט (שנה מעוברת)

חפץ חיים
מתחילת ההקדמה עד פתיחה "ומפני גודל הרעות"
אהבת חסד
מתחילת הספר עד פתיחה "וגם בפרשת ויצא"

אהבת חסד

מה הכונה במה שכתוב בתורה בכמה מקומות "ללכת בדרכי ד'?"
א' לשמור את כל המצוות.
ב' לנהוג על פי המשפט והצדק.
ג' להיות רחום וחנון.

מהי כוונת הכתוב "מה ד' אלוקיך שואל מעמך וכו' וללכת בכל דרכיו וכו' לטוב לך?"
א' שמי שמתנהג ביושר עם הבריות גם הם יתנהגו איתו ביושר.
ב' שעל האדם ללכת בדרכי ד' בכונה שעל ידי כך יהיה לו טוב.
ג' שלפי ההרגל במידת הטוב והחסד בעולם הזה יקבל מטובו וחסדו יתברך בעולם הזה ובעולם הבא.

לענין מה השו"ח ז"ל בין מידת החסד לתורה?
א' להנצל על ידה מכל צרה בזה ובבא.
ב' שזוכים על ידה לכל טוב.
ג' שתי התשובות נכונות.

כתיב "בחסד ואמת יכופר עוון", מה הכונה אמת?
א' מידת האמת.
ב' תורה.
ג' לעשות חסד של אמת, כמו חסד עם המתים.

אלו עניינים נכנסים בגדר גמילות חסדים?
א' לעשירים ולעניים לחיים ולמתים.
ב' חסד בגופו או בממונו.
ג' שתי התשובות נכונות.

ממי לומדים שיש מצות חסד לעזור למי שהוא בעצמו היה פושע בכך שהגיע למצב זה?
א' נח ובניו.
ג' אברהם ולוט.
ג' יוסף ואחיו.

האם לוט ידע שהאורחים אצלו הם מלאכים?
א' כן, ולכן היה חסר בזה מצות הכנסת אורחים.
ב' לא, ועל זה סיפרה התורה איך קירבם בכל כוחו.
ג' אין אנו יודעים.

חפץ חיים

איזה מעלה מונה החפץ חיים שהיתה לישראל בזמן בית המקדש?
א' שיכלו להקריב חטאת ולכפר על העוונות.
ב' שהצרת היתה מכפרת על חטא לשון הרע.
ג' שיכלו לקיים כל המצוות ולהשלים את כל חלקי הנפש.

מדוע הקב"ה הזהיר את האדם להתרחק מלשון הרע?
א' מפני שהוא מביא את האדם למריבות.
ב' מפני שהוא עלול לגרום לשפיכות דמים.
ג' שתי התשובות נכונות.

איזה דבר גרם להריגת כל חכמי ישראל על ידי ינאי המלך?
א' לשון הרע.
ב' רכילות.
ג' שתי התשובות נכונות.

אלו רעות עצומות נגרמו ע"י לשון הרע?
א' חטא הנחש ירידת ישראל למצרים וחטא המרגלים.
ב' חטא העגל והתפלגות מלכות ישראל ממלכות יהודה בימי רחבעם.
ג' שתי התשובות נכונות.

מדוע אין תפילותינו מתקבלות?
א' מפני שעוון לשון הרע פוגם בכח הדיבור.
ב' מפני שמיום שחרב בית המקדש חומה של ברזל מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים.
ג' שתי התשובות נכונות.

כמה שנים נגזר גלות על ישראל?
א' אין ידוע.
ב' אלף שנים, אבל העוונות מעכבות את הגאולה.
ג' לא נקצב זמן, אלא הכל תלוי בזכויות של ישראל.

מתי נפרעים מן האדם על חטא לשון הרע?
א' רק בעולם הזה.
ב' רק בעולם הבא.
ג' בעולם הזה, והקנן קיימת לעולם הבא.

מה הכונה "כעבות העגלה חטאה"?
א' שהעובר על איסור אחד אפילו איסור קל פעמים רבות, הוא נעשה עבה והקלקול גדול.
ב' שמי שלשונו מתנגלת ללא מעצור עוונות גדול.
ג' שהחטאים קשורים באדם כחבל העגלה, ועל ידי זה אין מצותיו עולות למעלה.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת בשלה תשפ"ד

ודרך הנהגה זו דאף וחימה הוא שהקב"ה מעניש עד כדי כליה גמורה. ומצינו דבר זה בפסוקים ככמה דוכתי, דהנה בפרשת והיה אם שמוע באזהרה על ע"ז כתוב 'זחרה אף ה' בכם וגו' ואבדתם מהרה'. וכן מבואר במה שהבאנו לעיל דמשה רבנו אמר 'כי יגורתי מפני האף והחימה אשר קצף ה' עליכם להשמיד אתכם'. ובשירת האזינו כתוב 'כי אש קדחה באפי ותיקד עד שאול תחתית'. וכן בסוף פרשת ואתחנן כתוב 'פן יחרה אף ה' בך והשמידך מעל פני האדמה'. ואצל פנחס בסוף פרשת בלק כתוב 'ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם והוקע אותם וגו' וישוב הרון אף ה' מישראל, ובריש פנחס כתוב 'פנחס בן אלעזר בן אהרון הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל וגו' ולא כליתי את בני ישראל, [ובחז"ל נקרא פנחס משיב חימה בן משיב חימה], הרי מבואר דרק מחמת דשב הרון אף השם הוא דלא כילה אותם. הנה מבואר דיש הנהגה של הרון אף וחימה שהקב"ה מביא פורענות עד אבדון וכליון גמורים.

ונראה דזהו ביאור ההנהגה דלא נתנחם דאיתא במדרש, דהיינו דגם אחר שנתקיים בהם הדין המגיע להם, וגם אחר שנידונו י"ב חודש כדתנן בעדיות, וכבר נענשו בעשר מכות, ונתקיים בהם הדין שהובטח בברית בין הבתרים לאברהם אבינו, מ"מ לא נתנחם הקב"ה ולא שב מחמתו עליהם, ונהג עמהם במידת אף וחימה, ומכח זה נוסף להם עוד עונש ופורענות. והנהגה זו של חימה היא הוספת פורענות עד אבדון וכליון גמורים, וזהו דאיתא במדרש דאמר הקב"ה איני מתנחם עד שאהרוג לכולך, היינו דלא ישוב הרון אפו מהם ולא ינחח מחמתו עד שיהרוג את כולך, והיינו שיאבדו ויכלו לגמרי, וזהו שכתוב ביואל 'מצרים שממה תהיה, דהיינו דתאבד לגמרי ותידון לכליון גמור, דהרי כך הוא ההנהגה של חימה וחרון אף.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע וגו' (י"ג, י"ט). הנה מפורש דהטעם שלקחו עצמות יוסף, הוא משום השבועה דיוסף. ונראה לומר בזה עוד, דהנה כתוב בתהלים 'הים ראה וינחם, ואיתא בחז"ל דהים ראה ארונו של יוסף ועי"ז נקרע, ומבואר דארונו של יוסף נצרך לעצם היציאה ממצרים, דקריעת ים סוף היא גמר היציאה. ובתוס' שאנץ סוטה דף יג. הביא דברי המדרש, ששמו עצמות יוסף בתוך עור של כבש, ונכנסה בו באותו עור רוח חיים, והיינו דכתיב בתהלים נוהג כצאן יוסף. ויש ללמוד מזה שארונו של יוסף שהיה מהלך עם ישראל במדבר, היה זה בבחינה שיוסף הנהיג את עם ישראל בצאתם ממצרים. וא"כ י"ל דמטעם זה היו צריכין להעלות את עצמות יוסף עמם.

מרכבות פרעה וחילו ירה בים וגו'. (ט"ו, ד'). יש להעיר בלשון הפסוק

ויהי בשלה פרעה וגו' ולא נחם וגו'. (י"ג, י"ז). כביאור הענין ד'לא נחם אלוקים' איתא במדרש אע"פ ששלחם פרעה, לא נתנחם הקב"ה, משל למה הדבר דומה, למלך שנשבה בנו, והלך אביו והצילו מן הלסטים והרגו, והיה הבן אומר לאביו, כך וכך עשו לי, כך וכך הכו אותי ושעבדו אותי, אע"פ שהרגו לא היה מתנחם, אלא היה אומר כך וכך עשו לבני, כך עשו המצרים שעבדו את ישראל שנאמר וימררו את חייהם, הביא עליהם הקב"ה עשר מכות וגאל את בניו, אעפ"כ היה אומר, איני מתנחם עד שאהרוג לכולך, שנאמר 'וינער ה' את מצרים בתוך הים, וכתוב 'סוס ורוכבו רמה בים, וכתוב (יואל ד') 'מצרים לשממה תהיה, לכך נאמר ולא נחם.

מבואר מודברי המדרש, דאף לאחר שכבר הביא עליהם עשר מכות, ונגאלו ישראל ממצרים, אעפ"כ היה הקב"ה אומר איני מתנחם עד שאהרוג לכולך, ורק מחמת זה שלא נתנחם הוא דניער אותם בים, ומשום כך נענשו במה דכתיב ביואל 'מצרים לשממה תהיה'. ומבואר דיש ענין מיוחד והנהגה מיוחדת של הקב"ה שאינו מתנחם, ומכח הנהגה זו הוא דנענשו המצרים, נוסף על עשר המכות.

והנה דבר זה צריך הסבר, דהלא המצרים נענשו במכות כדין הראוי להם על כל מה שעשו לישראל, כמפורש בדברי חז"ל שהיה זה מדה כנגד מדה על מה שהצרו לישראל, ומבואר בפסוקים דכל ענין המכות היה לקיים ההבטחה של ברית בין הבתרים ד'גם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, ובמסכת עדיות תנן דמשפט המצרים שנים עשר חדש. א"כ צריך להבין מה ביאור ההוספה על הדין, אשר נדונו ונענשו בכח הנהגה זו שהקב"ה לא נתנחם.

ונראה לבאר בזה, שכשם שכלפי מדת הדין, יש הנהגה של מדת הרחמים, שהיא הנהגה ליכנס לפנים משורת הדין, כן על משקל זה יש הנהגה להיפך, והיא הנהגת חימה להוסיף עונש על שורת הדין, דנחמה עניינה הוא להיות נח מחימה, ולא נתנחם עניינו הוא שלא נח מהחימה, דאע"פ דכבר נעשה הדין והעונש כשורת הדין הראוי, מ"מ לא נח הקב"ה מחמתו, ועי"ז שלא נח נוסף עוד עונש, וזהו הנהגה של לא נתנחם. ודבר זה מבואר בפסוק בענין הטא העגל דמשה רבנו אמר 'כי יגורתי מפני האף והחימה אשר קצף ה' עליכם להשמיד אתכם, והיינו דאע"פ שכבר נחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות, מ"מ עדיין פחד משה מהאף והחימה, ועי"ז ש בתרגום יונתן וברמב"ן שהאריכו בזה, וכן מבואר בפסוקים בישעיה (פרק ה') בענין החורבן והגלות, דאפילו שכבר גלו מ"מ 'בכל זאת לא שב אפו ועוד ידו נטויה', הרי דגם אחר שכבר נעשה הדין והעונש, מ"מ יש ענין והנהגה של הרון אף וחימה, שמכוחה ומחתה באים עוד עונשים.

לעילוי נשמת הגאון המובהק רבי אברהם יצחק ב"ר נתן שלוסברג זצ"ל

מותיקי פארי תלמידי רבנו מרן הגרי"מ זיע"א

דבתחילה כתוב ירה בים בסתמא, ולכסוף כתוב טבעו בים סוף. ונראה לבאר עפ"י דברי המכילתא שטבעו היינו בטיט, דאין טביעה אלא בטיט, והיינו הטיט שהיה באופן מרכבות מצרים כמשי"כ רש"י שעמוד ענן היה יורד ועושה אותו כטיט, ועמוד אש מרתיחו, ונענשו בזה מצרים במדה כנגד מדה, דכנגד וימררו את חייהם בחומר, נעשו להם המים כטיט ונשתקעו בהן.

והנה עוד איתא במכילתא עה"פ ירדו במצולות, מה ת"ל במצולות, מלמד שנפרץ הים הגדול לתוכו והיו המים נלחמים בהם בכל מיני פורעניות, הנה מבואר דלא רק מימי ים סוף היו שם, אלא גם מימי הים הגדול היו שם. אשר לפי זה יש לפרש דמרכבות פרעה וחילו ירה בים, זה קאי על מה שטבעו במים, וזהו לשון ירה, שהוא לשון השלכה וזה היה למים, והמים הרי לא היו רק מימי ים סוף, אלא גם מי הים הגדול היו שם, על כן כתוב בסתמא ירה בים, וסיפא דקרא דטבעו בים סוף, דזה קאי על מה ששקעו בטיט, זה היה בקרקעית הים, וזה היה רק בקרקעיתה של ים סוף, על כן כתוב טבעו בים סוף.

ותקח מרים הנביאה אהות אהרן את התוף וגו'. (ט"ו, כ'). במגילה דף יד. יליף מפסוק זה דמרים הייתה נביאה. ויש לדקדק מדוע דיוקא כאן קרא הכתוב למרים בתואר 'נביאה' יותר משאר מקומות.

והנה בגמ' שם איתא על המשך הכתוב אהות אהרן ולא אהות משה, אמר ר"נ אמר רב שהיתה מתנבאה כשהיא אהות אהרן, ואומרת עתידה אמי שתלד בן שיושיע את ישראל, ובשעה שנולד נתמלא כל הבית כולו אורה, עמד אביה ונשקה על ראשה, אמר לה בתי נתקיימה נבואתיך, וכיון שהשליכוהו ליאור, עמד אביה ומפחה על ראשה ואמר לה בתי היכן נבואתיך, היינו דכתיב ותתצב אהותו מרחוק לדעה, לדעת מה יהא בסוף נבואתה. ויש לדקדק למה נזכר ענין הנבואה על לידת משה מושיען של ישראל כאן בעת שבאה לומר שירה.

ונראה לבאר בזה דרך השתא בקריעת הים הוא דנשלם קיום נבואתה, דנבואתה הייתה שיוולד מושיען של ישראל, וקריעת הים הוא גמר השלמת הישועה, וכמבואר בפסוק ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים, הרי דרך אז הוא דנשלמה הישועה, ונמצא דרך עכשיו נשלם קיום הנבואה דיושיע את ישראל. ולפי"ז מבואר דנזכר כאן ענין

ענין הנבואה שנתנבאה מרים שעתיד ליוולד מושיען של ישראל, דרך עכשיו הוא דנתקיימה אותה הנבואה, דרך השתא נגמר ונשלם היציאה ממצרים, ונשלמה ישועתן של ישראל. מעתה גם מבואר הא דהזכרה כאן בתורת נביאה, כיון דכאן הוא דנתקיימה נבואתה.

ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד באם וגו'. (ט"ז, ל"ה). הנה כפל הכתוב ענין אכילת המן. וביאור הכפילות הוא כמבואר ברש"י דכסדר ירידת ואכילת המן היו שתי חלקים, ונחלקו בזמניהם, דבו' באדר שמת משה, פסק המן מלירד, אבל עדיין המשיכו לאכול מהמן עד שהקריבו העומר בט"ז בניסן. ורישא דקרא מדבר מוזמן אכילת המן, שזה היה עד בואם אל הארץ, וסיפא מדבר מוזמן ירידת המן, שזה היה עד בואם אל קצה ארץ כנען, שזהו ערבות מואב מקום קבורת משה. ומבואר דהכתוב מחלק את שתי העניינים, ומזכיר את זמן ירידת המן בפני עצמו, ואת זמן אכילת המן בפני עצמו. וצריך ביאור דכיון דהמשיכו להסתפק מן המן גם אחר שפסק מלירד, איזה נפק"מ יש מזה שפסק מלירד, ולמה הוזכר זמן הפסקת הירידה כזמן בפני עצמו.

ונראה לבאר דכמן היו שתי עניינים נפרדים, דמלבד שהיה את עצם הדבר שהיה להם מן לאכול, גם היה בזה ענין בפני עצמו של ירידת המן, וביאור הענין בירידת המן, הוא על פי הכתוב בתהלים פרק ע"ה, וידברו באלוקים אמרו היוכל קל לערוך שולחן, ועל זה אומר הכתוב להלן שם, ויצו שהקים ממעל ודלתי שמים פתח, וימטר עליהם מן לאכול ודגן שמים נתן למו וגו'. ומבואר בכתוב דירידת המן היה בגדר של עריכת שולחן שהקב"ה ערך שולחן לישראל.

וכן מבואר להדיא מדברי הגמ' ביומא דף ע"ו איסי בן יהודה אומר מן שירד להם לישראל היה מתגבר ועולה עד שרואין אותו כל מלכי מזרח ומערב, שנאמר תערוך לפני שולחן נגד צוררי. הרי דירידת המן, היה בגדר של עריכת שולחן, שהקב"ה ערך שולחן לישראל. ויש לומר דזהו הביאור בענין ירידת המן, דירידת המן, זה היה עריכת השולחן שערך הקב"ה לישראל, וזהו ענין בפני עצמו מלבד עצם הדבר שהיה להם מוזן לאכול. ולפי זה מבואר היטב שהכתוב מונה את זמן ירידת המן בפני עצמו, דירידת המן הוא ענין מיוחד לעצמו של עריכת שולחן, וזה היה רק עד ז' אדר שנסתלק משה רבנו.

וראו כל עמי כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך

מתוך דברים במעונו לתלמידי קרן 'נתיבות משה', קדימה, לרגל תחילת הנחת תפילין

הנחת התפילין יש בה ענין מיוחד שהוא מקדש את הגוף, כתוב בגמרא במסכת ראש השנה שקרקפתא דלא מנח תפילין נקרא פושעי ישראל בגופן. לכאורה יש עוד מצוות שאדם עושה בגופו, ולמה הנמנע מעשיית שאר מצוות לא נקרא פושע בגופו. מבואר מזה שתפילין הם מצטרפים לגוף האדם, הם השלמה לצורת האדם, הצורה של איש ישראל הוא שיש על גופו את התפילין. התפילין הם שם ה', כמו שהגמרא דורשת על הכתוב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' אלוֹקֵיךְ נקרא עליך ויראו ממך. והשם ה' הזה צריך להיות מונח על ראשו ועל ידו של האדם, ולכן מי שהוא קרקפתא לא מנח תפילין נחשב פושע בגופו. כתוב ברמב"ם בהלכות תפילין שהמצוה להניח על ידו שעל ידי זה תהיה התפילין מונחים כנגד לבו, ונמצא מקיים והיו הדברים האלה על לבבך, מבואר שהנחת התפילין על היד הוא כתיבת הדברים על הלב. זהו צורת איש ישראל, ששם ה' נכתב ומונח על ראשו ולבו, ומעיקר הדין הרי מניחים תפילין כל היום, הרי נמצא ששלמות הצורה של איש ישראל הוא שיש על גופו כל הזמן שם ה' על ראשו וכנגד לבו. תפילין אסורים בהיסח הדעת, נמצא שכלל הצורה של איש ישראל הוא שלא יהא בהיסח הדעת, ולא יהא בקלות ראש כל הזמן. התפילין הם שם ה' שנכתב על גוף האדם. כתוב בגמרא בשבת שמלכות רומי הרשעה גזרה על ישראל שכל המניח תפילין על ראשו ינקרו את מוחו. למה הם גזרו על התפילין של ראש, כי הגמרא דורשת את הפסוק וראו וגו' כי שם ה' נקרא ויראו ממך, אלו תפילין שבראש, הם לא רצו את הפחד והיראה מהתפילין של ראש. כתוב במגילת אסתר ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, והגמרא במגילה דורשת ויקר זה תפילין. והיינו שע"י הנצחון נעשה להם תפילין. ויש לבאר כי הרי בהמשך כתוב במגילה כי נפל פחד היהודים עליהם, וא"כ נשלם ענין ה'ויראו ממך', על כן נחשב שע"י הנס וההצלה נעשה להם תפילין.

נחל אליהו

סוד ענין עמלק ומלחמתו, והשלמת השם והכסא במחייתו | הארות והערות

היכן אנחנו מספרים את ניסי נחל ארנון ביחד עם קריעת ים סוף?

כתוב בפסוק בפרשת חוקת 'על כן יאמר בספר מלחמות ה' את והב בסופה ואת הנחלים ארנון' [במדבר כא יד], ופירש"י כשספרים ניסים שנעשו לאבותינו יספרו את זה בשם הנסים שנעשו בים סוף, ואת הנחלים ארנון זה הנס של ואשד הנחלים אשר נטה לשבת ער ונשען לגבול מואב, שהיו שם הרים גבוהים ונחל עמוק וקצר ביניהם, אמרו אמוריים כשיכנסו ישראל לארץ לתוך הנחל נצא מן המערות בהרים שלמעלה מהם ונהרגם כו', והיו אותן הנקעים בהר של צד מואב ובהר של צד אמוריים היו כנגד אותן נקעים כמין קרנות ושדים בולטין לחוץ, כיון שבאו ישראל לעבור נזדעזעו ההר של א"י ונתקרב לצד ההר של מואב ונכנסו אותם השדים לתוך הנקבים והרגום.

שאל אותי פעם תלמיד חכם גדול היכן אנחנו מקיימים את מה שכתוב ברש"י שנספר את ניסי נחל ארנון ביחד עם הניסים של קריעת ים סוף? וענית לו שמצאתי בשתי מקומות, הראשון - בשירת הים **'עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית'** ובאונקלוס מתרגם **'עד דיעבר עמך ה' ית ארנונא'**, והמקום השני - בפסוק שאומרים בהלל **'הים ראה וינס הירדן יסוב לאחור ההרים רקדו כאילים גבעות כבני צאן'** ומה הפירוש ההרים רקדו כאילים? רוב המפרשים לומדים שמדבר על מתן תורה, אבל לא רחוק לומר שמדבר על הנס של ההרים שנתקרב זה לצד זה, **שוב ראיתי בהגדת הגר"א** שמפרש על דרך זה - **ההרים רקדו כאילים** זה מתן תורה, **גבעות כבני צאן** זה הנס של נחלי ארנון, ובפסוק שם מוזכר גם הירדן יסוב לאחור וכן באונקלוס שהזכרנו מפרש **עד יעבור עם זו קנית** - **עד דיעבר עמא דן די פרקתא ית ירדנא**, ומתאים מאד עם פירוש הגר"א שמזכירים את הנס של ארנון ביחד עם הנס של קריעת ים סוף והנס במעבר הירדן. **אחרי תקופה** התקשר אלי יהודי שמצא מקום שלישי, **הגמרא בראש השנה** [דלא]. **מביאה שהשיר של יום במנחה דשבתא היה אז ישיר ומי כמכה ואז ישיר**, שבשבת ראשונה היו אומרים מתחילת השירה עד מי כמכה, בשבת שניה ממי כמכה עד סוף השירה, ובשבת שלישית היו אומרים את אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר גו' שזוהי השירה שאמרו בזמן הנס של נחלי ארנון, ונמצא שבשיר של מנחה של שבת היו מזכירים את הנס של נחלי ארנון יחד עם הנס של קריעת ים סוף.

עוד מקום מצאנו, בפרק הרואה [ברכות נח.], שדרשו חז"ל לך ה' הגדולה כו', והגבורה זו יציאת מצרים כו', וההודו זו מלחמת נחלי ארנון.

למה נצטוו משה על השבת בתחילת השבוע? ולמה לא ציוה מיד לישראל? ולמה נענש על זה?

ויאמר ה' אל משה עד אנה מאנתם לשמר מצותי ותורתי [טז כח], ופירש"י בהדי הוצא לקי כרבא.

אכן בפסוק כב' מביא רש"י שהיתה תביעה על משה רבינו, שהקב"ה ציוה אותו על השבת ביום ראשון והוא לא אמר להם מיד ולכך ענשו הכתוב שאמר לו עד אנה מאנתם ולא הוציאו מן הכלל, וצריך להבין למה היה צריך לצוות את משה על השבת ביום ראשון? ומהי התביעה שלא אמר כן לבני ישראל מיד? ואם יש טעם לצוות את כלל ישראל מיד למה באמת המתין משה ולא ציוה?

ונראה לבאר בזה כך, יש גמרא ידועה בשבת סט: היה מהלך בדרך ואינו יודע אימתי שבת מונה ששה ימים ומשמר יום אחד, **ודודי הגר' שמעון משה דיסקין זצ"ל** מאריך בספרו לבאר שיש בזה קיום חלקי של שבת דאורייתא אפילו שהוא שומר שבת ביום רביעי, ומבואר מכאן שהמהות של שבת היא למנות שש ימים

ולקדש יום אחד, וכמו שהיה בבריאת העולם ששת ימי המעשה ואחרי זה באה שבת לעולם, ואין מציאות של שבת בלי שימנו לפני כן ששה ימים, ולכן הוצרך הקב"ה לצוות את משה רבינו על השבת כבר בתחילת השבוע כי אם היה מצווה אותו רק ביום שישי לא היה יכול לחול שבת, אבל ברגע שנצטוו משה על השבת אפילו שעדיין לא ציוה לכלל ישראל כבר יכול לחול שבת קודש כי הציווי כבר ירד לעולם מתחילת ששת ימי המעשה, ולכן היה סבור משה שלא צריך לצוות את בני ישראל על השבת מתחילת השבוע.

אבל **ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו**, ומי היו אותם אנשים? דתן ואבירם, שהם אלו שבעדת קורח התלוננו על משה ואהרן **מדוע תתנשאו על קהל ה'**, וגם כאן זו היתה הטענה שלהם - שמכיון שאנחנו לא נצטוונו על השבת בתחילת השבוע ולא מנינו ששה ימים עלינו לא חל שבת ומה שנצטווה משה רבינו לא מחייב אותנו, ועל אף שהטענה שלהם לא נכונה מכל מקום על ידי המעשה של משה רבינו היה להם פתחון פה, ולכן כללו הכתוב בעד אנה מאנתם דבהדי הוצא לקי כרבא.

וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה ואהרן וחור תמכו בידיו גו' [ח יב].

יש כאן חידה שאפשר לשאול את הילדים בבית, הרי כתוב שידי משה כבדים ולא הרגליים שלו, ולמה היה צריך להביא לו אבן לשבת עליה הרי העיקר זה מה שאהרון וחור תמכו בידיו ואת זה יכולים לעשות גם כשמשמה עומד?

והתשובה על זה פשוטה, שכתוב שמשה היה גבוה עשר אמות, ולכן כשעמד לא יכלו אהרון וחור לתמוך בידיו, ולכן היה צריך לשבת כדי שיצליחו לאחוז בידיו.

המעלה הגדולה של נקיות

ויהי ידיו אמונה עד בא השמש [יז יב].

איתא במדרש [במכילתא ובמדרש לק"ט] **אמר משה בידי אחת תזכור לא חמור אחד מהם נשאתי ובידי אחת תזכור מעשה ניסים וגבורות שעשית עלי ידי. רואים מכאן דבר נפלא**, אם היו שואלים אותנו איזו זכות יותר גדולה, האם היד ש'ויט משה את ידו על הים' היד שהביאה לגילוי שכינה הכי גדול שהיה בעולם, או היד שלא לקחה כלום מאחריה? אין ספק שהיינו אומרים שודאי היד של גילוי שכינה, ואילו מדברי המדרש אנחנו רואים שמזכיר את שניהם בשווה ואם שני הידים הללו הגיע משה לרבע"ע, והייתי פעם אצל ר' אהרן לייב זצוק"ל ואמרתי לו שרואים מהמדרש הזה כמה גדול הכח של נקיות, ור' אהרן לייב חי"ך ואמר שהיד של האותות ומופתים זה מתנה שקיבל מהשמים אבל הנקיות על זה הוא עבד לבד, ובגלל הנקיות זכה להביא לידי גילוי שכינה.

הנקיות של ר' אהרן לייב עצמו - היה פעם שבאו להתייעץ באיזה ענין עם מו"ר הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ואחרי שענה תשובה אמר אבל תלכו קודם להתייעץ עם הרב שטיינמן, שאלו אותו הרי הרב כבר ענה תשובה, אמר הגרי"ש כן, אבל צריך גם את התשובה של ר' אהרן לייב כי הנקיות שלו מגיעה עד דרגה של רוחה הקודש.

את האלוקים אני ירא לעומת לא ירא ירא אלוקים **ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק גו' [יז ט].**

חז"ל הקדושים אומרים [במד"ר] - **אמר לו** [משה ליהושע] **זקנך אמר את האלוקים אני ירא, ובזה כתיב ולא ירא אלוקים, יבוא בן בנו של זה שאמר את האלוקים אני ירא ויפרע ממי שנאמר בו ולא ירא אלוקים.**

צריך להבין שזה לא סתם משחק מילים אלא יש כאן שתי קצוות - עמלק היה בזמן שהיה את הגילוי שכינה הכי גדול **'שמעו עמים ירגזו חיל אחז יושבי פלשת'** ולא היה כזה גילוי מבריא את העולם, וארבעים שנה אחר כך כשיהושע שלח מרגלים אמרה להם רחב הזונה **'כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם בצאתכם ממצרים גו', ונשמע וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם כי ה' אלוקיכם הוא אלוקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת'** [יהושע ב י א], זו היתה ההרגשה ארבעים שנה אחר כך, אבל עמלק מיד בא וקופץ לאמבטיה רותחת, וזה השפיץ של 'לא ירא אלוקים'.

וביד מי יפול - ביד יוסף שאמר **'את האלוקים אני ירא'** שהוא היה בדיוק הקצה השני, שחי בכזה הסתר פנים, ובכל המקומות היה שם שמים שגור בפיו, ועמד בנסינות עצומים ונוראים שניסתה אשת פוטיפר להכשילו כמבואר בחז"ל, ומה היה השכר שקיבל על העמידה בנסיון? 'עינו בכבל רגלו ברזל באה נפשו' זו תורה וזו שכרה? ובתוך כל החושך הזה נשאר עם אותו שם שמים, עם אותה אמונה, זה השפיץ של 'את האלוקים אני ירא', ויבוא עמלק שהוא השפיץ של לא ירא אלוקים ויפול ביד זרעו של יוסף שהוא השפיץ של את האלוקים אני ירא.

רמזים באותיות החסרות להשלמת השם והכסא, וביאור ענין אין השם שלם עד שימחה שמו של עמלק.

ויאמר כי יד על כס י-ה מלחמה לה' בעמלק מדר דר [זי טז], ופירש"י נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק.

החפץ חיים הקדוש היה זקן מופלג וישב על כסא בלי משענת, שאלו אותו הבני בית בגיל מופלג כזה הרב לא יכול להרשות לעצמו משענת? נאנח החפץ חיים והרים את היד למעלה ואמר הכסא שלו לא שלם איך אני יכול לשבת על כסא שלם.

ובענין של אין השם והכסא שלו יש כמה רמזים בקדמונים. כי בחרה ה' בציון 'אוה' למושב לו [תהילים קלב ג], שהקב"ה מתאוה שיושלם ה'אוה' ה"א וי"ו לשמו ואל"ף לכסאו, וזהו למושב לו שהכסא יהיה שלם.

לדוד ודוד 'הוא' קיים ושמו קיים וכסאו נכון, שלעתיד לבוא יושלם ה'הוא' ה"א וי"ו לשמו ויהיה שמו קיים, ואל"ף לכסאו ויהא כסאו נכון.

ונהפוך 'הוא' אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם [אסתר ט א], שעל ידי שישלטו בשונאיהם וימחו את עמלק יתוקן אותיות 'הוא'.

שגיון לדוד אשר שר לה' על דברי כוש בן ימיני [תהילים ז א], ומבואר בחז"ל שהפסוק הזה מדבר על שאול שבא משבט ימיני, **אומר החיד"א** שאול זה גימטריא שלז' וכוש זה שכו' שזה 'יא' אותיות פחות, שמכיון שנתעצל שאול במלחמת עמלק ולא תיקן את ה' ז' ה' חסרו משמו 'יא' אותיות.

ורצינו להוסיף על דבריו, הגמ' במגילה [י:] אומרת מרדכי מן התורה מנין שנאמר מר דודו ומתרגמינן מרי דכיא, ומרדכי שהיה גם מזרע בנימין נלחם בהמן ובא לתקן ולהוסיף את האותיות ששאול חיסר, ולכן נקרא **'מרי דכיא'** שהוסיפו על מרדכי 'ו' והוסיפו לו את האותיות שתיקן.

כתוב במגילה 'ובבזה לא שלחו את ידם' שכל הדברים שגזר המן על היהודים נתקיים ונהפוך הוא מלבד ענין זה, שהמן כתב באגרות שלו ושללם לבוז אבל היהודים ובבזה לא שלחו את ידם, ומה הסיבה לזה? חשבתי פעם לומר ואחר כך הראו לי שכיוונתי בזה לדברי הרבינו בחיי בפרשה, שכששמואל הנביא מוכיח את שאול אמר לו **'ולמה לא שמעת בקול ה' ותעט אל השלל'** [ש"א טו יט] שהחטא של שאול היה שבדקי דקות נמשך אחרי הממון, ומכיון שבאו לתקן את מה ששאול חסר לכן גדרו את עצמם לא לשלוח יד בבזה, והר"ת של 'ותעט אל השלל' זה אותיות **ו' ה' של השם וא'** של הכסא ששאול חסר, והר"ת של 'ובבזה לא שלחו את' זה שאול, והסופי תיבות של 'ובבזה לא שלחו' זה **ה' ו' של השם וא'** של הכסא שבאו לתקן.

אשר קרן בדרך - ראשית גוים עמלק

ומה הענין באין השם שלם? בעמלק כתוב **'אשר קרן בדרך'** וחז"ל דורשים קרן - לשון מקרה, לשון קרי וטומאה, ולשון קרירות שקפץ לתוך אמבטיה רותחת, ונראה לבאר בעזרת ה' ששלושת הפירושים שורש אחד להם.

כתוב בפסוק 'ראשית גוים עמלק' [במדבר כד כ], מה המהות של גוים ולמה עמלק הוא ראשית גוים, הכפירה של הגוים מבואר במפרשים שהם טוענים עזב ה' את הארץ ודירתו רק בשמים, וכך מסביר **בנפש החיים** את הפסוק **'רם על כל גוים ה' על השמים כבודו'** שהגוים הכופרים אומרים אמנם יש בורא לעולם אבל כבודו הוא להיות בשמים, וכמו היצרן של המכונית שאחרי שמכר אותה לאחרים אין לו קשר אליה כך למרות שהקב"ה ברא את העולם אין לו שייכות למה שקורה כאן בארץ, והם עוטפים את זה באיצטלא של גדלות הבורא שלא יתכן שהקב"ה שהוא גבוה מעל גבוה יתעניין במה שקורה אצלי בצלחת, ואנחנו בני ישראל עונים להם **מי כה' אלוקינו** המשגיח עלינו בפרטות שידוע כל דבר שקורה כאן למטה, **המשפילי לראות בשמים ובארץ** ומוסיף המלבי"ם לבאר שאתם אומרים שהארץ זה לא לפי כבודו וכי השמים זה כן לפי כבודו ושלמה המלך אומר [מ"א ח כז] **הן יכלכלוך** וזהו המשפילי לראות בשמים ובארץ שאותו משפילי שיש לו לראות בארץ יש לו גם בשמים.

וזהו המהות של כפירת הגויים - המלחמה בהשגחה פרטית, והסיבה שהם טוענים כך כי הם רוצים ללכת אחרי התאוות שלהם, ולכן אומרים תעזוב אותי לבד, תן לי להחליט, אל תתערב במה שקורה לי בצלחת, ורק ככה יכולים לעשות כל מה שהם רוצים ומתאווים.

ועל זה אומר הפסוק 'ראשית גוים עמלק' שעמלק הוא השיא של הכפירה בהשגחה פרטית, וזה הפירוש הראשון **אשר קרן לשון מקרה** - שכופרים ואומרים הכל מקרה אין שום השגחה, והפירוש השני **לשון קרירות** - שמקררים את הפחד מהעונש כדי ללכת אחרי התאוות, ולכן עמלק קופץ לתוך אמבטיה רותחת למרות שהוא נכוה הוא לא יכול לסבול שיש פחד ממשוהו, ומה המטרה של כל זה - **'אשר קרן לשון קרי וטומאה'** שרוצה ללכת אחרי הטומאה והתאוה ולכן כופר בהשגחה ומקרר את היראה, היטלר ימח שמו וזכרו כותב בספר שלו שהיהודים המציאו את המצפון, זה טומאת הגויים שלא יכולים לסבול שיש טוהר בעולם, לא יכולים לסבול שיש מי שהוא קדוש וטהור, שיש מי שמפחד מהעונש ויש לו מצפון, וישראל הם אלו שמייצגים בעולם את הקדושה והטהרה והאמונה ולכן הגויים נלחמים בהם.

למה עמלק נלחם בברית מילה

ויזנב בך כל הנחשלים אחריך [דברים כה יח], בנחשלים יש גם אותיות נחש וגם אותיות מילה, ונחש הקדמוני זה השורש של כל הרע והטומאה בעולם ועם זה בא עמלק להילחם, וכתוב בחז"ל **שעמלק היה חותן מילותיהם של ישראל וזרקן כלפי מעלה ואומר בזה בחרת טול חלקך**, ומה זה הטקס המשונה הזה? שעמלק מדבר עם הקב"ה וזאת אומרת שהוא מאמין שיש רבש"ע ובכל אופן נלחם בו, ומה ביאור הענין? כתוב בקדמונים שמילה זה היסוד של הקדושה, ומלים באבר התאוה בשביל לגדוד את עצמינו מתאוות, וזהו ברית קודש שעל ידי זה נעשים קדושים ונקיים מטומאה ותאוה, ועמלק לא יכול לסבול שיש כזו קדושה בעולם, וזורקים כלפי מעלה ואומרים לקב"ה אתה רוצה קדושה יש לך מספיק מלאכים למעלה, כאן בעולם הזה תשאיר אותנו לבד תן לנו לעשות מה שאנחנו רוצים, וזה המהות של עמלק ולכן יש מלחמה לה' בעמלק מדור דור.

וכתוב בספרים 'ישמחו השמים ותגל הארץ' ר"ת שם הוי"ה, ונמצא שאותיות 'ה' זה הגילוי של השמים ו' ה' זה הגילוי של ההשגחה למטה, ועמלק - בגילוי שיש בשמים הם לא כופרים ומודים שעל השמים כבודו, אבל עמלק נלחם ב'**ותגל הארץ'** בגילוי של הו' ה' שאין השגחה פרטית בעולם הזה.

וכל זמן שעמלק קיים בעולם יש קרירות באמונה, ועד היום הזה כל קרירות שיש ליהודי באמונה בהשגחה פרטית, באמונה בשכר ועונש, הכל מגיע מהקליפה של עמלק, ולכן כל זמן שיש עמלק אין השם שלם, שחסר את הו' ה' חסר את הותגל הארץ, אבל לעתיד לבוא שימחה שמו של עמלק יהיה גילוי גדול של כל יסודות האמונה גם בעולם הזה, **ומתי ישמחו השמים ותגל הארץ כשיתקיים אמרו בגוים ה' מלך, במהרה בימינו אמן.**

ויקח משה את עצמות יוסף

ויהי בשלח פרעה את העם... ויקח משה את עצמות יוסף עמו, כי השבע השביע את בני ישראל לאמור, פקוד יפקוד אלוקים אתכם, והעליתם את עצמותי מזה אתכם [בשלח יג ט], ולמה רק משה לקח אחרים היכן היו. ויקח משה את עצמות יוסף עמו, להודיע חכמתו וחסידותו של משה, שכל ישראל עוסקין בביזה, ומשה עוסק במצות עצמות יוסף, עליו הכתוב אומר [משלי י ח] חכם לב יקח מצות ואויל שפתים ילבט [מכילתא ד"ה ויקח]. ולמה לא עסק משה בביזת הים, הרי כך היה רצון ה', ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות וכו', ונצלתם את מצרים [שמות ג כב], וכך גם היה הברית, וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול [בראשית טו יד], ובמכילתא כתב דהוא מצות 'עשה' דכתיב ושאלה אשה משכנתה וכו' [שמות ג כב], ומצות 'לא תעשה' דכתיב [שמות ג כא] והיה כי תלכו לא תלכו ריקם [מכילתא דרשב"י יב], ומצוה עליונה [אבן עזרא שמות ג כב], ומשמיה דמרן הגרי"ז זצ"ל אמרו דאינו מצוה אלא רצון ה' וכבוד ה', שלא יאמר אותו צדיק ועבדום וענו אותו קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם [ברכות ט ב], וא"כ למה פירש משה מביזת הים ועסק רק בעצמותיו של יוסף.

*

במדרש, ארונו של יוסף מהלך עם ארון העדות במדבר, ואומות העולם אומרים מה טיבן של שני ארונות אלו וישראל אומרים זה ארון המת וזה ארון חי העולמים, והן אומרים וכי דרכו של מת מהלך עם ארון חי העולמים, והן משיבין ואומרים להן המת המונח בארון קיים כל מה שכתוב בזה [תנחומא בשלח ד]. נטילת ארונו של יוסף יש בה מצות גמילות חסדים, ולוית המת, ויש בה קיום השבועה שהשביע יוסף את בני ישראל, פקוד יפקוד אלוקים אתכם, והעליתם את עצמותי מזה אתכם [בשלח יג ט], אך מדוע ארונו של יוסף מהלך בראש יחד עם ארון השכינה.

עוד במדרש, שמעון איש קטרון אמר בזכות עצמותיו של יוסף נקרע הים לישראל, הה"ד [תהלים קיד ג] הים ראה ויננס [ב"ר פז ח], כלל ישראל יוצאים ממצרים האם זה לא סיבה לקרוע להם את הים, הקב"ה הבטיח לגאלם גם זה סיבה, האמונה שהאמינו על הים גם היא סיבה, גם ארון ברית ה' הוא סיבה לבקוע את הים עבורו, ומדוע דוקא ארונו של יוסף הוא סיבה לבקיעת הים.

*

המהר"ל כותב שכל ענין מצרים הוא חומר, כי עצמם של מצרים דבוקים בזנות וכל דבר תעוב, ונמשכים בטבעם אחר הזנות, ואחר מעשים תעובים, ומי ששטוף בתאות אין לו צורה עצמית, והוא מטלטל מתאוה לתאוה, וכל ענין גאולת מצרים הוא ליצור עם שיש בהם צורה, והצורה של כלל ישראל הוא התורה והמצוות, ובמה שהם זרע אמת גדורים בעריות וקדושים ומובדלים מן העבירה [גבורות ה' ד].

יציאת מצרים היא אפוא יציאה ממאסר החומר, להיות אנשי צורה, ואנשי קודש תהיון לי [שמות כב ל], משום כך בני ישראל נקראו יוצאי מצרים, שעניינם שיצאו ממצרים מקום החומר, והפקיעו עצמם מהחומר, מחיים של תאוה ונהנתנות.

*

עוד כתב המהר"ל, שהמים הם חומר [שהם לובשים צורה ופושטים צורה בכל עת, ואין מקבלים צורה קבועה], ולכן קרע להם את ים סוף שתהיה יציאה שלמה, שאז היו יוצאים מרשות החומר שהם המים, ונעשו צורה שלמה לגמרי, בלי מונע חומרי [גבורות ה' מ], מבואר במהר"ל שקריעת ים סוף נחשבת עת גאולת מצרים, כי יציאת מצרים היא יציאה מהחומר, וגמר היציאה מהחומר היה בקריעת ים סוף, שבקעו את הים היינו בקעו את החומר, והפקיעו את עצמם מהחומר, ועי"ז נעשו צורה שלמה, והתעלו לדרגות של גילוי שכינה, עד שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי.

והוסיף המהר"ל שלכן נקראו בני ישראל עברים מלשון עברו ים [שמו"ר ג ח], שזה עצם מעלתם, שיצאו מן המים שהם חומר המונעים צורה, וקנו מדרגת הצורה השלמה [גבורות ה' מ], בשל"ה כתב מצרים הוא מצר ים [תורה אור שופטים י], כלומר גלות מצרים הוא שבני ישראל הונחו בתוך מצר של ים, בתוך עם של חומר [שהים החומר] נעשה להם מצר, וגאולת מצרים היתה להוציא אותם מהחומר, ממצרים שהם חומר, ומהים שהוא חומר.

*

במדרש, הים ראה ויננס [תהלים קיד ג], מה ראה, ראה ארונו של יוסף יורד לים, אמר הקב"ה ינוס הים מפני 'הנס מן העבירה', שנאמר וינס החוצה [בראשית לט יג], אף הים נס מפניו, שנאמר הים ראה ויננס [שוח"ט תהלים קיד ט], מבואר בחז"ל שיוסף הועמד בנסיון ועמד בו, ומחמת מעלה זו נקרע הים בפניו.

ובגמרא, ת"ר עני ועשיר ורשע באין לדין, לעני א"ל מפני מה לא עסקת בתורה, אם אומר עני הייתי וטרוד במזונותי, א"ל כלום עני היית יותר מהלל וכו', עשיר א"ל מפני מה לא עסקת בתורה, אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי, א"ל כלום עשיר היית יותר מרבי אלעזר וכו', רשע אומר לו, מפני מה לא עסקת בתורה, אם אמר נאה הייתי וטרוד ביצרי, א"ל כלום נאה היית מיוסף, אמרו עליו על יוסף הצדיק בכל יום ויום היתה אשת פוטיפר משדלתו בדברים, בגדים שלבשה לו שחרית לא לבשה לו ערבית, בגדים שלבשה לו ערבית לא לבשה לו שחרית. אמרה לו השמע לי, א"ל לאו. א"ל הריני חובשתך בבית האסורין, א"ל ה' מתיר אסורים, הריני כופפת קומתך א"ל ה' זוקק כפופים, הריני מסמא את עיניך א"ל ה' פוקח עורים. נתנה לו אלף ככרי כסף ולא רצה, נמצא, הלל מחייב את העניים, רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים, יוסף מחייב את הרשעים [יומא לה ב].

יוסף הועמד בנסיון ששום אדם לא הועמד בו, עד שכשמביאים אדם לדין שואלים אותו, כלום נאה היית מיוסף. וזה מלמד 'שהפרישה מרע', 'והעמידה בנסיון' הם אלו שבונות ומעמידות את צורת האדם, וזו הסיבה שהים נקרע מפני ארונו של יוסף, כי הים הוא 'חומר', ויוסף הוא 'הצורה', ונדחה הים מפני מעלת הצורה, ועל כך אמר הקב"ה ינוס הים מפני 'הנס מן העבירה', שנאמר וינס החוצה [בראשית לט יג].

*

במדרש, ארונו של יוסף מהלך עם ארון העדות במדבר, ואומות העולם אומרים מה טיבן של שני ארונות אלו, וישראל אומרים זה ארון המת וזה ארון חי העולמים, והן אומרים וכי דרכו של מת מהלך עם ארון חי העולמים, והן משיבין ואומרים להן המת המונח בארון קיים כל מה שכתוב בזה [תנחומא בשלח ד]. מובן מאד שארון חי העולמים מהלך בראש, כי הוא עמוד האש ההולך לפני המחנה, אבל למה ארונו של יוסף הולך בראש. נראה, כי יוסף מחזיק את "הסור מרע" את 'הפרישה מרע' ואת 'העמידה בנסיון', ארון ברית ה' מאידך מחזיק את "העשה טוב", את התורה ואת המצוה, ואת כל מערכת הציונים שיש בתורה. זו הסיבה ששני הארונות, ארונו של יוסף וארון חי העולמים הלכו בראש זה לצד זה, עמוד האש לפני המחנה הם שני הכוחות 'סור מרע' 'ועשה טוב', וכשם שאי אפשר לעשה טוב ללא סור מרע, כך אי אפשר לארון ברית ה' ללא ארונו של יוסף.

*

ויקח משה את עצמות יוסף עמו, להודיע חכמתו וחסידותו של משה, שכל ישראל עוסקין בביזה, ומשה עוסק במצות עצמות יוסף עליו, הכתוב אומר [משלי י ח] חכם לב יקח מצות ואויל שפתים ילבט [מכילתא ד"ה ויקח]. למה לא עסק משה בביזת הים. כי כשישנם לפני האדם שני מצות עשה, אחת שכל עניינה עשה טוב, והשנייה שיש לה שייכות לסור מרע, הכריע משה רבינו שיש דין קדימה למצוה שיש בה שייכות לסור מרע, כי היא בונה ומעמידה את הצורה.

ביזת הים, כתב המכילתא יש בה 'מצות עשה' ושאלה אשה משכנתה וכו' [שמות ג כב], 'ומצות לא תעשה' דכתיב [שמות ג כא] והיה כי תלכו לא תלכו ריקם [מכילתא דרשב"י יב], ומצוה עלינו [אבן עזרא שמות ג כב], יש בה קיום רצון ה', ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות וכו', ונצלתם את מצרים [שמות ג כב], ובנוסף גם קיום ברית בין הבתרים, וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול [בראשית טו יד], אך כל אלה אינם אלא 'עשה טוב'. ההתעסקות בעצמותיו של יוסף, ונשיאת ארונו של יוסף, היא החזקה של 'הסור מרע', של הפרישה מעבירה ושל העמידה בנסיון, הם אלו שבונות את צורת האדם, שהיא עצם הגאולה ממצרים, ושביסביבתה נקרע הים, אמר הקב"ה ינוס הים מפני הנס מן העבירה'.

*

שבועות אלו העוסקות בפרשיות יציאת מצרים נקראים שובבי"ם, משום שגלות וגאולת מצרים עוסקות בחורבן האדם ובניינו, גלות מצרים היא גלות ישראל ביד מצרים, שכל עניינה 'חומר', שהם דבקים בזנות ובכל דבר תעוב, גאולת מצרים היתה בקריעת ים סוף, ביציאה ממצרים שהם חומר, וביציאה מן הים שהוא חומר, וקניית מעלת הצורה, שהיא תורה מצות וקדושה מחד, והבדלה מכל דבר תיעוב מאידך.

שני דברים מחזיקים את מעלת הצורה 'ארון חי העולמים' בהיותו נושא את 'העשה טוב', תורה וקדושה מצות ומעשים טובים, 'וארונו של יוסף' בהיותו נושא את 'הסור מרע' פרישה מרע ועמידה בנסיון.

בשל כך תיקון השובבי"ם הוא זמן ומועד לבניין האדם, ע"י אחיזה בארונו של יוסף שעל ידו נאחז האדם 'בסור מרע' בפרישה מרע ובעמידה בנסיון, וע"י אחיזה בארון חי העולמים שעל ידו נאחז האדם 'בעשה טוב', שני ארונות אלו בונות באדם את צורתו השלמה והמתוקנת.

*

מובא בקדמונים גאולה גימטריא אדם. הסברם של דברים, מובא בחז"ל אמר רבי אבא רמ"ח מצות עשה בתורה כנגד איברים שבאדם, שכל אבר ואבר צווה על האדם ואומר עשה בי מצוה שנחיה בזכותה ותאריך ימים, ושס"ה מצות לא תעשה, כמנין ימות החמה, שבכל יום חמה זורחת עד שהיא שוקעת, אומרת וצווחת לאדם גוזרני עליך במי שהגיע ימים ליום זה, אל תעבור בי את העבירה הזאת [תנחומא תצא ב]. מבואר בחז"ל שקיום תרי"ג מצות בונות את קומת האדם, רמ"ח 'מצות עשה' שהם 'העשה טוב' בונות את אבריו של אדם, ושס"ה 'מצות לא תעשה' שהם 'הסור מרע', בונות את גידיו של האדם, על ידם נעשה האדם שלם. ומאידך כשאדם חוטא מתמעטת קומתו וחסרה צורתו, כפי שמצינו באדם הראשון אחר שחטא נתמעטה קומתו, שנאמר אחר וקדם צרתני ותשת עלי כפך [תהלים קלט ה], מלמד שבתחילה נברא מן הארץ ועד לרקיע, כיון שחטא הניח הקב"ה ידו עליו ומעטו [אותיות דר"ע].

גלות מצרים בפרט ושאר הגלויות בכלל נועדו לבנות את קומת האדם שנתמעטה בחטאיו, גלות מצרים עניינה בנין האדם ובנין ויצירת עם ישראל [כפי שנתבאר 'בבנתיות הפרשה' שמות תשפ"ד]. וכיון שבנין האדם ובנין עם ישראל הוא בנין 'הצורה', לכן הונחו בתוך מצרים שהם עם שכולו 'חומר', שמבטלים הצורה, כי אין דבר מתברר אלא מהפכו [גבורות ה' ד]. גם גלות אחרונה תחילתה בעון, וכפי שנאמר בנוסח התפילה מפני חטאינו גלינו מארצנו [מוסף הרגלים], משך זמן הגלות מאורעותיו קשיו ונסיבותיו נועדו לסייע בבניין קומת האדם, כשתושלם בנין האדם בצורתו השלמה נזכה לגאולה, וכשם שגאולת מצרים שהיא שורש לכל הגלויות התקיימה כשנשלמה צורת האדם [כמובא לעיל], כך גם הגלות האחרונה בה אנו נמצאים זה אלפיים שנה לא תתקיים עד שתושלם צורת האדם בשלמות. משום כך גאולה גמטריא אדם, כי גמר בנין האדם בצורתו השלמה המורכבת מרמ"ח מצות עשה ושס"ה מצות לא תעשה, 'מסור מרע' 'ועשה טוב', היא הגאולה השלמה.

ולפיכך כשם שבגלות מצרים מהלכים שני הארונות בראש זה בצד זה, ארון חי העולמים 'העשה טוב', וארונו של יוסף 'הסור מרע', 'סוללים דרך' ומפלסים נתיב לבנין האדם והעם בצורתם השלמה. כך גם בגלות האחרונה מהלכים שני הארונות זה בצד זה, ארון חי העולמים 'העשה טוב' לצד ארונו של יוסף 'הסור מרע', 'סוללות דרך' ומפלסות נתיב.

*

במדרש, בא וראה כל מה שאירע ליוסף אירע לציון, ביוסף כתיב וישראל אהב את יוסף [בראשית לו ג], ובציון כתיב אהב ה' כל שערי ציון [תהלים פז ב], ביוסף כתיב וישנאו אותו [בראשית לו ד], בציון כתיב נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה [ירמיה יב ח] וכו', ביוסף כתיב ואת יהודה שלח לפניו [בראשית מו ח], ובציון כתיב [מלאכי ג א] הנני שולח מלאכי ופינה דרך לפני [תנחומא ויגש יא].

יוסף הוא 'הסולל דרך', הוא 'הסור מרע', שעל ידו 'בנין הצורה', משום כך כל מה שארע ליוסף ארע לציון, כי בניינה של ציון תלוי בכוחו של יוסף, בבנין הצורה 'בסור מרע' בפרישה מרע ובעמידה בנסיון, ובניינה של ציון תלוי בנו עד כמה נאחז בארונו של יוסף, 'בסור מרע' בפרישה מרע ובעמידה בנסיון, שבועות אלו של שובבי"ם, הם ימים המסוגלים לאחיזה בשני הארונות ארונו של יוסף וארונו של חי העולמים, אם נשכיל לסגל לעצמנו את מעלת הימים, יתקיים בנו במהרה מאמר הכתוב, הנני שולח מלאכי - 'פינה דרך' לפני.

מענה יחזקאל

הרב יחזקאל הרטמן

כאשר צוך במרה

תמצית: קושיות: מה עניין העץ שהמתיק את מי מרה? מדוע לא ניתן הבאר במרה? צ"ב כוונת רש"י לגמי המצוות שניתנו במרה מדוע רק להתעסק? קושיית הרמב"ן דלא נאמר כדרך שאר התורה. [מדוע שינה רש"י מדברי הגמ' והמכילתא] - עץ הדעת ועץ החיים עץ החיים אין בו צד אחר, עץ הדעת יש בו צד רע - סתם עץ הוא עץ החיים שטעם העץ כטעם הפרי, דברי הרמח"ל דעצה לשון עץ שאינו בדרכי הדעת - ב' מהלכים של תורה בבחינת דעת ובבחינת תולדה, מצד האבות ומד משה רבינו - המן הוא ההכשר לקבל תורה, מי הבאר ניתנו לאחר שקיבלו מן - המים במרה הם קודם מן קודם לנתינת הדעת - דיוק מדברי המהר"ל בעניין שבת דמרה - יישוב הקושיות דמי מרה היא תורה שלא בקנייני הדעת - דברי ספר הבהיר שבמרה קיבלו את עץ החיים

א.

קושיות

בפרשה מייד לאחר קריעת ים סוף נאמר (טו, כב-כה): "ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים, ויבאו מרתה ולא יכלו לשתת מים ממרה כי מרים הם על כן קרא שמה מרה, וילנו העם על משה לאמר מה נשתה, ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו", וצ"ב מהו עניין אותו העץ שהמתיק את המים? ועוד, דלאחר פרשת המן שוב לקו במים, ואז נאמר למשה שיכה את הצור והוא בארה של מרים, וא"כ תמוה דמדוע לא נאמר למשה עתה את הציווי של הכאת הצור, ומדוע היה זקוק לב' דרכים להוצאת המים?

על הפסוק שם שם לו חק ומשפט פירש רש"י: "במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם שבת ופרה אדומה ודינין", וצ"ב מה השייכות לעניין המתקת המים שהיתה במרה? וכן צ"ב הלשון של "נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם", דמשמע שאין זה עיקר התורה אלא רק עסק בעלמא. ועוד הקשה הרמב"ן: "ואני תמה, למה לא פירש כאן החקים האלה והמשפטים ויאמר 'וידבר ה' אל משה צו את בני ישראל' כאשר אמר בפרשיות הנזכרות למעלה דברו אל כל עדת בני ישראל וגו' וכן יעשה בכל המצות באהל מועד בערבות מואב ופסח מדבר?"

[ועוד קשה דדברי רש"י מיסדים על הגמ' בסנהדרין (נו:)] והמכילתא (פרשת ויסע פרשה א), וז"ל הגמ' שם: "והתניא עשר מצות נצטוו ישראל במרה שבע שקיבלו עליהן בני נח והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם", ולשון המכילתא: "שם שם לו חק ומשפט. חק זה השבת ומשפט זה כיבוד אב ואם דברי רבי יהושע. רבי אלעזר המודעי אומר חק אלו עריות וכו' ומשפט אלו דיני אונסין ודיני קנסיות ודיני חבלות", ותמוה דרש"י לא נקט כאן כיבוד אב ואם והביא במקום פרה אדומה, ועיין בגמ' שניסה ליישב דבריו והסיק וז"ל: "אמנם עם כל זה דבריו תמוהים, שהיה לו לפרש הכתוב כמו שפרשו חכמים, ולא לעשות פירוש מסברת הלב, שכאשר אדם יתבונן במחלוקת החכמים במכילתא או במה שנזכר בגמרא יש טעם נפלא ועמוק מאד למה בחרו באלו, והכל בחכמה ובהשכל, ואין להאריך במקום הזה בפירוש המכילתא, ורש"י נטה מדברי חכמים ז"ל והוסיף עליהם - וגרע הרבה", ובאמת שהרבה ממפרשי רש"י ביארו דודאי היה לרש"י מדרש אחר שכתוב זה הלשון, וכן ביאר הנחלת יעקב ולבוש האורה, אך עדיין צ"ב מדוע בחר רש"י מדרש על פני הגמ' והמכילתא?]

ב.

עץ החיים ועץ הדעת

ונראה לבאר פרשה זו על פי מה שלמדנו מו"ר בשיעורי רב"ח (העמוד לצאת לאור

עולם בקרוב בעזה"ת): בגן עדן איכא ב' עצים עץ החיים ועד הדעת וכל ההיקף של השפע של גן עדן בא מב' העצים אלה. ומבואר דב' דרכים לקנות תורה הם, עץ החיים ועץ הדעת. וביואר העניין בהקדם הוא: הנה, אדם באוכלו מעץ הדעת נתווספה בו דעת שלא היתה לו קודם, וכבר הקשה הרמב"ם המפורסם במורה ח"א פ"ב שכיון שאדם הראשון ע"י חטאו זכה לדעת, מה שלא היה לו קודם, נמצא שע"י החטא הרויח? ותידין המהר"ל בתחילת נתיב התמימות וז"ל: "ולפיכך אצל אדם הראשון קודם שחטא והיה עם הש"י לא היה בו תחבולות חכמה יתירה, והנחש שהיה ערום היה מרוחק מן הש"י, ובערמת הנחש הסית ג"כ את האדם שנאמר ונפקחו עיני שניכם והייתם כאלהים יודעי טוב ורע, ודבר זה ידיעה יתירה חוץ מעצמו של אדם ובחכמה זאת הסיר את האדם מן הש"י, כי ידיעת טוב ורע היא ידיעה יתירה אל האדם כי הידיעה אל הרע אין צריך אל האדם והוא שהיה גורם את המיתנה לאדם, וכל אלו דברים סתרי חכמה. ואילו לא היה זה לאדם היה חי לעולם כי כך ראוי אל התמים הנצחי, כמו שאמר בתומי אלך ותציבני לפניך לעולם, ולכן הקושיא שהקשה הרמב"ם ז"ל בספרו מו"נ וכי נותנים שכר על העבירה, שמפני שעבר מצות הש"י נתן לו שכר שידע בין טוב ובין רע והיה משכיל יותר ממה שהיה לאדם קודם, כי בודאי יצא שכרו בהפסדו כי החכמה הזאת הוא התחכמות שייצא מן התמימות וגרם לו המיתה", פירוש דתמימות הוא שאין צד שני, וע"כ איש תם אינו מת, אין מקום לעוד צד שאינו חיים. כשאדם הראשון נהיה יודע טוב ורע הוא איבד את התמימות, וע"כ האדם בחטאו הפסיד יותר ממה שהרויח, פירוש שקיבל את ידיעת הרע אבל מונח בזה שאין לו את השלמות של התמים. והמהר"ל מבאר שם שיעקב אבינו זכה לחזור לתמימות זו ועל כן יעקב אבינו לא מת. עץ הדעת הוא מהלך שיש בו טוב ורע, עץ החיים הוא כולו טוב.

והנה, סתם עץ הוא עץ החיים. וביאור הדברים לפי הנ"ל הוא פשוט, דבעץ החיים אין צד של רע - טעם העץ כטעם הפרי, מה שא"כ עץ הדעת שהמאכל שלו הוא רק הפרי וצריך לברר את כל הסיגים כדי להגיע לפרי. ועפ"י זה ביאר הרמח"ל באדיר במרום (לפני יחוד הגן) דהמילה "עצה" שורשה עץ. ופירש, דיועץ אינו אדם היודע לחשב ולהבין יותר טוב, דזהו בעל חכמה ובינה, אלא יועץ הוא בחינת אורים ותומים. הכליות יועצות (ברכות סא). בכליות אין שיקול דעת. על אברהם אבינו כתוב שנעשו ב' כליותיו כב' רבנים ומשם למד תורה, פירוש שאין זה במערכת הדעת אלא בדרך ממילא. לשון הגמ' (שבת פט:): "לא בסבי טעמא ולא בדרדקי עצה", סבי לא שואלים טעם, שלא יוכל לפרש דבריו היטב, אבל עצה שואלים אותו. דרדקי לא שואלים עצה רק טעם, הוא יכול לפרש דבריו אבל אין לו את כח העצה.

ועל פי זה ביאר מו"ר את דברי הגר"א באגדות דרבב"ח מאמר ה', דזבולון - מחזיקי התורה - נקרא עץ, עץ חיים היא למחזיקים בה, והוא, שעץ סתם כוונתו לעץ החיים והזבולון בכלל ישראל אינם שייכים לתורה בבחינת דעת, שהרי אין להם את העמלות של תורה שבע"פ שבנוי על דעת, וא"כ היאך מקבלים שייכות לתורה? אלא שהם שייכים לעץ החיים דוקא, לבחינת עץ סתם. זהו בחינת עצה,

לא מצד קניין אלא כחלק ממילא. הבחינה של עץ היא שלא מגיע דרך המהלכים הרגילים של חכמה.

שני המהלכים האלה הם עץ החיים ועץ הדעת טוב ורע, עץ החיים הוא העץ שאין שם צד מיתה, אין צד לא לעשות מצוות, אין צורך להכרעה. עץ הדעת טוב ורע יש שם ב' צדדים. בגר"א בתיקוני זוהר (תיקון כ"א, דף מג ע"ג) כתוב שלוחות ראשונות הוא כנגד עץ החיים, והלוחות השניות הם כנגד עץ הדעת טוב ורע. פירוש, בלוחות ראשונות הערב רב היה נפרד כמבואר ברמב"ן (שמות יט, א), בלוחות השניות היה שם גם ערב רב. לוחות השניות שם כלול תורה שבע"פ, שהיא מגיעה מכח העם היושבים בחושך ראו אור גדול. נמצא שההתגברות של תורה שבע"פ היא דוקא מצד עץ הדעת. וזהו ביאור מה שכתוב בירושלמי סוף הוריות: "משה ע"י שלא נתייגע בתלמוד תורה הקדים ראשים לזקנים יהושע ע"י שנתייגע בתלמוד תורה הקדים זקנים לראשים", פירוש הקניין של משה רבינו היה מצד עץ החיים ושם לא שייך יגיעה, וצריך לכאן את דברי המשך חכמה שמשה ניטלה ממנו בחירה.

מסירת התורה היא בב' אופנים, אופן ראשון הוא בדרך של הודעת לבניך ולבני בניך וגו', אופן שני הוא דרך התולדה שכל יהודי שנולד רגליו עמדו על הר סיני. ושנת לבניך אלו התלמידים, יש מסירת תורה לבניך, ויש מסירת התורה לתלמיד. עובר במעי אמו לומד כל התורה כולה מצד זה שהוא ישראל ולא ע"י בחינת הדעת. וזהו החילוק בין מה שקיבלנו מאבותינו למה שקיבלנו ממושה רבינו, האבות מורשיים לבנים את בחינת התולדה, השייכות לתורה דרך עץ החיים, משה רבינו נתן לעם ישראל את בחינת הדעת של תורה, תפיסת התורה דרך מהלכי ההבנה.

ג.

מצוות מרה – מכח עץ החיים

ועל פי יש לבוא לפרש את המהלך בפרשה, כמבואר במקומות רבים המים שהיה לישראל במדבר הם בחינת התורה שזכו לה. וכן הוא בזוהר כאן (ח"ב ס): "וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים, ואין מים אלא תורה, שנאמר הוי כל צמא לכו למים, אמר רבי ייסא, וכי מאן יהב להו אורייתא הכא, והא עד כען לא אתיהבת לון אורייתא וכו'", וכן ביאר הגרי"א חבר בשם הגר"א בעניין חטא מי מריבה שקניין ישראל בתורה שבע"פ תלוי בצורת שמושה רבינו הוציא מים מן הסלע. כאן בפרשה ישנם ב' פעמים שצריכים מים, אחד קודם לפרשת המן, ואחד לאחר פרשת המן. ועיין בזוהר פרשת ויצא (ח"א קנז): "דבר נש כד נפיק להאי עלמא לא ידע מדי, עד דאטעיים נהמא (כדאיתא בגמ' ברכות (מ). אין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן), כיון דאכיל נהמא אתער למנדע ולאשתמודע, כך כד נפקו ישראל ממצרים לא הוו ידעי מדי, עד דאטעיים לון קב"ה לחם מהאי ארץ, דכתיב ארץ ממנה יצא לחם, וכדין עאלו ישראל למנדע ולאשתמודע ליה לקב"ה, וינוקא לא ידע ולא אשתמודע, עד דטעיים נהמא דהאי עלמא, ישראל לא ידעו ולא אשתמודעו במלין דלעילא, עד דאכלו לחם עלאה, וכדין ידעו ואשתמודעו בהווא אתר", פירוש דהמן היה בגדר טעם דגן לישראל שהוא כניסת הדעת להבין בתורה.

ועיין בקדושת שבת לרבי צדוק (מאמר ג') דביאר, וז"ל: "ואמרו ז"ל דלא ניתנה תורה אלא לאוכלי מן ושניים להם אוכלי תרומה. כי צריך להיות כלי מוכן לקבל דברי תורה וכו' ודבר זה הוא על ידי אכילה בקדושה וכו' ועל ידי אכילת קדשי שמים בקדושה אין לו אלא לב אחד לאביו שבשמים וההיפך בהיפך. כמו שאמרו בברכות מלי כריסי זני בישו וכמו שנאמר פן תאכל ושבעת וגו', ושכחת וגו'. ועל כן קדם אכילת מן למתן תורה". נמצא דאחרי שירד המן רק אז היו מוכנים ישראל לקבל את מי הבאר, מים שהם תורה. וא"כ מה הם המים שקיבלו במרה? אלא נראה שעפ"י הנ"ל הכונה לבחינת עץ החיים של התורה, הבחינה שאינה ע"י דעת - שלזה זכו רק אחרי המן - אלא הבחינה שהיא ממילא משעת הלידה.

והדברים מדוייקים היטב בדברי המהר"ל על אתר. דהנה הגמ' בשבת (פז): אומרת: "דכתיב כאשר צוך ה' אלהיך ואמר רב יהודה אמר רב כאשר צוך במרה", וקאי על מצוות שבת שנאמרה בלוחות אחרונות. והקשה התוס' וז"ל: "וא"ת וכיון דבמרה איפקוד אשבת היכי אמרינן בפ' כל כתבי אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה

לא שלטה בהן אומה ולשון שנאמר ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וגו' וכתוב בתריה ויבא עמלק, אמאי קרי להאי שבת ראשונה כיון דבמרה נצטוו והא לא היתה שבת ראשונה דמעיקרא כתיב ויסעו מאילם ויבאו וגו' ואמרינן בסמוך דאותו היום שבת היה", ויישב המהר"ל כאן (טו, כה): "ואני אומר אפילו למאן דאמר דאף אתחומין אפקידו לא נצטוו אכל מצוות שבת בעשה ולא תעשה, אלא בעשה בלחוד הוא דנצטוו, אבל אזהרותיו לא נצטוו עד פרשת המן ולפיכך נקרא 'שבת ראשונה'. תדע למה הוצרך למכתב בפרשת המן "אל יצא איש" שהרי במרה אפקידו אשבת, אלא דכאן הזהיר עליהן בלאו, שלא היה קודם בלאו, והוצרך למכתב הלאו, ולפיכך קרא אותו 'שבת ראשונה'".

וצריך לכאן את דברי הגו"א המפורסמים בפרשת ויגש (מו, ז) דהאבות קיימו את התורה רק במצוות עשה ולא המצוות ל"ת, וז"ל שם: "ולכן תמצא תמיד במצוות עשה שהיו מקיימין, כגון שחיטה ושבת, אבל במצוות לא תעשה אין הדבר כך, דלא מסתבר לאסור אחר שלא נצטוו, אלא אם אותו המקיים ראוי שיהיה נזהר בהם וכו' ולכך עמרם שנשא דודתו, ועקב ב' אחיות - כי אלו הם מצוות לא תעשה, ואם לא היו מצווים על מצוות לא תעשה - למה יקיימו אותם, וזהו באמת דעת, והוא נכון. והשתא אין צריך ליתן טעם כלל למה נשא יעקב ב' אחיות, כי מצוות לא תעשה אין לחיוב מעצמו, רק מצוות עשה וכו' והחילוק שיש בין עשה ובין לא תעשה ידוע לכל משכיל, כי מצוות עשה הוא קנין מעשה מפני שהיא קנין, אף על גב שלא מתחייב בה - אם לא יעשה יהיה חסר המצוה שהיא קנין מעשה. אבל מצוות לא תעשה - שאין המצוה קנין המעשה, רק שישב ולא יעשה ואינו קונה שום דבר, ועיקר המצוה שלא יעבור רצון הבורא יתברך שאסר עליו, וכל זמן שלא אסר הקב"ה - אינו עובר רצון הבורא יתברך. ולפי דעתי אם מקיים לא תעשה שלא נצטווה עליו הוא גריעותא, שאין לאסור עצמו בדבר שלא אסר אותו התורה". פירוש, האבות היו שייכים רק לחלק הקניין של תורה ולא לחלק ההפסד. ולפי הנ"ל הדברים מדוייקים היטב, דכיון שהאבות הם בחינת עץ החיים של תורה, בחינת התולדה שאינה דעת, שם לא שייך חלק של רע והפסד אלא כולו טוב, וד"ל. ולפי"ז במרה שנצטוו בבחינת העשה של שבת בלבד פירוש הדבר שקיבלו את החלק של תורה השייך לאבות, לחלק שאינו בגדר הדעת. ונראה נכון.

ד.

ביאור העץ שהשליך משה אל המים

ואם כנים דברינו יש ליישב את קושיותינו: מי מרה הם המים בחינת תורה שאינו נקנה בדעת, וזה הטעם שהיה צורך בב' פרשיות של מים - מים הנקנה במכה - מי באר שזהו תורה שנקנית בעמל בבחינת דעת, ומים שבאים ממילא כחלק מהחיים לא בדרכי הדעת. ולפי זה מדוייק היטב עניין ה"עץ" שהשליך משה אל המים, שכאשר משה רבינו בא ליתן תורה לישראל שלא במערכת של דעת, שהרי כאן הם עומדים לפני אכילת המן, צורת הנתינה היא בדרך של "ויורהו ה' עץ וישלך אל המים".

וזהו הביאור בדברי רש"י שנתן להם מקצת פרשיות של תורה "שיתעסקו" בהם, אין זה עיקר התורה הבאה בדרך דעת, אלא זהו תורה בדרך עסק, בדרך מהלך החיים. וזהו היישוב על קושיית הרמב"ן למה לא נכתב דבר זה כשאר חלקי התורה ולא נאמר: וידבר ה' אל משה לאמר", דכיון שאין זה חלק התורה במהלך של דעת אין כאן דיבור מסודר של לימוד התורה. [ואולי לפי"ז יש ליישב למה בחר רש"י בלשון הנמצא במדרש נעלם ולא דברי הגמ' והמכילתא, דרש"י רצה להדגיש שהמצוות שנצטוו כאן אינם בדרכי הדעת אלא הם עץ החיים, דרך עצה, וא"כ נקט מצוות פרה אדומה שהיא המצווה שאינה ניתנת לבאר עפ"י דרכי הדעת כלל. ועדיין צ"ע.]

ועיין רבינו בחיי כאן שהביא דברי ספר הבהיר וז"ל: "מאי ויורהו ה' עץ, מלמד שעץ חיים היה סביב המים, בא שטן ונטלו משם כדי לערבב את ישראל ולהחטיאם מיד וילונו העם, מיד ויצעק משה אל ה' ויורהו ה' עץ, אותו עץ עץ החיים היה שהסיר השטן, וישלך אל המים וימתקו המים" והם הם הדברים.

יעלת הן

בשלה תשפ"ד

דברי חיווק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

בחיזוק האמונה תתגבר מידת הרחמים

“ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי” (שמות יד טו).

א- וכתב האור החיים הקדוש וז"ל: קשה, ולמול מי יצעק אם לא לה' אלוקיו, ובפרט בעת צרה, דכתיב קראתי מצרה לי (יונה ב ג), מן המצר קראתי קה (תהלים קיח ה), ואם לצד שהרבה להתפלל, הלא כל עוד שלא נענה מהעונה בצר לו, לא ירף מתפילה וכו'?

אכן יתבאר הענין על פי מאמרם ז"ל (שמור"ר כ"א ז) שישאל היו נתונים בדין, מה אלו אף אלו, ודבר ידוע, הוא כי כח הרחמים הוא מעשים טובים אשר יעשה האדם למטה, יוסיפו כח במידת הרחמים וכו'. והנה לצד שראה קל עליון כי ישראל קטרגה עליהם מידת הדין, והן אמת כי חפץ ה' לצדק ישראל, אבל אין כח ברחמים לצד מעשיהם כנוכר, אשר על כן אמר למשה תשובה נצחת, מה תצעק אלי, פירוש כי אין הדבר תלוי בדי, הגם שאני חפץ עשות נס, כיון שהם אינם ראויים מידת הדין מונעת, ואין כח ברחמים כנגד מידת הדין המונעת, ואמר אליו דבר אל בני ישראל, פירוש, זאת העצה היעוצה להגביר צד החסד והרחמים, דבר אל בני ישראל ויתעצמו באמונה בכל לבם ויסעו אל הים קודם שיחלק, על סמך הבטחון כי אני אעשה להם נס, ובאמצעות זה תתגבר הרחמים, ואתה הרם את מטך, פירוש, באמצעות מעשה הטוב נעשה להם הנס ובקע הים, כי גדול הבטחון והאמונה הלז להכריעם לטובה, ותמצא שכן היה, וצדיק הראשון הוא נחשון בן עמינדב, ונכנס עד גרונו ולא נבקע הים עד שאמר כי באו מים עד נפש (תהלים ס"ט ב), כמאמרם ז"ל (סוטה לז). וכו'.

ונראה לי לומר כי רשם ה' לומר להם טעם תגבורת הדין עליהם, לצד שהם המעיטו בלבם האמונה, ואמרו 'הלא טוב לנו עבוד את מצרים', לזה ציוה ה' לעשות כנגד עון זה הצדקת האמונה בכל תוקף וכו'. עכ.
ומבואר מדבריו כי גדול כח האמונה והבטחון בקב"ה שיעשה להם נס יותר מתפילת משה רבינו, ולכן אמר הקב"ה למשה מה תצעק אלי, כביכול אין הדבר תלוי בי, ואין כח ברחמים כנגד מידת הדין המונעת, וטעם לתגבורת מידת הדין לצד שהם המעיטו בלבם האמונה, לזה ציוה ה' לעשות כנגד עון זה הצדקת האמונה בכל תוקף.

ב- והנה המדרש (שמור"ר כ"א ז) שישאל היו נתונים בדין, מה אלו אף אלו, צ"ב הרי במדרש (שמור"ר יב) כתוב שהקב"ה אמר למשה שבני ישראל הם מאמינים בני מאמינים, וכן במכות כתוב (שמות ח יט) 'ושמתי פדות בין עמי ובין עמך', (ט ד) 'ולא ימות מכל לבני ישראל דבר וכן כל המכות לא היו בבני ישראל' (י"א ז) 'ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו וגו'', 'למען תדעו אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל, ולמה לא היה קטרוג אז, מה אלו אף אלו. וכן רואים גדול האמונה של בני ישראל, שכתוב בפרשת בא (י"ב לט) וגם צדה לא עשו להם, ופרש"י וז"ל: מגיד שבחן של ישראל, שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צדה, אלא האמינו והלכנו, הוא שמפורש בקבלה, 'זכרתי לך חסד נעוריק אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה' (ירמיה ב'). מה שכר מפורש אחריו קודש ישראל לה' וגו' (מכילתא) עכ"ל, ואם כן האיך היה הקטרוג מה אלו אף אלו?

ונראה לישב, שהאור החיים הקדוש כתב וז"ל: טעם תגבורת הדין עליהם לצד שהם המעיטו בלבם האמונה וכו'. היינו שכיון שהיה להם כל כך הרבה ניסים היו צריכים להיות יותר בעלי אמונה, ובפרשת והיה אם שמוע (דברים י"א טז) כתוב 'וסרתם ועבדתם אלוקים אחרים' ופרש"י וז"ל: 'וסרתם לפרוש מן התורה, ומתוך כך ועבדתם אלוקים אחרים, שכיון שאדם פורש מן התורה הולך ומדבק בעבודת כוכבים וכו' עכ"ל.

ובשם הבעש"ט כתוב, כעין זה שאם האדם סר קצת מאמונה שלימה זה גדר של ועבדתם אלוקים אחרים, וזה היה הקטרוג, מה אלו אף אלו, כמו שכתב האור החיים בלשונו, דהמעטו בלבם האמונה, ודוקא עכשיו שהיה להם כל כך ניסים הרבה במכת בכורות ויציאת מצרים אזי היה הקטרוג, שאינם ראויים לקריעת ים סוף שזה נס גלוי היפך הטבע, דכל שיש יותר ניסים צריך להתחזק יותר באמונה ולכן ציוה ה' לעשות כנגד עון זה, הצדקת האמונה בכל תוקף, שעל ידי זה תתגבר הרחמים.

ג- והנה עכשיו רואים שהמצב של כלל ישראל לא טוב בין ברוחניות ובין בגשמיות שיש הרבה חולים וצרות, והאור החיים הקד' אומר: ונראה לי שטעם לתגבורת הדין כיון שהמעטו בלבם האמונה, ולכן היה הקטרוג מה אלו אף אלו, ועכשיו שבכל העולם יש מגיפה וחולים הרבה מאד, וכדי שלא יהיה קטרוג מה אלו אף אלו, צריך להתחזק באמונה בכל תוקף. **ושמעתי מר"ר מן המשגיח מפונביז' הגה"צ רבי יחזקאל זצ"ל,** שהדרך להגביר האמונה זה על ידי תפילה במתינות כל פסוקי דזימרה ולהרגיש כל התפילה שמדברים עם הקב"ה, ובחיזוק האמונה והבטחון תתגבר הרחמים ונזכה לגאולה בקרוב.

מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה

כתוב בפרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ב), מה עשה הקב"ה, נראה במים כאיש רוכב סוסיא (סוס נקבה) שנאמר (שיר השירים א ט), לסוסתי ברכבי פרעה, והסוס שהיה רוכב עליו פרעה, ראה סוסיא ורץ צהל ונכנס לים אחריהם, וראו המצרים לפרעה שנכנס לים, נכנסו כולם אל הים אחריו, מיד שבו המים ויכסו. למדנו מכאן כי התאוה של הסוס הראשון (של פרעה) היא גרמה לאבדן ולכליון של כל המצרים.

ואפשר כי פרעה חשב שע"י הסוסים הוא ירדוף וילחם עם ישראל כמו שכתוב (י"ד, כ"ג) וירדפו מצרים וגו' כל סוס פרעה רכבו ופרשיו אל תוך הים. וכן בשירה כתוב (ט"ו א') סוס ורכבו רמה בים, ובמה שחטא בזה טבעו כל המצרים. ולעומת זה על כלל ישראל כתוב (תהלים קי"ד ג') הים ראה וינוס, וחז"ל אמרו (מכילתא בשלח פ"ד ט"ו) הים ראה וינוס מה ראה וינס ויצא החוצה, שראה ארונו של יוסף ששבר את היצר הרע ואת הטבע, ומכח זה שבר הים את טבעו ונבקע, רואים כמה אפשר לזכות עבור שבירת הטבע, להציל את כלל ישראל.

ובדרשות שבט הלוי (עמוד מ') כתב ששמע מאחד מחביריו ששמע ממרן החפץ חיים זצוק"ל, שגם כשמונע עצמו פעם אחת ללכת ברחוב העיר גדולה נעשה מזה קרן לעולם הבא.

וכן מבואר בחנוך (מצוה שפ"ז) שכתב וז"ל, ודע בני, ותהא מרגלא בפומך מה שאמרו חז"ל (אבות פ"ד מ"ה) עבירה גוררת עבירה ומצוה גוררת מצוה, שאם תשית דעתך למלאות תאוותך הרעה פעם אחת, תמשך אחריה כמה פעמים, ואם תזכה להיות גיבור בארץ לכבוש יצרך ולעצום עיניך מראות ברע פעם אחת, יקל בעיניך לעשות כן כמה פעמים, עכ"ל.

ולכן כשאדם יוצא לדרך במקום שאפשר להכשל ח"ו בראיה אסורה יחליט בעצמו שלא יסתכל חוץ מד' אמותיו, ואז יזכה שמצוה גוררת מצוה, ויזכה הש"ת שלא יכשל בראיה אסורה, וכל אשר יעשה בדרך הזה יצליח, ויזכה לעשות הרבה מצוות.

להלל ולהגיד שירה עוד לפני הישועה

"וירא ישראל את היד הגדולה וגו' ויאמינו בה' ובמשה עבדו אז ישיר משה וגו' " (י"ד ל"א)

א- כתב הקדושת לוי וז"ל: יש להבין מה החידוש שהאמינו בה' ובמשה עבדו כיון שראו כבר ישועת ה' בקריעת ים סוף וכו', וגם אז איננו מובן, כי בכל התורה כולה לא נאמר לשון עבר, כי התורה מאמרה לשון הווה, וכו', וכך הוי ליה למימר וישירו את השירה הזאת?

נראה דהנה נודע מה שדרשו רבותינו ז"ל (סוטה ל"ז). כי נחשון בן עמינדב קפץ לתוך הים ובא עד צווארו בים ואמר הושיעה ה' כי באו מים עד נפש. והנה לכאורה היה בזה שתי פנים, או בא עד צווארו מחמת שכוונתו היה כיון שציווה הש"ת לבני ישראל ויסעו לתוך הים, מסר נפשו על

קידוש השם שגם אם יטבע בים מוכרח לקיים את מצות יתברך שמו ב"ה. והאופן השני מחמת שבטח בחסדי השי"ת ובנפלאותיו שיעשה עמנו נס. והנה האופן השני הוא אמת, שקפץ לתוך הים על שבטח בהשי"ת שיעשה עמנו נסים ונפלאות ושיאמרו ישראל שירה על הנס, וכמו שכתב רש"י ז"ל על פסוק ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה וגו'. מובטחות היו צדקניות שבדור שהקב"ה יעשה להם נסים והוציאו תופים ממצרים. ועל פי שכתב רש"י ז"ל בתהלים קפ"ט (י"ח ד') 'מהולל אקרא ה' ומן אויבי אושעי', שדוד המלך ע"ה מרוב בטחונו בקב"ה על כל צרה שבה עליו היה אומר שירה קודם התשועה, לפי שהיה בטוח בהשי"ת שוודאי יושיע אותי, והיה אומר שירה על התשועה קודם התשועה. עיי"ש.

כן כאן בים סוף, שישראל מרוב ביטחונו בקב"ה שבוודאי יבקע להם הים ירד נחשון לתוך הים קודם הבקיעה, וכיון שהיה בטחונם גדול כל כך שבוודאי יעשה השי"ת תשועה להם, אם כן עלתה בלבם מיד לומר שירה קודם התשועה, כי מי שדבוק בה' ובטוח בו שבוודאי יושיע לו אומר השירה על התשועה קודם התשועה כמו דוד המלך ע"ה.

ועל פי זה מובן מה שנאמר אז ישיר לשון עתיד, על שעלתה בלבם לומר שירה קודם התשועה, ובזה מובן שכונת הכתוב כך, ויאמינו בה' ובמשה עבדו, אז ישיר משה ובני ישראל, פירושו שאז בעת ישיר משה ובני ישראל, שקאי על קודם התשועה, שמשום הכי נאמר ישיר, אז ויאמינו בה' ובמשה עבדו, שגם קודם התשועה האמינו שבוודאי יעשה עמנו נסים ונפלאות, וזה לשון אז, כלומר באותו זמן שקפץ נחשון לתוך הים ובה' עד צוארו קודם שנבקע הים עלה במחשבה של בן שיעשה להם נס וישירו שירה.

ולכן אם אדם בטוח בה', שהשי"ת יעשה לו כל צרכיו, גם למעלה ממלאין לו כל משאלותיו, אבל אם אדם דואג תמיד על פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו, אזי גם למעלה יחסר פרנסתו, ולכן אשרי איש שלא ישכח ושם בטוחו בה' כי אז ה' צלך, וכמו שהבאתי בשם הבעש"ט, ה' צלך, כמו שהצל עושה מה שהאדם עושה, כן כביכול כמו שאדם מתנהג למטה, כן מנהיגין אותו מלמעלה, וכמו שהוא בוטח בה' שהקל עושה כל צרכיו, כן הקל נותן לנו על צרכינו. וכו' עיי"ש.

ב- לקבל עליו שיאמר נשמת כשיצא מהצרה

מובא בספר חנוכת התורה, וכן בכף החיים (סימן ק"י), ומנהיגי בית אל בשם הרש"ט, וכן באורחות רבינו (חלק א' עמוד שלד) שכשאדם בצרה יקבל עליו כשיצא מהצרה יאמר נשמת וזה סגולה לצאת מהצרה. ואולי המקור לזה מדוד המלך שאמר שירה אפילו כשהיה בצרה (תהלים י"ח ד') 'מהולל אקרא ה' ומן אויבי אושעי' וכמו שביארנו. וכיון שכל אדם לא במדרגה הזאת לומר שירה כשהוא בצרה לכן לכל הפחות שיקבל עליו שכשיצא מהצרה יאמר שירה. אולם מי שמסוגל לזה ובוטח בהשי"ת שיוציאו מהצרה, עדיף שיאמר נשמת ולהלל להשי"ת אפילו כשהוא בצרה, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה וזה סגולה לצאת מהצרה. וכמו שכתב הקדושת לוי ה' צילך שאם אתה בוטח בקב"ה ומהלל אותו כן הקב"ה יעזור לך מהרה.

טעם המן וטעם המצות היה אותו טעם שאפשר על ידם להשיג השגות אמונה וקדושה

"ויאמר משה אליהם הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה" (ט"ז ט"ו).

וכתב בספר זרע שמשון (אות י"ט) וז"ל, יש לדקדק למה אמר אשר נתן בלשון עבר, דמשמע שכבר נתן, היה לו לומר אשר נותן בלשון הווה, וירמוז למה שפרש"י על פסוק אכלו את המן ארבעים שנה (שם פסוק ל"ה) שאף העוגות שהוציאו ממצרים טעמו בהם טעם מן, ומשום הכי קאמר הוא הלחם אשר נתן, זה המן יש בו טעם הלחם אשר כבר טעמתם בעוגות, עכ"ל.

והנה בתרגום יונתן בן עוזיאל (פסוק ט"ו) כתב וז"ל, ואמר משה להון הוא לחמא דאצטנע לכון מן שירויא בשמי מרומא, וכדון יהביה ה' לכון למיכל, עכ"ל. וכתב בביאור שמבואר ברש"י (אבות פ"ה מ"ו) שהיה גנוז בשמים, וכן הביא בשכל טוב וכו', והסמיך לזאת את האמור במסכת חגיגה (י"ב: שחקים, שבו ריחים עומדות וטוחנות מן לצדיקים, עכ"ל.

ובפסוק (ד'), הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וגו', כתב בתרגום יונתן בן עוזיאל וז"ל, הא אנא מחית לכון לחמא מן שמיא דאצטנע לכון מן שירויא וכו', וכתב בביאור וז"ל, שנגזז לכם מבראשית, כמו שאמרו (מכילתא, אבות פ"ה מ"ו) שהמן הוא בין הדברים שנבראו ביום השישי בערב שבת בין השמשות וכו', עכ"ל.

וכתב האור החיים הקדוש וז"ל, ויצא העם וגו' יתבאר על דרך אומרים ז"ל (יומא ע"ה). כי המן היה יורד לצדיקים, פתח אהלו של כל אחד ולא היה צריך לצאת אחריו, ולשאר העם היה יורד במקום אחר, והיו יוצאים ללקוט, והוא אומרו הנני ממטיר לכם לחם וגו'. פירוש דאין צורך לצאת וללקוט, אבל העם יצא וילקוט, כנגד מה שלא בטחו וקדמו לשאול ושיגוהו בטורח, עכ"ל.

ובזוה"ק מבואר שבאכילת המן לצדיקים היו משיגים באכילתו השגות

אלקות, לחם אבירים אכל איש, היינו לחם של מלאכים, אכל איש, שנעשה על ידי אכילתו לדרגת איש, אבל האנשים שלא היו צדיקים היו טועמים במן וטעמו כצפיחית בדבש (פסוק ל"א).

והנה כתוב בזוה"ק שהמצות נקראו לחמא דמהימנותא, היינו לחם של אמונה, שעל ידי אכילת המצות זוכים לאמונה, וברש"י (פסוק ל"ה) כתב וז"ל, אלא מגיד העוגות שהוציאו ישראל ממצרים טעמו בהם טעם מן, (קידושין ל). וה"ה העוגות שהוציאו ממצרים, כתוב בפרשת בא (י"ב ל"ד), וישא העם את בצקו טרם יחמץ משארותם צררות בשמלותם על שכמם, ופרש"י וז"ל, משארותם, שיירי מצה ומרור (מכילתא), על שכמם, אף על פי שבהמות הרבה הוליכו עמהם, מחבבים היו את המצוות (שם) עכ"ל, והנה כמו שמצות נקרא לחם דמהימנותא, לחם של אמונה, כי הם לא הכינו להם צדה (כמו שכתוב בפרק י"ב פסוק ל"ט) ופרש"י וז"ל, מגיד שבחן של ישראל, שלא אמרו האין נצא למדבר בלא צדה, אלא האמינו והלכו, הוא שמפורש קבלה, זכרתי לך חסד נעוריק אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה (ירמיה ב' ב'), מה שכר מפורש אחריו (שם פסוק ג') קדש ישראל לה' וגו' (מכילתא שם, עכ"ל).

וא"כ כמו שכתוב בזוה"ק שהמצות נקראו לחם אמונה, כמו כן העוגות שהוציאו ממצרים, והיו מצות שלא הספיקו להחמיץ, נקראו לחם אמונה, והיינו שבאכילתם זכו לאמונה שלימה ויצאו למדבר בלא לשאול מה נאכל במדבר, וזה שמביא רש"י את הגמרא בקידושין שהעוגות שהוציאו ממצרים טעמו טעם מן, היינו טעם של אמונה שהשיגו השגות אלקות, וכן במן שהוכן בשמים ברקיע שנקרא שחקים כמו שמבואר במסכת חגיגה (דף י"ב) ונברא בערב שבת בן השמשות, על ידי אכילתו זוכים להשגות אלקות ובה מבואר במה שכתוב (בפרק ט"ז פסוק ט"ו) שמבאר הזרע שמשון, שמשו רבינו אמר להם הוא הלחם אשר נתן ה' לאכלה, היינו שבני ישראל ראו שהמן הוא מאכל של רוחניות, וקראו את שמו מן, כי איזה מאכל הוא שזוכים על ידו לרוחניות, ואמר להם משה, שזה הלחם כבר טעמתם בעוגות שהוצאתם ממצרים טעם של רוחניות השגות אלקות.

והנה מה שיש לנו ללמוד שבבילינו מזה שכל שנה שזוכים לקיים מצות מצה, אפשר לזכות בזה ללחם של אמונה להשגות אלקות, וכן לפי דעת הגר"א ועוד ראשונים שכל הפסח, יש מצוה קיומית אם אוכלים לשם כונת מצוה, שבעת ימים תאכלו מצות, שעל ידי המצוה אפשר לזכות לאמונה ולהשגות אלקות.

ובסה"ק כתוב שגם אכילת שבת כשאוכלים לשם לענג את השבת, אז זוכים לקדושה ולהשיג את התוה"ק, ובתפילת שבת אומרים ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג. היינו מי ששומר את השבת בכל הענינים בין במעשה במחשבה ובדיבור אז הוא זוכה לשמחה במלכות ה', וכן מי שקורא לשבת עונג, שמתענג לשם שבת. וראיתי בספר ישמח ישראל שאומר שלא כתוב מי שמתענג בשבת, אלא מי שמענג את השבת, ושבת כתוב בזוה"ק שזה שמו של הקב"ה ומי שמענג את שמו של הקב"ה, הוא זוכה לשמחה במלכות השי"ת, כולם ישבעו ויתענגו מטיובך, וכתוב בפרקי אבות פ"ו מ"ג אין טוב אלא תורה, והיינו שיזכו לשבוע ולהתענג מהתורה שהתורה היא תשביע אותו, ויזכה להתענג מהתורה, וזה מעין אכילת המן, שאכילת שבת כשזה לשם שמים זה מכניס לאדם אמונה ושיזכה לשבוע מדברי תורה ולהתענג מלימוד התורה.

כשמעבדין לבם לאביהם שבשמים זה יותר מתפילה משה

"והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק" (י"ז י"א) ובגמרא בר"ה (כ"ט ע"א) וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה, אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים ואם לאו היו נופלין.

וצ"ב הרי הפירוש שמשו התפלל לקב"ה כמו שפרש"י (י"ב) ויהי ידיו אמונה וז"ל: ויהי משה ידיו באמונה פרושות השמים בתפילה נאמנה ונכונה עכ"ל, וכן תרגם אונקלוס, והואה ידוהי פריסן בצלו וכו'. וא"כ תפילה משה ודאי פועלת.

ונראה שחז"ל דרשו שלא מספיק תפילת משה אלא צריך שכלל ישראל משעבדין את לבם לאביהם שבשמים, וכן מיושב למה אמר משה מחר אנכי ניצב וגו', ומטה האלוקים בידי, לשם מה היה צריך המטה. והאבן עזרא כתב, שארים בו ידי להתפלל. היינו שהמטה יסייע לתפילה.

והנה התרגום יונתן אומר, וחוטרא דאתעבידו ביה נסין מן קדם ה' בידי. ובפרשת שמות (ר' כ') כתב התרגום יונתן שהשם המפורש היה חקוק על המטה, ובפרשת בשלח (י"ד כ"א) כתב שהיה חקוק עליו שם המפורש ועשר המכות ושלשת האבות ושם האמהות וי"ב שבטי ק"ה. ובזה מובן שהמטה סייע לתפילה כיון ששלושת האבות ושם האמהות וי"ב שבטי ק"ה היו חקוקים בו, ובזכותם התפלל משה רבינו, וכן כשהיה המטה ובני ישראל ראו את המטה שחקוק עליו שם המפורש וכו' אז הם טעמו לבם לאביהם שבשמים והתגברו.

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב).

פרשת בשלח

אדעתא דהכי לא נשבע, ופילפלו בזה, - ובהגיע תור לחוות דעתי אני, אמרתי כי אני מתפלא מאוד על כל הספיקות והחקירות והסברות בזה, אחרי כי אך שעות ספורות שקראנו פתרון שאלה זו בתורה, ואחרי פתרון זה בולטת התרת השאלה הזאת להיתר ברור ונאמן, באין אומר ודברים ובאין סברות והשערות'.

'ויתמהו כולם לדברי וחיכו לפתרונם, - ואפתור דברי ואומר, הן זה רק כשעות ספורות שקראנו בפרשת השבוע הבטחת ה', 'כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם', - ושוב כתיב באותה הפרשה, 'וירא ישראל את מצרים מת', - הרי מבואר מפורש, דסתם לשון ראייה מוסב על החי ולא על המת'.

'והוספתי לומר, כי אולי ישיבו כי הראייה היא של ישראל, הייתה רק ראייה שטחית של פגרים מתים, בלא הסתכלות בפניו, וזה השואל רוצה להביט בפניו ממש של המת, - על זה העירותי ממדרש, שכל אחד מישראל הכיר בפני המת את נוגשו ואת לוחצו במצרים, הרי שהי' בזה גם הבטה עיונית בפנים'.

'ועל יסוד דברי אלה, הרשה מרן דודי ז"ל להשואל, להביט בפני המת כרצונו, - ולי הגיד למחר בבוקר, כי באותו הלילה חשב על מרגליות יקרות הצפונות בתורה וזו אחת מהן, ואשרי המוצא אותן, וברגשי אהבה נאמנה הביע לי יישר, עכ"ל.

- ג -

ומעתה יש מקום לדון ולומר, דגם לגבי האיסור להסתכל בפני אדם רשע, זהו רק לגבי הסתכלות על רשע בחיי חיותו, אך על רשע שמת יתכן שאין איסור להסתכל, כיון דגוף ללא נשמה הוי 'חפצא' שונה מהגוף של אותו רשע בחיי חיותו, וכעין סברתו של בעל התורה תמימה הנ"ל.

ולפי"ז יש לבאר שפיר, דמשום הכי הותר לבני ישראל להסתכל בפני המצרים הרשעים במיתתם וכנ"ל, כיון שזה לא הי' שייך לאיסור הסתכלות בפני אדם רשע, שהוא נאמר רק לגבי הסתכלות בפני אדם רשע בחיי חיותו, וכמבואר.

- ד -

אמנם אכתי יש מקום לדון בזה, דהנה יעוי' בשו"ת 'להורות נתן' (ח"י סי' כד) שדן בארוכה, האם מותר להסתכל בתמונה של אדם רשע עיי"ש, - והיינו דיש צד לומר, דלגבי האיסור להסתכל בפני אדם רשע העניין הוא, שיש איסור להסתכל בצורת דמותו של אדם רשע, וגם בתמונה שאין בה חיות, מ"מ יש צד לומר, שאסור להסתכל בצורת דמותו של האדם הרשע, - ויש בזה נפ"מ גדולה, האם ראוי הדבר במה שרגילים להביא בעיתונים תמונות של רשעים או של מחבלים רוצחים וכדו'.

ויושע ה' ביום ההוא את ישראל ממצרים וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים: (יד, ל).

'והיו ישראל רואין אותם מתים, שנאמר 'וירא ישראל את מצרים מת', ומכירין אותם, - מה היו עושין להן, כל אחד ואחד מישראל נוטל כלבו, והולך ונותן רגלו על צוארו של מצרי, והיה אומר לכלבו, אכול מן היד הזו שנשתעבדה בי, אכול מן המעיים (נ.א. הזרועים) הללו שלא חסו עלי...', (מדרש שוחר טוב, מזמור כב, - הובא בילקוט שמעוני, פר' בשלח רמז רמ).

הנה מבואר במדרש הנ"ל, שכל אחד ואחד מישראל ראה את המצרי שהשתעבד בו כשהוא מת על שפת הים, וראהו והכירו במיתתו, ואז נטל כלבו וכו', - ולכאן צ"ע טובא בזה, כיצד בני ישראל הסתכלו על המצרים הרשעים במיתתם, והרי קיי"ל דאסור להסתכל בפני אדם רשע.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה יש מקום לדון בזה, ע"פ דבריו המפורסמים של בעל ה'תורה תמימה', שהביא בספרו 'תוספת ברכה' (פרשת בשלח, יד-ג), וז"ל: 'הדבר אשר אציע בזה, ואשר יש לו יחס לפסוק זה, כבר הבאתי בספרי 'מקור ברוך' (פמ"ח ס"ג), אך מפני שהדבר יכיל בקרבו התגלות מרגלית יקרה בתורתנו, ועוד נכללת בו מאורע מימי חיי... לכן אמצא לנכון לקובעו לדבר זה גם כאן, ואקווה כי לא יהי' למשא על הקורא, וליבי יגיד לי כי עוד ימצא בו קורת רוח ויברכני'.

'ואספר על הסדר: זה כמה עשרות בשנים שהייתי שובת בשבת פרשת בשלח, בבית מרן דודי וגיסי הגאון הנודע בכל תפוצות ישראל בשם הנצי"ב מוואלאז'ין, - ובמוצאי שבת זו הייתי מיסב על שולחנו סמוך לו למשתה חמין, במסיבת חכמים ואנשי מעלה מבית אולפנא הנאדר שלו'.

'ובאותה שעה בא אל הבית איש המוני אחד מתושבי העיר, ויגש אל מרן לשאול שאלה בדבר שקרה לו ביום ההוא, והתחיל לספר: זה יותר משתים עשרה שנה אחר שעסקתי במסחר בשותפות שנים רבות עם האיש א', נתקוטטנו מרה עד אשר נשבעתי שלא אביט בפניו, - וקיימתי דבר השבועה בכל תוקף'.

'והנה היום מת איש זה, ואני רוצה עתה בפעם האחרונה להיותו על הארץ, להביט בפניו ולבקש מחילה כנהוג, אך ירא אני משבועתי שנשבעתי מלהביט בפניו, - וזה דבר שאלתי, אם רשאי אני לעשות כן להביט עתה בפניו'.

- ב -

'ויפן מרן אל החכמים המסובים אל השולחן להגיד דעתם בזה, וכמעט כולם כוננו דעתם אל נקודה אחת, כי

וכנ"ל, וא"כ שוב צ"ע כיצד הותר לבנ"י להסתכל על המצרים הרשעים שעדיין היו חיים, והרי אסור להסתכל בפני אדם רשע.

ועוד יל"ע בזה, כיצד בנ"י הכירו בכלל את המצרים שהשתעבדו בהם, והרי גם בזמן שהמצרים השתעבדו בהם, הרי הי' אסור להם להסתכל על המצרים הרשעים, שהרי אסור להסתכל בפני אדם רשע, וא"כ יל"ע כיצד בכלל הכירו בנ"י את המצרים שהשתעבדו בהם, עד כדי כך שיכלו להכירם לאחר שטבעו ביים.

- ח -

אכן באמת יש ליישב את כל הנ"ל בפשיטות, די"ל דבנ"י לא הסתכלו בהתבוננות גדולה על המצרים הרשעים, (לא בזמן השיעבוד במצרים, וגם לא לאחר שטבעו ביים), אלא רק בראייה בעלמא, ויעוי' במג"א (סי' רכה, כ) שכתב, שראייה בעלמא מותר, עיי"ש.

ואמנם אכתי מדברי המכילתא הנ"ל יש לדחות, את מה שדן בעל ה'תורה תמימה' להוכיח מהכא, שראיית מת אינה נחשבת כראיית האדם בחיי חיותו, ולכן אין סתירה בין מה שבנ"י ראו את המצרים מתים, ובין ההבטחה שבנ"י לא יראו עוד את המצרים לעולם וכנ"ל.

דהרי במכילתא הנ"ל מבואר, שבנ"י ראו את המצרים בעודם חיים רגעים ספורים לפני מיתתם, וא"כ בע"כ שצריך לתרץ באופן אחר, את הסתירה בין ההבטחה שלא יראו עוד את המצרים לעולם, ובין מה שראו אותם לבסוף רגעים ספורים לפני מיתתם, - וכבר איתבדר בבי מדרשא דיש מקום ליישב את הסתירה בכמה וכמה דרכים אחרות, ואכמ"ל.

- ט -

ואגב יעוי' במשנ"ב (סי' ב, ב) שהביא, שהמסתכל בפני המת משכח לימודו, - ויש מקשים דלפיי"ז צ"ע מדוע בני ישראל הסתכלו על המצרים, ולא חשו לשכחת תלמודם, - אמנם יש שהסתפקו, האם גם על הסתכלות בפני מת נכרי נאמר שהמסתכל בפני המת משכח לימודו, או"י דזה נאמר רק לגבי המסתכל בפני מת ישראל.

ושאלתי זאת קמי' דמרון הגר"ח קניבסקי זצ"ל, האם מה דאיתא שהמסתכל בפני המת משכח תלמודו, זהו גם כאשר מסתכל בפני מת נכרי?

והשיב מרן זצ"ל בזה"ל: **'ועל הרואה כלב מת זה גם נאמר?',** ואח"כ הוסיף: **'וכשרואה ג'וק מת?',** [כלומר, הרואה נכרי מת, הוא כמו הרואה כלב וג'וק מתים, שלא נאמר ע"ז שגורם לשכחת תלמודו].

חדש! - ניתן להאזין לשיעורים קצרים בקול הלשון: 955442 / *7 / *6761

להקלטת תגובות: 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית טל': 1515-271-55442 (תא קולי) פקס: 02-655-0973 דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

וכן ידוע המעשה שסיפר הגר"י גלינסקי זצ"ל (והובא בספר 'רבי יעקב אומר' עמ' קצ), שבזמן שהם גרו בחדרה, והיו צריכים לשלוח את בתם לגן ילדים, לא הי' בנמצא גן של חינוך דתי, אלא רק גן ילדים כזה, שהגנת הייתה מסורתית, והילדים באו ממשפחות חילוניות, - ור' יעקב נסע לשאול את החזו"א מה לעשות.

והחזו"א שאלו מה הן התמונות שתלויות בגן? - ור' יעקב השיב: תמונות של חיות וגמדים! - ואמר לו החזו"א: אם הגנת תסכים להחליף את התמונות של החיות והגמדים, בתמונות של רבנים, אתה יכול לשלוח את בתך לגן בלא חשש כלל!

ורואים מהמעשה הזה, איזו השפעה גדולה יכולה להיות על נפש האדם, בראיית תמונות של גדולי ישראל, (וכ"ש בראיית גדולי ישראל בעצמם), - ומעתה יש לדון, דיתכן דגם בראיית תמונות של רשעים יכולות להיות השפעות שליליות על נפש האדם.

- ה -

ומעתה אי נימא שאסור להסתכל בתמונתו של אדם רשע, ואע"פ שאין בתמונתו שום חיות, א"כ לצד זה לכאוי י"ל, דה"ה נמי שיהי' אסור להסתכל בפני רשע מת, כיון שצורתו של אדם רשע שמת לכאוי אינה צורה טובה יותר, מתמונתו של אדם רשע חי שאין בתמונתו חיות כלל, ובכל זאת יש צד שאסור להסתכל בתמונתו.

ומעתה לצד זה שוב צ"ע, כיצד הותר לבנ"י להסתכל על המצרים הרשעים במיתתם, והרי אסור להסתכל בפני אדם רשע, וכנ"ל.

- ו -

אכן יעוי' בספר **'הליכות חיים'** (ח"א עמ' עז) שהביא, שמרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל השיב, **שמותר להסתכל בתמונתו של אדם רשע, ואין זה בכלל האיסור להסתכל בפני אדם רשע, - וכן בשו"ת להורות נתן (שם) לאחר שדן בזה בארוכה, צידד להקל בזה מכמה טעמים, עיי"ש.**

[ול"ע מהו באמת החילוק, בין תמונות של צדיקים שהובא לעיל שמשפיעים לטובה על הנפש, ובין תמונות של רשעים שלהנ"ל אין בעייה להסתכל בהם, - ואולי יש לחלק בין הסתכלות של כמה רגעים בעיתון, ובין תמונה קבועה על הקיר, ואכמ"ל].

ומעתה שוב י"ל, שיתכן שמותר גם להסתכל בפני אדם רשע שמת, כיון שגוף ללא נשמה הוי 'חפצא' שונה מגופו של אותו אדם בחיי חיותו, וכעין סברתו של בעל התורה תמימה הנ"ל.

ולפיי"ז שוב יש לבאר שפיר, דמשום הכי הותר לבני ישראל להסתכל בפני המצרים הרשעים במיתתם וכנ"ל, כיון שזה לא הי' שייך לאיסור הסתכלות בפני אדם רשע, שהוא נאמר רק לגבי הסתכלות בפני אדם רשע בחיי חיותו, וכמבואר.

- ז -

אמנם אכתי צ"ע בזה, דהנה איתא במכילתא, שמפני די דברים ראו ישראל את המצרים מתים על שפת הים עיי"ש, ומבואר שם שבנ"י ראו את המצרים כשהיו מתים ולא מתים (גוססים), כדי שלא יאמרו המצרים כשם שאבדנו ביים כך אבדו ישראל ביים, וכדי שיהיו ישראל נותנים עיניהם בהם ומכירים אותם ומוכיחים אותם וכו', עיי"ש.

ומבואר בזה שבנ"י הסתכלו על המצרים שהשתעבדו בהם, והוכיחו אותם רגעים ספורים לפני מיתתם בעודם חיים

הדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגליון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת. להנצחת שמות לע"נ ולרפ"ש וכדו' (50@), ובכל ענייני הגליון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)

אבני חן

ביאורים והערות בפרשת השבוע

♦ פרשת בשלה ♦

לשון רגורה לחוד

פי"ד כ"ב: ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימנם ומשמאלם. ולהלן פסוק כ"ט: ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חמה מימנם ומשמאלם. יש לבאר את טעם כפילות מקראות אלו, ועוד צריך ביאור דהנה יש כמה שינויי לשון ביניהם, דבפסוק הראשון כתיב ויבאו בני ובשני כתוב ובני הלכו, ועוד דבפסוק ראשון כתיב בתוך הים ביבשה ובשני כתיב ביבשה בתוך הים.

עוד צ"ב הא דכתב במדרש בטעם דכתיב חמה בלא וא"ו לפי ששרו של מצרים מקטרג עליהם הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז ומפני מה ניצלו ולכך כתיב בלא וא"ו לשון חימה שהיתה נטויה עליהם, וקשה שכך כתוב רק בפסוק השני אמנם בראשון כתיב חומה בוא"ו ומאי שנא.

ומבארים בשם הגר"א דהנה הטעם שזכו בני שנקרע להם הים הוא בזכות נחשון ושאר הצדיקים שקפצו לים במסי"נ ורק כשבאו לידי סכנה נקרע להם הים, ושאר בני ישראל נכנסו בעקבותיהם רק לאחר שנקרע הים מכח זכותם של הכת הראשונה. ועפי"ז מבאר הגר"א דב' הפסוקים הנ"ל הם כנגד שני הכתות האלו, דפסוק הראשון הוא כנגד הכת הראשונה של הצדיקים שקפצו לים במסי"נ ולכך כתיב בהו "הלכו בתוך הים ביבשה" לפי שבתחילה היה ים ורק אח"כ נעשה יבשה ואילו האחרונים כבר הלכו ביבשה שבתוך הים, וממילא רק בפסוק השני כתיב חמה בלא וא"ו לפי שרק נגד אלו היה קטרוג אבל הראשונים זכו להנצל בזכות עצמם ע"י שקפצו במסי"נ לים. (וכמו"כ כתיב אצל הראשונים ויבאו בני" בתוך הים לפי שהם באו תחילה אבל השניים רק הלכו אחריהם ולכך כתיב ובני" הלכו ביבשה וגו').

עוד נראה לבאר את כפל המקראות על דרך הפשט, שהנה ב' פעמים היטה משה את מטהו על הים, בראשונה שנבקע הים על ידו ובאו בני אל תוך הים ואז נכנסו מצרים

המשך בעמ' ב'

- ♦ היציאה מעבדות לחירות נעשה בקריעת ים סוף
- ♦ הטעם שצדיקים ירד להם מן על פתח ביתם
- ♦ תלוות בני ישראל במן היו כנגד משה ואהרן

לרדוף אחריהם והקב"ה יקח מהם את נקמתו בים סוף).

ואם כנים הדברים נמצא שבעת טביעת המצרים בים סוף נעשה כל עיקר יציאתם מעבדות לחירות ואינו רק גמר יציאתם, שהרי נמצא שטרם נשתחררו כלל מתחת יד מצרים אלא נחשבו עבדיהם לכל דבר עד שעת מיתתם בים סוף, והגם שבני ישראל ידעו שהם יוצאים ממצרים לחירות עולם כפי שהבטיחם משה עפ"י ה', סו"ס כל שלא יצאו מתחת ידם לגמרי לא יצאו עדיין כלל מעבדות לחירות שהרי בכל רגע עומדים עדיין לתופסם בחזרה והם לא התכוונו לשחררם מתחת ידם כלל, וא"כ כל מעשה היציאה לחירות נעשה במיתת מצרים וכאשר שאמר להם משה "כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תספו לראותם עוד עד עולם".

ובגמ' מגילה (י"ד א') מבואר ששירת הים נאמרה על היציאה מעבדות לחירות, דאמרי' "ומה מעבדות לחרות אמרינן שירה ממיתה לחיים לא כל שכן", וביאר רש"י דהכוונה לשירת הים, וכאמור למעלה שרק אז נעשו בני חורין ולא קודם. ועוד משמע בגמ' ששירת הים לא היתה על הצלה ממיתה לחיים ולכך איכא ק"ו על נס המגילה שהיה ממיתה לחיים, ויש לתמוה דהלא קריעת ים סוף היה גם הצלה ממיתה לחיים דהלא המצרים באו להורגם וכפי שאמרו בני" למשה - "המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר וגו' כי טוב לנו עבד את מצרים ממתנו במדבר", וא"כ צ"ע דאמנם אע"ג דהיה גם מעבדות

פי"ד ה': ויגד למלך מצרים כי ברח העם וגו'. וברש"י איקטורין שלח עמהם וכיון שהגיעו לשלשת ימים שקבעו לילך ולשוב וראו שאינן חוזרין למצרים באו והגידו לפרעה ביום הרביעי וכו'.

מכאן מוכח שמשה רבינו מעולם לא ביקש מפרעה להוציא את בני ישראל לחירות עולם אלא רק שיתן להם ללכת לעבוד את ה' במדבר דרך שלוש ימים, אך יישארו עבדיו ויחזרו אח"כ לעבודתם כמקודם. וכפי שאמר פרעה למשה במכת ערוב "לכו זבחו לאלקיכם בארץ" והיינו שכל המו"מ היה על עבודת ה' היכן תהיה, ותשובת משה היתה "לא נכון לעשות כן כי תועבת מצרים נזבח לה' אלקינו וגו' ולא יסקלנו דרך שלשת ימים נלך במדבר וזבחנו לה' אלקינו וגו'".

ונמצא א"כ דמה שאמר פרעה בליל מכת בכורות "קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל" כוונתו היתה שיצאו מהרה ע"מ לעבוד את ה' בכדי שלא ימותו כל מצרים, אך לא נתכוון לשחררם מהעבדות כלל, וכאשר סיים דבריו "ולכו עבדו את ה' כדברכם" שלזה נתן להם לילך.

ולכך נאמר כאן "כי ברח העם" אחר שראו שהתרחקו יותר מכפי שנדברו והוכיחו שאין כוונתם לחזור, ומה שאמרו פרעה ומצרים "מה זאת עשית כי שלחנו את ישראל מעבדנו" היינו על שנתנו להם פתח להימלט אך לא ששחררו אותם לחפשי. (וכבר ביארנו בפר' שמות מה טעם ביקש משה רק על זאת ולא שיוציאם לחירות, ואף זה היה טעם לדבר כדי שיגרום למצרים

אחריהם אל הים, ושוב היטה בשנית את המטה שישוב הים לאיתנו על מצרים, והנה היה זה בעוד שהיו בני בתוך הים והיה בזה נס כפול שהים חזר רק על מצרים ולא חזר על בני והיה באותו זמן במצב של חצי חומה חצי ים.

ובזה יתבאר הכל כמין חומר, שלכך הוכפל הפסוק השני לתאר נס זה שאע"פ שחזר על המצרים עדיין היו בני הולכים ביבשה בתוך הים, ומתבאר עוד שבפסוק ראשון כתיב ויבואו בני לפי שאז נכנסו אל תוך הים ולכך כתיב בתוך הים ביבשה שהנס בזה היה שהים הפך ליבשה וממילא באו בתוך הים שהפך ליבשה, אך בפסוק השני שכבר הלכו ביבשה ושוב חזר הים על המצרים ולא חזר עליהם א"כ לכך כתיב ובני הלכו ביבשה בתוך הים והיינו שהיבשה חזרה והפכה שוב לים ואע"כ הלכו בתוכה. והנס היה גדול ומכופל שאע"פ ששב הים לאיתנו הוא עצר לפניו ולא עלה עליהם וזהו "בתוך הים" כפשוטו, ומישוב בלשון ובני הלכו שמשמעו הלכו בו מעיקרא לפי שמדבר בשעת הליכתו בו שחזר על המצרים ולא חזר עליהם.

ובזה מתיישב הא דכתיב בפסוק השני חמה בלא וא"ו, לפי שכל שכתוב בתורה בכתיב חסר מלמדנו שאינו בתוקפו וממילא ה"ה כאן שהיה נס גדול שלא היתה החומה בתוקפה שהים שב עליה בחלקה ואע"כ נעצרו המים אצל בני. וגם דברי המדרש מיושבים אל מקומם שדוקא בפסוק השני נדרש ענין ה"חמה" לפי שכעת היה מעשה טביעת מצרים למול הצלת בני ישראל בזמן אחד, ובאותה שעה קטרג השר של מצרים ופשוטו.

וזהו פשוטו של מקרא של סוף שירת הים – כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב ה' עליהם את מי הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים, והיינו שעיקר השבח וההודאה הוא שבאותו זמן ששב הים על המצרים עדיין היו בני ישראל הולכים ביבשה שבתוך הים וכמבואר למעלה.

שוב מצאתי עיקר הדברים מפורשים באבן עזרא (י"ד כ"ט) "טעם להזכיר זה פעם אחר כי פרעה היה טובע ועוד נשארו אנשים מישראל עוברים וזה פלא בתוך פלא כי במקום שישראל עוברים בים היה שם רוח קדים מייבש ובמקום פרעה וחילו הביא ה' רוח אחרת להמס המים שנקרשו ונעשו חומות והנה שתי רוחות בים ושני המקומות קרובים."

לחירות הלא אין כאן ק"ו לאחשורוש שהרי היה ג"כ ממיתה לחיים.

ומכח קושי' זו ביאר הטורי אבן במגילה דלא כרש"י שאין כוונת הגמ' על שירת הים אלא על ההלל שאמרו בני בליל מכת בכורות עם אכילת הפסח והמצה והמרור כמבואר במדרש, והלל זה היה על היציאה לחירות בלבד. ולדבריו נמצא שכבר בעת יציאת מצרים יצאו מעבדות לחירות, לפי שסו"ס יצאו ממצרים ע"מ לצאת מידי המצרים ואף המצרים נתכוונו באותה שעה לשחררם אלא שאח"כ חזרו בהם, ואח"כ בקריעת ים סוף היה רק הצלה מחודשת מצד מה שבאו המצרים להינקם בהם אך כבר נשתחררו מתחת ידם קודם לכן.

ובדעת רש"י יש ליישב שכאשר פרעה ומצרים רדפו אחרי בני לא נתכוונו להרגם אלא רק לכובשם כבתחילה תחת ידם כאשר אמרו "מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו", ומה שאמרו בני למשה "המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר" כוונתם שכעת ינתנו למשיסה ולכו ביד מצרים אשר ינקמו בהם על שניסו להמלט מתחת ידם ולפגוע ברבים מהם ולתת עליהם יד קשה יותר מבתחילה (וכעין זה טענו למשה במצרים – ירא ה' עליכם וישפט וגו' לתת חרב בידם להרגנו", שע"י שהרימו ראש לפני פרעה ניתנו למשיסה וליד קשה מבתחילה ובודאי לא היה שם גזירת מות כללית הגם שהזכירו לשון להרגנו, ועל טענתם זו ממש אמרו כעת למשה "הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמר חדל וגו' וברש"י – והיכן דברו ירא ה' עליכם וישפט, וא"כ מוכח כנ"ל שגם כאן לא נתכוונו לגזירת מיתה).

ואאמור' דייק כדברי רש"י דהלא עיקר שירת הים נסוב על היציאה מעבדות לחירות, שכל עניינה על מפלת מצרים והנקמה שנעשתה בהם וכמעט שלא הוזכר הצלת בני מידם ומוכח שהשירה היא על היציאה מידם מעבדות לחירות ולא על ההצלה מידם ממיתה לחיים.

פט"ז ד': הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הייך בתורתו אם לא.

וברש"י – אם ישמרו מצות התלויות בו שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט.

איתא בגמ' יומא (ע"ה א') צדיקים ירדו על פתח ביתם בינונים יצאו ולקטו רשעים שטו ולקטו וכו', צדיקים לחם בינונים עוגות (משמע קודם אפיה – רש"י) רשעים טחנו בריחים, ע"כ. וצריך טעם הענין זה שנעשה במן שכל אחד ירד לו כפי דרגתו וכי יש כאן עונש לרשעים ולבינוניים ומדוע היה חילוק זה דוקא במן, עוד יש מקשים שא"כ עי"ז נודע תמיד על כל אחד ואחד את מדרגתו וא"כ תימה היאך טעו מבני ישראל במחלוקתו של קרח.

ונראה לבאר כל זה דהנה כידוע מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה ואינם באים כלל מכח השתדלותו אלא בהיפך למרות השתדלותו, וכתב בזה בעל מסילת ישרים (פרק כ"א) – שכבר היה האדם יכול להיות יושב ובטל והגזרה היתה מתקיימת אם לא שקדם הקנס לכל בני אדם בזעת אפך תאכל לחם אשר על כן חייב אדם להשתדל איזה השתדלות לצורך פרנסתו שכן גזר המלך העליון והרי זה כמס שפורע כל המין האנושי אשר אין להמלט ממנו וכו' אך לא שההשתדלות הוא המועיל אלא שההשתדלות מוכרח וכיון שהשתדל הרי יצא ידי חובתו וכבר יש מקום לברכת שמים שתשרה עליו ואינו צריך לבלות ימיו בחריצות והשתדלות, עד כאן דבריו הקדו'.

ועולה מדבריו שהאדם מחוייב לדעת שאין השתדלותו על מזונו מועילה כלום ואינה אלא רק כפריעת מס וכל מה שמקבל את מזונו הוא רק מצד מה שנגזר עליו, ולפיכך אסור לשום יהבו על השתדלותו וכן לא ירבה במעשי השתדלות שהרי אינו מועיל מעצמו כלום, ועיקר העיקרים אסור לעשות שום השתדלות של איסור שבין כך לא יועיל כלל (אפילו אם נראה מתחילה שהצליח במעשיו) וגם יפסיד לבסוף גם את מה שנגזר עליו, אלא צריך בד בבד עם ההשתדלות לשום את ביטחונו בהקב"ה שממנו מקבל הכל וגם יכיר שאינו פועל כלום מכחו והשתדלותו, ובכך גופא נפטר מקיום חובה זו או מצמצמה להכרחי ומזונו בא ברווח מאליו.

פ"ט"ז י"ט: איש אל יותר ממנו עד בקר. יש לעיין שהרי שיעור עומר הוא הרבה מאוד כשיעור חיוב חלה וא"כ היאך היה ציווי לאכול הכל ובפרט שהיו בהם זקנים וילדים, וגם אין אכילת כולם שווה שיש המרבה ויש הממעט, ומבואר שהיה שיעור של עומר לגלגולת לכל נפש. והאבן עזרא כתב בזה שכל האיסור הוא רק להותיר ע"מ לאכול ממנו למחר שהרי מצוותו שיבטח בה' שירד גם מחר, אך אינו מצווה לאכול את כולו ואת הנותר ישליכנו מחוץ לאהל.

ונראה לבאר עוד שהיה בו נס שהיה מתאים לכל אחד כפי צורך אכילתו וכפי שמשה צוה אותם "לקטו ממנו איש לפי אכלו" והיינו כפי רגילותו וצורך אכילתו, אלא שהיה בו נס על גבי נס שמצאו במדידה מידת עומר לכל אחד ואחד הגם שהיה מותאם לכל אחד לפי צורכו, וכפי שהיה בו נס של מידה אחת למרבה ולממעט שמצאו מידה שווה לכולם כמו כן היתה המידה שווה למרות שהמזון היה מתאים לכל אחד לפי צרכו, ומשום כך נצטוו כולם לסיימו ולא להותיר עבור מחר כיון שהוא נצרך לכל אחד כפי מידתו. ואין הכוונה שהיה הכמות גדולה אצל כולם ולא יכלו לשבוע עד שיגמרו מידה גדולה זו, אלא שהגם שהכמות היתה כפי רגילות האוכל וצורכו עדיין במדידתו נמצא אצל כולם מידת עומר, ובפרט שהמזן היה מזון רוחני הנבלע באיברים ולא היה מרובה במידתו. וכעין זה כתב הספורנו - כפי אוכלו שישביע את הרגיל לאכול הרבה ולא יתן מזון יותר מהראוי למי שהוא רגיל לאכול מועט.

וטעם הנס בזה שהיה מידת עומר לכולם ולא במידה הנצרכת לכל אחד ואחד, לפי שהיה ענין במזן שיהיה נס גלוי לעין כל שאין הכמות תלויה כלל במעשה המרבה והממעט ואין ההשתדלות מועילה כלל, אך הכל מותאם כפי הצורך של האוכל. ובזה מתבאר היטב כפל הציווי בדברי משה שאמר "לקטו ממנו איש לפי אכלו" ועוד הוסיף "עמר לגלגלת מספר נפשתיכם תקחו" וצ"ב היאך מתאים שיהיה גם לפי אוכלו וגם מידת עומר לכולם, ודוחק לומר שלפי אוכלו היינו שיהיה מידת עומר לכל אחד שהרי אינו שווה בכל ועוד שא"כ

המשך בעמ' ג'

כמו שמועיל תמיד השתדלות מועטת במזונות כאשר סמוכים ובטוחים בקב"ה. ולפי"ז מיושב עוד שענין קרוב ורחוק הוא בצדיקים ורשעים בענין מידת הביטחון, אבל קרח ועדתו שהיו אנשים גדולים לא היו רשעים לענין זה ולא טרחו אחר מזונם ולכך לא נמדדו בענין זה.

פ"ט"ז י"א: וידבר ה' אל משה לאמר, שמעתי את תלונת בני ישראל וגו' בין הערבים תאכלו בשר ובבקר תשבועו לחם וגו'. צ"ע מה נוסף כעת בדברי ה' על הדברים שדיבר מקודם למשה ואמר לו - הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וגו', ומשה כבר הודיע את זאת לבני ישראל - בתת ה' לכם בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבע. וכתב הרמב"ן ששיקר התוספת היה באומרו "שמעתי את תלונות בני ישראל" להודיעם שנחשב להם לעוון, וכתב עוד דיתכן שהודיעם בזה שמעתי יהיה לחוק קבוע כל ימי היותם במדבר.

עוד יש לעיין מדוע בתחילת הענין ענו משה ואהרן יחדיו לכל העם "ערב וידעתם כי ה' המוציא אתכם מארץ מצרים ובקר וראיתם את כבוד ה' וגו'", ואילו אח"כ דיבר משה לבדו "ויאמר משה בתת ה' לכם בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבע וגו'", צ"ע בזה במה נחלקו העניינים לשנים ומה הענין שבתחילה דיברו יחד ולבסוף דיבר משה לבדו. וברמב"ן כתב שמשה פירש את מאמרו הראשון היאך תדעו כי ה' הוציא אתכם שהוא בתת לכם בערב בשר לאכול וכו', ולא נתבאר מה פשר חילוק העניינים בדרך זו ומדוע חזר ופירש לבדו בלא אהרן.

והנראה לבאר בזה דהנה נאמר בתחילת הענין שבני ישראל נתלוננו על משה ואהרן כאחד על שהוציאו אותם אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב, והנה היו בני ישראל מאמינים בהשי"ת אחר שראו את כל המכות הגדולות שהביא על מצרים ואת קריעת ים סוף וכבר נאמר "ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו", אמנם עדיין העלו בדעתם שמא לא כל הנהגת משה ואהרן עמהם היא עפ"י ה' וסברו שמה שהוציאו אל המדבר היה מדעתם ולא עפ"י ה' ולכך נתלוננו עליהם דיקא ולא על ה', וכפי המפורש בפסוקים "וילוננו כל עדת בני ישראל על משה

והנה היה המזן מן השמים בלא שום מעשה או השתדלות וטירחה, ואעפ"כ היה בזה נסיון גדול לאלו שלא חיו עם מידת הביטחון בהקב"ה, לפי שהיה צריך במן לדעת בחוש ובידיעה ברורה שמקבלים את מזונם מאת הקב"ה ואין תלוי במעשה האדם כלל, ולפיכך נאסר להותיר למחר למען דעת שחיים יום יום מפי הקב"ה וכשם שירד היום כן ירד למחר, והנה לא הכל עמדו בנסיון אלא היו שהותירו למחר בפחדם שלא יהיה להם מה לאכול לפי שחשבו שהכל תלוי במעשה האדם וחריצותו, ולכך לא קיימו את המצוות התלויות במן שיסודם לדעת ולהאמין שהכל מהקב"ה ואין בכח החריצות כלום.

ובזה נראה לבאר גם את ענין המרבה והממעט, שהמרבה חשב שהכל תלוי בחריצות מעשיו וטרח ואסף הרבה כדי לשמור לימים הבאים, וסוף שלא הועיל כלום במעשיו שאסף באותו מידה כמו הממעט שעשה אסיפה מועטת והגיעו מזונותיו כפי שנגזר עליו מן השמים כמו כולם. ואפילו ביום הששי לא היה צורך להרבות באסיפה כלל שהרי בפעם הראשונה אספו כולם המרבה והממעט כבכל יום והנה מצאו לחם משנה שהיה כפול ליומיים כמ"ש רש"י עה"פ לקטו לחם משנה, לפי שכך הוא טבעו של המזן שאינו תלוי בהשתדלות וחריצות כלל.

ועפ"י נראה לבאר ענין הא דרשעים היו צריכים ללקט מרחוק ואח"כ לעבד את מזונם, דיתבאר דאינו מעלה עפ"י הדרגא הרוחנית אלא רשעים היינו לענין זה שהיו חלושים באמונה וביטחון ויצאו ע"מ ללקט בחריצות ובריבוי כענין המרבה דלעיל, ולפיכך כפום דרגתם נאלצו לקיים השתדלותם בריבוי הליקוט בטורח ובריחוק מקום, שמכיון שיצאו לפעול עפ"י כחם וחילם כן נגזר עליהם כמו כן שירבו טירחתם וכמו בכל המרבה בהשתדלות שאינו מועיל כלום אלא רק מרבה את טירחתו. וסוף שלא עלתה בידם אלא כמידת הצדיקים אשר יודעים את האמת שבין כך הכל מידי הקב"ה ואין מועיל ההשתדלות כלום, ולפיכך הם יוצאים ומלקטים במועט מן הסמוך לביתם ועולה בידם למזונם כפי מידתם

די שיאמר לקטו ממנו עומר לגולגולת. ולהנ"ל מבואר שאמר להם ללקוט כמות לפי אוכלם ושימצאו שהיא מידת עומר לגולגולת, וכן היה שלקטו ומדרו בעומר ומצאו מידה אחת לכולם ומסיים הכתוב "איש לפי אכלו לקטו", ומבואר.

(שמעתי לדייק שבתחילה נכתב פעמים "איש לפי אכלו" ולאחר שהיו אנשים שהותירו כתיב "איש כפי אכלו", ומבארים בזה שמכיון שהותירו ולא שבעו כל צרכם שוב לא מצאו אלא כפי מה שאכלו והיינו "כפי אכלו", ולדברינו יתכן להוסיף שאע"פ שלעולם היתה המידה מידת עומר לכולם אך השביעה בו היתה "כפי אכלו", והוא מה שנאמר "ויענך וירעיבך ויאכילך את המן").

ועוד יש לעיין האם היה ציווי לבני ישראל לאסוף כמידת עומר בדיוק וכדברי משה "עומר לגולגולת וגו' תקחו", וא"כ נמצא לכאורה שהמרבח והממעט עברו על ציווי ה'. אמנם יתכן לומר שאספו במידה משוערת ויש הרגיל להרבות ויש הרגיל למעט ולבסוף נמצא שכולם שאספו מידת עומר אבל לא עברו על מצות ה', ורק מי שבאמת אסף מתוך כוונה תחילה שיהיה לו יותר ממידת עומר עבר בזה על מצות ה'. וראיתי מי שדייק מדכתיב "ויעשו כן בני ישראל ולא העדיף המרבה והממעט" שמשמע שאספו כדו"ק ולא עברו על מצות ה' אף המרבה או הממעט.

ולפי מה שנקטנו לעיל יתבאר שמשם ציווים ללקוט לפי אוכלם והיינו כפי שרגילים לאכילתם לאותו יום ושלא יוסיפו יותר מכפי אכלם לאותו יום ע"מ לשמור למחר, והוסיף לומר להם שסו"ס ימצאו עומר לגולגולת במדויק, וכן עשו כדבריו שאספו כרגילותם והיינו המרבה והממעט כל אחד כפי מה שרגיל באכילתו, וסוף שמצאו מידת עומר הגם שלקטו לפי אכילתם. ואמנם אף הרגיל לאכול יותר מעומר לא נצרך לאסוף בדוקא כרגילותו יותר מעומר מאחר שידע שימצא מידת עומר (והעומר הספיק לו לאכילתו וכפי שכתב הספורנו), אך הממעט אסף במועט כפי אכילתו וסוף שמצא גם הוא מידת עומר.

לשובע, וכל זה כדי להראותם שהכל מאתו ותשובתם ממנו ולכך חזר הקב"ה כאן שוב על דבריו בפניהם למען דעת שכל מעשי משה ואהרן המה על פיו..

ועפ"י הביאור הנ"ל יש ליישב תמיהה גדולה, דהנה עשרה נסיונות ניסו אבותינו את הקב"ה במדבר עד שנגזר עליהם במרגלים למות במדבר (כפי שנאמר וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקלי), ובגמ' ערכין (ט"ו א') מבאר כל העשרה נסיונות ובהם שנים במן דכתיב אל תצאו ויצאו (בשבת) ואל תותירו והותירו, ותמוה מדוע לא נכלל גם מה שנתלוננו בבקשת הלחם מעיקרא, ואע"פ שביקשו דבר שנצרכו לו סו"ס ביקשוהו בלשון תלונה וכפי שכתב רש"י בתלונתם על המים (לעיל ט"ו כ"ה) "ראה קשי ערפן שלא נמלכו במשה בלשון יפה בקש עלינו רחמים שיהיה לנו מים לשותות אלא נתלוננו" וא"כ מ"ש הלחם.

ובזה יתבאר שהנה בכל העשר נסיונות היתה תלונתם על ה' על מה שעשה עמהם ולא האמינו בו וכפי הנאמר בתהילים (ע"ח) "וידברו באלקים אמרו היכול א-ל לערוך שלחן במדבר וגו'", וגם מצאנו שתמיד המתלוננים היו מפחותי מבני שהם המכונים במקרא "העם" ועימם הערב רב, ואילו כאן בתלונות הלחם והבשר נתלוננו "כל עדת בני ישראל" שהם גדולי בני ישראל, והביאור שכאן לא נתלוננו על ה' כלל אלא נתלוננו רק על משה ואהרן שחשבו שלא היה עפ"י ה' מה שהוציאו למדבר אך לא כפרו בה', ולכך אינו נחשב מעשרה נסיונות שניסו את ה' ודו"ק.

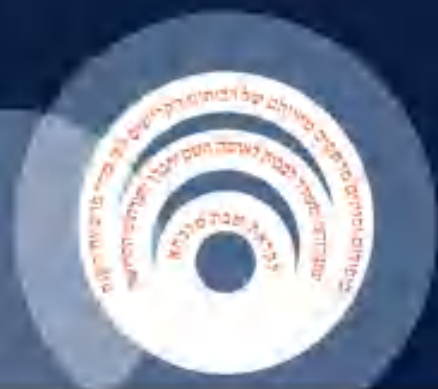
ואהרן במדבר וגו' כי הוצאתם אתנו אל המדבר הזה וגו', ומאידך הזכירו את ה' בתוך תלונתם "מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים וגו'" ומוכח שהאמינו בה' ולא עליו היתה תלונתם.

ובזה יתיישב שעיקר תשובת משה ואהרן לבני ישראל היתה שלא עלינו תלונתכם שהרי הכל עפ"י ה' ועליו היא תלונתכם, והוכחתם לבני"ה היתה שאמרו שתראו שיעשה לכם בזה נס ופלא היאך תקבלו את מזונותיכם ותדעו כי ה' הוציאכם למקום הזה וא"כ לא עלינו תלונתכם אלא על ה', וזהו שאמרו "ונחנו מה כי תלינו עלינו". ולפי שזו היתה עיקר תשובתם אזי לא הזכירו עדיין כיצד יבואו מזונותיהם אלא רק הודיעם בזה שיעשה ע"י נס ועי"ז תדעו שהכל מאת ה', ולפיכך בזה השיבו אהרן ומשה יחד לפי שהיתה התלונה על שניהם. ורק לאחריו בא משה להודיעם כיצד יתרחש נס זה שבערב תאכלו בשר ובבקר לחם לשובע, וכאן פירש משה לבדו לפי שאליו נאמרה קודם נבואה זו של "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים", ושוב חזר משה על תשובתם הראשונה ואמר "בשמע ה' את תלנתיכם אשר אתם מלינים עליו ונחנו מה לא עלינו תלנתיכם כי על ה'".

ורצה משה עוד להוכיחם ולהראותם בחוש שהכל מאת ה' ועליו תלונתם ולכך הוסיף ואמר לאהרן שיאמר לבני"ה שיקרבו לפני ה', שהרי תלונתם היא עליו וא"כ עניינם הוא עם ה' לבדו וצריכים לעמוד לפניו. וכאשר נפנו בני ישראל אל המדבר נגלה כבוד ה' בענן והודיעם ששמע את תלונתם ובין הערבים יאכלו בשר ובבקר לחם

לקראת שבת מלכתא

ומורינו הרב גלאי לא הרפה: הרב אברמוב, קח ממנו את המספר שלו. ותמהתי, איך אקח את המספר שלו, וכי אני אנסה להרויח מזה שהוא רוצה ברכה?! הרב גלאי המשיך בשלו: אני אומר לך קח את המספר שלו. כשהרב גלאי ראה שאני מתקשה לקחת את המספר שלו, הוא פנה אל אותו אדם ואמר לו..

הגאון רבי יחזקאל אברמוב שליט"א ראש כוללי וישיבת 'כתר תורה' על השגחה פרטית בכל צעד ושעל

ויאמינו בד' ובמשה עבדו (יד לא)

מעשה שאנו זכינו לראות - בהשגחת ה' גלויה

בהקשר לזה, יש עימנו כמה מעשים שזכינו וראינו השגחת ה' גלויה לטובת הכוללים. ואחד מאלף מהם מצאתי: לפני כמה חודשים, בסוף החורף דאשתקד, הייתי בחו"ל יחד עם מורינו הגר"ש גלאי שליט"א, ובין השאר השתתפנו שם בכמה חתונות. באחת החתונות, בהיותי יושב ליד מורינו הגר"ש, אשר בזמנים אלו אני דואג שלא ידחקו את הרב אנשים רבים, ניגש יהודי לבקש ברכה מהרב. אומר לו הרב: אתה רוצה ברכה? "שתהיה לך שייכות" ובעודו אומר זאת החווה הרב גלאי באצבעו עלי, כלומר: שיהיה לו קשר איתי ויסייע לי לכוללים. והנה הרב גלאי שליט"א אף פעם לא שולח אלי אנשים שיהיה להם שייכות איתי. ויהי הדבר לפלא.

והנה הרב גלאי לא הרפה. והוא פנה אלי: הרב אברמוב, קח ממנו את המספר שלו. ואמנם תמהתי. איך אני אקח את המספר שלו, וכי אני אשתמש ואנסה להרויח מזה שהוא רוצה ברכה?! אני לא מסוגל. לא בשבילי! הרב גלאי המשיך בשלו: אני אומר לך קח את המספר שלו. כשהרב גלאי ראה שאני מתקשה לקחת את המספר שלו, הוא פנה אל אותו אדם שביקש ברכה ואמר לאותו אדם שביקש ברכה: כפי שהנך רואה, הוא לא יקח ממך את המספר שלך, קח אתה את המספר שלו. לזה הסכמתי. ואכן, מסרתי לו את המספר שלי, ואני מסיח דעתי מהסיפור.

בהיותי ברכב יחד עם הרב גלאי

בתום שהותנו בשמחה, בהיותי ברכב יחד עם הרב גלאי, שאל אותי הרב: למה לא רצית לקחת את המספר שלו? השבתי: לא הייתי מסוגל להשתמש בזה בצורה כזו, הרגשתי כאילו אני 'סוחט אותו'. הנה הוא רצה ברכה, וכדי לקבל ברכה הוא יצטרך להביא לי כסף. ואילו הייתי מכיר אותו, ניחא, אבל אני אפילו לא יודע מי הוא. המשכתי ושאלתי: הרב מכיר אותך? הרב השיב לי: אני לא מכיר אותך, אבל הרגשתי שזה מה שנכון, הוא פנה אלי, ואני הפניתי אליך, ואני חשבתי שזה טוב לך וטוב לו.

המשך המעשה היה שבהמשך הלילה קבלתי טלפון מאותו יהודי שביקש ברכה. הוא אומר לי שהוא זה שנפגש איתנו בחתונה. ועל-כן הוא שואל אותי מתי אנו יכולים לדבר? אמרתי לו: מחר בבוקר. וסיכמנו שנדבר בטלפון בעשר בבוקר שלמחרת. משום מה - כעבור זמן מה שכחתי מהסיפור, הייתי בכלל באזור אחר בפאתי ברוקלין. זה היה כבר בשעה אחת בלילה, הורדתי את הרב גלאי באכסניה שלו, ובתוך כך אני תוהה איפה אני הולך ללון הלילה. בלית ברירה, נזכרתי יש אחד מתומכי הכולל, שאני יודע שיש לו איזה חדרון אירוח שאני תמיד יכול להיכנס וללון, מבלי להודיעו, ושמתו פעמי לשם.

הרמב"ן כותב את דבריו המפורסמים: "זמן הניסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה בניסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברנו ומקרנו שכולם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם בין ברבים בין ביחיד... הכל בגזירת עליון".

יסוד הדברים האמורים הם לדעת שהקב"ה באמצעות הניסים המפורסמים בא להראות לעולם שהוא משגיח על העולם והוא יודע בכל מה שקורה בכל פרט ופרט גם הנסתרים. וכמו שבניסים הגדולים, שאין חולק כי הם מאיתנו יתברך, הרי אף בדברים הקטנים ביותר הוא יודע כל מה שקורה בכל פרט ופרט. גם בדברים הפשוטים והנסתרים, ואם האדם לא מאמין בזה אין לו חלק בתורת משה! ועד היכן הדברים מגיעים, שבדורות האחרונים היו מעשים שבהם ראו השגחה אלוהית גלויה, מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל ב"ארחות יושר" מביא: "ושמעתי מגיסי הגאון הצדיק רבי שאול ברזם שאמר שמרן החזון איש אמר לו, שעד הדור האחרון היו רואים כולם השגחה על גדולי ישראל.

והגאון רבי אלעזר משה מפינסק היו הגויים דוחפים אותו שידרוך על שדותיהם כי כולם ידעו שהשדה שהוא דורך עליה מתברכת. והגדול ממינסק היו בעירו כלבים רעים שכל העובר שם היו מתנפלים עליו,

וכשהגדול הנ"ל היה עובר היו בורחים וזה ידעו כל העיר. רק בדור האחרון ממש בטל זה, כנראה להגדיל הנסיון בעקבתא דמשיחא". ומוסיף הגר"ח דבר נורא: "ואף על פי כן מי שרוצה לראות רואה גם היום". דבריו מדויקים להפליא, אין הדבר תלוי רק לפי מה שהאדם צדיק יותר, אלא הדבר תלוי לפי מי שרוצה לראות, מי שרוצה לראות רואה את הקב"ה גם היום.

ממשיך ה"ארחות יושר" ומביא: "וסיפר החזון איש על עצמו שכשהיה במינסק בזמן המלחמה לא היה לו פספורט, ושם מי שנתפס בלי פספורט היו יורים בו מיד. ושמע שבאו חיילים לעיר לחפש והלך לברוח מהעיר, רק טעה ובמקום לברוח לצד השני ברח לצד שהחיילים עמדו, והם עמדו שם בשתי שורות והוא עבר ביניהם ואף אחד לא אמר לו דבר עד שעבר עד הסוף, וברח משם. ואמר שהיה בטוח שלא ינזק בשביל שגמר אז לכתוב ספרו על עירובין. [הוא ברח כי צריך לעשות השתדלות]. עד כאן מה שסיפר לי הגר"ש ז"ל בשם מרן זצ"ל. וכנהנה יש מעשיות לרוב על גדולי ישראל עדויות נאמנות שאי אפשר להכחישן, והרוצה לראות רואה".

כך הם פני הדברים, ממש כדברי הגר"ח: "מי שרוצה לראות רואה. ואכן, זוכים אנו לראות כסדר את ההשגחה הגלויה, בעניני הכוללים בפרט, ויש עמי מעשים לרוב. אספר מעט מהם.

התקיימה החתונה שזה מרחק שעה וחצי נסיעה משם? הוא ענה לי: ידעתי שבעשר אני צריך לדבר איתך בטלפון, אמרתי לעצמי בדרך למקום עבודתי, שאשב לאכול באיזה מקום בצורה רגועה ואדבר איתך. וכך באורח פלאי בשעה עשר בדיוק מצאתי את עצמי יושב ומדבר אתו פנים בפנים, וברור שבאופן כזה התועלת גדולה לאין ערוך], ומאז ב"ה הוא מידידי הכולל הטובים. והנה היה זה השגחה מופלאה לאורך כל השתלשלות הדברים, כיון שיכול הייתי לישון במקום אחר, וגם אם כן הייתי אוכל בביתו וכהנה כהנה, אבל הקב"ה סיבב בכל הסיבות שכך בדיוק ניפגש.

והנה כשהתבוננתי בעומק הסיפור שקרה עימי, שאלתי את עצמי, מה הפירוש בסיפור הזה? מה הקב"ה עשה פה? הבנתי שהקב"ה אומר לי: מה אתה חושב, כאילו אתה עושה ככה וזה ככה? וההשתדלות הזו תצליח והמעשה הזה יביא את התוצאה הזו? אני דואג לך! אני מסדר לך את מה שאתה צריך. ומלבד זה גם שמעתי איך הקב"ה אומר לי אני משגיח עליך אני מסדר לך את מה שאתה צריך, איך שהפגיש אותי בהשגחה מופלאה שכזו, באופן שלא יעלה על הדעת כלל. אין זאת רק שהוא עושה ומעשה לכל המעשים, וההשתדלות שלנו לא פועלת דבר, אלא הכל בהשגחתו הפרטית על כל צעד ושעל.

(קטעים נבחרים מתוך הספר 'באמונתו יחיה')

בהיות שהשעה היתה מאוחרת מאד, השארתי הודעה לבעל האכסניה, שנכנסתי לחדר האירוח שלו ללון שם, כדי שיידע שאני שם, ושאני אבוא איתו לשחרית. ואכן, בבוקר הוא קם ושמע את ההודעה והמתין לי, וכך יצאנו יחדיו לשחרית, במרחק נסיעה משם, היות ולא היה מניני תפילה בקרבת מקום.

אחרי שחרית בעל האכסניה הציע לי לאכול עמו בביתו פת- שחרית, אך בני-ביתו העדיפו שהפעם יזמינו את האוכל [כפי שמצוי שם לרוב]. אמנם אחרי כמה נסיונות, לא עלה בידו של בעל האכסניה להזמין, בלידת ברירה הציע לי כתחליף לנסוע לאיזו מקום מסויים לאכול שם את ארוחת הבוקר. ואף שאני בדרך כלל לא נוסע למקומות לאכול, למרות שבארה"ב זה מצוי, הפעם נעניתי לבקשתו.

אנחנו נוסעים עשרים דקות לאותו מקום. שכאמור, לי זה הפעם ראשונה שאני נמצא במקום הזה, ובכלל, המקום ההוא כלל לא נמצא בישוב יהודי, כאשר מוקפים אנו סביבנו באנשים שונים לגמרי. והנה הגענו למקום בשעה חמישה לעשר. בשתי דקות לעשר אני לפתע מבחין באדם שנכנס, ואני מביט בו ושואל את עצמי: רגע, זה לא אותו אחד מהחתונה אתמול בלילה? אני ניגש ושואל אותו האם זה אכן הוא, והוא משיב לי בחיוב. שאלתי אותו: מה אתה עושה פה, הרי אתה בכלל לא מהאזור, הלא אתה מהאזור ששם

החבר שלי התלהב מאוד, ואמר לו בחזרה "מזל טוב! איזו שמחה. כל כך התרגשנו לשמוע שהתארסת... פשוט נכד ראשון במשפחה, איזה יופי!". הבחור שמח לקבל את הברכות, אבל קצת התכרכמו פניו כשהזכירו שהוא הנכד הראשון במשפחה. "זה נושא רגיש", הוא הסביר...

הגה"ח רבי אליהו דינקל שליט"א, משגיח בישיבות סדיגורא וטשכנוב, על הלימוד שצריכים אנו להוציא מקריעת ים סוף, כהדרכה לענייני שידוכים

למדרגה כזאת, ולכן נאמר 'שיר משה ובני ישראל', בלשון עתיד, שהם למדו לומר שירה לא רק על ניסים שכבר קרוב בפועל, אלא גם על ניסים שהם מאמינים באמונה שלמה שיתחוללו בעתיד.

ואם כן הגענו להבנה, שכדי לקרוע את הים, צריכים שלושה דברים: אמונה שלמה, ביטחון מלא ושמחה אמיתית. מי שזוכה להחזיק בשלוש מדרגות אלו, יזכה שהים ייקרע עבורו.

הדברים אמורים כלפי מעוכבי השידוכים. להחזיק בשלושת המדרגות הללו, אמונה ביטחון ושמחה, ובסייעתא דשמיא יראו ישועות, ועל כך אספר מעשה שממש בדידי הוא עובדא, ואני נאלץ לשנות את הפרטים שלו כדי שלא לחשוף את הדמויות.

האבא התלהב, הוציא מהכיס שלו 001 שקלים ונתן לי דמי קדימה

הכרתי בחור מבוגר שלמרות שהיה בחור טוב ומלא בהרבה מאוד מעלות ומיזדות טובות, לא זכה למצוא את הזיווג שלו. חיפשו וחיפשו, ההורים שלו התקשרו לכל השדכנים בעולם, ושום דבר לא עזר. הטלפון בביתם דמם במשך תקופות ארוכות, כמעט לא היו הצעות. ביום מן הימים פגשתי את אביו, דיברתי איתו על הבן שלו, הוא הסיח בפני את כאבו הגדול, ואני אמרתי לו שאני מקבל על עצמי להשתדל לחפש לו שידוך בלי נדר.

האבא התלהב, הוציא מהכיס שלו 100 שקלים ונתן לי דמי קדימה על התשלום שנהוג לשלם לשדכן.

"עוד לא הצעתי שום שידוך", אמרתי לו, "למה אתה כבר רוצה לשלם?", והוא הסביר לי שזה עניין של אמונה, הוא מתחזק עכשיו באמונה ומתמלא ביטחון שאני אהיה השליח הטוב. הוא מרגיש שהישועה קרובה, וכבר מעכשיו הוא שמח על השידוך המתקרב, ולכן הוא גם מתחיל לשלם את דמי השדכנות. הנה התשלום הראשון!

ידוע לכל מה שחז"ל הקדושים כתבו ברוח קדשם, שקשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף, וכבר עסקו בנושא רבים וטובים, בביאורים שונים, מדוע מצאו חז"ל מקום להשוות בין שני עניינים שלכאורה אין ביניהם שום קשר.

אבל אנחנו ננסה להתמקד יותר בנקודה, מה אנחנו יכולים ללמוד מההשוואה הזאת, בין זיווגו של אדם לקריעת ים סוף, ומה הוא הדבר שאנחנו יכולים להוציא מכאן, ואולי גם לעזור למעוכבי שידוכים למצוא את זיווגם בזכות זה.

ברש"י הקדוש, אנחנו רואים שהוא התקשה מיד עם תחילת השירה, במילה השניה של 'אז ישיר', מתעכב רש"י על המילה 'ישיר', הרי השירה נאמרה בעבר, ואם כן היה צריך להיות כתוב אז שר משה. מדוע נאמר הפסוק בלשון עתיד, ומבאר רש"י שעלה בלבו של משה לשיר שירה, כשעלה הרעיון בלבו, היה זה לפני ששר, וממילא מתאים לכתוב 'ישיר' בלשון עתיד.

בספה"ק 'אהבת שלום' מביא בפרשתנו את דבריו הקדושים של רבינו השל"ה הק, שמביא מדרש שאמרו חז"ל על הפסוק 'תשורי מראש אמנה', שעתידי ישראל לומר שירה לעתיד לבוא.

מקשה השל"ה הק', הרי נראה שיש כאן כפל לשון. 'עתידי ישראל', כלומר, זה יקרה בעתיד, 'לומר שירה לעתיד לבוא'... עוד פעם אומר המדרש שזה יקרה בעתיד? הלא דבר הוא!

אלא מסביר השל"ה הק' שעתידין ישראל לומר שירה על ניסים שעוד לא קרו, אלא שיקרו לעתיד לבוא. הם יאמינו בכזאת אמונה ברורה ושלימה, בשמחה מופלגת ובביטחון מלא, שהקב"ה עתיד לעשות להם נס, וממילא יוכלו לומר שירה עוד לפני שהתחולל הנס בפועל.

ובאמת גם משה רבינו ע"ה רצה לשיר שירה עוד לפני קריעת ים סוף, כך מביא השל"ה בשם הספר הקדוש 'ברכת אברהם', אלא שבני ישראל עוד לא היו בדרגה הזאת, לכן המתין משה רבינו עד לאחר שיצאו מים סוף, ומוסיף ה'אהבת שלום' שלאחר קריעת ים סוף נתעלו בני ישראל והגיעו בעצמם

הם התחילו לאיים עליו ולצרוח עליו, אבל הוא בשלו. הכיפה נשארת לראשו

לקחתי את הכסף, הנחתי בצד, וקיוויתי בכל לבי שבאמת דמי הקדימה הללו יהפכו במהרה לדמי שדכנות.

הרבי מטאלנא זצ"ל, התגורר בילדותו בארה"ב בבית הוריו. האווירה ברחוב לא היתה תורנית במיוחד, ומי מדבר על אווירה חסידית וחינוך חסידי. אבל אביו היה רבי צדיק וקדוש, והוא גידל את ילדיו בדרך החסידות, בלי לוותר על קוצו של יוד.

והנה, באותה עת הזמין אותי אחד מחברי לשמחת פדיון הבן לנכד שלו. האירוע היה קרוב לבית שלי, ואני אמרתי לו שאני אשמח לבוא וליטול חלק. אבל באותו היום שבו התקיים הפדיון, היו לי כמה סידורים בלתי ניתנים לדחייה, והחמצתי את האירוע החשוב.

כשהגיע הילד לגיל בר מצוה, הבינו הוריו שאין מנוס, אלא לשלוח אותו למקום אחר ללמוד תורה. אמריקה זה לא מקום לבחור חסידי. החלו להיערך ולהתכונן, ולבסוף כשהיה כבן 14, שלחו אותו ללמוד בארץ ישראל, לא לפני שמצאו יהודי חסידי ירא ושלם, שעמד להפליג בספינה מארה"ב לארץ ישראל, והסכים לפרוש את חסותו על הנער בדרך.

כשהגעתי הביתה, היה זה שלוש שעות אחרי המועד שנקבע לפדיון. אמרתי לעצמי, מי יודע, אולי הם עוד שם, לפחות אגיד להם מזל טוב.

ההפלגה ארכה מספר שבועות, ובמהלכה היה איזה אירוע שבו הגויים על הספינה חגגו ושתו לשוכרה, וכטוב ליבם בוודקה או ברום, הם החליטו שכל האנשים בספינה צריכים להוריד את הכובע שלראשם. כולם ראו שיכורים כאלו גסים ואלמים, וצייטו לבקשתם, אבל הנער בן ה-14 סירב בתוקף. הוא לא מוריד את הכובע. הם התחילו לאיים עליו ולצרוח עליו, אבל הוא בשלו. הכיפה נשארת לראשו ולא יורדת בשום אופן. הם החלו לחבוט בו, אבל הבינו שהוא עקשן יותר מהם, ועזבו אותו לנפשו.

נכנסתי לאולם, ובאמת ראיתי שהחבר שלי עוד היה שם, הם ארזו את הדברים האחרונים והתכוונו לצאת. כשהוא ראה שבאתי לכבד אותו ולאחל לו מזל טוב, הוא התיישב בחזרה, שתינו 'לחיים', דיברנו קצת דברי תורה, והנה מגיע בחור כבן 20, ניגש לידידי ואומר לו מזל טוב.

החבר שלי התלהב מאוד, ואמר לו בחזרה "מזל טוב! איזו שמחה. כל כך התרגשנו לשמוע שהתארסת... פשוט, נכד ראשון במשפחה, אה??? איזה יופי!".

לאמא שלי יש אחות שעדיין לא התחתנה

בסופו של דבר הגיעה הספינה ליעדה, הוא הגיע לירושלים עיר הקודש, שם למד בישיבת 'אהל משה', אצל הגאון רבי יצחק ירוחם דיסקין זצ"ל, בנו של המהר"ל דיסקין.

הבחור שמח לקבל את הברכות, אבל קצת התכרכמו פניו כשהזכירו שהוא הנכד הראשון במשפחה.

מרת הגרש"ז אויערבך שהכיר אותה באותן שנים, סיפר לימים שזה היה נושא לשיחה בכל ירושלים. 'הבחור האמריקאי', כך הם כינו אותו, זה היה מקרה חריג מאוד שבחור מגיע מאמריקה עד ירושלים כדי ללמוד בישיבה, לא שמעו לפני כן על דבר כזה, וכל ירושלים דיברה על כך.

"זה נושא רגיש", הוא הסביר, "לאמא שלי יש אחות שעדיין לא התחתנה. היא כבר מתבגרת וכ"כ קיוויתי שהיא תתארס לפני, מאוד לא נעים לי להתחתן לפני הדודה שלי. אני מרגיש שזה כמו לרקוד על הדם שלה חלילה וחס.

אחרי כמה שנים, שב הבחור לאמריקה כשהוא מלא וגדוש בתורה וביראת שמים טהורה שקנה בארץ ישראל. הוריו כמובן שמחו מאוד לראותו, ואחרי תקופה קצרה הגיע רבי מאיר שפירא מלובלין, מייסד 'הדף היומי', לגיוס כספים באמריקה, לצורך הקמה ומימון הפעילות של ישיבתו המפורסמת 'ישיבת חכמי לובלין'.

החושם השדכניים שלי מיד נדלקו... רגע רגע, אני הרי הבטחתי לחפש שידוך לבחור המבוגר, בוא נראה אם יש על מה לדבר.

באו האב ובנו לקבל את פניו של רבי מאיר שפירא, שהתרגש מאוד לראות כזה בחור חסידי, 'חניוק' בארץ ניכר, באמריקה. רבי מאיר שפירא שיבח מאוד את הבחור ואמר שעד אז הוא ראה באמריקה כמה אדמו"רים שהתביישו להציג בפניהם את הבנים שלהם, כי הילדים גדלו בכזאת אווירה שהשפיעה עליהם שלא לטובה. זאת הפעם הראשונה שהוא פוגש רבי באמריקה, שיכול להתפאר בבנו, כי באמת ראוי להתהדר בכזה בן מיוחד במינו.

אמרתי לבחור הזה, שבדיוק התארס, "מה אתה דואג, היא עדיין יכולה להתחתן לפניך! הרי אצל החסידים נוהגים להמתין חצי שנה ואפילו עשרה חודשים בין האירוסין לחתונה, במיוחד בגילאים צעירים. היא מבוגרת יותר, כשהיא תתארס, היא תתחתן בתוך שלושה חודשים, כך שזה בכלל לא מופרך שהיא תתחתן לפניך". הבחור התלהב מהרעיון... "הלוואי", הוא אמר, "זה מאוד יקל עלי לשמוח בחתונה שלי!".

מרת הגרש"ז אויערבך שהכיר אותה באותן שנים, סיפר לימים שזה היה נושא לשיחה בכל ירושלים. 'הבחור האמריקאי', כך הם כינו אותו, זה היה מקרה חריג מאוד שבחור מגיע מאמריקה עד ירושלים כדי ללמוד בישיבה, לא שמעו לפני כן על דבר כזה, וכל ירושלים דיברה על כך.

אמרתי לו, "תאמין בזה, וזה יקרה. כמו בקריעת ים סוף, צריכים אמונה, צריכים ביטחון ושמחה. אם תאמין בזה בעזרת ה' זה יקרה". בו במקום לקחתי ממנו את הפרטים, והשידוך התחיל לרוץ. לחתונה של החתן הזה הגיעה הדודה כאשה נשואה, שמחה ומאושרת! ו-100 השקלים שהנחתי בצד אכן הפכו לדמי שדכנות.

כשאני מספר את הסיפור הזה, אנשים מאוד מתרגשים

אחרי כמה שנים, שב הבחור לאמריקה כשהוא מלא וגדוש בתורה וביראת שמים טהורה שקנה בארץ ישראל. הוריו כמובן שמחו מאוד לראותו, ואחרי תקופה קצרה הגיע רבי מאיר שפירא מלובלין, מייסד 'הדף היומי', לגיוס כספים באמריקה, לצורך הקמה ומימון הפעילות של ישיבתו המפורסמת 'ישיבת חכמי לובלין'.

כשאני מספר את הסיפור הזה, אנשים מאוד מתרגשים, וגם אני בכללם. קודם כל מבחינה אישית זאת זכות גדולה לעשות שידוך, על אחת כמה וכמה כשמדובר במעוכבי שידוך שהמתינו כל כך הרבה שנים, הסיפוק שחווה שדכן שמצליח להוציא לפועל כזה שידוך הוא עצום, אי אפשר לשער ולתאר!

באו האב ובנו לקבל את פניו של רבי מאיר שפירא, שהתרגש מאוד לראות כזה בחור חסידי, 'חניוק' בארץ ניכר, באמריקה. רבי מאיר שפירא שיבח מאוד את הבחור ואמר שעד אז הוא ראה באמריקה כמה אדמו"רים שהתביישו להציג בפניהם את הבנים שלהם, כי הילדים גדלו בכזאת אווירה שהשפיעה עליהם שלא לטובה. זאת הפעם הראשונה שהוא פוגש רבי באמריקה, שיכול להתפאר בבנו, כי באמת ראוי להתהדר בכזה בן מיוחד במינו.

אבל האמת היא שאין פה חידוש גדול, לכשנתעמק ונבחן את השידוכים שנסגרים סביבנו, נמצא שבמקרים רבים אפשר לראות בחוש איך הקב"ה הוביל את האנשים מסביב בכזאת דרך שבאמצעותה ובמהלכה הם פגשו אנשים שלא היו אמורים לפגוש בכלל, וכך יצא לפועל עוד שידוך והוקם בית נוסף בישראל.

ועל כך אני אספר כאן את הסיפור המופלא של השידוך של מורי ורבי כ"ק מרת אדמו"ר מטאלנא זיע"א. סיפור חוצה ימים ומדינות, ממש הפלא ופלא.

בשמחת האירוסין פגשתי את ראש ישיבת 'יד אהרון' הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א, הישיבה שבה למד באותה העת החתן ולפני שקמתי לצאת, הצעתי להרב אייכנשטיין לחזור איתי לירושלים. ישבנו שנינו יחדיו ברכב העולה ירושלימה. באמצע הדרך, אומר לי הרב אייכנשטיין, הרב גולדבלט יש לי קושיא חזקה, אני רוצה לשאול אותך אותה

שתי עובדות שארעו להגאון רבי משה אהרון גולדבלט שליט"א, מראשי ישיבת 'קרית מלאכי'

זה א-לי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו (טו ב)

מאת: הרב צבי גטק

השל"ה הקדוש, פותח את עשרה מאמרות שלו, ברמז נפלא.

אומר השל"ה: אם האדם מגיע לדרגה שיזה א-לי, כלומר הוא מכיר בעצמו ומחובר לעבודת ה' בכל עצמותו, ומעצמו הוא מכריז זה קלי, אז הוא זוכה ל'ואנוהו', כמבואר בחז"ל שהכוונה 'אני והוא' - כלומר חיבור חזק ובלתי אמצעי עם הקב"ה, אבל אם דרגתו היא רק 'אלוקי אבי' כלומר הוא עושה את המצוות כי כך הוא חונך וכך הוא מצווה, אבל אין לו חיבור אמיתי, אז 'וארוממנו', כביכול הקשר מרומם ממנו, זה לא קשר חזק כמו זה קלי.

עלינו להתבונן, על זכיינו, להיות העם הנבחר, 'עם האלוקים', ומתוך אהבת ה' לשמוח בו ובמצוותיו, אשרינו, בחשק, בהתלהבות דקדושה, לקיים רצון אבינו שבשמים.

לא כי כפו עלינו לקיים את המצוות, ומה לעשות אין ברירה, הלא אנחנו מאמינים בני מאמינים בשכר ועונש, אז אין ברירה, מי שלא מקיים מצוות, נענש.. חלילה, אלא מתוך אהבת ה' והכרה עמוקה ש'זה א-לי'..

אני רוצה לספר שתי עובדות שארעו להגאון רבי משה אהרון גולדבלט שליט"א, מראשי ישיבת 'קרית מלאכי'. סיפורים אלה מדגישים את המעלה של כל אחד מאיתנו, שמשתלם ברוחניותו, בהשגת דרגת 'זה קלי', ולא מסתפק במה שקיבל מאבותיו, אלא מתחבר להשי"ת באהבה ובשמחה.

השוטר הורה לי לאלתר לעלות לניידת, נבהלתי מעט, אך כשעליתי הבנתי מדוע..

היה זה יום קיץ חם סיפר הרב גולדבלט, צעדתי לכיון הישיבה, הרחובות היו מלאים בכוחות בטחון, הימים ימי מלחמת צוק איתן, שגבתה בעיר מספר הרוגים ה"י, מטילי החמאס.

לפתע נעצרת על ידי ניידת שיטור, ואיש הבטחון שואל אותי, 'כבוד הרב לאן אתה הולך', עניתי כי אני בדרכי לישיבה, השוטר הורה לי

לאלתר לעלות לניידת, נבהלתי מעט, אך כשעליתי הבנתי מדוע.. נכנסתי למכונית, והשוטר הסביר לי שהוא יקח אותי טרמפ לישיבה, ואז הוא שואל אותי: כבוד הרב, למה אנחנו חוטפים טילים?, למה?, הרב יודע?.

מנימת השאלה היה נראה, כי זו שאלה ע"מ להשיב, אז שתקתי, השוטר שהמשיך בנסיעה לכיון הישיבה, כבר החנה את רכבו בחזית הישיבה, ובטרם ירדתי הוא אומר לי: הרב יודע למה יש טילים, למה יש נפגעים, אני גיד, פשוט הקב"ה אומר לנו, 'חבר'ה אני לא מד"א'. הוא ראה שאני תמהה על דבריו, ולא מבין את כוונתו, אז הוא הסביר, כבוד הרב, הרי כעת כולם מתחזקים, חובשים כיפות, לובשים ציצית, ומבקשים מרבנו של עולם, שיציל אותנו, אז הקב"ה אומר לנו, חבר'ה, אני לא מד"א שמתקשרים אלי כשנמצאים במצוקה, אני מחכה לכם בימים רגועים שתתחברו אלי, עכשיו אתם מגיעים?! ירדתי מהרכב מהורהר, בדברי השוטר הפשוט, כשנכנסתי להיכל הישיבה, סיפרתי לבחורים את שאלתו של השוטר ותשובתו, ואמרתי להם: תלמידי היקרים, בשונה מהשוטר, אני אינני יודע מה הקב"ה רוצה, מה התביעה שלו עלינו, אבל אני כן יודע מה הקב"ה רוצה, הקב"ה רוצה שנאמר 'אני לא מלו-מדא'.

הוא לא רוצה שנקיים את המצוות ונלמד את התורה, כי ככה אנו כבר רגילים דורות ע"ג דורות, הוא לא רוצה שנהיה בגדר מלומדה!, הוא רוצה אותנו חיים ובווערים בעבודתו יתברך, אם נהיה כאלה, בוודאי ניצצל מכל פגע ומשחית. נכריז יחדיו אני לא מלומדה!

יושבים אצלי עשרות תלמידים יחסניים וכשרוניים, שאמא שלהם כבר 51 שנים בוכה עליהם בהדלקת נרות

ואם כבר אנו עוסקים בשל"ה הקדוש שבו פתחנו, אין יותר מתאים ממעשה נוסף שמספר הרב גולדבלט שליט"א.

וזה דבר המעשה: נסעתי לבני ברק, לאירוסי אחד מיוחד מבוגרי ישיבתנו, בחור שזה מקרוב בא, ממשפחה רחוקה מורה ומצוות, והוא החתן דני, עזב בורות נשברים לחצוב לו בארות של מים חיים, זכה עלה ונתעלה והוא כבר ממש ת"ח צעיר, מלא וגדוש בתורה וביראה.

בשמחת האירוסין פגשתי את ראש ישיבת 'יד אהרון', הישיבה שבה למד באותה העת החתן, הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א, ולפני שקמתי לצאת, הצעתי להרב אייכנשטיין לחזור איתי לירושלים, הרב אייכנשטיין שמח על ההצעה, ועד מהרה ישבנו שנינו יחדיו ברכב העולה ירושלימה.

באמצע הדרך, אומר לי הרב אייכנשטיין, הרב גולדבלט יש לי קושיא חזקה, אני רוצה לשאול אותך אותה. עניתי ואמרתי לשאול תמיד אפשר, מענה, הלואי ואדע לענות.

פתח ראש הישיבה ושאל, הלא הנך יודע כי החתן בשמחה שממנה שבים שנינו, לא גדל בבית תורני בלשון המעטה, עד לפני שנים ספורות לא ידע צורתא דשמעתתא, והנה כעת הוא בחיר ישיבתנו, לא פחות, איך קורה כדבר הזה?

הלא יושבים אצלי בישיבה עוד עשרות עשרות תלמידים יחסניים וכשרוניים, שאמא שלהם כבר 15 שנים בוכה עליהם בהדלקת נרות, ולא רק, ומכולם מי שעלה ונתעלה יותר מכולם זה החתן שלנו, שהוא לא יחסן, ואמא שלו לא הדליקה נרות אף פעם... מה פירוש הדבר, סיים הרב אייכנשטיין את קושייתו, מה טמון בעובדה הזו? דממתי לשמע חקירתו, ואחר זמן מה, אמרתי לו, כבוד הראש ישיבה, היטבתם להקשות, אינני יודע, האם זו זכות אבות, או זכות המסירות נפש לתורה, או סיבה נעלמה אחרת.

אבל את דברי השל"ה אני יודע, ומדברי השל"ה האמורים לעיל שצינתי בפני עולה, כי לא תמיד מעלת האלוקי אבי, גדולה על מי שאין לו גירסא דינקותא, לפעמים המעלה שהאדם זוכה בעצמו להכיר ולזעוק זה קלי!, לשמוח ולעלות במצוות התורה, בדבר ה', מעלה זו עולה על זכות האבות והגירסא דינקותא, כי הוא זוכה לואנוהו - כביכול אני והוא מקושרים, ואז זוכים לסייעתא דשמיא יוצאת מגדרי הטבע, ממש.

נכון אנחנו מאושרים מכך, שזכינו וקיבלנו מאבותינו, דרך בעבודת ה', אמת, אבל אין זה תחליף לעבודה עצמית, לזכות להיות מאלו שחשים ומורים באצבע - זה א-לי'.

(לתגובות והארות info@dirshu.co.il | 02-560-9000 | 08974974aa@gmail.com)

גם שלא בשעת הדחק - דעת הגר"נ קרליץ זצ"ל שברכתו 'העץ', משום שהפרי עצמו בדרך כלל אינו נאכל, והמיץ הוא אפוא ייעודו העיקרי של הפרי, ולכן ראוי הוא לברכת 'בורא פרי העץ'. ולמרות שמעורב במיץ סוכר, המיץ הוא העיקר והסוכר אינו אלא טפל.

מה מברכים על רסק פירות שמעורבות בו חתיכות פרי? האם 'פירה אינסטנט' נחשב כתפוח אדמה? ומי שאוכל תפוח ושוקולד - מה יברך ומתי?

פרי שריסקוהו או שמיעכוהו באופן שתואר הפרי וצורתו אינם ניכרים כלל - ברכתו 'שהכל'. ובדיעבד, אם בירך 'העץ', או 'האדמה' - כפי הברכה המתאימה לפרי זה כשהוא בשלימותו - יצא ידי חובה; אולם, אם לא מקובל כלל לאכול פרי זה בצורת רסק, יתכן שאף בדיעבד לא יצא ידי חובה.

ומאיידך, אם בדרך כלל נאכל פרי זה בצורת רסק, יש לברך לכתחילה 'העץ' או 'האדמה', למרות שתוארו וצורתו אינם ניכרים.

ואם מעורבות ברסק חתיכות מהפרי - לדעת הכף החיים, הגר"ש אויערבך זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל, יברך 'העץ' [או 'האדמה'] על חתיכת הפרי, ופטר בכך את הרסק. אולם, לדעת הגר"ש וואזנר זצ"ל, יברך תחילה 'שהכל' על הרסק, ולאחר מכן יברך על חתיכת הפרי. ואם ברסק עצמו ניכרים מעט תואר הפרי וצורתו - מברך על הרסק עצמו 'העץ' או 'האדמה', כפי המתאים לפרי זה.

ועל פי כללים אלו, הורו הגר"ש וואזנר זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל בנוגע לממך תפוחי אדמה - המכונה 'פירה' - שאם מיעכוהו במועך ידני, ברכתו 'האדמה'. אך אם ריסקוהו במעבד מזון ('בלנדר') עד שנעשה נוזלי, ברכתו 'שהכל'. ו'פירה אינסטנט', העשוי מאבקת תפוחי אדמה שמוסיפים לה מים - לדעת הגר"נ קרליץ זצ"ל, ברכתו 'שהכל', כיון שבהיותו אבקה איבד הפרי את תוארו לחלוטין. אולם, לדעת הגר"ש אויערבך זצ"ל, הגר"ש אלישיב זצ"ל, והגר"פ שיינברג זצ"ל, מאחר וכעת יש לו צורה רגילה של תפוחי אדמה מעוכים, נחשב הדבר שהפרי שב לקדמותו, וברכתו 'האדמה'.

ולביבות או פשטידה ('קוגל') העשויות מתפוחי אדמה: לדעת הגר"ש אויערבך זצ"ל, הגר"ש אלישיב זצ"ל, והגר"ש וואזנר זצ"ל, ברכתן 'האדמה'. אולם, לדעת הגר"נ קרליץ זצ"ל, מאחר ונוצרה צורה מיוחדת של תבשיל או מאפה - ברכתן 'שהכל', אלא אם כן ניכרות בתוכן חתיכות תפוחי אדמה.

ובנוגע לרסק חצילים - לדעת הגר"ש אויערבך זצ"ל, יש לברך עליו 'האדמה', משום שאף במצב זה ניכר בו כי הוא עשוי מחצילים. אולם, לדעת הגר"נ קרליץ זצ"ל, אם עצם הפרי אינו ניכר, אלא ניכר שהוא עשוי מחצילים רק מחמת הגרעינים הדקים המצויים בפרי החציל, ברכתו 'שהכל'.

ועוד בנושא זה - דיון בנוגע לברכת השוקולד: השוקולד, מיוצר מפולי קקאו טחונים המעורבים בסוכר ורכיבים נוספים, ובחלק ממוצרי השוקולד מהווה הקקאו רוב בתערובת, או לפחות עיקר התערובת. ובעקבות כך, עורר הגר"ש אויערבך זצ"ל, כי מאחר וזו צורת אכילתם של פולי הקקאו, דהיינו, כשהם טחונים ומעורבים בדבר אחר - יתכן שברכת השוקולד היא 'העץ'. ולכן הורה, שהאוכל פרי שברכתו 'העץ' יחד עם שוקולד, יברך 'שהכל' על מאכל אחר, משום שיתכן כי השוקולד נפטר בברכת 'העץ'. ולדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל, יש להקדים ולברך 'שהכל' על השוקולד, ולאחר מכן לברך 'העץ' על הפרי.

מה מברכים על קליפות תפוח? מה מברכים על קליפות הדורים? ומה מברכים בט"ו בשבט על מרקחת האתרוגים?

קליפה הנאכלת בדרך כלל ביחד עם הפרי, כגון קליפות תפוח ואגס - דעת הגר"נ קרליץ זצ"ל, שיש לברך עליה העץ; אם משום שהיא עצמה נחשבת כחלק מהפרי, מאחר ובדרך כלל נאכלת עמו, ואם משום שכמעט תמיד דבוק בה מעט מהפרי.

אולם, הכוסס קליפות הדורים, אינו מברך עליהן, משום שאינן ראויות לאכילה. ואם הן מסוכרות, או מעובדות לאכילה באופן אחר, הדין כך: אם מקורן מפירות הדר שגודלו במיוחד לצורך אכילת הקליפות - כתבו הערוך השולחן והכף החיים, שיש לברך עליהן 'העץ', משום שבאופן זה נחשבת הקליפה כעיקר הפרי.

ואם מקורן בפירות רגילים, כמצוי בייצור ביתי של קליפות הדר - נחלקו הפוסקים בנוגע לברכתן; ולהלכה, פסק המשנה ברורה, שלכתחילה, יש לברך עליהן 'שהכל', ובדיעבד, אם בירך 'העץ' או 'האדמה', יצא ידי חובה.

ובנוגע למרקחת של קליפת אתרוג עם סוכר ודבש, שמנהג ישראל מקדמת דנא להכין אותה מאתרוגים שבירכו עליהם בחג הסוכות, ולאוכלה בט"ו בשבט - נחלקו הפוסקים: לדעת הבן איש חי, דינה ככל קליפות ההדר, וברכתה 'שהכל', מאחר ולא נטעו את האתרוג לצורך אכילת הקליפות.

אולם, הכף החיים כתב בשם כמה אחרונים, שיש לברך על מרקחת זו 'העץ'. וכן דעת הגר"ש וואזנר זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל, שמאחר והקליפה העבה של האתרוג היא עיקר האוכל שבפרי האתרוג, והמרקחת היא הצורה היחידה שבה ניתן לאכול קליפה זו, דינה כפרי עצמו, וברכתה 'העץ', למרות שלא נטעו את האתרוג לשם כך.

ומרקחת העשויה מהקליפה החיצונית הדקה של האתרוג - זו הירוקה או הצהובה - לכל הדעות

דינה ככל קליפות ההדר, שלכתחילה ברכתן 'שהכל'.

מה מברכים על הלימון? ומה מברכים על מיץ לימון המעורב בסוכר?

מאכל חמוץ או מר שאינו ראוי לאכילה, אין לברך עליו. ואם הוא ראוי לאכילה בשעת הדחק, יש לברך עליו 'שהכל', ואף אם מדובר בפרי העץ.

ובהקשר זה, דנו הפוסקים בנוגע לפרי הלימון: אחד מקדמוני האחרונים, מהר"י קשטרו זצ"ל, כתב בספרו ערך לחם, כי הלימון אינו ראוי לאכילה בפני עצמו, ואין לברך עליו. והבן איש חי, בספרו רב פעלים, הביא את דבריו, וכתב, כי אין הדברים אמורים אלא על לימון חמוץ במיוחד, שבדרך כלל אדם אינו מסוגל לאוכלו מרוב חמיצותו, אבל לימון רגיל, בשעת הדחק ניתן לאוכלו בפני עצמו, וברכתו 'שהכל'. וכן כתבו הכף החיים והערוך השולחן. והרב פעלים הוסיף, שאף לימון חמוץ מאוד, ראוי שלא לאוכלו ללא ברכה, ויש לפוטרו על ידי מאכל אחר שברכתו 'שהכל'.

ובנוגע ללימון שבזמננו - לדעת הגר"ש אויערבך זצ"ל, אף הוא ברכתו 'שהכל'. אולם, לדעת האור לציון, חמיצותו של הלימון שבזמננו פחותה מבעבר, והוא נחשב כראוי לאכילה אף שלא בשעת הדחק, ולכן ברכתו 'העץ'.

אולם, מיץ לימון שמעריבים בו סוכר כדי למתקו, ובאופן זה הוא ראוי לשתיה

ותורה יבקשו מפיהו

קווים לדמותו ותורתו של המשיב הגדול, הכהן הגדול מאחיו,

תל שכל פיות פונים אליו, רבן של ישראל

הגאון רבי שלום מרדכי הכהן שבדרון זצלה"ה – המהרש"ם מברעזאן

נלב"ע ט"ז שבט תרע"א

הרה"ג ישי לסר שליט"א

אחד המיוחד בגאוני גליציה החסידית בדור שקודם מלחה"ע הראשונה, היה המהרש"ם מברעזאן זצ"ל. פרסומו הגדול היה כמשיב לשאלות חמורות בהלכה מכל קצוות הארץ, כשבגאונותו ושליטתו העצומה בכל מכמני התורה, עושה העקוב למישור והרכסים לבקעה. מצודתו היתה פרוסה בכל רחבי אירופה, כמשתקף ממה שכתב הגאון רבי איסר זלמן מלצר: הנה כבר מודעת בישראל עוצם גאונו של הגאון האמיתי מאור הגולה מו"ה שלום מרדכי הכהן זצ"ל, שהיה מראשי הגולה בדור שלפנינו וכל חכמי ישראל הריצו אליו משאלותיהם בשאלות הוראה בכל חלקי השו"ע. כמו"כ חיבר כמה ספרים חשובים בהלכה הנקראים 'דעת תורה', ועוד. גם נודע כ'שר המסכים' בדורו (מתחת ידו יצאו כחמש מאות הסכמות!). במאמרנו קיבצנו עובדות ומעשים מתוך הקדמות בני משפחתו, ספרו של ר' חיים בלאך "מהרש"ם הפוסק האחרון", קונטרס אור שלום להגרי"ח סופר שליט"א ועוד.

ושו"ע עם כל הנו"כ, וכל המפרשים אפי' מאחרון שבאחרונים שהיה בימיו אז. וכן נהג כל ימיו אפי' בעת זקנותו כי אמר אין בית המדרש בלא חידוש.

גם בעת שעסק במסחרו היה שקוע בתלמודו. בנו כותב ששמע ממנו הרבה פעמים שבעת עומדו בחנות המסחר חזר על כל הארבע חלקי שו"ע ד' מאות פעמים, והוסיף שלא יודע אם הכוונה עם הטור וב"י או רק השו"ע בעצמו, אך העיד נכדו שעל כריכת הטור שלו כתב שלמד את הטור וב"י ד' מאות פעמים, ונפשט הספק.

בעת נטילת ידים חזר כל הלכות נט"י, ובעת האוכל הלכות ברכת הפירות ובהמ"ז. בשבת חזר מס' שבת ומשניות והלכות שבת, וברגל הלכה הנצרכה לרגל. תלמידו מתאר כי היו מרחשין שפתיו תמיד.

לא ימוש ספר התורה מפיד

סדר לימודו בימי עלומיו היה ט"ז שעות מעל"ע, ד' דפים גמרא עם תוס' בעיון היטב, וט"ז דפים גמ' ותוס' פשוט, וטור וב"י

ואלה תולדות

המהרש"ם נולד בכ"ז ניסן תקצ"ה. נסמך להוראה ע"י הגאונים השואל ומשיב ורבי שלמה קלוגר.

עד שהיה בן ל"ב עמד על דעתו ולא רצה לקבל שום רבנות שהציעו לו, והתפרנס ממסחר. אבל בשנת תרכ"ז ירד כל הונו והון אביו לטמיון, ואז נאלץ להאזין להצעה שהציעו לפניו לקבל את משרת הרבנות בעיר פוטיק זלוטי.

לאחר מכן כיהן ברבנות בכמה ערים. בשלושים שנותיו האחרונים כיהן כרב ואב"ד בעיר ברעזאן ועל שמה נקרא. היה דבוק ברבו ה'שר שלום' מבעלז, אותו מכנה בתשובותיו "מורי ורבי", כמו"כ נסע לרבי יצחק אייזיק מזידיטשוב ועוד. ונח נפשיה ט"ז שבט תרע"א.

אליו הרה"צ ואמר לו, בני, אביך מהלל אותך שאתה לומד היטב ובהתמדה, אמור לי הפשט מהגמרא שדורשים חז"ל את הפסוק 'את ד' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים', ושתק כי הבין שמסתמא ברצון הצדיק לומר לו מה, ואמר לו הצדיק אני אפרש לך הפשט, לרבות ת"ה, **שגם הת"ח הלומדים התורה הקדושה צריכים לירא מהשם ב"ה**, ומעתה זכור נא את הפירוש הזה כל ימך ואז תצליח בלימודך ובכל דרכיך.

כתב ספר משמרת שלום (להג"ר שלום שכנאטשערניאק) "והגאון מהרש"ם אבד"ק בערזאן זצ"ל סיפר לי כי בעת שקיבל היתר הוראה מהגאון מוהר"ש קלוגר מבראד זצ"ל, כשהלך ללוותו שאל ממנו, כללי הוראה אתה יודע, ודימה ששואל אותו אם למד ויודע כללי הנהגת הוראת או"ה שבש"ך יו"ד סוס"י רמ"ב, והשיב לו, אדרבה אני רוצה ג"כ שאדמו"ר ידבר עמי בזה, והשיב לו הגאון מוהרש"ק ז"ל, כלל גדול אומר לך שבעל הוראה צריך לבקש מהשי"ת ויאמר **עיני לשמיא נטלית רבש"ע אתה תצילני ממכשול הוראה**."

תלמידו מספר כי המהרש"ם היה מראה לכל את השאלות ותשובות ששאלו אותו כדי לשמוע מה בפייהם.

רב גובריה

הגאון הרידב"ז התבטא על כוחו המיוחד של המהרש"ם: גם אנחנו יודעים גפ"ת וכו', אבל למצוא את המרגניתא במקורה לחידוש הדין, בזה היה המהרש"ם יחיד ומיוחד (קול חוצב)

סיפר רבי אברהם מענדיל שטיינברג אב"ד בראדי, שפעם אחת היתה לו שאלה חמורה וכתב למהרש"ם, והשיב לו שדבר זה מפורש ברש"י בדברי הימים, והיה בעיניו לפלא איך הוא כמה פעמים למד הרש"י הנ"ל ולא הבין כלל, ועתה האיר המהרש"ם עיניו וראה איך הדבר מפורש ברש"י הנ"ל.

טרם שנתמנה לרב היה אצל האדמו"ר מבעלז ונתן לו פתקא. בירך אותו האדמו"ר שלימודו לא יהיה רק כמונח בקופסא, אלא שיוכל להשתמש בלימודו להוציא פסקי הלכה. ומהרש"ם הפיק רצון גדול מהברכה. ואחר איזה שעות

בשו"ת ח"ד סי' קלה המהרש"ם פונה בהתנצלות לאחד ששואלו מדוע לא השיב עדיין לשאלתו, וכך כתב: תאמין לי כי שבוע אחד לא הייתי בבית, וכשהגעתי לביתי חיכו לי 115 שאלות הממתינות לתשובה...

רבי לייב בנו של החפץ חיים כותב: כן השתמט מלהכניס עצמו בדברים שנתחדשו בימינו, כמו בשאלת ה'לעקטריא' לדחוק בכפתור לפתיחת הדלת, וכמו כן בעיקר הבערה והכיבוי שלה, אם הוא אב מלאכה כמו הבערה וכיבוי הפשוטה, שהגיעו לנו כמה מכתבים בחקירות בענין הזה ולא רצה להתעניין בזה ולהזכירו בחיבורו, באמרו לי כי בדבר שלא נזכר בגמ' קשה לקבוע יתד בזה בסברות, ואף אם נכריע לא ישמעו לנו זולת אם נכריע להקל... ומענהו היה לעיין בתשובות האחרונים שבדורינו שעמדו על מדוכה זו **כמו הרב הברערזאני בתשובותיו** וחבריו. (ויצוין גם שהח"ח נטל מהמהרש"ם הסכמה לליקוטי הלכות)

כמו"כ סיפר הגרש"ז אויערבך זצ"ל שכאשר יצא לאור הספר משנה ברורה ח"א על הלכות סת"ם, הרב נתנאל תפילינסקי הסופר הירושלמי המפורסם כתב להח"ח מכתב תודה שנהנה מאד מספרו אשר פתר לו הרבה מספיקותיו, ובסוף המכתב ביקש ממנו שנשארו לו כמה שאלות שהח"ח לא דין בהם וביקש ממנו שיעיין ויפשוט לו ספיקותיו. השיב הח"ח "כי לא יוכל אנוכי למלא את בקשתך, כי עתה אינני עוסק בהל' סת"ם וכי עוסק אני בענייני שבת החמורים ועוסק אנכי רבות בהאי מסכתא... אבל איעצך, אתה תוכל לכתוב כל אשר תחפוץ בכל העניינים להגאון המפורסם רבי שלום מרדכי הכהן המהרש"ם מברעז'אן, והרי הוא מונח כל הימים בכל העניינים, והוא אשר יענה לך תיכף, כי הוא כל הזמן עוסק בכל עניני התורה ואין אצלו חילוק פה או פה...

לרבות תלמידי חכמים

בילדותו לקחו אביו להרה"ק מסטרעטין. ואמר אביו: הלא בני זה הוא מתמיד ולומד היטב ע"כ יברך אותו הרב שיצליח בלימודו ויתמיד בבריאותו. פנה

בימי אלול היה רגיל להתבודד ולשבת מעוטף בטלית ומעוטר בתפילין ועוסק בחכמת הנסתר, שגם בה היה גדול כוחו.

טמנו לי שקר זדים

כשהיה נער צעיר נתן אחד המלמדים המשכילים שבעיר את עינו בו ואמר ללמדו דקדוק לשון עברית, ומסר לו את הספר "תלמוד לשון עבר" מאת בן זאב, אבל תנאי התנה עמו, שילמד בו בצנעה ולא יגלה את סודו לאביו. רגיל היה אביו להמציא את מעשר רווחיו הכספיים באופן אישי לידו של הרה"ק ר' מאיר'ל מפרימישלן, וכאשר נסע אליו לקח עמו את בנו בכורו שלום מרדכי. כאשר דרכה כף רגלם על מפתן החדר, קרא הצדיק לילד ואמר לו: "בני, אל תלך בדרך איתם, מנע רגלך מנתיבתם, כי רגליהם לרע ירוצו וימהרו לשפוך דם", חזר ושנה ושילש הפסוק בקול גדול וחזק, עד אשר סמרו שערות ראשו של הנער ובשרו נעשה חידודין מגודל הפחד. ואז אמר לו: אל תלמד לימודים שאין דעת אביך נוחה מהם, ומתחילה תשאל לאביך ויאמר לך אם מותר לימוד זה, ואל תשמע לזולתו, כי הם מתכוונים להתעותך מדרך הישר. תלך בדרך אבותיך ותצליח. אביו ששמע את הדברים גזר על בנו לספר לו כל אשר קרהו, והודה ולא בוש לספר לו את המעשה. אז הבין אביו את דברי רבי מאיר'ל ודן את הספר לביעור ואת בנו הזהיר לבל יהיה לו שום משא ומתן עם אותו מלמד משכיל.

זה ספר תולדות אדם

ואלו שמות ספריו: שו"ת מהרש"ם ז' כרכים. משפט שלום על חו"מ. גילוי דעת על יו"ד. דעת תורה על הל' שחיטה וטריפות (לאחר מכן יצא על חלקים נוספים בשו"ע). תכלת מרדכי עה"ת. ועוד.

הותיר אחריו כתבי יד רבים. חלק מהם אבד בשואה, וחלק מהם הגיע לירושלים ויצא לאור ע"י נכדו המגיד הירושלמי המפורסם, הנושא את שמו - רבי שלום שבדרון, שמסר נפשו על הוצאה לאור של תורת זקנו.

המשיב הגדול

נכנס עוד הפעם עם פיתקא לאדמו"ר. שאל אותו: הלא כבר היית אצלי. והשיב לו: אני רוצה שהאדמו"ר יחזור שוב על ברכתו. וכך היה.

בספר 'שר התורה' על הגאון מטשעבין: רבינו היה הוגה רבות בספרי המהרש"ם מברעזאן, ופעם כשסיים ללמוד תשובה בספר, אמר בהתרגשות: חושבים שיודעים ללמוד, עד שרואים איך הקדומים לנו למדו, באיזה עיון והעמקה. ופעם אחרת התבטא הטשבינער רב: "הלא המהרש"ם היה שר התורה". והסביר מה כוונתו: למרות שהיה דורו מלא בגדולי וגאוני עולם, בלט המהרש"ם בזה שהיה שר התורה דהיינו שכל התורה כולה היתה אצלו כמונחת בקופסא, שהיה בעל הבית בכל מקום ויכול היה להשתמש הלכה למעשה בכל חלקי התורה, ולהוציא מהם הלכה.

סיפר תלמיד: פעם הזכיר מהרש"ם מאמר רז"ל במסכת פלונית, ואמרתי כמדומה שהובא גם במסכת אחרת. עמד מכסאו והביא הגמ' והראה שאין זה המאמר, אמרתי לו, אני בטוח שכבודו צודק, ולמה לו להטריח עצמו. והשיב לי: דע נא, כי בדבר שנופל ספק ומעיינים שם, יישאר בזכרון יותר מחזרה כמה פעמים.

פנים חדשות בכירור הלכה

מתוך עתונות התקופה לאחר פטירתו:

הוא הורה להלומדים את דרך התשובה לספרי הקדמונים... וביחוד ללמוד את הספרים שלא היה חזיונם נפרץ בדורות הקודמים, הוא השתמש הרבה בספרים ישנים שנדפסו מחדש מתוך כתבי יד וכן בתוספות ובמאמרי הש"ס שלא נזכרו בפוסקים ומכולם הוציא את התועלת האפשרית לברר הלכה וליתן לה פנים חדשות לגמרי, וכשהראה הגאון ז"ל הלכה למעשה ואיך יכולים להוציא תועלת לדינא גם מספרי המדרש והאגדה, משניות נשכחות שבסדרי זרעים וטהרות, וגם ממאמר רש"י על ישעיה השייך לטריפות הריאה. הדבר הועיל הרבה כי יתרגל הדור הרבני הצעיר לדפוק על דלתי כל אוצרותיו היקרים האלה, שעד אז לא היתה כל יד ממששת בהם ואם רואים אנו את רוב הרבנים של עכשיו עוזבים את הפלפול

החידודי ושוקדים באמת על ספרי הש"ס בבלי וירושלמי ותוספות וכו', ומתעזרים בהם לבירורי ההלכות, אז עלינו להודות על"ז בשורה הראשונה להרב הגאון ז"ל.

נכדו מהדיר תורתו רבי שלום שכדון

כוחא דהיתרא

ידוע כי היה רב גובריה בכוחא דהיתרא. הגאון מטשעבין סיפר שכשהיה המהרש"ם אברך צעיר הלך אצל הבית יצחק לבקש הסכמה על ספרו, הבית יצחק היה אז כבר בשנות שיבתו ועיין בספר ומאד נתפעל, אבל כיון שראה שהוא מיקל מאד (כידוע), התנה עם המהרש"ם, בשעה שנתן לו את ההסכמה, שיכתוב על הספר שהוא לא להלכה ולא למעשה, והמהרש"ם נתרצה בזה. לבסוף נתהווה מקרה ושכחו להדפיס זאת בספר. הדפיס המהרש"ם פתקאות שהספר לא להלכה למעשה, והכניס בכל ספר. הפטיר הרב מטשעבין: בסוף, הפתקאות נפלו, והספר נשאר הלכה למעשה...

האבני נזר (סי' תקלז) כותב בתשובה

בחריפות על כך שהמהרש"ם הקיל במצות מכונה "ומה יערוץ הזבוב בשריקות קולו בין הכפירים", ואמר הגאון מטשעבין, הכרתי את הזבוב, הוא לא היה כה קטן, א שיינער זבוב, בקי בכל הש"ס כולו עם כל הראשונים והפוסקים (בצלו חמדתי עמ' קפט)

מדברי מרן הגר"ח"ק (בספר "הספרים של רבינו הגר"ח"ק): הנה בהקדמת הדרכי תשובה כתב שבאמת לא רצה להביא את דברי המהרש"ם כי הוא מיקל גדול, והטעם שהביאו דאל"כ יחשוב המעיין בספר שאם אח"כ מצא בתשובות מהרש"ם שלא כדבריו יסמוך עליו, ע"כ הביא דבריו כדי שידעו שידע מדבריו ואעפ"כ לא פסק כמותו. אבל סיים רבינו: הנה למעשה הלא המהרש"ם נתקבל בכלל ישראל כפוסק אחרון, ללמדך שהכל תלוי בסיעתא דשמיא.

נכדו רבי שלום שכדון שמע מהגרא"ז מלצר שהוא עבר על תשובות מהרש"ם וראה שהוא מיקל בדרבנן ומחמיר בדאורייתא.

"יש לי טעם בזה"

בקונטרס שכתב המהרש"ם להשיב על מה שהשיג עליו ה"דרכי תשובה" ממונקטש בענייני טריפות, כתב: "ומה שאני מיקל יש לי טעם בזה, וידוע לו הטעם".

ובשו"ת מהרש"ם ח"ו סי' עג: "אך מאז בימי ילדותי בהיותי בזלאטשוב שהיה שם הגאון בעל שו"ת מהר"י אשכנזי לרב, והיה אלוף נעוריי, והוא היה חתן חתנו ותלמידו של הגאון מליסא ז"ל, וכל הוראותיו בכוחא דהיתרא בכמה וכמה הלכות, היו ע"פ מורו הנ"ל, והוא הנהיג כן, וכן הגאבד"ק סטאניסלוב בעל שו"ת בר ליואי הנהיג כן, וגם הגה"צ אבד"ק אלעסק נהגו כן".

ובכמה מקורות מובא, שכשהיה המהרש"ם בימי חורפו ובא להתברך אצל השר שלום מבעלז, נכנסו עמו שני יהודים. וכידוע שנהג השר שלום לחגור חגורה מיוחדת בעת קבלת 'קוויטלעך'. כשנכנסו שלושתם, קם הרבי לחגור עצמו כמנהגו, ובעת שהידק החגורה נאנח ואמר: "מה יהיה, כל אחד ואחד

שתירץ, ומסיים: "ואתי שפיר ונכון, ואם כי הוא מילתא זוטרתא, רשמתי למזכרת".

בהקדמה לספרו תכלת מרדכי, כתב בנו: עוד שמעתי מפיו הקדוש ומצאתיה כעת בהכתבים כתי"ק בזה"ל, לזכרון באדר שנת תרס"ז חלם לי שראיתי את אבי זלה"ה וידעתי שהוא מעולם העליון ושאלתיו מה נשמע שם חדשות והשיב כי אסור לגלות משם שום דבר, אבל באתי להודיעך כי עתה קראו אותך בשמים בשם חמדת הזמן או חמדת העתים, ובתוך כך בא לפני איש א' ובידו ספר פתוח והראני בתוך ואמצע דף אחד, וא"ל לא תקרא לא למעלה ולא למטה רק באמצע במקום שהראני באצבע וקריתי, והיה כתוב שם תדע כי בשמים התחילו לקרותך בשם חמדת הזמן, ואני מסופק אולי חמדת העתים, כי כן יצא כרוז ברקיע לקרותך כן והדבר יצא מפני הקב"ה בעצמו להכריז כן ברקיע. וקודם פסח הנ"ל נחליתי מאוד ובליל ער"פ חלם לי שהובא לפני ספר מהגאון החת"ס ושם נדפס מכתב אליל בזה"ל, ידע רום מעלתו שהודיעו לי מן השמים שיהיה לרום מעלתו עוד אריכות ימים ושנים, גם הודיעו לי מן השמים כי רום מעלתו הוא כעת גלגול שני, ובראשונה היה רום מעלתו ג"כ כהן בזמן בית שני ועבד עבודה בבהמ"ק כ"ד שנה. עכ"ל המכתב.

גילויים מעולם העליון

עוד שם (אות ה): בשנים שעסק במסחר, היה לו מסחר בעצים שקנה ביער אצל אדון, והוביל העירה למכור לאחדים. והיה לו איש אחד נאמן אשר עסק בזה שנסע כל יום היערה להביא העצים ולמכרם, ובערב עשה חשבון כנהוג. כן עשה זמן רב. ואחר עבור זמן מה שבק חיים האיש הנ"ל, ואחר עבור ימי האבל בא האיש בחלום הלילה למהרש"ם וביקש ממנו להמשיך את העבודה, אמר לו מהרש"ם הרי אינך בעוה"ז, לך למנוחתך. וכן היה כמה וכמה פעמים, ובכל פעם שחלם כך, נתן נרות לטובת נשמת הנפטר הזה וגם למד משניות עבורו ונתן צדקה בעד הזכרת נשמתו. פעם אחת בא בחלום ואמר לו תדע שמעתה לא אבוא עוד אליך, כי מה שבאתי עד עתה היה מחמת שהייתי בעולם התתוהו ולא

חתונות (אולמות) כל פני המזרח מכוסה במראה, עלינו למשכוני נפשין לחפש היתר וללמד זכות על ישראל.

עם עיקש

אמר פעם לרב אחד שטעה בהוראה ולא רצה להודות: הנביאים הירבו לדרוש "הסירו לב העקוב". עקשנות היא העבירה היותר גדולה כי היא מטמטמת הלב והשכל, וכל העבירות באות לאדם מצד עקשנותו ואין בין תאוה מתועבת ועקשנות ולא כלום. לא לחינם אמרי אינשי: "א עקשן איז ערגער (-יותר גרוע) פון א משומד".

אוכל להעיד שמהרש"ם לא הוציא תשובה מתחת ידו עד שעבר עליה כמה פעמים ועשה תיקונים והוספות, ולזאת מוכרח היה לכתוב התשובה שנית ושלישית למען שתצא נקיה וצלולה ומתוקנת.

בקש שלום ורדפהו

בכל סכסוך משפטי לפני מהרש"ם ובית דינו, ניהל הוא עצמו את שמיעת הטענות. ראשית מאמציו היה לעשות שלום בין בעלי הדין. מרגלא היה בפיו: שמו של רבי המובהק היה שלום (השר שלום מבעלז), שמי שלום, וכמעט כל חיבורי נושאים שם שלום, כנצר מאהרן הכהן מחויב אני להיות רודף שלום. האזינו אלי והתפשרו, ובזכות זה תעלו ותצליחו".

אם הוציא פסק דין וראה שאחד מבע"ד מוצא עצמו מקופח, דיבר עמו בדברי ריצוי והשתדל להסביר לו הטעמים במה דנהו. אם היה הבעל דין מבין 'אותיות קטנות', פתח לעיניו את המקורות לפסק, אם היה איש פשוט אמר לו מהרש"ם: "אין לך אדם מישראל שאין לו קרוב או ידיד תלמיד חכם, הביאהו אלי ואברר לו שדנתי דין אמיתי".

בחלום אדבר בו

בכתבי המהרש"ם, ובזכרונות בני משפחתו יש כמה וכמה סיפורים אודות חלומות.

בש"ת ח"ה סי' כט כתב המהרש"ם: "בליל ב' וירא תרל"ח חלם לי ליישב דברי הש"ך יו"ד סי' ק"ט", ומביא מה שקשה לו ומה

מוסיף חומרות על חומרות, מתי יבוא אברך תלמיד חכם שיפסוק שמעתתא אליבא דהלכתא, על פי האמת בלי חומרות יתירות'... וקיבל מהם הפתקאות ונפטרו מלפניו.

לאחר שיצאו שאל המהרש"ם את שני היהודים האחרים, מה מעשיכם? השיב האחד שהוא סוחר עצים, השני השיב שהוא סוחר תבואה. הרהר המהרש"ם בלבו ואמר: "א"כ מוכח שדברי מהר"ש כיוונו עלי".... ומאז קיבל על עצמו לייגע עצמו ולברר ההלכה היטב, לאסוקי שמעתתא בכוחא דהיתרא.

מסופר שהדברי יחזקאל משינווא התרעם על המהרש"ם שהוא מיקל יתר על המידה. פעם אחת שלח המהרש"ם ביד רב אחד שהיה חסיד שינווא, ביקשו שיילך לדברי יחזקאל ויאמר לו "שרבותי הקדושים מהר"ש מבעלזא ומהרי"א מזידיטשוב פקדו עלי להקל בדבר הלכה". כששמע הדברי יחזקאל את הדברים הגיב: "אזוי? (כ-כה), השר מבעלזא?", ומני אז חדל להתרעם עליו. (בדידי הוה עובדא עמ' תרעו)

וראה בש"ת דובב מישרים (ח"א סוסי' כ) "יעויין בש"ת מהרש"ם וכו', וכותב שהמקיל בזה עתיד ליתן את הדין. וידוע רב חילו ותקפו מהגאון שר התורה הזה בכחא דהיתרא, ואם הוא ירא להחליט לקולא על כן גם אני ירא להקל בזה".

כבואה המשתחוית

נביא ד"ת אחד שיש בו סברא נאה, וכן מראה על היחס של המהרש"ם למה שנוהגים העולם.

בהשמטות הגהות מהרש"ם לארחות חיים סי' צ הביא בשם הרדב"ז דאין להתפלל נגד המראה דנראה כמשתחויה לבבואה. וכתב המהרש"ם שם וצ"ע דגם הבבואה משתחוה לו כשכופף. ושאלו אותו מהמכילתא עה"פ ואשר במים מתחת לארץ להביא הבבואה שבמים, הרי גם שם הבבואה משתחוית כנגדו. והשיב דלא דמי, דהתם במראה משתחוית כדרך השתחויה, משא"כ במים הבבואה משתחוית ממטה למעלה ואין דרך השתחויה בכך. ועוד הוסיף **שבדבר זה שרבים אינם מדקדקים כי בכמה בתים ובתי**

כל אחד וה'שך' שלו

ביקר את מהרש"ם רב מפורסם מרוסיה והשתעשעו בתורה. לסוף שאל הרב את מהרש"ם אם הוא משחק בשך. מהרש"ם השיב לו: "ודאי!". אז לקח הרב מתרמילו ארגז השך והזמין למהרש"ם לשחק עמו. מהרש"ם עמד ולקח מארגז הספרים את הש"ך ואמר בחיך קל: "זה הוא השך שלי. בוא ונשחק!", והראה לו בשולי הש"ך מה שחידש...

פני הלומדים והצדיקים, ויותר אין לי פנאי ורשות לגלות לך.

וראה בהקדמת הדעת תורה מובא סיפור נורא אודות מה שחלם מהרש"ם על אברך שחילל שבת וסידר לו תשובה. וכן מובא חלום שבו נקרא להכריע בבי"ד של מעלה האם אדם חייב מיתה ביד"ש, והכריע ע"פ הכסף משנה שספק מיתה ביד"ש לקולא.

הניחו אותי לבוא למנוחת, ודימיתי שאני בחיים, והיו לי יסורים גדולים כי עשו לי עינויים קשים, ובכל פעם שנתת עבורי נרות ולמדת משניות ונתת צדקה לטובת נשמותי נתנו לי מנוחה לכמה ימים, ואח"כ הקיצו אותי והכוני מכות אכזריות אשר לא יכולתי שאת וברחתי לביתך להמלט מכך, ועתה אבשרך שכבר באתי למנוחות וכעת לא אבוא אליך עוד, וע"כ באתי לתת לך תודה ותשואות חן על אשר היטבת עמדי בכל פעם בלימודך, כי תורתך חשוב מאד בשמים.

קבר המהרש"ם וזוגתו

וכאשר רצה להפרד ממנו ביקש שיספר לו היאך הוא בעולם העליון, אמר לו אף שאין מגלין דברים כאלו אף ליודעי ח"ן, אך למענך אעשה, ואספר לך כמה דברים. הנה תדע שבעולם העליון יש ישיבות וחדרים וקבוצות כמו בעוה"ז, וכל חבורה יש לה חדר מיוחד. הקדושים יושבים בקתדראות יפים עד ל מאוד, אשר עין לא ראתה ולומדים קבלה, הגדולים בעלי הוראה גם המה יושבים בחדרים מיוחדים על תכתקי זהב משובצים באבנים טובות ולומדים פוסקים, וכל חבורה וחבורה יש חדרים מיוחדים ואינם רואים זה את זה ואינם מתערבים זה עם זה, רק כל אחד בחדרו המיוחד נהנים מזיו השכינה, וא"א לתאר גודל התענוג מכל אחד ואחד.

הפמוטים שהוטבלו

נכנסה אליו אשה עם בתה הנשואה, ומספרת שכל פעם שהיא בליל שבת עומדת להדליק את הנרות לכבוד שב"ק, משום מה היא רואה מול העיניים שלה שתי וערב של עבודה זרה. והדבר אינו מניח לה עד שכמעט יוצאת מדעתה. שאל אותה המהרש"ם, הפמוטים האלה שאת מדליקה בהם, מה עשית איתם לאחרונה? אמר לו: לפני כמה חודשים היה להם שכן גוי שמת ואחד מבני משפחתו ביקש לשאול את הפמוטים האלה בשביל להדליק נרות לכבוד המת, ומאז שהשיבו את הפמוטים, היא רואה את הדמויות האלה מול העיניים בשעת הדלקת הנרות. אמר לה המהרש"ם, דבר ראשון קחי את הפמוטים ותצחצחי אותם היטב הדק, לאחר מכן הטבילי אותם במקוה ואני מבטיח לך שהכל יהיה בסדר. וכך הוה (הקדמה לתכלת מרדכי אות כה).

פסוק לי פסוקך

הציעו לו משרה בקהילת לישנוב וכדי שידע אם מן השמים הוא לקבל אותה הרבנות פתח ספר ישעיה ומבטו נפל על הפסוק "לא לעזר ולא להועיל", ומיד השיב למציע: רבנות זו לא עלתה בגורלי. זמן מה אח"כ הציעו לו את הרבנות בעיר פוטיק, פתח חומש במדבר ומבטו נפל על הפסוק "אתה וכל עדתך היו לפני ה'", אולם מפני שהפסוק הזה לבני קורח נאמר, פתח עוד פעם את החומש ולעיניו הופיע הפסוק "לשכן שמו שם ובאת אל הכהן", ומיד הסכים לקבל עליו את הרבנות בפוטיק.

כשעזב ר' יצחק שמעלקיס ז"ל בעל בית יצחק את ברעזאן, פנתה הקהילה למהרש"ם לקבל עליו את עול הרבנות. אף שרצה לקבל מינוי זה, גם עתה פתח ספר התנ"ך ומבטו נפל על הפסוק בשמואל "והוריתי אתכם בדרך הטובה והישרה"...

ומי שלא למד בעוה"ז כלל ואין לו שום יד בלימוד וזכה למנוחתו, עומד בחוץ ושומע ע"י החלונות קול הלומדים כל א' לפי זכותו שזכה בעוה"ז. ואין לתאר את גודל התענוג כאשר מניחים אותו להתקרב אל החלונות ולשמוע מפי הלומדים ולהביט בעין פקיא ולראות פני הלומדים כלפיד אש וממש שכינה שורה עליהם, תקצר היריעה מהכיל, ובאמת יפה שעה א' מתענוגי העוה"ב תענוג הרוחני מאלף אלפים רבבות רבבה מכל תענוגי העוה"ז, ואנכי לא זכיתי עוד שיניחו אותי להביט בעינים רואות, כי לאו כל אדם זוכה לראות איך שהקדושים ות"ח אשר תורתם אומנתם בעוה"ז לומדים מפי הגבורה ומפי אליהו הנביא ז"ל, כל א' כפי מה שיגע בעולם התחתון, אך בכל זאת יש לי ג"כ תענוג רוחני אשר לא ישווה כל כסף וזהב וכל תענוגי העוה"ז ובוז יבוזו בעבור רגע אחד בשמוע אפילו רק הלימודים מבלי ראות

♦ הופיע ברוב פאר והדר הספר ♦

משנת יהושע משפט בפרשה

שאלות ותשובות בנושאים אקטואליים
משולחן בית הדין במקסיקו סיטי מסודרים על סדר פרשיות התורה
מתוך שיעוריו המיוחדים בדיני ממונות ואישות של הדיין המובהק
רבי יהושע חילו שליט"א

המתנה
לשולחן השבת
שלכם!

נושאים לדוגמה

שמות: לקיחת כסף מהמדינה בשם חבירו
וארא: עובד שחלה בימי חופשה
בא: עיכוב שכר עובדת שחשודה בגניבה
בשלח: שכח לסגור ברז וניזק הריהוט
יתרו: תרם ספר תורה בכסף גזול
משפטים: גניבת תמונות מקיר המסעדה

"הרוצה שירחמים יעסוק בדיני ממונות
שאין להן מקצוע ברורה גדול מהן
שרהן כמעין רנובע".

(משנה בבא בתרא)

על כל חמשה חומשי תורה

ברוב יועץ

הודעה חשובה ומשמחת

לאור הדרישה העצומה מקרב ציבור ההורים
הננו להודיע כי בעז"ה יתקיים שיעור נפלא
ביסודות החינוך במשנתו של הרב שלמה הופמן זצ"ל

בעניין

חינוך מתוך רצון

כלים ויסודות לפלס נתיבות לליבות
הבנים והתלמידים

ע"י איש החינוך

הרב מאיר שמחה שטיין שליט"א

מחבר סדרת הספרים הנודעת "שיחות עם הרב שלמה הופמן"

אשר יצק מים על ידו וזכה להעתיק את שמועותיו ומשנתו הבהירה

כמים פנים לפנים כך לב אדם לאדם - המשמעות, והדרך להשגה | ההשפעה העצומה של הקשר
הרגשי על הצלחת התלמיד | אמון בין הרב והתלמיד ובין ההורים והילדים - כלים ליצירתו |
התועלת המלווה את התלמיד בהרגישו שמאמינים בו וביכולותיו

השיעור יתקיים א"ה ביום חמישי פרשת בשלח ט"ו בשבט תשפ"ד בין השעות 2:00 - 3:00 בצהריים
בביהמ"ד פינסק קרלין רחוב חסידי קרלין 1 שכונת בית ישראל ירושלים

שמעו ותחי נפשכם

בברכת התורה

נ.ב. חדש! ניתן לקבל תזכורת על השיעור מידי יום חמישי בשעות הבוקר - ההרשמה בקו השיעורים 02-5377085 שלוחה מס 9

מגוון שיעורים נפלאים בהלכה הממתינים לנדבת ליבם של תומכי התורה
אם אין קמח אין תורה. עלויות השיעורים גבוהות והם מתקיימים רק מכוח התרומות שלכם
חייגו עכשיו וטלו חלק בהוצאות השיעורים: הרב חיים וכסלר 053-312-6004

ניתן להאזין לשיעור זה ולכל השיעורים המתקיימים ע"י מכון הילכתא בקו השיעורים בטלפון מס 02-537-70-85 שלוחה 1

כל השיעורים עולים לקו מס שעות לאחר סיום השיעור

כמ"כ ניתן להאזין ב"אוצר השיעורים" בטלפון מס 02-302-4201 שלוחה 5 ניתן להקיש * כדי לעבור לשיעור קודם

הנוך לנער על פי דרכה של תורה

כוחו של חינוך

הרב מאיר ידיד

רוצים להיות הורים מעולים?
רוצים להיות מחנכים ברמה גבוהה?
מחפשים ספר הדרכה לחינוך אכפתי אחראי ומצליח?

לראשונה
בעברית

אחרי שהיכה גלים בהרצאותיו ובספר רב המכר 'כוחו של חינוך' באנגלית, כעת רואה אור לראשונה בעברית הספר המשלב את בקיאותו הגדולה של המחבר בתורה ובדברי חז"ל הקדושים עם עומק הבנתו בחינוך ילדים ובדרכם של המבוגרים המופקדים על טיפוחם (...אנחנו!). הדרכתו היא נעימה, מעשית ומבוססת היטב על החכמה הנצחית שבתורה.

ספרו של המחנך הנודע
הגאון רבי מאיר ידיד שליט"א
רבה של קהילת שערי ציון בברוקלין
וראש ישיבת דרכי אר"ץ